Dr. Pavao Žonca

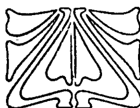
PRIRUČNIK

za vršenje službe Božje po propisima rimskoga obreda.

Sastavio

STJEPAN GJANIĆ,

počasni komornik Njegove Svetosti Pape, upravitelj bolnice milosrdnih sestara.

ZAGREB 1919.

TISAK NADBISKUPSKE TISKARE.

Ordinariatus archidioecesis Zagrabiensis.

Nrus 3589.

Nihil obstat.

Dr. Josephus Pazman,
censor.

Imprimatur.

Datum Zagrabiae, die 29. Aprilis 1918.

Vicarius Generalis:
Dr. ***Dominicus Premuš,*** *m. pr.*
Cons. Eppus.

Predgovor.

Prečasni nadb. duhovni stol u Zagrebu povjerio mi je svojim otpisom od 2. svibnja 1914. br. 3258., da sastavim „Priručnik za vršenje službe Božje prema propisima rimskoga obreda". Prema usmenom naputku ima taj priručnik vrijediti za sve crkve osim prvostolne, zato u njemu i nema govora o pontifikalnim obredima, osim dodanih kratkih pregleda ceremonija svečane mise apostolskoga protonotara te privatne mise biskupove i svečane „ad Faldistorium". Dodano je ovo za to, da bude olakšica onim svećenicima, kojima se ovda onda pruži izvanredna prilika, da dvore kod takovih misa izvan prvostolne crkve.

Sastavljajuć ovaj priručnik imao sam se, razumije se, obazirati najprije na propise liturgijskih knjiga: misala, rimskoga i dijecezanskoga rituala, Caeremoniale Episcoporum, te Memoriale rituum Benedikta XIII., koji je cijeli otisnut u knjizi. Zatim na dekrete i rješenja Sv. kongregacije za obrede (S. R. C.) iz autentične zbirke: Decreta authentica Congregationis sacrorum Rituum. Vol I – VI. Romae 1898—1912. Ova zbirka sadržava dekrete od g. 1588. do g. 1911. uključivo. Radi kratkoće citirao sam D. a., a uz to broj arapski kazuje broj dekreta u zbirci a njemu dodani rimski točku u tom dekretu. Dekrete izdane poslije g. 1911. uzimao sam iz službenoga lista Svete Stolice i kongregacija: Acta Apostolicae Sedis (A A S).

Osim tih prvih izvora upotrebio sam ove knjige: Müller, Zeremonienbüchlein für Priester und Kandidaten des Priestertums, Freiburg in B. 1916., Herderische Verlagshandlung, četvrto i peto izdanje (ovoga sam se djela najviše držao, napose u rasporedu građe); Erker, Enchiridion Liturgicum, Labaci 1910, drugo izdanje; Martinucci-Menghini, Manuale sacrarum caeremoniarum in libros octo digestum, Roma-Regensburg 1911.; P. Victorius ab Appeltern, Sacrae Liturgiae Promtuarium, tom. I – III, Roma-Regensburg 1913.; De Amicis, Caeremoniale Parochorum juxta novissimas apostolicas sanctiones concinatum, tom. I – II cum Appendice, Romae 1910 – 1914; Kieffer, Rubrizistik, Paderborn, Schöningh 1915., treće izdanje; Ephemerides Liturgicae, časopis, koji izlazi u Rimu, a bavi se, kako mu i naslov kaže, liturgijskim stvarima; Favrin, Praxis solemnium functionum Episcoporum, Regensburg, Pustet 1906; po ovom posljednjem djelu sastavljeni su pregledi svečane mise apostolskog protonotara i svečane biskupove mise „ad Faldistorium". Ako je upotrebljena još koja knjiga i časopis navedeno je na dotičnom mjestu.

Dao Gospodin, da ova radnja doprinese štogod dostojnom i jednoličnom vršenju službe Božje.

Zagreb, na Svijećnicu, 2. veljače 1919.

Popravci.

Popravljaju se samo stvarne pogrješke i veće tiskarske.

Str. 18. red. 16. odozgo iza riječi *sedam* dodaj: *ali samo ako je off. de feria per annum ili de simplici. D. a. 4157, III.*

„ 26. „ 25. „ mjesto *kod drugih* ima biti *za druge*

„ 40. „ 11. „ iza *te* ima doći *Deum*

„ 41. „ 12. odozdo mjesto *šaka* ima biti *dlan*

„ 47. „ 3. „ iza *te* dodaj: ℣.

„ 49. „ 20. i 21. odozgo briši cijelu rečenicu: *Izuzetak je, kad se prenosi knjiga, jer tada treba samo u sredini genuflektirati.*

„ 51. „ 20. i 21. „ mjesto *bez genufleksije* ima biti *uz reverenciju.*

„ 54. „ 7. „ „ *a* „ „ *te*

„ 58. „ 5. odozdo „ *ga* „ „ *kalež*

„ 61. „ 9. i 9. odozgo „ *stavi kalež na oltar* ima biti *pruži kalež za purifikaciju*

„ 64. „ 7. odozdo mjesto *Incesum* ima biti *Incensum*

„ 70. „ 5. „ u bilješci 5 dodaj: *S. R. C. 26. IV. 1918 ad II. A A S. X. pg. 254.*

„ 74. „ 21. odozgo briši *to će.*

„ 76. „ 17. odozdo briši *pokleknu*

„ 96. „ 15. „ mjesto *izvan korporala* ima biti *na korporal*

„ 99. „ 4. „ pred *Novo* ima stajati gore mali *4*

„ 108. „ 18. „ mjesto *vivi* ima biti *vini*

„ 110. k bilješci 16 dodaj: *ili još bolje, kako stoje akoliti i turifer kod svečane mise, naime kod stolića.*

„ 119. r. 2. odozgo mjesto 33 ima biti 83

„ 124. „ 9. odozdo „ 122 „ „ 123

„ 131. „ 22. odozgo „ 182 „ „ 183

„ 132. bilješka 187. ima glasiti: *Pođe kraćim putem sa strane epistole k oltaru, napravi u sredini pred križem genufleksiju, prihvati objema* itd. (kako je tamo).

„ 162. r. 20. i 19. odozdo rečenica: *naprave jednostavnu genufleksiju na supedaneju* ima glasiti *naprave na supedaneju jednostavnu genufleksiju prema položenom križu*

„ 190. „ 16. i 17. odozgo mjesto *Kada je lijes spušten u grob* ima biti: *Kada se dođe ka grobu*

„ 207. u prostoru V h ima biti *1* (u nekim se arcima pravo ne vidi).

„ 213. u stupcu Subđakon r. 15. odozdo mjesto *Amen. Iza* ima biti *Amen iza*

„ 213. „ „ „ „ 7. odozgo „ *uz* ima biti *iza*

„ 216. „ „ Celebrant „ 14. „ „ *zmoltara ieđu* ima biti *oltara između*

„ 249. red. 24. odozdo iza riječi: *subđakon* dodaj: *Kada biskup dolazi u crkvu, dođu mu u susret do vratiju crkve ili sakristije; ako nema rektora crkve, stariji od njih pruži biskupu aspergil.*

Gdje je što.

I. Obredi po „Memoriale rituum".

II. Svečano vršenje obreda po misalu.

TREĆI DIO.

Procesije.

ČETVRTI DIO.

Večernja i blagoslovi s presv. oltar. Sakramentom.

Dodatak.

Uvod.

Središte cijele službe Božje u Crkvi katoličkoj jest presveti oltarski Sakramenat, napose kao žrtva novoga zavjeta. Zato nije čudo, da je sveta mati Crkva kao odabrana i čista zaručnica Isusova u najmanje tančine propisala svojim službenicima, kako će što dostojnije vršiti službu Onome, pred kojim anđeli na nebu sa svim svetima padaju na lica govoreći: „Benedictio, et claritas, et sapientia, et gratiarum actio, honor et virtus, et fortitudo Deo nostro in saecula saeculorum. Amen."[1]

Za dostojno vršenje službe Božje svakako je prvi i najglavniji uvjet: čistoća srca, stanje milosti posvećujuće u svećenika. Na drugom je mjestu vjerno obdržavanje propisa, što ih je Crkva izdala za vršenje službe Božje. Da su i izvanjske ceremonije kod službe Božje važne, kazuje nam već Sveto Pismo staroga zavjeta, kad nam u najmanje sitnice opisuje, kako se imala vršiti služba Božja u svetom šatoru, a poslije u hramu Jerusalemskom. Ako je to bilo važno kod pralika i sjene, kako je tek potrebno, da pazimo točno na sve, kad nam je služiti Sinu Božjemu? No i sama unutrašnja dispozicija svećenikova dobiva mnogo po vjernom ispunjivanju propisanih ceremonija. A što tek da kažemo, kako moćan upliv imade na bogoljubnost vjernika lijepo i pobožno vršenje svetih obreda? Puk ne vidi u dušu svećenikovu, te i ne zna, da li je dostojan ili nije, ali ono, što vidi izvana, može ga ili edificirati ili sablazniti; odatle može suditi i na njegovu unutrašnjost. Dužnost je dakle svećenikova paziti na liturgijske propise kod svetih čina radi Boga, radi sebe i radi vjernika.

Kako je sveta misa najglavniji čin bogoštovlja, ima za nju i najviše propisa, a ti su i najznamenitiji. Zato i u ovoj knjizi najveći dio obuhvataju obredi svete mise. Imade međutim nekih propisa, koji su općeniti u svim bogoštovnim činima, stoga se i navode odmah ovdje kao uvod u ostale više posebne.

Općenita praktična pravila.

1. Znak sv. križa. Svećenik pravi znak sv. križa na sebi i na osobama i stvarima. U oba slučaja pravi križ čitavom desnom rukom ili samo palcem desne ruke. Izuzeci od općenitih ovdje istaknutih pravila navest će se na svojem mjestu.

[1] Apoc. 7, 12.

a) Veliki križ na sebi pravi se ovako: Lijevu ruku prsta ispruženih i jedan uz drugi stisnutih dlanom prema sebi stavi nešto ispod prsiju, dok desnu isto tako složenu dlanom prema sebi podigne te se trim prstima, kažiprstom, srednjim i prstenikom, lako takne čela govoreći: *In nomine Patris;* tada spusti desnu ruku na prsa, te se iznad lijeve lako takne prsiju veleći: *et Filii;* podigne tada desnu ruku uvijek je jednako držeći i takne lijevo rame veleći: *et Spiritus;* prenese je k desnom, kojega se na isti način dotakne i govori: *Sancti.* Tada odmah sklopi ruke pred prsima završujući riječju: *Amen.* Kako pravi svećenik veliki križ na sebi držeći u ruci kakav pregmet na pr. patenu, kalež itd., reći će se na svom mjestu.

Veliki križ nad osobama ili predmetima pravi se tako, da svećenik lijevu ruku, ako je slobodna, složenu kao gore stavlja na prsa, a ako je k oltaru okrenut na oltar dlanom dolje, a desnom, kojoj treba da su prsti ispruženi i megjusobno stisnuti, pravi križ ispruživši je prema predmetu tako, da je podigne gore, spusti dolje, malo podigne, zakrene na lijevo a onda ravno na desno. Pri tom dlan ruke gleda prema lijevoj strani a mali prst k predmetu, koji se blagoslivlje. Veličina križa, ako nije već određena kao na pr. nad hostijom i kaležem, neka bude kao kad sebe znamenuje (kako je to kod blagoslova na koncu svete mise).

b) Mali križ pravi se palcem desne ruke. Lijeva je ruka pri tom ili na prsima, ili na oltaru, ako nije čime drugim zabavljena. Desna se tako složi, da se prsti ispruže, palac odijeli, dok ostali ostanu stisnuti jedan uz drugi, tada palcem pravi mali križić, dok je dlan ruke okrenut k onom mjestu, koje se palcem znamenuje. Križić se pravi, da se najprije potegne odozgo dolje (ili prema sebi) a onda preko toga potegne od lijeve strane prema desnoj.

2. Sklapanje ruku. Ruke se tako sklope da se prsti stisnuti i ispruženi tiču jedni drugih a isto tako dlanovi, samo se palac desne ruke stavi preko palca lijeve ruke[1]. Tako sklopljene ruke drže se pred prsima, ne preblizu prsiju a opet ne predaleko; kut što ga čine sklopljene ruke s prsima neka bude od prilike 45°; dakle ne držati ruke okomito, jer to izgleda odviše ukočeno, a niti vodoravno ili prstima prema zemlji, jer to izgleda odviše nemarno.

3. Držanje ruku. Kao općenito pravilo valja pamtiti, ako se imade nešto raditi samo jednom rukom, da to ima biti desna ruka, dotle lijevu valja staviti na prsa ili na oltar, ako nije čim drugim zabavljena.

4. Primanje i pružanje predmeta. Onaj, koji prima kaki predmet od celebranta, najprije mu poljubi ruku, a onda predmet, za koji je propisan poljubac. Kada pruža, najprije poljubi predmet, a onda ruku celebranta.

Izuzimaju se od toga pravila blagoslovene svijeće na Svijećnicu i blagoslovene grančice na Cvjetnicu. Koji prima svijeću ili gran-

[1] Ovo ne vrijedi za sklapanje ruku kod celebranta od podizanja do pričesti.

čicu, najprije poljubi svijeću odnosno grančicu, a onda ruku celebrantu[1]. To je za to, jer su to blagoslovení predmeti.

5. Kod svetih čina nikada se ne stoji pokrite glave (osim kod propovijedi). Stoga valja kod svečane mise najprije sjesti a onda staviti biret na glavu, a isto tako najprije skinuti biret, a onda ustati. Odatle regulae generales de benedictioninibus: *Stando semper benedicat et aperto capite.*[2] Odatle također pravilo: kada se dođe k oltaru, prvo je skinuti biret, a posljednje, kada se odlazi od oltara, pokriti glavu.

6. Nikad se ne ide natraške (osim možda jedan korak) nego se valja uvijek okrenuti i to obično na desno. Ako se sa strane oltara ima sići ili preći na drugu stranu oltara, valja se uvijek licem okrenuti prema križu.

7. Kako valja pokleknuti. Kada hoćemo jednim koljenom pokleknuti, valja paziti na ovo troje: a) Desno se koljeno prigne pokraj gležnja lijeve noge do tla; b) glavu i gornje tijelo valja uspravno držati, a ne prigibati; c) treba odmah ustati bez otezanja. Ako je više riječi, za kojih valja prignuti koljeno (na pr. *Et incarnatus est*), valja to polagano učiniti, a nipošto koji čas klečati na jednom koljenu. Tako u misi o Duhu Svetom na riječi *Veni Sancte Spiritus,* ako je tiha, poklekne se samo na jedno koljeno kod prvih riječi, dok se kod svečane mise kleči na oba koljena, dok pjevači ne ispjevaju cijeli ℣.

Kada se kleca na oba koljena, tada treba prije kleknuti na desno, a onda na lijevo, glavu duboko nakloniti i ustati.[3]

Pravila. a) Propisano je za sve službenike osim biskupa, kanonika i celebranta, da pred križem velikoga oltara pokleknu na jedno koljeno[3], ali samo kad vrše službu kod oltara[4] dakle ne, kada na pr. kite oltar.

b) Isto tako vrijedi za sve službenike, da pred izloženim presv. olt. Sakramentom imaju pokleknuti na oba koljena samo kad dođu k oltaru i kad ga ostavljaju.

c) Celebrant, đakon i subđakon klecaju na jedno koljeno sve do tla (genuflexio in plano) samo kada dođu k oltaru i kad odilaze od oltara, inače uvijek na stepenici (genuflexio super gradum). — Ostali službenici klecaju in plano.

8. Nakloni. Imade naklona više vrsta:

a) Duboki naklon tijela t. j. gornji dio tijela tako treba pognuti, da bismo rukama mogli segnuti do koljena.

b) Srednji nakon tijela, kada se uz dubok naklon glave i gornjim tijelom tako nagnemo, da možemo vidjeti vrške stopala.

c) Naklon glave opet je trovrstan: veliki (duboki), srednji, mali (profunda, media, minima), već prema tomu, na koga se naklon odnosi: veliki na Boga (Jesus, Jesus Christus, Gloria Patri, Oremus itd.);

[1] Miss. i Caer. Ep. — [2] Rit. Rom. VIII. 1. n. 3. — [3] D. a. 4179, I. — [3] Caer. Ep. I. 18. n. 3. — [4] D. a. 3792, XI.

srednji na blaženu Djevicu Mariju; mali na svete i vladajućega Papu. Kod velikoga naklona glave valja i ramena malo nagnuti.

Pravila.

a) Veliki naklon glave upravlja se uvijek prema križu na oltaru (samo kod evanđelja prema knjizi); kad je Presveti izložen a i poslije podizanja imaju se svi veliki nakloni glave upraviti prema presv. oltar. Sakramentu, pa i kod evanđelja[1].

b) Glava na ime Marijino i na imena svetaca naklanja se obično prema knjizi. No ako je glavna slika na oltaru bl. Dj. Marije ili sveca, treba naklon načiniti prema slici[2].

c) Naklanja se glavom kod imena Marijina i Papina u svakoj misi pa i u mrtvačkoj; kod imena drugih svetaca samo onda, ako je njihova misa ili im dolazi spomen i to na svakom mjestu, gdje se ime spominje, osim u napisima epistole i evanđelja. Ako ima svetkovina oktavu, valja kroz cijelu oktavu na ime dotičnoga sveca naklanjati glavu pa i u onom slučaju, ako se radi svetkovine višega reda ispušta spomen oktave; na pr. na Petrovo valja u kanonu, kad dođe ime sv. Ivana Krstitelja, glavu nakloniti, premda se toga dana ne uzima spomen oktave sv. Ivana.[3] — Kod više imena napravi se jedan naklon per modum unius.

d) Kod imena biskupa naklanja se glava samo in anniversario elect. et consecr. (u molitvi i u kanonu) ili ako biskup prisustvuje službi Božjoj (ali prema knjizi).

e) Ne pravi se naklona kod samih naslova, na pr. Ss. Angelorum, niti na riječ Trinitas ili Spiritus Sanctus a niti onda, kada se ima pokleknuti ili učiniti znak križa.

9. Kađenje. Tamjan se stavlja u kadionicu stojeći te se ima blagosloviti, osim ako se kadi Presveti, ali ako se uz Presveti još što kadi (na pr. oltar u svečanoj misi coram Sanctissimo), valja ga blagosloviti. Pokrovac neka posve zatvara vatru s tamjanom, naročito kada se kadi oltar. Lijevom rukom prihvati se vršak lančića i stavi na prsa, te tu nepomično stoji, desnom se prihvate lančići tik nad pokrovcem, te se odozdo zamahne prema gore (ductus), prema osobi ili stvari, koja se kadi, i opet se spusti dolje (unicus ictus); ako je propisan duplex ictus, tada se ne spuštajući desne ruke opet kadionicom zamahne onda spusti (unicus ductus cum duplici ictu — zamašaj s dvostrukim udarcem). Između pojedinih zamašaja treba da bude posve kratka stanka, da se može opaziti, da li su dva ili tri. Tijelo valja da ostane mirno, isto tako glava. Da li treba učiniti kakove reverencije prije kađenja ili poslije kađenja, reći će se na svom mjestu. Samo se Presveti kadi klečeći inače stojeći ili polagano idući. Pojedine osobe (biskup, celebrant, službenici kod oltara, beneficiati) i pojedine stvari (križ na oltaru, slike ili relikvije svetaca, knjiga evanđelja prije nego se pjeva evanđelje u svečanoj misi) imaju se kaditi duplici ictu, a osobe u skupu (na pr. puk, koji prisustvuje svečanoj misi) i više stvari zajedno (oltar, svijeće, pepeo, palme) unico ictu[4].

[1] D. a. 3875, IV. — [2] Miss. R. celebr. V, 2. — [3] D. a. 4116, I. — [4] Ib. 4057, II.

PRVI DIO.

Sveta misa.

I. O SVETOJ MISI UOPĆE.

A. Ceremonije.

1. Genufleksije.

a) Na jedno koljeno:

I. Ako se sveta misa čita na oltaru, u kojem se čuva presveti olt. Sakramenat, tada treba pokleknuti:

1. dva put do tla (in plano), kada se dođe k žrtveniku i kada se poslije svršene sv. mise odlazi od njega;

2. jedamput na stepenici (super gradum), prije nego se počnu pristupne molitve.

II. U svakoj svetoj misi:

1. ako se moli *Credo,* kod riječi: *Et incarnatus est;*

2. prije i poslije podizanja presvetoga Tijela;

3. prije i poslije podizanja kaleža;

4. kad se otkrije kalež prije riječi: *Per ipsum* i kada se poslije toga pokrije;

5. kada se otkrije kalež, da se nad njim prelomi sveta hostija i poslije kada se pokrije, pošto je prije u nj spuštena jedna čestica sv. hostije;

6. prije nego će uzeti svetu hostiju, da se njom pričesti;

7. kad se otkrije kalež, da se njim pričesti;

8. u posljednjem evanđelju na riječi: *Et Verbum caro factum est.*

b) Na oba koljena in plano poklekne se, kada se dođe k oltaru, na kojem je izložen presv. Sakramenat, i poslije mise, kad se odlazi od oltara, a Sakramenat ostaje dalje izložen.

2. Nakloni.

I. U svetoj misi ima četiri odnosno šest dubokih naklona tijela (profunda corporis) i to:

1. Pred stepenicama oltara:

a) ako se u oltaru ne čuva presveti Sakramenat, kada pristupivši k oltaru skine biret i prije nego će početi pristupne molitve;

b) kada moli *Confiteor* sve do *Amen* poslije podvornikova *Misereatur.*

2. U sredini oltara:

a) kada moli: *Munda cor* itd.;

b) na *Te igitur* sve do *petimus*;

c) na *Supplices te rogamus.*

II. Srednjih naklona tijela (media corporis) ima osam, i to:

1. Kod pristupnih molitava od *Deus, tu conversus* do *Oremus* inclusive;

2. kod molitve: *Oramus te, Domine* do *quorum reliquiae;*

3. kod molitve: *In spiritu humilitatis;*

4. kod molitve: *Suscipe, Sancta Trinitas;*

5. kod: *Sanctus* do *Benedictus;*

6. kod triju molitava poslije *Agnus Dei;*

7. kod: *Domine, non sum dignus;*

8. kod pričešćivanja svetom hostijom.

III. Duboki naklon glave (profunda capitis) ima učiniti svećenik:

1. prema križu ili slici prije nego će izići iz sakristije;

2. kod oltara prije nego će sići da moli pristupne molitve. Na koncu tihe mise, prije nego će sići da moli tri *Zdravo Marijo* s ostalim molitvama, može se nakloniti, ali ne mora[1]. – Isto tako ako celebrant prelazi s jedne strane oltara na drugu (na pr. kad mora sam knjigu prenositi ili prije nego će čitati Muku na strani evanđelja), valja da učini taj naklon prema križu;

3. svakiput u sv. misi kad izgovara sveto ime: *Jesus* ili *Jesus Christus, Gloria Patri* i *Oremus;*

4. U Gloriji kod riječi: *Deo – Adoramus te – Gratias agimus tibi – Suscipe deprecationem nostram;* razumije se po sebi, da se naklon ispušta, kada kod riječi *Jesus* etc. treba praviti križ ili pokleknuti;

5. U *Credo* na početku kod riječi *Deum* i *simul adoratur;*

6. kod prefacije na *Gratias agamus Domino Deo nostro;*

7. kod *Memento* za žive, isto tako kod *Memento* za pokojne[2];

8. kod obadviju konsekracija a) kada govori: *tibi gratias agens;* b) kod samih riječi konsekracije[3];

9. kod riječi: *Per eundem Christum Dominum nostrum* poslije *Memento* za pokojne. Tu se jedino naklanja glava na samu riječ Krist;

10. kod *Oremus* prije *Pater noster;*

11. kod *Agnus Dei;*

12. kod molitve *Placeat tibi* prije blagoslova;

13. kod blagoslova na riječi *Deus;*

14. pred stepenicama oltara prije nego će uzeti biret i otići, ako nije na oltaru presv. oltar. Sakramenat.

[1] D. a. 3637, VIII. — [2] „Demisso aliquantulum capite.“ Miss.

[3] Ovdje se opaža koji put i nagibanje tijela, koje se nema činiti iz pobožnosti nego radi toga, što je svećenik većega uzrasta, te se ne može na oltaru drukčije smjestiti, ako se ne prigne.

Drukčije valja tijelo držati uspravno, kako to rubrike na mnogim mjestima spominju na pr. *procedit recto corpore, – erectus incipit missam – stans erectus dicit* – itd.

3. Držanje ruku.

1. Svećenik svakiput sklopi ruke, prije nego će što blagosloviti, osim ako mu je ljevica čime zabavljena (na pr. kad blagoslivlje vodu kod ofertora). To znači, da sav blagoslov valja od Boga izmoliti.

2. Kadgod svećenik u sredini oltara nagnut (bilo tijelom, bilo glavom) moli molitvu, stavlja sklopljene ruke na oltar tako, da se malim prstima upire o prednju stranu oltarske mense. Izuzimaju se samo: *Munda cor, Sanctus* i početak *Agnus Dei* a kod mrtvačke mise cijeli *Agnus Dei.*

3. Ruke raširiti, podići i odmah ih spustiti propisano je kod *Gloria, Credo, Veni sanctificator, Te igitur, Fiat dilectissimi Filii tui Domini nostri Jesu Christi* i kod *Benedicat vos.* Inače se ruke raširе i sklope, a da se ne podižu na pr. kod *Dominus vobiscum* i *Oremus* prije oracija; kod *Memento* za žive podigne ruke do brade i tada sklopi; a kod *Memento* za mrtve prije sklopi a onda podigne prema licu.

4. Oči.

1. Prema rubrikama misala valja da svećenik obori oči:

a) kad ide k oltaru i kad se od njega vraća;

b) kad okrenut k narodu govori: *Dominus vobiscum, Orate fratres,* i kad na koncu daje blagoslov;

2. Na *Oremus, Gloria* i *Credo* ne dižu se oči, nego se samo nakloni.

3. Svećenik devet puta podiže oči k nebu, to jest prema križu[1]:

a) prije nego će reći: *Munda cor;*

b) na početku molitve: *Suscipe, sancte Pater;*

c) za cijele molitve: *Offerimus tibi;*

d) na početku molitve: *Veni sanctificator;*

e) na početku molitve: *Suscipe, sancta Trinitas;*

f) kod *Gratias agamus* na riječi: *Deo nostro;*

g) na početku: *Te igitur;*

h) prije petvorbe, kad izgovara: *elevatis oculis;*

i) na koncu kod blagoslova kod riječi: *Benedicat vos.*

4. Kada svećenik podiže svetu hostiju i kalež, valja da ih očima prati. Uopće neka svećenik nikad ne zatvara očiju, kad je presv. Sakramenat pred njim na oltaru, jer mu je on jedini čuvar.

5. Tri puta upravlja oči svoje na presveti Sakramenat dulje vremena:

a) kod *Memento* za mrtve;

b) kad moli: *Pater noster;*

c) kod triju (kod crne mise kod dviju) molitava poslije *Agnus Dei.*

[1] D. a. 2960, III.: „In elevatione oculorum Crucem esse aspiciendam."

5. Glas.

Svećenik kod svete mise izgovara neke molitve glasno, neke poluglasno, a neke tiho. Kada ima govoriti glasno, a kada tiho, kažu rubrike misala, a spomenut će se kasnije kod obreda tihe sv. mise. Poluglasno govori u svemu četiri puta, i to dvaput prije pretvorbe: *Orate fratres* i *Sanctus;* dvaput poslije pretvorbe *Nobis quoque peccatoribus* i trokratni: *Domine non sum dignus.*

Kakav glas valja upotrebiti kod svečane sv. mise, reći će se, kad se bude o njoj govorilo.

B. Rubrike.

Ovdje se navode propisi, koji se tiču pomičnih dijelova sv. mise, koja se podudara s oficijem („de die"), zatim propisi o dijelovima onih misa, koje su dopuštene mimo oficija kao što su: ferijalne, kada nije oficij ferije, o svetkovinama, od kojih je samo spomen u oficiju ili su inače dopuštene radi osobitog štovanja u puku, dalje mise votivne i mrtvačke.

1. Propisi o pomičnim dijelovima sv. mise „de die".

a) Gloria.

α) *Gloria* se uvijek moli u sv. misi, kada se u oficiju moli *Te Deum,* a misa je u savezu sa oficijem. Izuzetak je na Vel. četvrtak i Vel. subotu[1].

β) *Gloria* se nikad ne uzima, ako je odijelo ljubičasto, makar je u oficiju bilo *Te Deum laudamus*[2].

γ) Ako je *Gloria* u misi, tada je uvijek i *Ite missa est,* ako nije, tada: *Benedicamus Domino,* a na Dušni dan: *Requiescant in pace.*

b) Oracije.

α) Broj oracija:

a) Festa duplicia imaju po sebi samo jednu oraciju; no često se događa, da se ima uzeti spomen još kojega sveca. Kao pravilo može nam vrijediti: Toliko je oracija na festum duplex u sv. misi, koliko je bilo u oficiju kod Laudes.

Izuzima se: 1. Po novom propisu o prenošenju i konkurenciji svetkovina valja duplex i semiduplex u sukobu sa svetkovinom I. classis, spomenuti samo u Laudima i u tihoj svetoj misi, dok kod pjevane i svečane otpada. No kod svetkovina Gospodnjih I. classis universalis Ecclesiae nema nikakva spomena[3]. – Spomen nedjelje, te ferije adventa ili korizme ima se uvijek uzeti.

2. Na svetkovine II. classis otpada u pjevanim i svečanim misama commemoratio simplicis, dok se uzima com. duplicis et semiduplicis simplificati.

[1] Rubr, gen. Missal VIII, 3. — [2] Por. rubr. Miss.: *In Litaniis maioribus* prije Mise: *Exaudivit.* — [3] S. R. C. u gener. dekretu k Motu proprio: Abhinc duos annos 28. X. 1913. AAS. V.

3. Nasuprot imade se uzeti spomen u misi, ako i nije bio u oficiju, III. et IV. feriae Rogationum (sine Evangelio feriae in fine) i običnih Vigilija, koje padnu u adventu, korizmi ili kvatrima izuzevši svetkovine I. classis. Feria II. Rogationum ne ispušta se nikad ni iz oficija ni iz mise; ako su dvije mise, tada je jedna o svetkovini bez spomena ferije, a druga ferije bez spomena svetkovine; to vrijedi i za slijedeća dva dana.

b) Nedjelje[1], festa semiduplicia[2], dani infra octavas imaju uvijek barem tri oracije.

Izuzimaju se: 1. Samo dvije oracie imadu nedjelje infra Octavas, Dominica Passionis i one, na koje se spominje festum duplex, dani u osmini uskrsnoj i duhovskoj te oni dani u osmini tijelovskoj, na koje se spominje koji festum duplex[3].

2. Samo jednu oraciju ima misa na Cvjetnicu, na Vigilije Duhova i Božića (kod ove posljednje uzima se samo komemoracija 4. nedj. adventske, ako padne na nju).

c) Za festa simplicia, vigilije i ferije propisane su tri oracije, a može se uzeti pet ili sedam.

Izuzimaju se mise ferija tempore Passionis i prvih triju dana velikoga tjedna, u kojima se uzimaju samo dvije oracije. Isto tako imadu mise feria i vigilija, u kojima se komemorira duplex, samo dvije oracije[4]. Za vigiliju Bogojavljenja vrijedi što je rečeno gore za nedjelje.

β) Vrste oracija (komemoracije).

Oracije ili bolje komemoracije dijele se u posebne (speciales), obične (communes) i izvanredne (extraordinariae).

a) Komemoracije posebne jesu one, koje su u savezu s oficijem, na pr. commemoratio simplicis, octavae itd.

S obzirom na stupanj svetkovine uzimaju se ovako: 1. na duplex I. class.: od nedjelje koje joj drago; od okt. povlašt.; od dupl. ili semid., koji se u oficiju spominje (por. gore pod *α.* a) izuz. 1.); od ferije adventa ili korizme; od kvatra i II. Rogat. — 2. na dupl. II. class., kao kod I. class., a osim toga od vigilije, od simpl. (ali samo u misi privat). — 3. U ostalim oficijima uzimaju se sve oracije, koje su uzete u oficiju, kako je rečeno gore uz izuzetke tamo navedene.

b) Komemoracije obične — communes — jesu stalne oracije propisane, da se napuni broj 3 odnosno 2 kod misa na dane, kada oficij nije duplex (gledaj gore pod *α.* b. c.).

1. Prema vremenu crkvene godine različne su. U adventu: 2. *Deus qui de beatae Mariae.* 3. contra persecutores vel pro Papa. — Od Božića do Svijećnice: 2. *Deus qui salutis.* 3. contra persecutores vel pro Papa. — Od Svijećnice do korizme i od

---

[1] I nedjelja *anticipata*, jer je u svemu izjednačena ostalim nedjeljama Rubr. spec. u novom Brevijaru prije II. nedjelje po Bogojavljenju. — [2] I *tempore Passionis*. Rubr. gen. Miss. IX, 5. D. a. 1890, VII. — [3] S. R. C. 24. V. 1912. ad V. AAS. IV. p. 419. — [4] Eph. liturg. 1915. p. 254; por. Add. et var. u novom Brevijaru VIII, 3.

prve nedjelje po Duhovima do adventa: 2. *A cunctis*. 3. ad libitum. – U korizmi do Dominica Passionis: 2. *A cunctis*. 3. pro vivis et defunctis. – Tempore Passionis te u osmini Uskrsa i Duhova: 2. Contra persecutores vel pro Papa bez treće. – Uskrsno vrijeme: 2. Concede. 3. contra persecutores vel pro Papa. – U osminama svetkovina i vigilijama bl. dj. Marije i Svih Svetih: 2. de Spiritu Sancto. 3. contra persecutores vel pro Papa. – U svim ostalim osminama i vigilijama: 2. de Beata (prema vremenu crkvene godine), 3. contra persecutores vel pro Papa.

2. Ispuštaju se ove komemoracije jedna ili obadvije, ako je već posebnih komemoracija toliko, da se ispuni broj 3 odnosno 2. Ako se samo jedna ima ispustiti, ispušta se treća, a ona, koja je na drugom mjestu, premješta se na treće. Po nedjeljama, na dane u oktavi tijelovskoj[1] i na Pepelnicu[2], ako je commemoratio festi duplicis, posve se ispuštaju.

3. Ne priječe ovih komemoracija oracije quomodocunque imperatae. Na pr. ako se u običnu nedjelju, na koju nema nikakve specijalne komemoracije, pjeva sv. misa coram Sanctissimo, valja uzeti commemorationes već prema vremenu a poslije njih comm. Sanctissimi[3].

4. Gdje je treća oracija *ad libitum,* može uzeti svećenik kojugod od onih, koje se nalaze u misalu pod naslovom: orationes diversae, a i iz misnih obrazaca, koji se mogu uzimati kao votivne mise, samo ne od onih svetih, kojih se ime spominje u molitvi *A cunctis*[4]. Imperata se ne može uzeti kao treća ad libitum. Zato, kada je naznačena treća contra persecutores vel pro Papa, a jedna od njih je zapovjeđena, imaju se uzeti obadvije i to prije ona, koja nije imperata. Isto tako u misi coram Sanctissimo ne može se commemoratio Sanctissimi uzeti kao treća ad libitum, nego se ima uzeti post omnes orationes de praecepto[5].

5. Oracija *Fidelium* za pokojne prema gener. rubr. V. 1 i 2. misala imade se uzeti 1. svaki prvi dan u mjesecu izvan adventa, korizme i uskrsnoga vremena, kada je officium simplex ili de feria (izuzimaju se povlaštene vigilije i ferije); 2. svaki ponedjeljak izvan korizme i uskrsnoga vremena uz iste uvjete i izuzetke kao pod 1. Ova oracija ima karakter specijalni te stoga isključuje jednu od komemoracija općenitih. Ima se uzeti na drugom mjestu, ako su propisane tri oracije; ako ih je više propisano tada na predzadnjem mjestu[6].

c) Izvanredne oracije (extraordinariae) jesu one, koje nijesu u savezu s oficijem, nego se uzimaju ili radi općenitih propisa, kao na pr. commemoratio Sanctissimi, kad je izložen presveti Sakramenat, oracija za Papu i biskupa na dan izbora i krunisanja odnosno posvećenja itd., ili radi posebne odredbe ordinarija

[1] S. R. C. 24. V. 1912. (A A S. IV. p. 419). — [2] Rubrika k Suffragium u ordinariju novoga Brevijara. — [3] Por.: D. a 2515, I; 3365, V. — [4] Ib. 3767, XXIV. — [5] Ib. 2515, I. — [6] Rubr. gen. miss. VII. 6.

(obično se zove imperata) ili napokon nijesu propisane, nego ih svećenik može sam dodati.

1. O komemoraciji de Ssimo bit će govora kada i o sv. misi coram Ssimo.

2. Oracija za Papu i biskupa na godišnjicu izbora i krunisanja (creationis et coronationis) odnosno na godišnjicu izbora ili premještenja i posvećenja (electionis aut translationis et consrecrationis) — a) ima se uzeti u svim pjevanim i tihim misama za Papu po cijelom svijetu[1], a za biskupa u njegovoj biskupiji[2] od svih svećenika svjetovnih i redovničkih[3], pa i od stranih, koji taj dan čitaju u dotičnoj biskupiji misu[4]. Oracija je ista za Papu i biskupa (*Deus omnium fidelium*), samo što se za biskupa kod slova *N* istakne njegovo ime a iza riječi *Ecclesiae* doda ime biskupije.

b) Oracija se ne uzima na svetkovine I. classis, zatim na Cvjetnicu te na vigilije Božića i Duhova a niti u svečanim zavjetnim misama[5]. Na svetkovine II. classis ima se uzeti sub unica conclusione s oracijom svetkovine osim ako je propisana kakova komemoracija, kojoj se tada priklopi[6]. I u privilegovanim oktavama ima se uzeti, kad nije oficij I. classis[7].

c) Ako bi godišnjica bila stalno zapriječena kojom svetkovinom I. classis, ima se oracija uzeti slijedeći nezapriječeni dan[8]. Ako padne godišnjica biskupova s papinom isti dan, biskupova se ima prenesti na slijedeći dan[9]. Na godišnjicu biskupovu ima se ispustiti *imperata pro Papa*[10].

d) Ne može se ova oracija uzeti kao treća ad libitum[11]. Na dan, kada je u misi propisana kao treća (odnosno druga) *Ecclesiae vel pro Papa*, ima se u slučaju godišnjice bilo papine bilo biskupove uzeti kao treća (druga) *Ecclesiae*. Ako je oracija godišnjice četvrta u misi, tada se ispušta imperata.[12]

e) Godišnjica izbora biskupova kod onih biskupa, koji su izabrani u konsistoriju, računa se od dana, kad je taj izbor bio proglašen u konsistoriju, a kod ostalih od dana, kad je izdan dekret ili Litterae Apostolicae, koji se odnose na njihovo imenovanje[13]. Kod biskupa, koji su premješteni u drugu biskupiju ili podignuti na nadbiskupe ne računa se godišnjica electionis nego translationis[14] ili evectionis ad Archiepiscopatum[15]. Biskupu koadjutoru *cum futura successione* računa se kao dan izbora onaj, kad je izdano apostolsko pismo u formi brevea, kojim se imenuje koadjutorom cum futura successione[16].

3. Za imperatu od biskupa vrijedi ovo:

a) Biskup može propisati, da se uzme kolekta u veoma važnoj zgodi i na svetkovine I. classis. Na svetkovine I. class. uzima se sub.

---

[1] D. a. 2740, X; 3078, VII. — [2] Ib. 3078, III. — [3] Ib. 3078, IV. V. — [4] Ib. 3824, V. — [5] Ib. 2823, III; 2837, aliud dubium; 3575, V. VII. VIII. — [6] Ib. 2823, III. — [7] S. R. C. 2. VII. 1915. u A A S. VII. p. 388. — [8] D. a. 3792, II. — [9] Ib. 3132. — [10] Ib. 3213, I. — [11] Vrijedi kao za oraciju Ssimi coram Ssimo exposito. — [12] S. R. C. 21. VI. 1912. ad V. — [13] D. a. 4254. — [14] Ib. — [15] Ib. 4258. — [16] Ib. 4254.

diversa conclusione[1]. Ako se ima uzeti kakova comm. (na pr. nedjelje ili povlaštene ferije), tada se ima priključiti ovoj.[2] Ako je naređena *collecta pro re gravi* i na svetkovine I. classis, ipak se ne ima uzeti na Božić, Bogojavljenje, Veliki četvrtak, Veliku subotu, Uskrs, Uzašašće, Duhove, presveto Trojstvo i na Tijelovo. Ako li je jednostavno naređena *pro re gravi* ne spominući svetkovina I. classis, tada se ima ispustiti na sve svetkovine I. classis, zatim na Cvjetnicu te na vigiliju Božićnu i Duhovsku[3]. b) Inače se ne uzima obična imperata prema najnovijim rubrikama na vigilije Božića i Duhova, na svetkovine I. i II. classis, na veće nedjelje (adventske i od Septuagesime do Bijele inclusive), u povlaštenim oktavama (Uskrsa i Duhova, Bogojavljenja i Tijelova, Božića i Uzašašća) i kadagod je u misi propisano više od tri oracije; u broj propisanih broji se i: commemoratio de Sanctissimo te pro Papa vel Episcopo na dan izbora ili krunisanja odnosno posvećenja[4]. c) U svim ostalim misama ima se uzeti i to na posljednjem mjestu, ali prije onih, koje svećenik slobodno uzima. Ako je više imperata, tada se najprije uzima ona, koja je *pro re gravi:* inače prema odliki[5].

4. Svećenik sam smije po svojoj volji dodavati u misi oracije, samo kada je officium simplex ili de feria per annum[6]. Tada valja najprije uzeti rubrikama propisane, onda imperatu[7], a poslije po volji dodati, da ih svih bude neparan broj, dakle 5 ili 7. Ako se u ove dane ima uzeti imperata ili de Sanctissimo, te tako izlazi parni broj oracija, svećenik nije dužan dodati koju oraciju, da bude neparan broj. Broj 7 nesmije se prekoračiti[8].

c) Credo.

1. *Credo* se uzima a) na sve svetkovine i dane Gospodnje (dakle i na nedjelje te na posvetu crkve i na godišnjicu posvete), bl. Djevice Marije, svetih anđela, sv. Josipa (jer je zaštitnik cijele Crkve), svetih apostola i evanđelista, učitelja Crkve, sv. Marije Magdalene, Svih svetih, titula koje pojedine crkve i patrona, te kroz povlaštene i obične oktave svih tih svetkovina;

b) na svetkovine. kojima ne pripada *Credo,* ako padnu na nedjelju, ili u oktavu, kojoj pripada *Credo;*

c) na svetkovine I. et II. classis, kojima ne pripada *Credo,* kada se prenesu na dan, kada se slavi koji Doctor Ecclesiae[9].

2. Ispušta se *Credo* a) u misama ostalih svetih, koji nijesu navedeni gore uz izuzetke tamo naznačene;

---

[1] S. R. C. 16. II. 1918. ad I. A A S. X. pg. 107. — [2] D. a. 3365, V. — [3] S. R. C. 23. XII. 1914. u A A S. VII. p. 27. — [4] S. R. C. 21. VI. 1912. ad V. — [5] Eph. liturg. XXIX. — [6] Rubr. gen. Miss. IX, 12. — [7] Ako su već 4 ili više rubrikama propisane, tada se imerata ispušta, ali svećenik može ipak uzeti po volji toliko oracija, da ih bude 5 ili 7 (A A S. IV. p. 276 ad X). Među ovima po volji može biti i imperata ali ne kao takova nego kad ad libitum (Poredi: Linzer Quartalschrift 1915. str. 346). — [8] D. a. 4177. I. — [9] S. R. C. 21. VI. 1912. ad IV. A A S. IV. p. 447.

b) na ferije i vigilije uvijek osim na vigiliju Božića, kada padne na nedjelju.

d) Prefacija.

1. Na nedjelje a) uvijek je prefacija nedjeljna, ako je misa nedjeljna: dakle u korizmi prefacije Quadragesimae i Passionis, u uskrsno vrijeme uskrsna, inače uvijek de Trinitate. Izuzimaju se nedjelje, koje padnu između Božića i Bogojavljenja, zatim u oktavama: Bogojavljenja Uzašašća i Tijelova; tada su prefacije dotičnih svetkovina;

b) isto je tako nedjeljna prefacija u misama svetkovina, koje padnu na nedjelju, a ne imaju svoje vlastite prefacije, pa i onda, ako je spomen koje svetkovine ili nepovlaštene oktave, koja ima vlastitu prefaciju[1].

2. Na svetkovine uzima se a) propria, ako je imadu, ili de octava ili de tempore ili communis; prednost imadu, kako su poredane. Izuzima se svetkovina sv. Ivana apostola i evanđelista, jer ima prefaciju de Nativitate;

b) ako svetkovina višega reda bez svoje prefacije padne na svetkovinu nižega reda, koja ima vlastitu prefaciju, tada se ova uzima.

3. U misama ferija i vigilia, ako nemaju vlastite prefacije, uzima se festi vel de octava, od kojih je bio oficij[2], propria temporis (Quadrag., Passion. et Paschal. i onda, ako je oficij bio od svetkovine, koja ima svoju prefaciju[3]) inače communis.

e) Communicantes.

Ako svetkovina ima posebni *Communicantes*, tada se uzima kroz cijelu oktavu, pa i na svetkovine, koje imadu svoju posebnu prefaciju, isto se tako uzima i u votivnim misama.

f) Zadnje evanđelje.

Zadnje evanđelje redovito je početak evanđelja po sv. Ivanu

Izuzima se: 1. Kadgod se čita u oficiju L. IX. de Hom. Dom., feriae majoris vel Vigiliae ima se i u misi uzeti na koncu njihovo evanđelje. Ako se na feriju major ili vigiliju, kad je svetački oficij, uzima jedna misa od oficija, a druga od ferije ili vigilije, tada je u obadvjema zadnje evanđelje sv. Ivana. Isto tako je evanđelje sv. Ivana, kada su evanđelja indentična. Ako oficij svetkovine padne na feriju major i vigiliju zajedno, tada se uzima evanđelje od ferije, ako ga ima, a ako ga nema, od vigilije; u tom je slučaju od vigilije i onda, ako je evanđelje svetkovine identično s evanđeljem ferije.

2. U trećoj misi na Božić zadnje je evanđelje de Epiphania; a u privatnim misama na Cvjetnicu ono, koje se čita kod blagoslivljanja palama.

[1] S. R. C. 9. II. 1912. ad III; 22. III. 1912. ad VI. — [2] S. R. C. 22. V. 1912 ad VI. 1. — [3] S. R. C. 19. IV. 1912. ad XII.

2. Mise o misterijama i svetima izvan oficija.

Ovamo ubrajamo sv. mise misterija i svetih onih svetkovina, a) koje su se do sada stalno slavile na koju nedjelju a sada im je određen stalan dan; zatim onih, b) koje u sukobu s višima imaju se u oficiju ovih samo komemorirati, i napokon onih, c) kojih su mise posebnim indultom Svete Stolice (13. IX. 1913) dopuštene u nadbiskupiji zagrebačkoj, premda su inače ispuštene iz kalendara za cijelu nadbiskupiju.

a) Izvanjska svečanost svetkovina[1], koje su se stalno slavile na nedjelju, a sada su prenesene na stalan dan, može se i dalje slaviti na istu nedjelju uz ove uvjete:

1. Od svetkovina I. classis mogu biti sve mise osim jedne (konventualna ili župska), koja ima biti prema oficiju dana. Isto vrijedi za svetkovinu svete Krunice, makar je II. classis.

2. Svetkovine II. classis mogu imati samo jednu bilo svečanu bilo tihu svetu misu.

3. Sv. mise imadu biti kao na samu svetkovinu, ali valja dodati oraciju iz oficija, odnosno sve komemoracije, koje bi se imale uzeti, da je dotična svetkovina zbilja pala na nedjelju. U tom slučaju vrijedi, što je rečeno za oracije u misama de die, a tako i za sve ostale dijelove mise, koji se mijenjaju.

4. Ne smiju se uzeti posebne mise na veće nedjelje (Dominicae majores: sve nedjelje u adventu i sve nedjelje od Sedamdesetnice do Bijele uključivo) i na one manje nedjelje, na koje bi pao oficij odličniji nego li je onaj, od kojega se izvanjska svečanost prenosi na nedjelju. U tom slučaju u svim misama, koje bi bile inače dopuštene (gore 1. i 2.) uzme se oracija od svečanosti s prvom oracijom oficija sub una conclusione. Gdje je obveza svečane (ili pjevane) konventualne mise, u ovom slučaju ne smije se pjevati druga misa.

5. Ako na takovu nedjelju, na koju se prenosi izvanjska svečanost, padne svetkovina Gospodnja I. classis cjelokupne Crkve, tada se nesmije uzeti ni spomen od svečanosti.

b) Po novim rubrikama brevijara[2] više se ne prenose svetkovine duplex majus, minus i semiduplex u sukobu sa svetkovinom, koja ima prednost, nego se u oficiju i misi spominju. No u tom slučaju dopušta S. R. C. već spomenutim dekretom od 28. X. 1913., da se o takim svetkovinam mogu služiti na te dane privatne sv. mise obredom svečanim; druga je oracija od oficija, a onda se redaju ostale, ako ih ima. Ne smiju se uzimati takove mise, ako je svetkovina, koja priječi I. vel II. classis, nedjelja koja joj drago, svi dani u oktavi prvoga (uskrsna i duhovska) i drugoga reda (Bogojavljenja i Tijelova), osmi dan oktave trećega reda (božićna i spasovska), povlaštena ferija ili vigilija.

c) Od svetkovina: Sv. Ivan Nepomuk (16. svibnja), sv. Ilija prorok (20. srpnja), sv. Rok (16. kolovoza), sv. anđeli čuvari (na ne-

[1] S. R. C. 28. X. 1913. — [2] Additiones et Variationes Tit. V. 1.

djelju blizu 1. rujna), sv. Barbara (4. prosinca) i prenos sv. Kuće Nazaretske (10. prosinca) mogu se služiti u zagreb. nadbiskupiji[1], i ondje, gdje se ne moli oficij, dvije sv. mise, jedna pjevana (svečana) a druga tiha. Uvjeti su:

1. Ako se te svetkovine slave nekom svečanosti i cum concursu populi;

2. ako na te dane ne padne koja svetkovina I. classis;

3. ne smije se ispustiti misa oficija konventualna ili župska, ako je obveza za taj dan.

Inače se valja držati rubrika t. j. onoga, što je gore rečeno pod a).

3. Mise ferija i vigilija izvan oficija.

Ovdje ne govorimo o onim misama ferija i vigilija, koje su propisane rubrikama gener. misala[2] pro ecclesiis cathedralibus et collegiatis, već o misama ferija i vigilija, od kojih nije bio oficij, a ipak su bilo zapovjeđene rubrikama misala bilo dopuštene rubrikama izdanim na temelju konstitucije *Divino afflatu.*

a) Na vigilije, ferije kvaterne i u ponedjeljak prosnih dana, kada padnu u oktavu nepovlaštenu, ima se uzeti misa od vigilija ili dotičnih ferija. U tom slučaju 2. oracija de octava, treća communis, ako se ne mora uzeti spomen simplicis[3].

b) U vigilijama u adventu uzima se misa od vigilije a ferija adventa samo se spominje, izuzima se, ako je ta ferija kvaterna, jer je onda od nje misa, a od vigilije spomen[4].

c) Ako se na Markovo (ili bolje 25. travnja) drži procesija, misa ima biti Rogationum. Ako je samo jedan svećenik, ima uzeti spomen sv. Marka; ako ih je više, tada ne treba uzeti spomena, jer su sve druge mise o svetkovini bez spomena ferije.

Na prosne dane, ako se drži procesija, ima biti i misa Rogationum bez spomena svetkovine ili sa spomenom prema tomu, da li u crkvi ima na te dane više misa ili je samo jedna.

Na prosni utorak, ako je ferijalni oficij, misa je Rogationum, a ne od nedjelje[5].

d) U prijašnjim gener. rubrikama misala (III, 1) bilo je dopušteno uzeti misu većih ferija na dane, kada je bio oficij semiduplex. Nove rubrike izdane s konstitucijom *Divino afflatu* dopuštaju to i onda, kada je oficij duplex (ali ne I. i II. classis), za ferije korizmene, kvaterne, ponedjeljak prosni i vigilije. Ako je bio oficij duplex, tada se u tim ferijalnim misama ne uzimaju orationes communes, a ako je bio semiduplex valja prvom od njih popuniti broj tri, ako ga već ne popunjuju orationes speciales. U ovim misama nije slobodno po volji dodavati oracija. No može se dodati za pokojnika na predzadnjem mjestu, ako se misa čita za pokojnika.

[1] S. R. C. 13. IX. 1913. — [2] Tit. III, 1 i 2. — [3] Rubr. gen. Miss. III. 2. — [4] Ib. 4. i 5. — [5] Rubr. Miss.

Sve te mise nemaju ni *Gloria* ni *Credo*, a prefácija je de tempore[1] ili communis, a nikad od oktave.

4. Zavjetne mise (missae votivae).

a) Općenite ustanove.

Dosta je razborit razlog, da se uzme druga misa nego li je bio oficij — razumije se, kada rubrike dopuštaju. Može takovu misu tražiti onaj, koji donosi stipendij, može sam svećenik za svoju pobožnost, a ondá opet koji put traži poglavar radi kakove osobite zgode ili potrebe, da se uzme ova ili ona misa izvan oficija.

1. Koje se mise mogu uzeti kao zavjetne?

a) Svakako one, koje su već u misalu označene kao votivne mise, a to su sve mise, koje se nalaze iza mise *Terribilis* (In dedicatione Ecclesiae), od „Missa de Ss. Trinitate" do „Missa pro Sponso et Sponsa" uključivo. Za tim one mise tajna Gospodinovih i njegove presv. Majke, u kojima se nalazi rubrika, koja određuje, što se imade uzeti, kad se služi kao zavjetna. Takove su na pr. Ss. Cordis Jesu, preciosissimi Sanguinis, Immaculatae Conceptionis B. Mariae, itd.

b) Mise svetaca iz „Proprium sanctorum". Samo valja izmijeniti riječi, koje se upravo odnose na onaj dan, a druge dane ne bi bile zgodne. Tako na pr. „Natalitia", „Salemnitas", „Festum", imaju se promijeniti u „Memoria", „Commemoratio"; riječi „hodie", „hodierna dies", „annua" ispuštaju se. Ako koji dio od mise manjka, ima se uzeti iz „Commune Sanctorum".

c) Ako nema vlastite mise, tada se uzima iz Commune Sanctorum. Pri tom može svećenik uzeti obrazac prvi ili drugi, a može uzeti prvi, a iz drugoga epistolu i evangjelje i obratno.[2]

d) U oktavi koje svetkovine, ako se uzima votivna misa iste osobe, smije se uzeti samo od te svetkovine, od koje se opslužava oktava. Tako na pr. u oktavi bezgrješnog začetka bl. Dj. Marije ne smije se uzeti votivna misa *Rorate* nego se ima uzeti *Gaudens gaudebo*. Isto tako u oktavi simplex Nativitatis B. M. V. uzima se misa de Nativitate[3]. Vrijedi i za ostale oktave simplex[4].

2. Ne mogu se uzeti kao zavjetne:

a) Sve mise de Tempore (dakle nedjeljne, ferijalne itd.)

b) Mise običnih svetkovina, kao Božić, Uskrs, itd. kao uopće o pojedinim tajnama, ako nije posebice već u samom obrascu mise označeno, da se može uzimati kao votivna [vidi gore 1. a)], ili ako nema posebnoga Indulta.

c) Ne smiju se bez posebnoga Indulta služiti votivne mise o blaženima, i ako je dopušten njihov oficij i misa[5].

[1] S. R. C. 19. IV. 1912. ad XII. (AAS. IV. p. 322.) — [2] Rubr. misala. — [3] S. R. C. 7. VIII. 1914. ad II. u AAS. VI. p. 407. — [4] S. R. C. 18. I. 1918. ad I. IV. — [5] D. a. 1568. I.

3. Prefacija je u votivnim misama propria, ako je imadu, inače od oktave, temporis ili communis.

4. Zadnje evanđelje uvijek je sv. Ivana: *In principio.*

5. Boja odijela u votivnim misama ravna se prema misi t. j. kakova bi bila boja svetkovine, takova je i u votivnoj misi, samo valja pamtiti, da je u misi „De Passione", „Ad tollendum schisma" i sve do „Pro peregrinantibus" uključivo boja odijela ljubičasta, a u misi „Pro sponso et sponsa" bijela.

b) Svečane zavjetne mise.

1. Samo biskup smije dopustiti i zapovjediti svečanu zavjetnu misu radi važnoga razloga i javne potrebe crkvene. No važan razlog može također biti, da se isprosi kiša, lijepo vrijeme, za kakvu bilo potrebu, za bolesnoga vladara itd., ako biskup s klerom te narodom i poglavarstvom gradskim prisustvuje takovoj misi.[1] Razumije se, da će još prije biskup dopustiti zavjetnu svečanu misu, ako je razlog važniji. Sam svećenik ne može ni radi važnoga razloga na svoju ruku uzimati svečane zavjetne mise.

2. Kada se smiju služiti? Na sve dane osim nedjelja I. classis i svetkovina I. classis, Pepelnice, cijeloga Velikog tjedna, vigilije Božića i Duhova. Ako se na ove dane odredi, tada se uzima misa od oficija, a doda joj se oracija votivne mise i to prvoj oraciji sub una conclusione i u onom slučaju, ako slijedi još koja oracija sa svojim završetkom.

3. Obred je mise svečan, za to uvijek *Gloria* i *Credo,* osim u onim misama, koje zahtijevaju ljubičastu boju, ipak se i u ovima uzima *Credo* po nedjeljama. Oracija je samo jedna, kojoj se dodaje sub unica conclusione *Deus cujus misericordiae* u misi pro gratiarum actione;[2] a u misi coram Sanctissimo *Deus qui nobis,* također sub unica conclusione. I više se ne uzima ni koja oracija.[3]

4. Pjevanje je u tonu svečanom.

c) Privatne zavjetne mise.

1. Nemaju nikakova privilegija, pa ni onda, kada se pjevaju. Pjevanje ima biti ritu simplici.

2. Ne smiju se služiti: a) kadgod je oficij duplex;

b) na sve nedjelje i kroz povlaštene oktave (Uskrsa, Duhova, Bogojavljenja, Tijelova, Božića i Spasova);

c) na sve vigilije, na sve dane u korizmi i kvatrama (srijeda, petak i subota) te na ponedjeljak prosnih dana bio oficij koji mu drago;

d) na utorak prosnih dana, gdje je samo jedna misa, a drži se procesija;

[1] D. a. 235, XII. — [2] Tako valja učiniti i u privat. zavjetnoj misi pro gratiarum actione, u kojoj se dodaju opet pod posebnim zaključkom druge oracije. — [3] D. a. 3352, VI.

e) na dan, kada se ima anticipirati[1] ili reponirati nedjeljna misa; f) na Dušni dan.

Prema tomu smije se služiti, kada je oficij semiduplex, simplex ili de feria uz izuzetke pod b) c) d) e).

3. Obred. a) *Gloria* nemaju privatne votivne mise osim De Beata po subotama i u oktavi koje njezine svetkovine (no u tom slučaju valja uzeti misu od oktave[2]), i de Angelis (bilo o svima, bilo o pojedinom anđelu).

b) Oracije su tri propisane: prva dotične votivne mise, druga od oficija, treća, koja je u oficiju druga (dakle oktave, ferije, simplexa); ako ove treće nema tada se uzima prva od commerationes communes prema vremenu, jedino u misama de Beata valja u tom slučaju uzeti oraciju de Spiritu Sancto; ovu istu oraciju valja uzeti i u votivnoj misi de Ss. Trinitate, kada se služi u oktavi koje svetkovine B. D. Marije[3]. Kao treća ne može biti imperata.

U ovim misama može svećenik uzeti i više oracija do sedam. Ovamo se može ubrojiti i imperata.

c) *Credo* nemaju nikad.

d) Neke posebne zavjetne mise.

1. Misa o presv. Srcu Isusovu na prvi petak u mjesecu dopuštena[4] je u svim onim crkvama i oratorijima, gdje se vrši u jutro kakova pobožnost na čast presv. Srcu Isusovu. Dopuštena je samo jedna, koja je u savezu s tom pobožnosti. Obred joj je svečan, te ima *Gloria, Credo* i samo jednu oraciju[5] i na koncu evanđelje sv. Ivana. Izvan uskrsnog vremena imaju se ispustiti *alleluja* u Introitu Offertoru i Komuniji[6].

Ne smije se ta misa služiti na sve svetkovine I. classis i na Dušni dan;[7] na svetkovine Krista Gospoda,[8] na Veliki petak i vigiliju Bogojavljenja;[9] u povlaštenim oktavama: Bogojavljenja, Uskrsa, Duhova, Tijelova, Uzašašća, ako je bio oficij od oktave;[10] u župama, gdje je samo jedna sv. misa na dane (in festis supressis), kada je dužnost misiti pro pupulo.[11]

Bilješka. Svećenici, koji su članovi lige pro Pontifice et Ecclesia, imadu isti privilegij za ovu sv. misu, ali bez uvjeta, da se vrši

[1] Anticipira se nedjelja poslije Bogojavljenja ili 23. nedjelja po Duhovima, kada se one godine ne mogu uzeti. Reponira se nedjeljna misa, kada je bila zapriječena kojom višom svetkovinom, na pr. Presv. Trojstvom. — [2] To isto vrijedi i za oktavu simplex de Nativitate B. Mariae Virg. Ako se naime u toj oktavi uzme votivna misa de Beata, ima se uzeti de Nativitate s *Gloria*, ali bez *Credo* (S. R. C. 7. VIII. 1914. ad II. A A S. VI. p. 407). Isto vrijedi i za ostale oktave simplex. S. S. C. 18. I. 1908. ad I. A A S. X. pg. 69. — [3] D. a. 3764. XII. — [4] Ib 3712. — [5] Imperata pro re gravi ima se uzeti ali s posebnim završetkom. S. R. C. 18. II. 1918. ad II. A A S. X. pg. 107. — [6] D. a. 3764. X. — [7] Ib. 3855, II. — [8] Ad mentem novarum Rubricarum tit. IV. n. 7; tit. VI. n. 4. et iuxta notanda in Tabellis n. 8. S. R. C. 2. VI. 1916. ad I. A A S. VII. pg. 227. — [9] D. a. 4084, I. — [10] Ordo Divini officii recitandi — Pustet. — [11] D. a. 4093. II.

kakova pobožnost na čast presv. Srcu Isusovu. Takav privilegij imadu i članovi Perseverantiae sacerdotalis, također bez spomenutoga uvjeta.

2. Zavjetna misa bl. D. Marije u adventu *(Rorate)*. Ova je misa dopuštena kao svečana zavjetna (dakle s *Gloria* i *Credo*) na devet dana prije Božića, ne računajući ovamo vigilije božićne, u sve dane pa i na nedjelju i svetkovinu sv. Tome, ako je stari običaj i concursus populi; misu valja barem pjevati, a ne smije se ispustiti misa konventualna i župska[1]. Inače se smije pjevati uz iste klauzule i u druge dane u adventu izuzevši svetkovine I. i II. classis te nedjelje[2], ali dakako bez *Gloria* i *Credo,* jer se smatra kao „mera populi devotio".[3] Po subotama ima *Gloria,* a u oktavi Bezgrješnog začetka i *Credo*, ali se tada ima uzeti i misa de octava.[4] U nekim zemljama ima ova misa veća privilegija, kao na pr. u Poljskoj (22. VIII. 1744.) i Češkoj (17 XI. 1864.), ali za to valja imati posebni indult. Tihe mise *Rorate* dopuštene su samo onda, kad su uopće dopuštene zavjetne mise. Gdje su u manjim crkvama dopuštene posebnim indultom tihe mise *Rorate,* na vigiliju Bezgrješnog začetka ima se uzeti misa vigilije.[5]

3. Missa pro sponso et sponsa. a) Ova votivna misa dopuštena je u vrijeme, kada se dopušta Solemnitas nuptiarum, a to je između Božića i Pepelnice i između Uskrsne nedjelje i prve nedjelje Adventa[6]. No i u to vrijeme nije dopuštena:

1. na sve nedjelje (i na anticipatu) i zapovijedane svetkovine također na dokinute;
2. na duplicia I. et II. classis;
3. na vigilije Duhova i Bogojavljenja;
4. u oktavama Božića, Bogojavljenja, Uskrsa, Spasova, Duhova i Tijelova;[7]
5. na Dušni dan;
6. na dane prosne, kada se drži procesija a samo je jedna misa.

Na ove dane (osim na Dušni dan, kad je zabranjena i ova misa i njezin spomen) može se poslije propisanih oracija uzeti oracija ove mise, a poslije *Pater noster* i prije blagoslova dotične oracije iz mise pro sponso et sponsa.

b) Obred. Ova misa nema ni *Gloria* ni *Credo,* a ima tri oracije, od kojih je druga od oficija a treća (ako već oficij nema više komemoracija) communis. Kada je oficij duplex, commemoratio communis uvijek otpada.[8]

Kada i kako se pod tom misom imade davati blagoslov mladencima, kazuju rubrike misala u toj misi.

c) Komu se ima dati. Ovaj ženidbeni blagoslov pod misom ima se dati u ženidbama katolika, nesamo onda, kada se vjenčaju, nego i poslije kadagod zatraže, ako ga prije nijesu bilo s kakova im

[1] D. a. 2223. — [2] Ib. 2378, VIII. — [3] Ib. 2417, V. — [4] Oracije se uzimaju, kako su propisane u direktoru. — [5] D. a. 4055, I. — Osim navedenih dekreta o ovoj misi poredi još D. a. 1093; 2257; 2259; 4180, I. — [6] Biskup može dopustiti i u zabranjeno vrijeme ovu misu ili njezinu komemoraciju. Cod. can. 1108, § 3. — [7] D. a. 4274, V. — [8] S. R. C. 24. V. 1912. ad VII.

*

drago razloga primili. Udovici, koja je već u prvoj ženidbi primila taj blagoslov, kada sklapa drugi ženidbeni vez, ne smije se dati, makar joj zaručnik nikad nije bio oženjen. Ako je zaručnik udovac, a zaručnica djevojka, gdje je običaj da se blagoslivlje takova ženidba, ima se blagosloviti.[1]

d) Smije se služiti i u privatnim oratorijima, kada se u njima sklapa ženidba.

5. Misa u tuđoj crkvi.

Svećenik se ima držati direktorija one crkve, u kojoj služi, valja mu dakle uzeti i imperatu.

Ako služi u redovničkoj crkvi, valja da uzme misu, koju i redovnički kler, ali posebne obredne dodatke ili izuzetke ne smije uzimati, n. pr. umetati u *Confiteor* ime osnivatelja reda.

Što vrijedi za crkve, vrijedi i za glavne oratorije po samostanima, bolnicama, seminarima i t. d.

Ako direktorij crkve dopušta misu votivnu ili de Requie, može je svećenik uzeti, makar je po svojem direktoru molio oficij I. classis. Ako pak u ovom slučaju uzme misu prema svojem oficiju, treba da je uzme, kako je njemu propisano.

U kapelama strogo privatnim treba da se drži svojega direktora.

6. Mrtvačke mise (Missae de Requie).

a) Općeniti propisi.

Sve missae de Requie imadu prefaciju communis, *Communicantes* obični, ma da se služe u oktavi, koja ima svoj *Communicantes;* mjesto *Ite missa est* imaju: *Requiescant in pace* i zadnje evanđelje uvijek: *n principio.*

Na svetkovine svetaca, koji dolaze u kanonu, ne naklanja se.

Misno je odijelo crno, a tako i antipendium, zastor tabernakula (conopaeum) ljubičast.[2] Samo ako je na Dušni dan javno izložen presv. oltarski Sakramenat (na pr. 40 sati), služe se sv. mise na pokrajnom oltaru u ljubičastoj boji. (Pobliže kod: Izlaganje presv. oltar. Sakramenta).

Kod svečanih i pjevanih misa de Requie valja pjevati: Introit, sekvenciju, ofertor i komuniju.[3] Pratnja na orguljama se dopušta (ad associandum et sustinendum cantum silente organo cum silet cantus... in casu necessitatis).[4]

b) Obrasci.

Četiri su obrasca za mrtvačke mise, koji se razlikuju među sobom oracijama, epistolama i evanđeljima. Epistole i evanđelja mogu se međutim zamjenjivati po volji, kako to dopušta rubr. misala

[1] Rit. Rom. Tit. VII, c. 1, 15, 16. — [2] D. a. 3201. x; 3562. — [3] Ib. 2959, II; 3051, I. — [4] Ib. 4265, II; S. R. C. 22. III. 1912. ad II.

iza četvrtoga obrasca, osim u zadušnicama za Papu, kardinale i biskupe.[1]

U prva tri obrasca uvijek je samo jedna oracija, a u četvrtom uvijek tri, a može svećenik uzeti i pet i sedam, samo na Dušni dan, kad se služi kao treća misa, jedna je oracija.[2]

Sequentia se uzima uvijek kad je jedna oracija i u svim pjevanim misama; u tihoj misi, u kojoj je više oracija, ostaje na volju svećeniku, da li će je uzeti, ili ne.[3]

Prvi obrazac: In Commemoratione Omnium Fidelium defunctorum, kako već sam naslov kaže, upotrebljava se na Dušni dan u svim misama bile pjevane ili tihe.[4] Na taj dan i ne smije se uzimati kakova druga misa; izuzima se misa ekspozicije i repozicije 40-satnoga klanjanja[5] i zadušnice za svjetovnjaka, koja ima biti po drugom obrascu.[6]

Isti se obrazac ima upotrebiti u misama „in die obitus vel depositionis“, nadalje 3., 7. i 30. dan te na godišnjicu za Papu, kardinale i biskupe s oracijama ex diversis pro defunctis (Rubr. miss.). Ovdje se ne smiju zamjenjivati epistola i evanđelje s epistolom i evanđeljem iz koje druge mise. Za svećenike može se uzeti bilo prvi bilo drugi obrazac za sve prije spomenute mise, samo se ima u svakom slučaju uzeti oracija: *Deus, qui inter Apostolicos sacerdotes.*[7]

Drugi obrazac: In die obitus seu depositionis Defuncti upotrebljava se, uz gornje izuzetke, u pogrebnim misama i u onim nakon primljene vijesti o smrti bez ikakove promjene u oraciji[8], zatim na 3., 7. i 30. dan iza smrti ili pogreba, s posebnom oracijom, koja je stavljena odmah iza toga obrasca.

Treći, sedmi, trideseti dan i godišnjica mogu se računati od dana smrli, a i od dana pogreba.[9]

Treći obrazac: In anniversario Defunctorum upotrebljava se na godišnjicu, bila ona u užem značenju (također se računa ili od dana smrti ili od dana pogreba), bila u širem, i kao druga na Dušni dan.

Oracija je za više pokojnika, ali se može upotrebiti i za jednoga, kako kaže rubr. miss. u nekim izdanjima misala, a u drugim je već izvedena jedna i druga oracija. Ako je misa za više njih istoga spola, tada se uzme „famulorum“ odnosno „famularum“; ako je za dvoje raznoga spola a ne ističu se imena, tada ima biti „famuli et famulae tuae“, a ako se imena ističu „famulorum tuorum“.[10]

Četvrti obrazac: In Missis quotidianis Defunctorum uzima se u svim drugim slučajevima za pokojnike, bilo za pojedinca, bilo za više njih, bilo uopće za pokojnike, i kao treća misa na Dušni dan. Imade tri oracije, bila pjevana ili tiha, a može svećenik uzeti i to samo u tihoj pet i sedam,[11] samo na Dušni dan ima jednu oraciju.

[1] D. a. 3213, V. — [2] S. R. C. 11. VIII. 1915. A A S. VII. p. 422. — [3] D. a. 3920. — [4] Razumijeva se to za jednu misu i to prvu, dok ostale dvije imadu svoje obrasce. — [5] D. a. 3864. IV. — [6] Ib. 3864. V. — [7] Ib. 2417. VIII. — [8] Ib. 3764, IV. — [9] Ib. 3753, IV. — [10] Ib. 4074, VII. — [11] Ib. 3920. IV.

Prva je oracija uvijek za onoga, za koga se misa prikazuje, a zadnja oracija uvijek *Fidelium Deus,* ostale može svećenik po volji birati[1], ali samo iz oracija pro defunctis. Ako je misa pro uno defuncto et una defuncta, tada se uzima oracija pro pluribus defunctis s ovom promjenom: *famuli et famulae tuae,* ako se ne ističe ime, inače *famulorum tuorum.*[2] Ako je misa uopće za pokojne, oracije se smiju uzeti, kako su u obrascu.[3]

Mrtvačke mise, koje se služe po prvim trima obrascima jesu povlaštene, a one po četvrtom nepovlaštene. Sve su, osim one na Dušni dan, izvan oficija dana, te su u mnogom slične votivnim misama, pa se i zovu missae votivae pro defunctis. Povlaštene se mise imadu pjevati osim nekih izuzetaka niže navedenih.

c) Kada se smiju služiti mrtvačke mise.

I. Dušni dan.

Apostolska konstitucija „Divino afflatu" (1. XI. 1911.) određuje, da se na Dušni dan imade služiti samo misa de Req., a apostolska konstitucija „Incruentum Altaris sacrificium" (10. VIII. 1915)[4] dopušta u cijeloj Crkvi, da svaki svećenik može služiti na taj dan tri zv. mise. Jednu može služiti po svojoj nakani ili za stipendij, drugu za sve duše u čistilištu, a treću po nakani Papinoj.[5]

Sve tri mise imadu samo jednu oraciju i sekvenciju.

Prva je misa po prvom obrascu, te je u savezu s oficijem; ako tko služi samo jednu, ima ovu uzeti. Isto tako ako se koja misa pjeva, ima se pjevati po prvom obrascu; u tom je slučaju dopušteno red misa izmijeniti.

Druga je misa po trećem obrascu (In anniversario) samo što u oracijama valja ispustiti: *quorum anniversarium depositionis diem commemoramus* (u kolekti i postkomuniji) i *quorum hodie annua dies agitur* (u sekreti).[6]

Treća misa ima biti po četvrtom obrascu s drugom oracijom iz te mise: *Deus veniae largitor* uz ove promjene: u kolekti mjesto: *nostrae congregationis fratres, propinquos et benefactores, qui* ima biti: *animas famulorum famularumque tuarum, quae;* u sekreti mjesto: *fratrum, propinquorum et benefactorum nostrorum* ima biti: *omnium fidelium defunctorum;* u postkomuniji mjesto: *fratrum, propinquorum et benefactorum nostrorum* ima biti: *famulorum famularumque tuarum.*

[1] D. a. 3920. II. — [2] Ib. 4074. VII. — [3] Ib. 3920. III. — [4] A A S. VII. pg. 401. Još valja porediti za propise, koji se tiču triju misa na Dušni dan ove odluke: S. R. C. 11. VIII. 1915. (A A S. VII. pg. 422); S. C. Conc. 15. X. 1915. (ib. pg. 479); S. C. O. 14. XII. 1916. (ib. IX. pg. 179). — [5] Samo za jednu smije uzeti stipendij, pa i u onom slučaju, ako služi dvije ili samo jednu; ako služi dvije, prva je slobodna a druga za sve duše u čistilištu. — [6] Ako svećenik služi samo dvije mise, drugu ima uzeti po ovom obrascu, a prvu dakako po prvom.

II. Povlaštene.

1. Najveću povlasticu imade **pogrebna misa**, i to:

a) die vel pro die obitus, aut depositionis praesente, insepulto, vel etiam sepulto non ultra biduum, cadavere, koja se može služiti na sve dane; izuzimaju se:

Sve svečane svetkovine dupl. I. classis, kako cijele crkve, tako posebne, dakle: Božić, Bogojavljenje, Uskrsna nedjelja, Spasovo, Duhovska nedjelja. Presv. Trojstvo[1] i Tijelovo[2], Bezgrješni začetak, Navieštenje[3] i Vel. Gospa; svetkovine sv. Josipa[4] (19. ožujka i srijeda prije III. nedjelje po Uskrsu), Rogjenje sv. Ivana Krstitelja, Petrovo, Svi sveti, mjesni zaštitnik, Posvetilo[5] vlastite crkve i titul njezin;

posljednja tri dana Velikoga tjedna;

dan, kad je svečano izloženje presv. olt. Sakramenat;

u župskim crkvama, koje imadu samo jednu misu, još sve nedjelje i svetkovine (također ukinute, kad je dužnost služiti pro populo), dan sv. Marka i prosni dani, ako se drži procesija, vigilija duhovska i Pepelnica[6], ako se ima blagoslivljati krsna voda ili pepeo.

Da ova misa ima tu povlasticu, potrebno je, da je mrtvo tijelo fizički ili moralno nazočno u crkvi, gdje se pjeva. Moralno je onda nazočno, kada se ne može u crkvu nositi radi važnih razloga (kužna bolest, zabrana civilnih oblasti) ili dok još nijesu prošla dva dana, što je zakopano. Računaju se potpuna dva dana; ako je n. pr. u ponedjeljak sprovod, pogrebna misa s ovim povlasticama može biti u utorak ili u srijedu. Još valja pamtiti, da samo jedna misa ima privilegij i to u mjestu, gdje mrtvo tijelo leži ili je pokopano.[7]

b) Ako rubrike prijeće, da se u to vrijeme ne može pjevati *Requiem* (n. pr. da je tko pokopan na Veliki četvrtak), tada gubi ovu povlasticu, te se može služiti tek na prvi dan koji nije: nedjelja, zapovijedani blagdan (festum suppressum), svetkovina I. i II. class. ili dan, koji isključuje svetkovine I. i II. class., naime: Pepelnica, dani u Velikom tjednu, vigilije Božića i Duhova, te dani u osmini Bogojavljenja, Uskrsa, Duhova i Tijelova,[8] dan kada je svečano izložen presv. oltar. Sakramenat.

Ako se ne upotrebi prvi dan ovako nezapriječen, gubi se povlastica, te će se moći zadušnice služiti samo na dane, kad su dopuštene svakidašnje mrtvačke mise.

c) **Tiha misa pogrebna za umrloga siromaha** dopušta se uz iste uvjete i na iste dane kao da je pjevana, samo da se po nedjeljama i svetkovinama ne ispusti misa oficija.[9]

d) Kada se u crkvi i javnoj kapeli pjeva[10] pogrebna misa in die obitus vel pro die obitus aut depositionis, ali samo u tom slučaju, dopuštene su u istoj crkvi i javnoj kapeli **tihe mrtvačke mise** za istoga pokojnika na sve dane; izuzimaju se:

[1] D. a. 4274, VII. — [2] Ib. 4274, VI. U crkvama, u kojima se svečanost tijelovska slavi na nedjelju, ne će biti na tu nedjelju dopuštena pogrebna misa. Ibid. VII. — [3] Ib. 4274, VI. — [4] Ib 4274, VI. VII. — [5] Ib. 3541. — [6] Ib. 4076, II. — [7] Ib. 2915. XI. — [8] D a. 4274, V. — [9] D. a. 4024. — [10] Ib. 3944, III.

sve nedjelje i blagdani (i dokinuti);
svetkovine I. i II. classis,[1]
dan, kada je svečano izložen presv. olt. Sakramenat;
svi dani, koji isključuju dupl. I. classis (dakle: Pepelnica, svi dani Velikog tjedna, dani u oktavi Uskrsa i Duhova, osmi dan oktave Bogojavljenja i Tijelova,[2] vigilije Božića i Duhova).

Obrazac je tihe mise isti kao i pjevane.

e) U kapelama sjemeništa, kolegija i redovničkih družba dopuštena je također jedna tiha misa de Requie in die vel pro die obitus aut depositionis praesente, insepulto vel etiam sepulto non ultra biduum, cadavere, uz iste povlastice kao pod d)[3].

f) U privatnim kapelama imadu sve mise, koje se čitaju za pokojnika od dana smrti do pogreba isti privilegij kao one pod d). Samo valja da je mrtvac u kući.[4]

2. Pogrebna misa nakon primljene vijesti o smrti. Ovo je misa, koja se služi za pokojnika u kojem drugom mjestu, a ne ondje, gdje mrtav leži ili je ukopan. Oracija se uzima, kako je u misalu in die obitus[5]. Smije se služiti na sve dane uz izuzetke navedene gore pod 1. b)[6]. Ako se prvi nezapriječeni dan ne služi, gubi povlasticu.

3. Misa na treći, sedmi i trideseti dan[7] kao povlaštena smije se samo pjevati[8], i to na sve dane, osim:
nedjelja i zapovijedanih svetkovina (i ukinutih);
svetkovina I. i II. classis;
vigilije Božića, Bogojavljenja i Duhova;
Pepelnice i cijeloga Velikog tjedna;
dana u oktavama Uskrsa, Duhova i Bogojavljenja, Tijelova, Božića i Spasova;
dok traje svečana ekspozicija presv. oltar. Sakramenta;
na prosne dane u župskim crkvama, ako je procesija, a samo je jedna misa.

Bude li treći, sedmi i trideseti dan liturgički zapriječen, mogu se dotične mise na prvi slobodni dan bilo prije bilo poslije uzeti s istom oracijom[9]: ako se to propusti, gubi povlasticu.

Tihe mise imadu isti obrazac,[10] ali se mogu uzeti samo ako su taj dan dopuštene svakidašnje tihe mise; ovo vrijedi i za tihi aniversarij, što ga daje rodbina iz pobožnosti čitati.[11]

4. Godišnjica smrti (anniversarium):

a) u užem značenju, t. j. svake godine na dan smrti ili pogreba ili na dan zakladom određen.[12] Ako je više pokojnika, dosta

[1] Nov. rubr. brev. u nov. Psalt. Tit. X, 5. — [2] D. a. 4274, V.; rubr. u novom Psalteriju Tit. X. 5. — [3] D. a. 4192, I 2; rubrike u novom Psalteriju Tit. X, 5. — [4] D. a. 4192, I 1.; rubr. u novom Psalteriju Tit. X. 5. — [5] D. a. 3764, IV. — [6] Ib. 3755, III; 4096, V. — [7] Ib. 3753, I. III. — [8] Ib. 2482, II. [9] Ib. 3753, II. — [10] Ib. 3956. — [11] S. R. C. 19. IV. 1912. (A A S. IV. p. 322). — [12] D. a. 3213, V.

je, da kod nesukladnih godišnjica bude taj dan smrtni od jednoga pokojnika.

Samo je pod tim uvjetom ova misa povlaštena.

Povlastica glede dana, kada se smije služiti, ista je kao i kod mise na treći itd. dan.

I ostalo sve, što je tamo rečeno, vrijedi i za ovu misu.[1]

b) Godišnjica u širem značenju, to jest mise zakladne, ali bez oznake dana ili one, što ih daju za svoje pokojnike služiti na stalan dan kapituli, društva, samostani, kolegija, župe ili bratovštine. Pjevane mise (obrazac po volji) s jednom oracijom ex diversis, ne smiju se služiti na dane izuzete pod 3., a osim toga još i na sve dupl. maj.

Istu povlasticu imadu mise, što ih vjernici dadu pjevati za svoje pokojnike u osmini Dušnoga dana.[2]

5. U kapelicama i crkvama na groblju[3] smiju se služiti obične svakidašnje mrtvačke mise s tri oracije (pjevane sa sekvencijom) na sve dane osim onih, koji su izuzeti pod 3.[4] Ovaj se privilegij ne proteže na kapelice ili crkve izvan groblja, ma da je koji mrtvac u njima pokopan,[5] niti na kapele i crkve na grobljima, na kojima se više ne pokapa,[6] niti na župske crkve, koje su okružene grobljem.[7]

III. Nepovlaštene.

Sve su ostale mise de Requie nepovlaštene bile pjevane bile tihe, pa i one, što ih propisuje rubrika Misala za katedralne i kolegiatne crkve svakoga prvoga nezapriječenoga dana u mjesecu i svakoga nezapriječenoga ponedjeljka.

a) Pjevane ili svečane smiju se služiti na sve dane, kada nije oficij duplex ili nedjelja (također anticipata); osim toga ne smiju se služiti:

na dane u osminama Božića, Bogojavljenja, Uskrsa, Uzašašća, Duhova i Tijelova;

na vigilije Božića, Bogojavljenja i Duhova;

na Pepelnicu;

cijeli Veliki tjedan;

dok je presv. olt. Sakramenat svečano izložen;

na prosne dane, ako se drži procesija, a u crkvi je samo jedna misa.

b) Tihe privatne mise de Requie ne smiju se služiti po nedjeljama i kad god je officium duplex, osim toga zabranjene su:

kad je svečano izložen presv. oltarski Sakramenat;

u oktavama Božića, Bogojavljenja, Uskrsa, Spasova, Duhova i Tijelova;

---

[1] D. a. 3753, I. — [2] Ib. 3753, V. — [3] Ovamo idu i privatne kapele podignute na grobu pojedinaca, ili obitelji i reda, zajednice. (V. ab Appeltern I. p. 166). — [4] D. a. 3903. — [5] Ib. 3944, I. — [6] Ib. 4096, I. — [7] Ib. 4096, II.

kroz cijelu korizmu osim prvoga dana slobodnoga od oficija duplex u svakom tjednu (ovaj izuzetak ne vrijedi za Vel. tjedan);

na kvaterne dane;

na ponedjeljak prosnih dana (a tako i u utorak, ako je samo jedna misa i vodi se procesija);

na sve vigilije;

na dane, kad se ima anticipirati ili prvi put reponirati nedjeljna misa.

d) Absolutio defunctorum (Libera).

1. Uvijek se ima uzeti poslije pogrebne mise, praesente corpore, jer pripada obredu pogreba. Poslije drugih mrtvačkih misa može se uzeti, ali ne mora. Ako je kakovom ustanovom određena (n. pr. zaklada), ima se uzeti.

2. Ima obaviti onaj, koji je sv. misu služio. Samo se biskup od toga izuzima.[1]

3. Poslije mise od oficija ne smije se uzimati ili barem tako ne kao da bi spadala na misu,[2] dok je inače slobodno uzimati, gdje je običaj, da se goji pobožnost za duše pokojnika, ali ne na svetkovine I. classis.[3]

4. Za Papu, biskupa dijeceze i kralja ima tu apsoluciju izvršiti biskup (ili dignitar) u katedrali (osim ako se ovdje ne može radi kakove zapreke, onda u drugoj crkvi po odredbi ordinarija), kako to propisuje Caer. episcop. i Pontif. Rom. a u drugim crkvama, ako se i pjevaju i čitaju zadušnice, ima se absolutio super tumulum, ako nema naročitoga indulta,[4] ovršiti kao i kod drugih s odnosnom oracijom.

Dodatak.

1. Grgurovske mise.

Trideset misa za pokojnika, kada se služe svaki dan po jedna neprekinuto kroz trideset dana, zovu se Grgurovske mise.[5]

Propisi za te mise jesu ovi:

a) Mise valja služiti po jednu kroz trideset dana, a da se ne prekida. (C. S. Officii, Sectio de Indulg. 12. XII. 1912. ad I.)[6]

b) Prema tomu ne može svećenik u jedan dan služiti dvije ili tri (na Božić) nego samo jednu, a ne može niti drugome dati, da

[1] D. a. 3029, X. — [2] Ib. 4183; 4215; 4270. — [3] Ib. 3780, VIII. — [4] Ib. 4119, I. — [5] Pobliže o tim misama vidi: Beringer, die Ablässe[13] str. 452; por. također Katolički list 1913. br. 11 i 17.

[6] Samo se izuzimaju 3 zadnja dana Velikoga tjedna, koji se ne računaju kao prekinuće. Bened XIV. Instit. n. 22. kod Beringera. Inače ako prekine, mora početi iznova. Neki autori oslobađaju od te dužnosti u onom slučaju, ako je stipendij premalen, ili barem iznos onoga dijela, koji još nije odslužen ne iznosi za svih trideset, kolika je običajna dijecezanska taksa, Katolički list 1913, br. 11.

isti dan s njim služi (ad II.), niti ih smije podijeliti među više svećenika, da budu odslužene prije nego prođe trideset dana (ad IV.).

c) Kada je zapriječen, može i mora dati drugome onaj dan, da mjesto njega služi (ad III.).

d) Uzimaju se mise dana, a kad je rubrikama dopušteno, preporučuje se, ali se ne mora, uzeti mise de Requie (ad V.). Ne mora se dakle u dane navedene u novim rubrikama Tit. X. n. 2 uzeti ferijalna misa i u njoj dodati oracija za pokojnika, ali se preporučuje.

e) Ove mise nijesu zabranjene, nego sv. Kongregacija za oproste (15. III. 1883.) naziva običaj prikazivati za pokojnike 30 Grgurovskih misa pobožnim i razumnim, te od Crkve odobrenim. Samo je god. 1628. i 1631. kongregacija za obrede zabranila posebne obrasce Grgurovskih[1] misa za žive i mrtve.

2. Misa na povlaštenom oltaru.

Ovdje ukratko navodimo propise, koji se tiču povlaštenih oltara za mrtve.[2]

a) Povlasticu daje oltaru sv. Otac Papa, a stoji u tome, da pokojnik, koji je preminuo u milosti i nalazi se u čistilištu, može dobiti potpuni oprost radi zasluga Isusa Krista, te blažene Djevice Marije i svih svetaca, kada svećenik na tom oltaru prikaže za nj svetu misu.

b) Iz ovoga slijedi, da je učinak povlaštena oltara taj, da pokojnik dobije potpuni oprost, tako da bude oslobođen čistilišnih muka, takova je naime intencija Pape, kad podjeljuje tu povlasticu, a da li dobije duša taj oprost u svoj svojoj punini, stoji do tajnih odluka Božjih.[3]

c) Benedikt XIII. podijelio je 1724. svim patrijarškim, metropolitskim i katedralnim crkvama privilegovani oltar za sva vremena. Klement XIII. podijelio je biskupima vlast, da mogu tu povlasticu dati župskim crkvama na sedam godina. Po sadašnjem crkvenom pravu[4] mogu biskupi „designare et declarare unum altare privilegiatum quotidianum perpetuum“ u svojim katedralnim, zbornim i župskim crkvama.

e) Oltar mora biti stalan, ne treba da bude konsekriran, kao niti crkva ili javna kapela, u kojoj se nalazi taj oltar. Na portatile ne ide privilegij, ako nije za nj izrično tražena povlastica; zato se može maknuti i drugim zamijeniti a privilegij ostaje.

[1] D. a. 460; 555; 477; vidi također na početku misala Ex decretis S. R. C.

[2] Opširnije gledaj: Beringer, die Ablasse[13] str. 454. Tamo su citirane i sve odluke, što ih je u toj stvari izdala prijašnja Kongregacija za oproste.

[3] Sv. kongregacija za oproste izjavila je 28. VII. 1840.: „Per indulgentiam altari privilegato annexam, si spectetur mens concedentis et usus clavium potestatis, intelligendam esse indulgentiam plenariam, quae animam statim liberet ab omnibus purgatorii poenis; si vero spectetur applicationis effectus, intelligendam esse indulgentiam, cuius mensura divinae misericordiae beneplacito et acceptationi respondet.“

[4] Cod. can. 916.

f) Povlastica traje tako dugo, na kako je dugo dana. A što se tiče oltara, vrijede ove odredbe:

1. Ako se oltar malo pomalo mijenja, novim materijalom izmjenjuje, ne gubi povlastice.

2. Ako je oltar konsekriran, pa se konsekracija izgubi, ili ako je u njemu samo portatile, koji je također izgubio konsekraciju, povlastica se tako dugo suspendira, dok se oltar tako uredi, da se bude na njemu moglo i smjelo služiti.

3. Povlastica se ne gubi, ako se cijeli oltar izmijeni i načini iz drugoga materijala, dapače ako se premjesti na drugo mjesto u istoj crkvi, samo ako mu ostane isti titul ili ime.

4. Ako se crkva sruši ili razori, gubi se povlastica oltara; no ako se opet na istom mjestu sagradi crkva istoga titula s oltarom istoga imena, kako je bilo u prijašnjoj, vrijedi nanovo povlastica, inače ne.

5. Mogu i svećenici za sebe dobiti privilegij, da gdjegod služe mogu namijeniti oprost povlaštena oltara. To je osobna povlastica oltara. Tu povlasticu može dobiti, ako je traži, ili je pak u zajednici svećeničkoj, koja ima među privilegijima, što ih daje svojim članovima, i privilegij povlaštena oltara. Tako na pr. članovi lige „pro Pontifice et Ecclesia" imadu tu povlasticu triput na tjedan.

h) Uvjeti, da se dobije povlastica oltara, različiti su, tu valja gledati na reskript, kojim je povlastica podijeljena. Najobičniji i najopćenitiji uvjeti, koje valja izvršiti, kada se tko služi povlasticom oltara, jesu ovi:

1. Sveta misa ima se čitati za onu dušu, kojoj se hoće namijeniti oprost povlaštena oltara;

2. povlastica oltara može se samo jednoj duši namijeniti ako se i služi sveta misa za više njih ili za pokojne uopće;

3. treći je uvjet bio, da se je na dane, kad su rubrike dopuštale, morala služiti misa de Requie, a po rubrikama konstitucije „Divino afflatu" u misama ferija i vigilija (kad se ne može uzeti misa de Requie) imala uzeti oracija za pokojnika. Međutim je kongregacija S. Officii, odsjek za oproste 19. II. 1913. odlučila, da se ne mora služiti misa de Requie, makar je rubrikama dopuštena, niti da se ne mora uzimati oracija za pokojnika u gore spomenutim misama ferija i vigilija „id tamen laudabiliter fieri, cum licet ac decet pietatis gratia erga defunctum", riječi su S. C. S. Officii (A A S. V. p. 122). Dakle se zadovoljava svakom misom bilo u kojoj boji.

II. OBRED TIHE SV. MISE.[1]

1. Priprava.

1. Svećenik treba da bude u milosti posvećujućoj, kad mu je služiti sv. misu, za to valja, ako je potreba, da se prije ispovjedi.

[1] Poredi: Missale, ritus servandus in celebratione missae; dr. Štiglić, Pastirsko bogoslovlje, II. str. 96 i sl.; Martinucci-Menghini, Mannale sacrarum caeremoniarum[3] I. p. 343 seqq.; Erker, Enchiridion liturgicum[2] p. 201 sqq.

Svršivši barem Matutin i Laudes, neka neko vrijeme moli. Svakako je zgodno, da izmoli molitve, koje se nalaze u misalu (a i u svakoj sakristiji, brevijaru, i t. d.) pod naslovom: *Praeparatio ad missam pro opportunitate sacerdotis facienda.*

2. Kada se tako duševno pripravio, najprije će potražiti misu u misalu. Bit će mu tu na pomoć direktorij, koji treba svakako pogledati, napose onda, kada služi u tuđoj crkvi ili pače u tuđoj biskupiji. U ovom će slučaju upitati za ime biskupa (ako nema u sakristiji tablice s njegovim imenom), a ako je potrebno, i za titul crkve te ima li se uzeti kakova imperata[1]. Našavši misu opere ruke (a ne samo prste!) govoreći molitvicu: *Da, Domine, virtutem.* Po tom priredi kalež. Najprije stavi na nj purifikator, za tim patenu, na koju postavi hostiju očistivši je prije od mrvica, pokrije palom, a preko svega toga postavi velum, koji mora tako udesiti, da bar na prednjoj strani pokriva cijeli kalež. Na sve to metne burzu, u kojoj se nalazi korporal sklopljen. Korporal se sklapa ovako: najprije stranu, na kojoj je križić a ima biti najbliže svećeniku, preklopi prema sredini, zatim protivnu stranu, onda lijevom rukom lijevu stranu, a najzad desnom rukom desnu stranu, te ovako, kako leži pred njim, stavi desnom rukom u burzu, koju pridržava lijevom rukom. Sad može prednji dio vela prebaciti preko burze, ali više ništa ne smije metati na kalež, dakle ni rubac, ni očale, a i ključ od tabernakula bit će bolje da dade nositi ministrantu.

3. Pristupi k odijelu te se počne oblačiti. Ako je svjetovni prelat oblači se na roketu, a redovnički prelat te ostali svećenici na superpelicij ili bez toga na obično odijelo (talar). Ako običava križ praviti prije nego se oblači, neka ga napravi prije nego prihvati amikt (humerale) ili prije nego će ruke prati, a nipošto kad je već amikt primio u ruke. A m i k t prima objema rukama na kraju kod vrpca, malo se prigne i poljubi ga u sredini, gdje je uvezen križ, govoreći molitvu: *Impone, Domine, capiti meo,* stavi ga najprije na glavu, i onda spusti na vrat, pokrije njime kolar te pod bradom najprije lijevom rukom unutra podvine lijevi kraj, a zatim desnom desni kraj preko njega, prihvati vrpce te prevukavši ih preko leđa sveže ih sprijeda. Tada stavi a l b u preko glave, ili ako mu stavlja podvornik, sklopi ruke a glavu malo prigne, te si navuče najprije desni rukav a za tim lijevi i vrpce pod vratom sveže. Pri tom govori: *Dealba me, Domine.* Dok mu podvornik straga albu uredi, prihvati objema rukama sa strane bokova albu, te je tako naprijed podigne (ako treba) da se ipak ne vidi ispod nje talar (dva prsta iznad tla). Na to mu podvornik dade otraga u ruke predvostručeni p o j a s, kojim sveže oko bokova albu govoreći: *Praecinge me, Domine.* Podvornik mu otraga uredi albu da svuda jednako i lijepo visi. Uzme m a n i p u l, poljubi na njemu križ te ga stavi na lijevu ruku ispod lakta, a nipošto iznad

[1] Dobro je da sve ovo stoji napisano na kakovoj tablici, koja ima visjeti u sakristiji na lako vidljivom mjestu.

lakta, govoreći: *Merear, Domine.* Prihvati objema rukama š t o l u, poljubi je u sredini, gdje je križ, i stavi oko vrata na prsima unakrst desni kraj preko lijevoga te je pričvrsti krajevima pojasa[1] moleći molitvicu: *Redde mihi, Domine.* Napokon uzme k a z u l u, stavi je na sebe i vrpcama pričvrsti, da mu ne pada; pri tom govori: *Domine, qui dixisti.* Kazulu treba tako staviti, da se otraga ne vidi štola.[2] Na to si pokrije glavu biretom tako, da prazni ugao bude okrenut na lijevo.[3]

2. Iz sakristije k oltaru.

1. Ovako obučen i pokrite glave uzme kalež, velum spusti,[4] lijevicom primi kalež tako, da spušteni velum gleda van, desnu stavi na burzu (otvor burze okrenut prema prsima), pokloni se križu dubokim naklonom glave, a ako je slika Majke Božje, srednjim, sliki sveca malim, te noseći kalež pred prsima, a da ga preveć ne drži blizu tijelu a niti predaleko, hodeći uspravno i ozbiljno očiju oborenih polazi u crkvu. Preda se gleda preko kaleža. Ako je na izlazu iz sakristije u crkvu blagoslovena voda, uzet će desnom rukom te se prekrižiti ne govoreći ništa. Ovo se učini, ako je zgodno; ako se boji da mu šta ne spadne s kaleža neka prcpusti.[5] Ako se sakristija nalazi iza oltara, te ima dva ulaza, izići će da služi sv. misi na vrata sa strane evanđelja, a poslije sv. mise vratit će se na vrata sa strane epistole.[6]

2. Idući k oltaru, ako mu je proći mimo v e l i k o g a o l t a r a, napravit će pokrite glave duboki naklon glavom, ako se u oltaru ne nalazi presv. oltarski Sakramenat. Ako se u oltaru čuva presv. Sakramenat, pokleknut će jednim koljenom ne otkrivši se. Isto će učiniti, ako prolazi mimo oltara, na kojem se služi sv. misa između podizanja i sumpcije sv. Krvi, ako naime bez kakova posebnog istraživanja to opazi.[7] Kod manjih oltara ne treba nikakovih reverencija, osim ako se na njima vrši koji od čina, o kojima je ovdje govor i koji traže reverenciju. — Ako je presveti olt. Sakramenat i z l o ž e n ili se d i j e l i s v e t a p r i č e s t, kleknut će na oba koljena, skinuti biret držeći ga u desnoj ruci otvorom prema prsima, napravit će duboki naklon glavom, za tim će pokriti glavu biretom, ustati i poći dalje. — Sretne li s v e ć e n i k a, k o j i n o s i p r e s v. S a k r a m e n a t (na pr. bolesniku) ili

[1] Tako svećenik uvijek nosi štolu, kad je obučen u albu.

[2] Rubac, valja da bude čist, stavit će naprijed za pojas pod kazulu, da se ne vidi.

[3] Rubrika misala izričuo zahtijeva, da svećenik ide k oltaru pokrite glave.

[4] Držimo, da je ovako ljepše i doličnije nositi kalež nego prevrnutim velom; uz to, ako baš ovdje i nije ništa određeno, više je prema propisima, što ih drugda nalazimo. Kalež naime bilo na oltaru, bilo na stoliću, prije ofertora i poslije pričesti ima biti sav pokrit velom; isto tako patena — u tihoj misi je sakrivena pod korporalom i purifikatorom, a u svečanoj drži je subđakon velom omotanu. Zašto se dakle ne bi nosio kalež ovako pokriven k oltaru i od oltara u sakristiju?

[5] D. a. 2514, IV. — [6] Ib. 3029, XII. — [7] Ib. 4135, II.

se daje blagoslov s Presvetim ili je baš podizanje, opet će kleknuti na oba koljena, otkriti se, glavom nakloniti i tako čekati, dok svećenik s presv. Sakramentom ne prođe, dok ne postavi monstrance ili ciborija na oltar iza danoga blagoslova, dok ne prođe podizanje presv. Krvi. Tada pokriva glavu, ustaje i polazi svojim putem. Ako je na više oltara u isto vrijeme podizanje, obazret će se samo na onaj, koji mu je najbliže. — Ako polazi mimo oltara na kome su izložene relikvije sv. križa, presv. krvi ili oruđa muke Isusove, pokleknut će jednim koljenom pokrivene glave; a ako nijesu javno izložene nego pohranjene, napravit će pokritom glavom duboki naklon. Ako su to relikvije svetaca i to znatne te su izložene za štovanje vjernicima naklonit će malo glavu. — Ako susretne koga, koji ga pozdravlja, ne će odzdravljati; samo je dužan stati i pokrivene glave pozdraviti biskupa vlastitoga, nadbiskupa provincije, kardinala i apostolskoga legata; vladaru će idući nakloniti se pokrivene glave. Susretne li svećenika, koji se vraća poslije svršene sv. mise, dat će mu prednost te ga pozdraviti malim naklonom glave ne zaustavljajući se. Sve se ove reverencije osobama ispuštaju, ako je izložen presv. Sakramenat.

3. Tako čini reverencije, kad nosi kalež; ako ne nosi kaleža, kod svih reverencija treba da otkrije glavu, a pred izloženim presv. Sakramentom otkrit će glavu, čim dođe na pogled, isto tako će je pokriti tek onda, kad je otišao e conspectu Ssimi.

4. Došavši pred oltar, na kojem će služiti, stane u sredini pred oltarom, skine biret i dade ga podvorniku, te stavivši ruku na burzu načini reverenciju oltaru ili križu: duboki naklon tijela; a ako je u oltaru pohranjen presv. Sakramenat, pokleknut će in plano na jedno koljeno.

5. Uzlazi stubama na oltar bez ikakove reverencije[1], stavi kalež na stranu evanđelja, da spuštena strana vela bude okrenuta prema njemu. Desnom uzme burzu te je pridrži lijevom a desnom izvadi korporal; na to desnom rukom stavi burzu na stranu evanđelja na podnožje svijetnjaka s otvorom prema sredini oltara (osim ako kakova slika ili napis uvezen izvana na burzi traži drugi položaj). Dok to desnom radi lijevu drži na oltaru. Zatim obadvjema rukama razvije korporal, najprije desnom rukom desni pregib, onda lijevom lijevu stranu, zatim gornju stranu prema unutrašnjosti oltara a najzad onu stranu, koja je svećeniku najbliža. Ovako razastrti korporal postavi u sredinu oltara tako, da između ruba korporala i ruba oltara bude barem jedan prst. Obadvjema rukama stavi kalež s velom na korporal u sredinu ali nešto više unutra, da mu ne smeta, kad bude ljubio oltar. Poravna velum i okrenuvši lijevi bok k oltaru pođe do knjige, u kojoj otvori misu.[2] Okrene sada desni bok k oltaru te došavši u sredinu duboko nakloni

[1] D. a. 2682, XXVII.

[2] Svećenik sam ima otvarati misal, a ne ministrant, pa ako je i klerik. D. a. 2572, V, VI.

glavu prema križu i odmah silazi dolje pred stepenice oltara; ako nema stepenica neka, stane malo dalje od oltara. Silazeći od oltara neka se malo sklone k strani evanđelja, da ne okrene leđa prema križu. — Dogodi li se, da u tom času bude kod drugoga oltara podizanje, kleknut će na najnižu stepenicu, glavu duboko nakloniti i čekati, dok se ne svrši podizanje Krvi. Ako se već prekrižio prije pristupnih molitava, ne treba se više ni na što obazirati, dok se ne svrši posljednje evanđelje, a tako niti podvornik.

3. Pristupne molitve.

1. Kada siđe pred oltar, okrene se za desnom rukom, stane u sredini okrenut licem k oltaru, te napravi reverenciju: duboko se nakloni tijelom ili ako je u oltaru presv. Sakramenat, desnim koljenom poklekne na stepenicu (super gradum) i uspravivši se prekriži se govoreći glasno: *In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen,* taknuvši se desnom rukom čela i prsiju te lijevoga i desnoga ramena. Sklopi ruke i moli: Antifonu: *Introibo ad altare Dei* i psalam *Judica me Deus* naizmjence s podvornikom, koji mu kleči s lijeve strane in plano. Na *Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto* duboko nakloni glavu. Na riječi *Adiutorium nostrum in nomine Domini* prekriži se kao gore.

2. U svim mrtvačkim misama, zatim u svim misama de tempore (ali ne de Sanctis) od Gluhe nedjelje (Dominica Passionis) do uključivo Velikoga četvrtka ispušta se psalam *Judica* s *Gloria Patri* i opetovanjem Antifone. Kako je prviput rekao Antifonu: *Introibo* odmah se prekriži govoreći: *Adiutorium.*

3. Sada se duboko prigne i moli *Confiteor.* Sklopljene ruke stajat će vodoravno, a ne okrenute dolje. Na *mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa* stavit će lijevu ruku pod prsa a na desnoj će ispružene prste skupiti i tri puta se lako udariti u prsa „sine strepitu nec nimis studiose“ (Martinucci). Prignut će ostati, dok podvornik ne kaže *Misereatur tui* i svećenik mu odgovori: *Amen,* tada se ispravi i stoji ravno. Govoreći *Indulgentiam* pravi opet na sebi velik križ.

4. Na riječi: *Deus, tu conversus* pa sve do uključivo: *Oremus* tijelo prigne srednje, a na *Oremus* prije molitve *Aufer a nobis* raširi ruke i odmah ih sklopi. Kada širi ruke neka ne bude izvan ramena, a niti ih diže iznad ramena, osim ako je propisano dizanje raširenih ruku. Izgovorivši: *Oremus* uspravi se tiho moleći molitvu: *Aufer a nobis* uzlazi stepenicama k oltaru.

5. Došavši k oltaru položi sklopljene ruke na oltar tako, da malim prstima tiče prednju plohu oltara, tijelom srednje nagnut moli drugu molitvu: *Oramus te Domine.* Kad dođe do riječi; *quorum Reliquae hic sunt,* raširi ruke, stavi ih izvan korporala dlanovima na oltar, prigne se i poljubi oltar; zatim se uspravi, ruke podigne i sklopi na prsima, te bez inklinacije svršavajući molitvu polazi na stranu epistole, gdje se nalazi knjiga.

6. Ovdje nam je spomenuti, da se ruke sklopljene, kada je to propisano, uvijek ovako stavljaju na oltar: valja se ticati vrškom malih prsta prednje plohe oltara, dok su svi prsti ispruženi i zajedno, a palac desne ruke položen preko palca lijeve ruke tako, da čine križ; samo poslije podizanja do pričesti sastavljeni su palac i kažiprst obadviju ruku. Isto tako, kadgod je poljubiti oltar, najprije se stave obje ruke na oltar izvan korporala, samo od podizanja do pričesti na korporal; prsti se drže ispravno i zajedno, te ruka dlanom položi na oltar, između podizanja i pričesti ne dlanom nego rubom maloga prsta, tako da su dlanovi okrenuti jedan k drugom; tada se prigne i poljubi oltar u sredini a ne na strani. I ovdje valja paziti, da tako stoji kod oltara — ni preblizu, ni predaleko —, da se može pristojno sagnuti. Kad poljubi oltar, tijelom se ispravi i tada tek digne ruke s oltara i sklopi ih.

4. Introit, Kyrie, Gloria.

1. Počinjući glasno moliti Introit prekriži se, te nastavi moliti sklopljenih ruku. Kad izgovara: *Gloria Patri* nakloni glavu duboko prema križu. Poslije *Gloria Patri* opetuje Introit do Psalma. Ako se u Introitu spominje ime Isusovo ili Marijino ili ime sveca, od kojega je misa, treba napraviti dolične naklone glavom. Ako izgovara ta imena, dok još pravi križ, ne treba inklinirati.

2. Svršivši Introit ide sklopljenih ruku u sredinu oltara, gdje bez inklinacije, sklopljenih ruku moli istim glasom naizmjence s podvornikom *Kyrie eleison.* Ako nema tko odgovarati ili ne zna kako treba, neka sam sve izgovori. Valja pamtiti, da se *Kyrie* ima moliti u sredini oltara, a ne kod knjige ili idući od knjige u sredinu. Samo kod svečane mise (ali ne kod pjevane) moli se *Kyrie* na strani epistole kod knjige.

3. Kada svrši *Kyrie,* stojeći u sredini oltara ruke raširi i podigne do ramena, te ih opet sklopi govoreći glasno: *Gloria in excelsis Deo,* na riječ *Deo* duboko nakloni glavu križu; podigne glavu te sklopljenih ruku stojeći nastavi istim glasom: *Et in terra pax* do konca. Kod riječi: *Adoramus te; Gratias agimus tibi; Jesu Christe; Suscipe deprecationem nostram* i opet *Jesu Christe* duboko naklanja glavu prema križu; a na riječi *Cum Sancto Spiritu in gloria Dei Patris. Amen* napravi križ od čela na prsa, ali na riječ *Amen* ne sklopi ruke, nego ih položi raširene na oltar.

5. Oracija, epistola, gradual.

1. Svršivši *Gloria* (ili, ako nema *Gloria,* poslije *Kyrie*) postavi raširene ruke na oltar, poljubi ga, ruke sklopi na prsima i okrene se oko desne ruke u sredini oltara prema puku oborenih očiju. Raširi[1] i sklopi ruke, te kaže glasno: *Dominus vobiscum.* Glavu ne treba

[1] Pred prsima a ne pred trbuhom!

ovdje prigibati tobože na pozdrav puku, a niti se leđima naslanjati na oltar.

2. Rekavši: *Dominus vobiscum* odmah se okrene na lijevo, ali ne posve k oltaru nego samo lijevim bokom (90 stupnjeva), te pođe k strani epistole ruku sklopljenih, očiju oborenih, ali inače uspravno. Došavši ka knjizi okrene se k oltaru, raširi i sklopi ruke, glavu duboko nakloni križu, ne dižući očiju te kaže glasno i jednostano: *Oremus*. Odmah ruke raširi pred prsima tako, da ne idu izvan ramena, a dlanovi su jedan prema drugom okrenuti. Ovako se uvijek imadu držati ruke, kad je propis raširiti ruke. Ovako dakle raširenih ruku stojeći uspravno moli glasno oraciju. Ako dolazi u njoj ime Isusovo, bl. Dj. Marije, svetaca, Pape ili biskupa ima, kako je već prije rečeno, nakloniti glavu. Zaključujući molitvu: *Per Dominum nostrum* ili *Per eundem Dominum nostrum* sklopi ruke i na riječi *Jesum Christum* nakloni duboko glavu prema križu nastavljajući dalje sklopljenih ruku do konca. Ako je završetak: *Quivivis et regnas* ili *Qui tecum vivit et regnat,* ne naklanja glave nego tek kod riječi: *in unitate Spiritus Sancti* sklopi ruke. Dok svršava molitvu ne smije listati po knjizi tražeći drugu, nego tek kad svrši. Ako je više oracija od jedne tada svršivši prvu s njezinim zaključkom kaže *Oremus* s istom akcijom kao i prije, te uzme ostale oracije jednu za drugom bez završetka, tek zadnja ima završetak i to svoj.

3. U nekim ferijalnim misama (na pr. srijeda i subota kvaterna — svagdje je u misalu naznačeno) imade više oracija i profecija, koje se mole i čitaju odmah poslije *Kyrie eleison.* U tom slučaju svećenik izmoli u sredini oltara *Kyrie,* kako je gore rečeno, te odmah ide ka knjizi. Na *Oremus* pravi akcije, kako je gore rečeno. Zatim postavi raširene ruke na oltar te pokleknuvši na desno koljeno kaže: *Flectamus genua,* a na podvornikov: *Levate* uzdigne se, te stojeći i raširenih ruku, kao gore, moli molitvu. Kod čitanja profecije drži se kao kod čitanja epistole, kako će biti rečeno niže. Kad svrši oracije i profecije, vraća se u sredinu te moli *Gloria in excelsis Deo,* ako se ima moliti, zatim poljubi oltar, okrene se k puku i pozdravi ga s *Dominus vobiscum;* polazi na stranu epistole i tu, kako je gore rečeno, moli kolekte.

4. Svršivši zadnju oraciju stavi ruke na oltar[1] ili na knjigu, ili prihvati knjigu i podigne je, da mu bude lakše čitati, te glasno čita epistolu. Kod naslova epistole ne pravi nikakova naklona (na pr. ako je epistola uzeta od sv. Pavla na svetkovinu sv. Pavla); inače, ako dolazi Ime Isusovo, valja da se naklanja prema križu. Ako gdje dolazi, da ima pokleknuti, učinit će to stavivši ruke samo na oltar i prignuti desno koljeno do tla. Kada svrši epistolu, malo se okrene na lijevo prema podvorniku, da odgovori: *Deo gratias.* — Jednako se držeći i jednakim glasom na istom mjestu čita Gradual i sve što

[1] Ako stavlja na oltar treba da se tiče knjige.

slijedi (Alleluja, Tractus i Sequentia); kada svrši ostavivši knjigu otvorenu pođe sklopljenih ruku u sredinu oltara.

6. Evanđelje i Credo.

1. Došavši u sredinu oltara pogleda prema križu i odmah obori oči te duboko nagnut, sklopljenih ruku pred prsima, ne naslanjajući ih na oltar, moli tiho: *Munda cor meum* i u istom položaju traži blagoslov: *Jube, Domine, benedicere.* Svršivši molitvu uspravi se i polazi na stranu evanđelja, kamo je već podvornik prenesao knjigu i smjestio je malo koso, da je donja strana misala okrenuta prema sredini žrtvenika.

2. Ako je podvornik tako slab, ili s kakva drugoga razloga ne može prenesti knjige, svećenik će sam, kad je svršio, što je još imao svršitt poslije epistole, uzeti knjigu, te u sredini žrtvenika načiniti duboki naklon glavom[1] i prenesti je na stranu evanđelja; za tim se povrati u sredinu žrtvenika i tu moli *Munda cor meum* itd., kako je gore rečeno.

3. Stojeći uspravno na strani evanđelja, ali ne posve okrenut k oltaru nego malo koso na lijevo sklopljenih ruku kaže glasno: *Dominus vobiscum.* Zatim položi lijevu ruku na knjigu, a palcem desne ruke (ostale prste drži zajedno ispružene) pravi križ na knjizi na početku evanđelja govoreći glasno: *Initium* ili *Sequentia* i nastavljajući: *Sancti Evangelii secundum* .... stavi lijevu ruku na prsa a palcem desne pravi mali križ na čelu, ustima i prsima, a podvornik odgovori: *Gloria tibi, Domine.* Na to sklopljenih ruku pred prsima stoji uspravno i glasno čita evanđelje. Ako dolazi ime Isusovo ima nakloniti glavu prema knjizi; isto tako prema knjizi valja pokleknuti, ako je propisano. Svršivši evanđelje podvornik kaže: *Laus tibi Christe,* a svećenik prihvati obadvjema rukama knjigu, malo je podigne i prignuvši se k njoj poljubi je na početku evanđelja (tamo gdje je početak pravoga teksta) te kaže tiho: *Per evangelica dicta.* Sada knjigu namjesti blizu korporala tako, da bude mogao stojeći u sredini oltara iz nje čitati.

4. Ako se moli *Credo,* tada stojeći poslije evanđelja u sredini oltara sklopljenih ruku, najprije ruke raširi podigne i sklopi te duboko nakloni glavu govoreći glasno: *Credo in unum Deum,* te sklopljenih ruku nastavi *Patrem omnipotentem.* Na riječi: *Jesum Christum* i poslije na: *adoratur* duboko nakloni glavu. Govoreći: *Et incarnatus est* . . . *homo factus est,* stavi ruke na oltar i polagano pravi genufleksiju desnim koljenom tako, da od početka genufleksije, dok se opet digne, izgovori sve te riječi. Na koncu govoreći: *Et vitam venturi saeculi. Amen,* prekriži se, kako je rečeno na koncu Glorije.

7. Prikazanje.

1. Poslije *Credo* ili, ako ovoga nema, poslije evanđelja poljubi oltar i okrenuvši se k narodu pozdravi ga glasno: *Dominus vobiscum,*

[1] Ne genuflektira (D. a. 3975, II 1.).

kako je rečeno prije oracija, okrene se istim putem opet k oltaru i raširi te sklopi ruke a glavu nakloni veleći: *Oremus.* Zatim stojeći u sredini sklopljenih ruku čita glasno *Offertorium.* Ovdje valja opaziti, da svećenik stojeći u sredini oltara od ovoga časa pa sve do pričesti, ako što moli iz knjige, ne okreće se tijelom knjizi, nego samo malo glavu okrene, da može čitati, a tijelom je okrenut ravno prema oltaru.

2. Tada prihvati obadvjema rukama velum na kaležu i to sprijeda, te ga podigne i iza kaleža prenese na stranu epistole i tu ga sklopi. Najprije prednji dio preklopi na zadnji dio i onda još jedamput istim smjerom previne a onda lijevu stranu po duljini privine desnoj te ga ovako sklopljena stavi na stranu epistole blizu korporala prema unutrašnjoj strani oltara. Bit će mu zgodno metati na nj palu, kada bude otkrivao kalež, i opet zgodno je uzimati.

3. Kada je uredio velum, stavi lijevu ruku na oltar izvan korporala, a desnom prihvati kalež za držak i postavi ga na stranu epistole. Tada istom rukom skine palu sa kaleža, te je stavi na savijeni velum, tako, da je bude mogao lako dignuti. Na to trim prstima desne ruke (palcem, kažiprstom i srednjim) prihvati patenu s hostijom i dočeka s istoimena tri prsta lijeve ruke, uzdigne patenu do prsiju nad korporalom ni preblizu sebi niti predaleko nego nad onim mjestom, kamo će poslije položiti hostiju. Patenu pridržava na rubovima tako, da palci obadviju ruku pridržavaju prednji dio patene a kažiprst i veliki stražnji dio, dok sa rubovi dlanova i ostali prsti, koliko je moguće, sklopljeni. Podigne oči prema križu i odmah ih spusti na hostiju govoreći tiho molitvu: *Suscipe, sancte Pater.* Svršivši molitvu spusti patenu prema korporalu, ali da ga se ne tiče rukama, napravi nad korporalom patenom križ i to nad onim mjestom, kamo će postaviti hostiju. Križ napravi tako, da potegne patenom od oltara prema sebi, a onda od strane evanđelja prema strani epistole. Patenu malo nagne, da mu hostija zgodno spuzne na prednji dio korporala; pri tom može lijevom rukom hostiju poravnati, da lijepo leži na svojem mjestu; paziti također valja, da hostija leži na kamenu, ako je na oltaru samo portatil. Lijevu ruku položi na oltar izvan korporala, a desnom stavi patenu na pol pod korporal sa strane epistole.

4. Sklopljenih ruku bez inklinacije pođe tada na stranu epistole, lijevom rukom prihvati kalež za držak, a desnom ga otare s purifikatorom. Previne purifikator preko palca lijeve ruke tako, da pokriva podnožje kaleža; desnom rukom uzme posudicu s vinom, a lijevom rukom malo nagne kalež te ulije u nj vino, toliko, da dobro pokrije dno bar za jedan prst.[1] Tada preda posudicu s vinom podvorniku ili je stavi na oltar, te desnom rukom napravi križ nad posudicom, u kojoj je voda, govoreći tiho: *Deus, qui humanae substantiae.* Uzme posudicu s vodom i nalije nekoliko kapi u kalež nastavljajući moliti: *da nobis per hujus aquae et vini mysterium* do konca; na riječi: *Jesus Christus* nakloni glavu prema križu. Dok molitvu nastavlja, kako

[1] Posudica za vino neka ne bude previše malena. Trećina vina neka se upotrebi za žrtvu; nešto više od trećine za purifikaciju, a ostalo za pranje prstiju.

je ulio vodu, omota purifikatorom kažiprst desne ruke, te obriše kapljice, koje se nalaze na stijenama kaleža. Kad svrši molitvu, ako je kalež predaleko od sredine oltara, ljevicom ga stavi malo bliže korporalu, a zatim držeći sklopljene ruke a u njima purifikator, dođe u sredinu oltara, desnom stavi purifikator uz korporal i pokrije drugu polovicu patene, dok lijevu drži na oltaru izvan korporala.

5. Stojeći u sredini oltara prihvati desnom rukom za držak kaleža, te ga prinese nad korporal, ljevicom dočeka kalež i podmetne je podnošku kaleža i tako držeći kalež objema rukama nad korporalom, da kupa ne stoji više od visine očiju, govori uprtim očima u križ za cijele molitve: *Offerimus tibi, Domine.* Svršivši molitvu spusti oči i kalež, te njim napravi križ nad korporalom na onom mjestu gdje će stajati, stavi kalež na korporal iza hostije, ali ne preblizu hostiji, desnom rukom uzme palu i njom pokrije kalež, dok lijevom rukom pridržava kalež na podnošku s dva prsta. Tako se i poslije čini, kadgod se pokriva kalež ili otkriva.

6. Tada malo pognut (media corporis) upirući se sklopljenim rukama o oltar moli molitvu: *In spiritu humilitatis.* Kad svrši tu molitvu uspravi se, oči podigne prema križu, ruke raširi i podigne i sklopi, oči opet spusti; a međutim govori molitvu: *Veni sanctificator,* te na riječ *benedic* napravi desnom rukom križ nad kaležem i hostijom zajedno, a ljevicu drži na oltaru, sklopi ruke i završi molitvu.

7. Ovdje valja zabilježiti, da se ruke, kadgod se pravi križ nad žrtvenim darovima, imadu prije sklopiti pred prsima, zatim ljevica staviti na oltar izvan korporala ili na korporal prema tomu, da li je prije pretvorbe ili poslije pretvorbe, a desnom rukom spruženih i sjedinjenih prsta, tako da otvorena šaka gleda prema strani evanđelja — dakle mali prst prema menzi oltara, a palac prema gore – pravi križ; ispruži najprije ruku napred a onda je ravno k sebi povuče, zatim jednako držeći ruku od strane evanđelja prema strani epistole. Kada se pravi križ zajedno nad kaležem i hostijom, počne se od polovice pale te se ravno vuče preko hostije, a da ruke ne spušta, drugi potez pravi između kaleža i hostije. Kada pravi križ samo nad kaležem, tada je veličina križa kao pala ili otvor kaleža, a nad hostijom prema veličini hostije. Kada pravi križ nad hostijom neka ga pravi u istoj visini kao i nad kaležem, a može malo i spustiti ruka.

8. Svršivši molitvu: *Veni Sanctificator* ide sklopljenih ruku na stranu epistole, gdje mu podvornik polije vrške palca i kažiprsta na objema rukama, dok svećenik moli tiho: *Lavabo.* Opravši prste otare ih rupčićem, rupčić preda podvorniku, te okrenut k oltaru nastavi i svrši psalam. Govoreći: *Gloria Patri* napravi naklon glave prama križu. *Sicut erat in principio* moli stojeći još na strani epistole. Tada se vrati sklopljenih ruku u sredinu oltara. Stojeći u sredini podigne oči prema križu i odmah ih spusti, sklopljene ruke položi na oltar i malo tijelom pognut moli molitvu: *Suscipe, Sancta Trinitas.* Kad svrši molitvu, raširi ruke, poljubi oltar, sklopi ruke i okrene se za desnom

rukom prema puku, te raširivši i sklopivši ruke kaže poluglasno: *Orate fratres* i bez otezanja okrene se dalje za desnom rukom, tako da načini potpuni okrug, govoreći tiho dalje: *ut meum ac vestrum sacrificium.* Podvornik odgovori: *Suscipiat,* a kad svrši, svećenik kaže tiho: *Amen* Ako podvornik ne odgovori: *Suscipiat* ili ga ne zna, tada svećenik svršivši *Orate fratres ut meum* ... sam tiho moli: *Suscipiat Dominus sacrificium de manibus meis.*

8. Secreta, prefacija i Sanctus.

1. Poslije *Amen* stojeći u sredini oltara raširenih ruku bez *Oremus* moli tiho sekretu. Broj im je kao i kolekta i što je tamo rečeno, vrijedi i ovdje glede inklinacija i završetka. Prva ima svoj završetak i svećenik sam odgovori tiho *Amen.* Druge sve imaju samo jedan završetak i to u zadnjoj. U zadnjem završetku rekavši tiho *in unitate Spiritus Sancti Deus* stane, desnu ruku stavi na oltar a lijevom otvori prefaciju te tada stojeći uspravno i držeći obje ruke na oltaru glasno nastavi: *Per omnia saecula saeculorum.* Podvornik odgovori: *Amen.*

2. Jednako se držeći kaže: *Dominus vobiscum.* Podvornik odgovara: *Et cum Spiritu tuo.* Na to podigne ruke otvorene kao kod oracija govoreći: *Sursum corda.* Podvornik odgovara: *Habemus ad Dominum.* Na *Gratias agamus* sklopi ruke pred prsima, a na *Domino Deo nostro* pogleda na križ i odmah duboko nakloni glavu. Podvornik odgovori: *Dignum et justum est.* Zatim podignutih i raširenih ruku kao kod oracije stojeći u sredini oltara govori prefaciju.

3. Poslije prefacije sklopi ruke i srednje nagnut (media corporis) sklopljenih ruku pred prsima (a ne na oltaru) moli nešto tiše (poluglasno) *Sanctus.* Govoreći *Benedictus* uspravi se i prekriži, ali ne sklopi ruku nego desnu postavi na oltar, a lijevom otvori kanon.

9. Kanon do pretvorbe.

1. Prije svega valja pamtiti, da se cijeli kanon prije pretvorbe a i poslije pretvorbe, kao i same riječi pretvorbe, mole i govore tiho, osim *Nobis quoque peccatoribus,* što se izgovara poluglasno, i prije *Pater noster* onaj *Per omnia saecula saeculorum,* što se govori glasno.

2. Otvorivši kanon stoji svećenik pred oltarom okrenut k oltaru, sklopi ruke pred prsima, te ih odmah raširi i nešto podigne; oči također upravi prema križu i odmah ih pobožno spusti, ruke sklopi i duboko se nagne nad oltar, na koji stavi sklopljene ruke te tiho moli: *Te igitur.* Kod riječi: *Ut accepta habeas et benedicas* raširi ruke i stavi na oltar te poljubi oltar, zatim se uspravi, sklopi ruke pred prsima te stavivši ljevicu na oltar izvan korporala desnom pravi tri križa nad kaležem i hostijom zajedno govoreći: *Haec † dona, haec † munera, haec sancta † sacrificia,* a tada raširenih ruku nastavi: *In primis.*

3. Kod riječi: *una cum famulo tuo Papa nostro N.* kaže ime vladajućega Pape i pri tom nakloni malo glavu. Ako je Papa umro, a drugi još nije izabran, ispuštaju se te riječi. Govoreći: *et Antistite nostro N.* kaže ime biskupa, u kojega biskupiji čita sv. misu. Glave ne naklanja na ime biskupovo, osim ako je bila oracija za biskupa ili je biskup nazočan. I ove se riječi ispuštaju, kada biskup umre, a drugi još nije imenovan. Kod nas u Austrougarskoj monarkiji dodaje[1] se još *et pro Imperatore ac Rege nostro N.*, gdje se istakne ime vladarevo bez inklinacije.

4. Kada kaže *Memento Domine famulorum famularumque tuarum,* podigne malo ruke te ih sklopi pred licem ili prsima te naklonivši glavu sjeća se onih, za koje hoće da posebno moli. Nije od potrebe, da njihova imena nabraja. Da se ova stanka ne odulji, bit će dobro, da već kod priprave za svetu misu odluči, koga će se u svetoj misi sjetiti, a ovdje onda samo sveukupno uključi, za koje je nakanio moliti. Svršivši spomen raširi ruke, glavu podigne i nastavi *Et omnium circumstantium. Communicantes* moli također stojeći i raširenih ruku. Ako je posebni propisan, neka ga uzme. Kod *Jesu Christi* duboko naklanja glavu prema križu, a na ime *Mariae* srednje prema knjizi, odnosno prema slici ili kipu, ako se nalazi na oltaru. Na imena svetaca, koja se ovdje spominju, samo se onda pravi mali naklon glavom, ako je misa njima u čast ili barem komemoracija u misi. Na riječi *Per eundem Christum Dominum nostrum. Amen* sklopi ruke pred prsima.

5. Tada rasklopi ruke ali samo s donje strane (rastavi male prste) dok kažiprsti ostanu zajedno a i palci jedan preko drugoga; ovako otvorene ruke ispruži nad kaležem i hostijom, tako da vršci prsti dosežu do sredine pale, ali da je se ne dotiču. Tako drži ruke dok izmoli cijelu molitvu: *Hanc igitur oblationem* sve do *Per Christum Dominum nostrum. Amen,* na koje riječi sklopi ruke pred prsima. Valja paziti, da se u oktavi uskrsnoj i duhovskoj uzme vlastiti *Hanc igitur.*

6. Sklopljenih ruku nastavi: *Quam oblationem.* Zatim stavi lijevu ruku na oltar a desnom pravi tri križa nad kaležem i hostijom zajedno govoreći, *bene†dictam, adscri†ptam, ra†tam;* na riječi: *rationabilem, acceptabilemque facere digneris* ne diže niti ne sklapa ruku nego polako od zadnjega križa, što ga je pravio nad kaležem i hostijom zajedno udešuje desnu ruku, da napravi križ samo nad hostijom govoreći: *ut nobis Corpus,* a zatim nad kaležem veleći: *et Sanguis;* tada podigne ruke i sklopi ih pred prsima govoreći: *fiat dilectissimi Filii tui Domini nostri,* na riječi *Jesu Christi* naklon glavu prema križu.

---

[1] S. R. C. 10. II. 1860; por. Proprium dioecesanum Zagrabien. 1877. pag. 510.

10. Pretvorba.

1. Tada uspravno stojeći rasklopi ruke i vrške od palaca i kažiprsta, malo otare o korporal sa strane govoreći: *Qui pridie quam pateretur.* Kažiprstom lijeve ruke malo pritisne hostiju na rubu, da se desna strana malo podigne (tako valja uvijek učiniti, kada se hostija uzima) a palcem i kažiprstom desne ruke prihvati hostiju, zatim je primi i palcem i kažiprstom lijeve ruke, dok su ostali prsti ispruženi i sklopljeni i obadvjema rukama držeći hostiju podigne je nešto nad korporal. Dok to radi, govori: *accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas;* zatim podigne oči prema križu i odmah spusti veleći: *et elevatis oculis in coelum ad te Patrem suum omnipotentem,* na to duboko nakloni glavu govoreći: *tibi gratias agens* i držeći lijevom rukom hostiju desnom pravi nad njom križ i govori *bene†dixit,* te prihvati desnom hostiju tako, da je opet drži objema rukama i govori dalje uspravno stojeći *fregit, deditque discipulis suis, discens: Accipite et manducate ex hoc omnes.*

2. Tada stavi lakte na oltar stojeći, glave naklonjene, držeći hostiju palcima i kažiprstima, kako je gore rečeno, govori jasno, s poštovanjem, tiho i posve naravski riječi pretvorbe: *Hoc est enim corpus meum.* Posvećenu hostiju drži i dalje u rukama, lakte spusti s oltara, uspravi se, ruke s hostijom potegne k rubu korporala (ali ne izvan njega) i držeći ih s hostijom na korporalu poklekne na jedno koljeno i ustavši podigne objema rukama iznad glave hostiju tako, da se može vidjeti, uvijek je prateći očima. — Ovdje valja primjetiti, da se polagano diže hostija, a tako i spušta; ne valja, da se nad glavu stavlja, nego je valja ravno nad korporalom podizati. — Kad se podigne hostija do takove visine, da je puk može opaziti iznad glave i pokloniti se, valja je bez otezanja lagano spustiti. Stavivši hostiju desnom rukom na korporal položi obje ruke na korporal ali tako, da su palac i kažiprst na svakoj ruci spojeni na vršku (ovako spojeni imadu ostati sve dok ih poslije pričesti ne opere, jedino, kad ima primati hostiju, onda ih rasklapa i njima samo prima posvećenu hostiju). Ruke se polažu od podizanja do poslije pričesti tako na oltar, razumije se na korporal, da se rubom dlana tiču oltara, a otvor dlanova da je prema sredini oltara. Položivši tako poslije podizanja ruke na oltar, poklekne. Kalež neka se prije ne otkriva, nego li se napravi ova genufleksija.

3. Poslije genufleksije lijevom rukom pridrži podnožak kaleža a desnom prihvati palu i to među kažiprst i srednji, te otkrije kalež; palu stavi na savijeni velum tako, da je bude lako prihvatiti, i otare prste nad kaležem; ovo će uvijek učiniti, kadgod bude prstima prihvaćao hostiju. Poslije toga stojeći ravno kaže: *Simili modo postquam coenatum est,* prihvati objema rukama kalež za držak i to desnom odozgo odmah iza kupe veleći: *accipiens et hunc praeclarum calicem in sanctas . . .* malo podigne kalež nad korporal i odmah ga spusti i sveudilj ga držeći govori: *item tibi gratias agens* i nakloni glavu;

kaže *bene†dixit* napravi znak križa nad kaležem desnicom, dok ga ljevicom drži. Odmah zatim prihvati desnicom kalež za držak ispod kupe, a ljevicu spusti niže te prihvati za podnožak tako, da su palac i kažiprst nad podnoškom, a ostali prsti pod njim, nastavljajući: *deditque . . . ex eo omnes.*

4. Stavi tada lakte na oltar, kako je gore rečeno, kalež malo podigne, glavu nakloni i govori: *Hic est enim calix . . .* bez afektacije nego jednostavno i jasno, kao kod konsekracije hostije. Kad izgovori riječi konsekracije, kalež postavi na oltar uspravi se veleći: *Haec quotiescunque feceritis;* klekne, ustane i prihvati kalež objema rukama, desnom za držak a lijevom ispod podnoška, te ga prateći očima podigne, da ga može puk vidjeti. I ovdje vrijedi što je rečeno kod podizanja hostije. Poslije podizanja stavi ga na korporal, ljevicom malo pridrži podnožak a desnicom pokrije kalež palom, stavi ruke raširene na oltar te poklekne.

11. Kanon poslije pretvorbe.

1. Poslije poklona presv. Krvi stoji svećenik u sredini oltara, raširi ruke, te moli tiho: *Unde et memores.* Kod riječi: *de tuis donis ac datis* sklopi ruke na prsima i odmah stavi lijevu na korporal, a desnom pravi najprije tri križa nad kaležem i hostijom zajedno govoreći: *Hostiam † puram, Hostiam † sanctam, Hostiam † immaculatam,* a zatim križ samo nad hostijom veleći: *Panem † sanctum vitae aeternae* a onda križ samo nad kaležem veleći: *Et calicem † salutis perpetuae.* Poslije toga nastavi raširenih ruku: *Supra quae propitio.*

2. Kad dođe do *Supplices te rogamus,* sklopi ruke, postavi ih na oltar (na rub oltara, kako je već prije rečeno) te duboko nagnut (profunda corporis) moli tu molitvu do *ut quotquot;* a kod tih riječi raširi ruke te prije nego će reći: *ex hac altaris participatione,* poljubi oltar u sredini, uspravi se, sklopi ruke veleći: *sacrosanctum Filii tui,* lijevu stavi na oltar a desnom pravi križ samo nad hostijom veleći: *Cor†pus,* a zatim samo nad kaležem govoreći *et San†guinem sumpserimus;* tada stavi lijevu pod prsa, ali tako da se malim prstem tiče tijela, dok je šaka prema gore otvorena,[1] a desnom pravi križ od čela prema prsima govoreći: *omni benedictione † coelesti et gratia repleamur.* Na riječi: *Per eundem* sklopi ruke pred prsima.

3. Kada moli: *Memento etiam, Domine,* raširi ruke i opet sklopi veleći: *in somno pacis,* te sklopljene ruke podiže do lica, glavu nakloni i uprtim očima u hostiju moli za pokojnike, za koje je odlučio moliti; i ovdje vrijedi, što je rečeno kod spomena za žive. Svršivši spomen raširi ruke veleći: *Ipsis, Domine, et omnibus . . .* a na koncu govoreći: *Per eundem Christum Dominum nostrum* sklopi ruke i nakloni duboko glavu.

---

[1] Tako se uvijek drži lijeva ruka između podizanja i pričesti, kadgod je propisano staviti ruku na prsa i praviti na sebi križ.

4. Tada lijevu ruku stavi na korporal, a desnom sa tri donja prsta udari se lako u prsa, a da ne naklanja glave, govoreći poluglasno: *Nobis quoque peccatoribus* i raširivši ruke pred prsima nastavi tiho *famulis tuis*... Glede inklinacije kod imenovanja svetih vrijedi ono, što je rečeno kod *Communicantes* prije pretvorbe. Na riječi: *Per Christum Dominum nostrum* sklopi ruke na prsima i drži ih tako nastavljajući: *Per quem haec omnia, Domine, semper bona creas.* Tada stavi lijevu ruku na oltar, a desnom pravi tri križa nad kaležem i hostijom zajedno govoreći: *sancti†ficas, vivi†ficas, bene†dicis et praestas nobis;* desnom rukom otkrije kalež i poklekne držeći obje ruke na oltaru. Uzme tada desnom rukom (palcem i kažiprstom) hostiju, lijevom pomaže dignuti je, kako je rečeno kod pretvorbe, i zgodno je namjestiti u desnu, prihvati zatim lijevom kalež za držak, a desnom pravi sa hostijom tri križa nad kaležem i to od ruba do ruba govoreći: *per † ipsum, cum † ipso, et in † ipso*, a onda, držeći još uvijek ljevicom kalež pravi dva križa nad korporalom između kaleža (ali ne preko kaleža) i prsiju, govoreći: *est tibi Deo Pa†tri omnipotenti, in unitate Spiritus † Sancti.* Odmah stavi hostiju nad kalež, te podigne kalež i hostiju govoreći: *omnis honor et gloria.* Spusti kalež na korporal a i hostiju na njezino mjesto, te nad kaležem otre prste, postavi ljevicu na podnožje kaleža, a desnicom ga pokrije palom, zatim obje ruke stavi na oltar i poklekne. Ustane i držeći ruke raširene na oltaru stojeći uspravno kaže glasno: *Per omnia saecula saeculorum.* Podvornik odgovori: *Amen.*

12. Pater noster do pričesti.

1. Sklopi ruke i glavu nakloni prema Sakramentu govoreći istim glasom: *Oremus* te nastavi sklopljenih ruku: *Praeceptis salutaribus.* Kad počne *Pater noster* raširi ruke, te ih tako drži za cijele molitve a oči upire u sv. hostiju. Kad podvornik odgovori: *Sed libera nos a malo,* svećenik doda tiho *Amen.* Stavi lijevu ruku na korporal, a desnom uzme patenu, otare je purifikatorom, te je okomito drži na purifikatoru udubinom prema korporalu, ali izvan korporala, i tiho moli: *Libera nos, quaesumus.* Na ime Marijino nakloni glavu u svakoj misi, a izgovarajući imena sv. apostola Petra i Pavla te Andrije samo onda, ako je misa o njima ili barem spomen u misi. Prije nego će reći: *Da propitius pacem* podigne desnom rukom patenu s oltara, lijevu ruku stavi ispod prsiju te desnom pravi s patenom križ od čela k prsima govoreći: *Da propitius pacem in diebus nostris.* Prekriživši se poljubi patenu, ali ne u sredini nego kraj ruba, ali tako da ne bude na onoj strani, s koje će je podmetnuti pod hostiju. Nastavi molitvu *ut ope misericordiae tuae* i međutim podmetne patenu pod hostiju, a pri tom kažiprstom lijeve ruke malo pritisne hostiju na rubu, kako je gore rečeno, te istim prstom poravna hostiju na pateni. Patenu s hostijom obadvjema rukama nasloni na podnožak kaleža malo prema strani epistole.

2. Lijevu ruku stavi na kalež a desnom ga otkrije, poklekne, te ustavši kažiprstom lijeve ruke pomakne hostiju prema gornjem rubu patene, gdje je primi palcem i kažiprstom desne ruke, prinese nad kalež te prihvativši je palcem i kažiprstom lijeve ruke prelomi je nad kaležem po polovici govoreći: *Per eundem Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum.* Ako se hostija teže lomi, bit će zgodno, da držeći je lijevom rukom, desnom je po sredini previne po više puta prema sebi i prema oltaru. Polovicu, što mu je u desnoj ruci, stavi na patenu, zatim s oba prsta desne ruke nastavljajući: *Qui tecum vivit et regnat* potegne po rubu, gdje je hostija prepolovljena odozgo prema dolje, te od donjega dijela otkine komadić, koji drži među palcem i kažiprstom desne ruke, dok veći dio, što mu je u lijevoj ruci stavi na patenu k onoj polovici i složi što se više može, kao da nije bila prekinuta, a uz to govori: *in unitate Spiritus Sancti Deus.* Lijevom rukom prihvati držak kaleža (dok još uvijek drži desnu s partikulom nad kaležem) kaže glasno: *Per omnia saecula saeculorum.* Podvornik odgovori: *Amen.* Tada napravi partikulom tri križa nad otvorom kaleža govoreći glasno: *Pax Domini sit semper vobiscum.* Ove se riječi imadu polagano izgovarati, da se dospije napraviti tri križa. Dobivši odgovor od podvornika: *Et cum spiritu tuo* spusti česticu u kalež govoreći: *Haec commixtio et consecratio...* otre prste jedne i druge ruke nad kaležem, lijevom rukom pridrži podnožak kaleža, a desnom ga pokrije. Postavi obje ruke na oltar i poklekne.

3. Sklopi ruke pred prsima, glavu duboko nakloni i govori glasno: *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi;* lijevu ruku stavi na oltar, a desnom se udari u prsa govoreći: *miserere nobis* i opet ne sklapajući ruku nastavi dalje *Agnus Dei* te se na drugi: *miserere nobis* drugi put udari u prsa a trećiput govoreći: *dona nobis pacem.* Tada sklopi ruke, stavi ih na oltar, te srednje nagnut (media corporis) gledajući u Sakramenat moli tri molitve prije svete pričesti: *Domine Jesu Christe, qui dixisti... Domine Jesu Christe, Filii Dei vivi... Perceptio.* Valja paziti, da se završeci ovih molitava ne miješaju.

13. Pričest.

1. Svršivši te molitve raširi ruke na oltaru i poklekne, ustane i kaže: *Panem coelestem accipiam...* Desnom rukom prihvati oba dijela hostije, bude li trebalo pomoći će ljevicom; da lakše digne sa patene, može ih malo potegnuti prema kraju, a valja paziti, da ne padne koja mrvica izvan patene na podnožak kaleža. Zgodno smjesti oba dijela među palac i kažiprst lijeve ruke, ali ne jedan preko drugoga, nego ih tako spoji, da ostane okrugao oblik hostije, a onaj dio, gdje manjka stavi među prste. Desnom rukom podmetne patenu pod hostiju i stavivši je među kažiprst i srednji lijeve ruke, koju tada malo podigne i drži između kaleža i prsiju te srednje nagnut prema oltaru, a da se lijevim laktom ne naslanja na oltar niti na koju stranu okreće,

desnom se rukom lako triput udari u prsa govoreći triput: *Domine, non sum dignus* poluglasno, a ostalo nastavi tiho.

2. Tada se uspravi, prihvati desnom rukom oba dijela hostije tako, da desni stavi preko lijevoga, napravi pred sobom križ s hostijom nad patenom, pazeći, da vodoravna crta ne pređe širinu patene a uz to govori tiho: *Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam meam in vitam aeternam. Amen.* Na *Jesu Christi* duboko nakloni glavu. Nasloni se laktima na rub oltara srednje nagnut, pobožno stavi hostiju u usta, držeći ispod nje patenu. Uzevši sv. hostiju postavi patenu, gdje je prije bila, uspravi se i nad patenom otrese prste, sklopi ruke pred licem, glavu nakloni i neko vrijeme (od prilike, što se može reći Oče naš) razmišlja o presv. Sakramentu. Tada spustivši ruke kaže tiho: *Quid retribuam Domino pro omnibus, quae retribuit mihi?* Lijevu stavi na podnožak kaleža, a desnom otkrije kalež, stavi obje ruke na oltar te poklekne. Ustane, desnom uzme patenu, tada lijevu držeći na korporalu ili ako bi trebalo, njom s lijeve strane malo podigne korporal, pogleda, da li je koja čestica na korporalu i tri do četiri puta potegne patenom po onom mjestu, gdje je stajala hostija, tada ako treba malo primakne kalež, lijevom prihvati patenu tako, da onaj rub, kojim je pobirao čestice po korporalu bude na desnu stranu. Tada kažiprstom desne ruke potegne jednom od onoga mjesta, gdje ljevicom drži, po izvanjskoj strani patene prema dolje, onda još jednom po rubu, kojim je pobirao čestice, okrene patenu među prstima tako, da uzmogne drugu stranu očistiti, tu će potegnuti samo jednom. Poslije toga čisti unutrašnjost ili bolje udubinu ili sredinu patene. Najprije potegne po unutrašnjoj plohi odozgo dolje kažiprstom desne ruke nekoliko puta, zatim po lijevom unutrašnjem rubu, onda po desnom a na koncu odozdo, kuda su mrvice padale u kalež, nato otrese prste nad kaležem. Lijevu ruku s patenom stavi na korporal, a desnom prihvati kalež za držak, te tiho govori: *Calicem salutaris accipiam* ... i prekriživ se kaležem kaže tiho: *Sanguis Domini nostri Jesu Christi*... na riječi *Jesu Christi* nakloni glavu. Lijevom podmetne patenu pod kalež ili bolje pod bradu, stojeći uspravno pobožno ispije iz kaleža sv. Krv s česticom hostije, koja je u kaležu. Ako se čestica hostije prilijepi uz kalež, može je pomaknuti kažiprstom desne ruke do ruba te ustima uzeti ili je pak poslije uzeti s purifikacijom. Pri tom valja pamtiti, da je bolje, ako se kalež ne diže s ustiju, dok se god ne ispije do kraja pa i onda, kada svećenik ne može da najednom ispije svu količinu sv. Krvi.

3. Ispivši svetu Krv ljevicu s patenom stavi na korporal, a kalež bez ikakova otezanja ili stavljanja na oltar odmah pruži nad oltarom[1] podvorniku, da u nj ulije vino govoreći međutim: *Quod ore sumpsimus.* Vina neka se ulije barem toliko, koliko je bilo sv. Krvi; tada malo zakrene kaležem, da se operu stijene kaleža, a onda metnuvši pod

[1] Izuzetak je onda, kad je podvornik tako malen, da ne bi mogao naliti vina u ~~kalež, ako se drži~~ nad oltarom. To vrijedi i za pranje prsta nad kaležem.

bradu patenu s iste strane uzme purilikaciju, s koje je pio sv. Krv. Ispivši purifikaciju spusti patenu na korporal, prihvati objema rukama kalež i to kupu tako, da su palci i kažiprsti nad otvorom kupe, a ostali prsti obuhvate kupu odozdo, pođe iz sredine oltara na stranu epistole i stavi ovako držeći kalež na oltar. Dok mu podvornik lijeva preko palaca i kažiprsta[1] u kalež vino i vodu, govori tiho molitvu: *Corpus tuum, Domine, quod sumpsi. . .* Prste malo strese nad kaležem te ga postavi blizu korporala, a purifikatorom otare prste, te ih od sada drži rastavljene. Došavši u sredinu oltara bez naklona križu, purifikator zgodno prihvati lijevom rukom i stavi ga pod bradu, kako je prije učinio s patenom, a desnom prihvati kalež za držak te ispije abluciju.

4. Stavi tada kalež izvan korporala na stranu evanđelja, otare purifikatorom usta, a zatim lijevom primi kalež za držak, a desnom uzme purifikator te ga otare, da bude suh. Zgodno je, ako je purifikator, kad je složen, četverostruk; tada se kod brisanja kaleža otvori, tako je dvostruk te s unutrašnje strane jednim krajem prviput otare kalež, a onda se okrene drugi kraj isto s unutrašnje strane, te se još jednom potegne po kraju kaleža. Purifikator se opet složi, kako je i bio, strana naime, kojom se brisao kalež, unutra. Na očišćen kalež (koji je na strani evanđelja izvan korporala) postavi objema rukama purifikator, a na nj lijevom patenu, koju desnom pokrije palom. Sklopi korporal i to najprije s obje ruke stranu, koja je najbliža svećeniku, onda preko nje također s obje ruke protivnu stranu, tada lijevom stranu od evanđelja a preko nje desnom stranu od epistole. Uzme desnom burzu, te ju lijevom pridrži, dok desnom stavi u nju korporal; burzu s korporalom stavi na sredinu oltara. Primi desnom velum te ga s obje ruke stavi na kalež, a na velum stavi burzu. Ovako uređen kalež postavi u sredinu oltara tako, da velum s prednje strane posve sakriva kalež, a otvor je burze prema oltaru.

14. Poslije pričesti do konca.

1. Ako podvornik ne može prenesti knjige učinit će to celebrant sam, kada kalež pokrit s velom stavi u sredinu. To će izvršiti onako, kako smo rekli kod evanđelja. U sredini valja da se nakloni križu.

2. Kada je u sredini uredio kalež, polazi sklopljenih ruku bez inklinacije na stranu epistole, gdje glasno čita komuniju. Vrati se tada u sredinu, postavi ruke raširene na oltar, poljubi oltar u sredini, uspravi se, sklopi ruke, okrene se prema puku te ga raširivši i sklopivši ruke na prsima glasno pozdravi: *Dominus vobiscum.* Podvornik odgovori: *Et cum spiritu tuo.* Pođe na stranu epistole, te glasno kaže: *Oremus,* a onda čita postkomuniju. Za postkomuniju vrijedi sve ono, što je rečeno za kolekte: i što se tiče držanja, inklinacija, završetaka i broja.

[1] Ako je slučajno taknuo i kojim drugim prstom Sakramenat, neka i taj prst tada opere.

3. U misama ferijalnim u korizmi ima još posebna oracija super populum, koja se zasebice uzima, kad se već postkomunije zaključene. Stojeći kod knjige kaže svećenik *Oremus* raširi i sklopi ruke i glavu nakloni prema križu a govoreći dalje: *Humiliate capita vestra Deo* sklopljenih ruku duboko nakloni glavu prema knjizi. Oraciju moli raširenih ruku; svršivši je zatvori knjigu.

4. Svršivši Postkomuniju zatvori knjigu; no ako se ima čitati na koncu drugo evanđelje a ne *In principio,* tada ostavi knjigu otvorenu, pođe u sredinu oltara, poljubi ga, uspravi se, sklopi ruke i okrene se te uz obične akcije pozdravi: *Dominus vobiscum.* Dobivši odgovor: *Et cum spiritu tuo,* stojeći na istom mjestu sklopljenih ruku na prsima kaže glasno: *Ite missa est.* Odgovor: *Deo gratias.* Rekavši *Ite missa est,* okrene sa istim putem k oltaru.

5. Kada u misi nije bilo: *Gloria in excelsis,* tada svećenik rekavši: *Dominus vobiscum* odmah se okrene istim putem k oltaru te sklopljenih ruku pred prsima uspravno stojeći kaže glasno: *Benedicamus Domino.* Odgovor: *Deo gratias.* U mrtvačkim misama mjesto toga kaže: *Requiescant in pace.* Odgovor: *Amen.*

6. Tada položi sklopljene ruke na oltar te uz dubok naklon glave govori: *Placeat tibi, Sancta Trinitas ...* Svršivši molitvu, ruke raširi na oltaru, oltar poljubi u sredini, uspravi se, ruke sklopi pred prsima[1], podigne oči prema križu, a ruke raširi i podigne te ih odmah sklopi pred prsima, glavu duboko nakloni (na riječ *Deus*) govoreći jasnim glasom: *Benedicat vos omnipotens Deus.* Zatim sklopljenih ruku na prsima okrene se prema puku te stavivši lijevu na prsa, desnom napravi križ nad pukom. Pri tom valja pamtiti, da prsti desne ruke imadu biti uspravni i stisnuti a mali prst gleda prema puku. Veličina križa neka bude kao kad se sam križa — dakle od čela do prsiju a onda od lijevoga ramena k desnom.

7. Blagoslovivši odmah sklopi ruke na prsima, te se za desnom rukom okrene na stranu evanđelja, gdje na oltaru sklopljenih ruku stojeći kao kod prvoga evanđelja kaže: *Dominus vobiscum.* Podvornik: *Et cum spiritu tuo.* Na to položi lijevu ruku na oltar, a palcem desne pravi na oltaru križ a zatim sebi na čelu, ustima i prsima, kako je rečeno kod evanđelja, govoreći: *Initium sancti Evangelii secundum Joannem,* dobivši odgovor: *Gloria tibi, Domine* nastavi sklopljenih ruku: *In principio.* Na riječi: *Et Verbum caro factum est* stavi ruke na oltar i poklekne. Na koncu se evanđelja odgovara: *Deo gratias.*

8. Ako se imade na koncu čitati koje drugo evanđelje, tada svećenik, kako je već rečeno ostavlja knjigu otvorenu svršivši zadnju postkomuniju. Podvornik odgovori na: *Ite missa est* svoj *Deo gratias* i prenese knjigu na stranu evanđelja. Ako podvornik ne može prenesti knjige, prenest će je sam svećenik i to, kad svrši postkomuniju. Uzet će knjigu te načinivši u sredini duboki naklon prenesti je na stranu evanđelja, vrati se u sredinu, poljubi oltar, okrene se k puku, kaže:

[1] Erker; Martinucci; V. ab Appeltern.

Dominus vobiscum i *Ite missa est,* kako je gore rečeno. Govoreći: *Sequentia sancti Evangelii* pravi križ na knjizi, ali na koncu ne ljubi knjige, niti govori: *Per evangelica,* nego jednostavno zatvori knjigu s hrptom prema oltaru.

9. Svršivši posljednje evanđelje, može odmah sići bilo do gornje stepenice ili donje, a može poći u sredinu oltara, napraviti duboki naklon glave prema križu te malo sa strane evanđelja, sići bilo do gornje stube, bilo do najniže, da moli propisane molitve poslije tihe mise. Svršivši te molitve ili ako se ne mole, poslije evanđelja, dođe u sredinu oltara, prihvati lijevom rukom kalež za držak, a desnu postavi na kalež, primi ga tako, da kraj vela, koji pokriva kalež, bude okrenut van; bez inklinacije polazi na podnožje oltara. Silazeći molit će ant.: *Trium puerorum* s kantikom: *Benedicte* i Psalmom: *Laudate Dominum in sanctis;* neka pazi, da leđa ne okrene prema križu, zato će ići malo sa strane evanđelja. Došavši pred najnižu stubu napravi reverenciju oltaru i to, ako nema u oltaru presv. Sakramenta duboko nakloni glavu; ako li je presv. Sakramenat u oltaru, poklekne na jedno koljeno in plano, uzme od podvornika biret, stavi ga na glavu, te se vraća za podvornikom u sakristiju.

15. Od oltara u sakristiju.

1. Vraćajući se u sakristiju pazit će na sve ono, što smo rekli kod ulaza iz sakristije k oltaru.

2. Došavši u sakristiju duboko će nakloniti glavu prema križu, odložiti kalež, prebaciti kraj veluma preko burze, izvaditi purifikator, i staviti ga preko kaleža, te skinuti biret. Misno će odijelo svlačiti protivnim redom, kako ga je obukao naime prije kazulu, zatim stolu, koju poljubi u sredini, manipul, koji također poljubi tamo, gdje je križ. Razveže pojas, zatim izvuče lijevu ruku iz rukava albe, prebaci preko glave i najzad desnu ruku, na koncu skine amikt, koji poljubi u sredini, gdje je križ.

3. Poslije će obaviti *gratiarum actio* barem kroz četvrt sata.

4. Ako nije sakristan vješt u slaganju crkvenoga ruha, neka to sam svećenik sve stavi u red. A ako je i vješt, neka češće pogleda, kako u tom svoju službu vrši.

Dodatak.

Molitve poslije tihe mise.

Leon XIII. zapovjedio je u svom dekretu *Urbis et Orbis* od 6. siječnja 1884., da se poslije svake tihe mise *(sine cantu)* moli klečeći s pukom triput Zdravo Marija, zatim Zdravo Kraljice te s oracijom (ova je nešto promijenjena g. 1886.). Pijo X. dopustio je, da se poslije tih molitava dodade trokratni zaziv presv. Srcu Isusovu.

a) Što se tiče načina, kako se imaju moliti, vrijedi ovo: *Zdravo Marijo* moli svećenik do riječi *Isus*, a puk odgovara: *Sveta Marijo*. *Zdravo Kraljice* moli puk zajedno sa svećenikom. ℣. *Moli za nas* opet govori svećenik, a puk odgovara ℟. *Da dostojni.* — Molitvu: *Pomolimo se* moli svećenik sam, puk doda: *Amen.* Molitvu *Sveti Mihaele* moli svećenik, a puk završi: *Amen.* Zaziv *Presveto Srce Isusovo* kaže svećenik, a puk odgovori: *Smiluj nam se.*

b) Molitve se mole neposredno iza mise, t. j. iza zadnjega evanđelja, a da se ništa ne umeće.

c) Prema najnovijim odlukama molitve se mole samo u privatnim misama, dok se ispuštaju u tihim misama, koje nijesu privatne, kao i onim misama, s kojima je skopčana kakova svečanost, ili ako poslije takove mise slijedi kakova javna pobožnost. Prema tome ispuštaju se te molitve u ovim tihim misama:

1. u misi konventualnoj;[1]
2. u misi Srca Isusova na prvi petak;[2]
3. u misama župskim;
4. u svim tihim misama, koje se nekom svečanosti služe,[3] dakle:

u misama za školsku mladež prigodom prve svete pričesti, generalne pričesti puka ili stanovitoga društva (n. pr. Mar. kongregacije);

prigodom potvrde, ređenja i redovničkog zavjetovanja;

poslije mise pro sponso et sponsa;

u tihoj pogrebnoj misi za siromaha;

uopće u svim misama, iza kojih neposredno, a da svećenik ne odilazi od oltara, slijedi kakav sveti čin ili pobožnost (n. pr. Te Deum, blagoslov s presv. olt. Sakramentom, devetnica na čast Duhu Sv. itd.).

III. SVEČANA MISA.[4]

1. Što valja pripraviti.

1. U sakristiji: Odjeća za celebranta (C) i ostalu asistenciju; dva svijetnjaka s gorućim voštanim svijećama za svjećonoše i kadionica.

2. Na oltaru ima gorjeti barem šest svijeća; misale ima biti otvoren. Kraj oltara, obično na strani epistole ima biti stolić (kredenca, abacus) pokrit bijelim stolnjakom tako, da visi do tla. Na stolić valja staviti kalež priređen za misu, preko kojega se može staviti velum, koji će trebati subđakon, a na velum burzu s korporalom; ili se priredi kao obično kalež i odozgo burza, a velum za misu pokraj njega. Zatim evanđelistar (ako ga nema, tada se uzme drugi misal), u kojem valja da je zabilježena epistola i evanđelje. Imaju također biti priređene posudice s vinom i vodom, te posudica s tamjanom.

---

[1] D. a. 3697, VII. — [2] Ib. 4271, II. — [3] S. R. C. 20. VII. 1913. — [4] Müller, Zeremonienbüchlein; Martinucci, Manuale; Erker, Euchiridion.

3. Sjedalo (klupa) obično na strani epistole. Sjedalo može imati naslon za leđa, ali za ruke ne; ne smije biti s jastucima, nego se jednostavno na nj stavi pokrivalo boje, koje je i misno odijelo. Za niže službenike može se prirediti jednostavnija klupa.

2. Općenita pravila za đakona i subđakona.

1. Prvo pravilo za genufleksije. Đakon (D) i Subđakon (S) prave sve genufleksije s celebrantom, ako uz njega stoje.

2. Drugo pravilo za genufleksije. Prije pretvorbe i poslije pričesti samo u tri slučaja genuflektiraju D i S i to u sredini, a) kada idu kroz sredinu (na pr. kada prenosi knjigu); b) kada odlaze od oltara (na pr. kada ide pjevati evanđelje); c) ako dolaze k oltaru (na pr. poslije evanđelja); dakle ne treba genuflektirati, kad s jedne strane (na pr. sa strane epistole) dođu u sredinu, niti kad sa svoje stube uzlaze k C.

3. Treće pravilo za genufleksije. Poslije pretvorbe i za cijele mise coram Sanctissimo exposito D i S genuflektiraju a) u sredini, kadgod iz sredine idu na stranu ili sa strane dođu u sredinu; b) „in termino a quo", ako odozgo idu u sredinu ili iz sredine gore; c) „in termino a quo" i „in termino ad quem", ako s jedne strane C prelaze na drugu[1]. Izuzetak je, kad se prenosi knjiga, jer tada treba samo u sredini genuflektirati; d) kadgod se maknu iz sredine (na pr. za *Ite missa est*).

4. Inkliniraju i križaju se D i S sa C kod svih molitava, koje pjeva on ili kor; isto tako kod svih molitava, koje u svečanoj misi govori celebrant submissa voce, a koje se u tihoj misi govore glasno, na pr. kad C čita evanđelje.[2]

5. Ruke drže sklopljene, ako nijesu čim zaposleni.

6. Ne odgovaraju na one dijelove, koje C pjeva; ako se ima na nje odgovoriti, to je dužnost kora.

3. Služba subđakona.[3]

1. U sakristiji neka dobro pogleda epistolu; pere si ruke i zatim oblači odijelo. Hvale je vrijedno, da moli dotične molitve.

[1] D. a. 4027. — [2] Ib. 3535, III; 4057, V.

[3] Ako službu subđakona vrši klerik, tada se valja držati ovoga dekreta S. R. C.

Quum nonnulla dubia huic Sacrorum Rituum Congregationi proposita fuerint circa servitium Clerici, qui aliquando, vel loco Subdiaconi in Missa solemni, vel loco Capellani in Missa ab Episcopo vel ab alio Praelato lecta, vel etiam in Missa cantata absque Ministris inserviat, eadem Sacra Congregatio, audito voto Commissionis Liturgicae, ut dubia ipsa omnino diluantur, haec statuenda et in posterum observanda decrevit:

I. Clericus ad munus Subdiaconi obeundum in Missa solemni, nunquam deputetur, nisi adsit rationabilis causa, et in minoribus Ordinibus sit constitutus, aut saltem sacra Tonsura initiatus.

Oblačeći tunicelu moli: *Tunica jucunditatis et indumento laetitiae induat me Dominus.* Kad se oblači celebrant, pomaže mu, ako nije protivni običaj.[1] Kada celebrant pokrije glavu biretom i on će pokriti svoju. Prije nego će ići iz sakristije pozdravi križ ili glavnu sliku dubokim naklonom glave[2] a onda celebranta srednjim te sklopljenih ruku i pokrivene glave ide pred D. Ako je zgodno i običaj na ulazu u crkvu, otkrit će glavu, lijevom rukom pridržati biret na prsima, a desnom prihvatiti od ceremonijara (c) blagoslovenu vodu te se njom prekrižiti. Tada opet pokrije glavu.

2. K oltaru; pristupne molitve. Došavši k oltaru stane s lijeve C. Ako se dolazi sa strane evangjelja k oltaru, tada došavši pred oltar pusti ispred sebe D i C. Pred oltarom otkrije glavu, biret dade ceremonijaru ili kojem nižem podvorniku, te dok C napravi propisanu reverenciju prema oltaru, S poklekne na jedno koljeno in plano, bio presv. Sakramenat u oltaru ili ne bio. Križa se sa C ne govoreći ništa, a tada zajedno s D odgovara C kod pristupnih molitava. Na *Gloria Patri* inklinira, a na *Adjutorium nostrum* opet se križa. Govoreći *Misereatur tui* malo se nakloni prema C, a *Con-*

II. Clericus pro Subdiacono inserviens, alba super amictu, cingulo et tunica, absque manipulo, sit indutus, atque omnia quae ad Subdiaconum ex Rubricis spectant rite expleat, hisce tamen exceptis: a) ante Offertorium, Calicem non abstergat, et aquam in ipsum non infundat, quod in casu Diaconus praestabit; b) Calicem, postquam illum ad Altare detulerit, infra actionem, nunquam tangat, neque pallam ab eodem removeat, aut super eum reponat; c) post ablutionem Calicem non abstergat (abstergente ipso Celebrante), sed tantummodo illum componat, more solito, et velo cooperiat cum bursa, et ad mensam deferat.

III. Clericus, qui loco Capellani Episcopo vel Praelato in Missa lecta, aut alii Sacerdoti in Missa cantata sine Sacris Ministris inserviat, saltem tonsuratus esse debet, si alius Minister in Sacris in promptu non sit.

IV. Clericus ipse omnia explere potest, quae in Caeremoniali Episcoporum, lib. I. cap. XXIX, dicuntur, pro Missa ab Episcopo lecta, his exceptis: a) Calicem ante Offertorium non abstergat; b) nec vinum nec aquam in eo infundat; c) nec Patenam cum hostia, nec Calicem Celebranti tradat; d) Calicem, infra actionem, nunquam tangat; neque pallam super eum ponat aut ab eodem removeat; e) post ablutionem, Calicem non abstergat, etc., ut supra ad lit. c), n. 2.

V. Calix pro Missa lecta, sicut et pro Missa cantata sine Sacris Ministris, velo et bursa coopertus in abaco statuatur, amoto abusu illum non velatum retinendi, et ad altare discoopertum deferendi.

VI. Calix ipse, post Communionem a Celebrante rite abstersus, a Clerico ministrante suis ornamentis instrui poterit, ac velo et bursa coopertus in abacum deferri.

VII. Si vero Clericus Sacra non sit Tonsura initiatus, poterit quidem ab Episcopo aut a Praelato in Missa lecta uti Minister assumi, sed eo in casu Calix velatus ante Missam ad Altare deferatur, et more solito in medio mensae super corporale statuatur; Clericus vero non tonsuratus ita se gerat ut in Missis a simplici Sacerdote celebratis. Poterit autem ad Missale Celebrantem adsistere, folia vertere, palmatoriam sustinere, Calix autem, ab ipso Celebrante suo tempore abstersus et velatus, ac in medio mensae collocatus, absoluta Missa, in sacristiam deferatur.

Atque ita censuit et servari mandavit, die 10. Martii 1806 (D. a. 4181.)

[1] D. a. 3866, I. — [2] Ib. 2515, VII.

fiteor moli duboko prignut prema oltaru; kod riječi *tibi pater* i *te pater* malo se okrene k C a da se ne podiže. Kad na celebrantov *Misereatur vestri* odgovori *Amen* uspravi se zajedno s D. Na riječi: *Deus tu conversus* inklinira srednje.

3. Incenzacija. Svršivši pristupne molitve polazi zajedno s C i D k oltaru bez genufleksije. Kad C poljubi oltar i okrene se, da stavi tamjan u kadionicu, S stoji sklopljenih ruku s lijeve C ali malo iza njega. Kada celebrant uzme kadionicu i napravi reverenciju prema križu i oltaru, S će pokleknuti; tako će činiti za cijele incenzacije. Prati celebranta držeći desnom rukom kazulu, a lijevu drži na prsima. Poslije svršene incenzacije oltara stane s lijeve D na strani epistole in plano te prije nego će D incenzirati C, zajedno će s njim duboko nakloniti glavu prema C a tako i poslije incenzacije.

4. Introit i Kyrie. Stupi tada bliže k oltaru stojeći in plano (ako oltar ima više stepenica tada na donjoj) malo D na desno tako da C D i S čine polukrug. Prekriži se, kada se C prekriži za početak introita. Na *Gloria Patri* nakloni glavu prema križu. Tako ostaje stojeći i kada moli naizmjence s C *Kyrie eleison.* Ako C ostane kod knjige, dok se ispjeva *Kyrie,* S se pri koncu *Kyrie* na znak ceremonijarov povuče iza D. Ako li se pak ide k sjedalima, bez genufleksije polaze i tu napred S za njim D a na koncu C. Natrag se vraćaju duljim putem. Niže pobliže o tom.

5. Gloria. S stoji in plano iza D a ovaj iza C u sredini oltara. Kad C kod *Gloria* na riječ *Deo* nakloni glavu, isto učini i S i odmah bez genufleksije ide na lijevo k C, gdje s njim zajedno i s D moli *Gloria.* Kada C naklanja glavu i on će to učiniti, a na koncu se prekrižiti. Nije nigdje propisano, da se drži celebrantu kanonska tablica; ali ako je nužno kojiput, neka je pri koncu postavi na svoje mjesto, da se bude mogao za vremena zajedno s C prekrižiti. Ako se ne sjedi, ostaje sklopljenih ruku uz C, dok se ne otpjeva cijeli *Gloria,* te s njim naklanja glavu, kad kor pjeva *Adoramus te, Gratias agimus tibi* itd. a na koncu bez genufleksije i naklona silazi na svoje mjesto iza D.

6. Na sjedalima. Izgovorivši *Gloria* polazi C sa D i S na sjedala. Ako su sjedala ravno na strani epistole, to će S prekriživši se na koncu *Gloria* pokleknuti na supedaneju i poći napred k sjedalima, za njim D a na koncu C. Ili će ići tako, da S bude s desne C, a D s lijeve te će ga, kad bude silazio niz stube, pridržati za ruku. Ako li su sjedala više prema puku, tada će biti zgodnije duljim putem sići k njima; naime, svršivši *Gloria* C će zajedno s D i S bez inklinacije sići od oltara dolje na sredinu, tu napraviti reveranciju (D i S genuflektiraju super gradum), tada S ide napred k sjedalima za njim D a na koncu C, koji prvi sjedne, a D i S mu poravnaju kazulu, da ne sjedne na nju. Tada S uzevši biret držeći ga objema rukama pred prsima nakloni se prema D i sjedne, te stavi biret na glavu a ruke položi na tunicelu blizu koljena. Kada se u *Gloria* pjeva *Iesu*

Christe i ostale riječi, na koje valja nakloniti glavu, skine desnom rukom biret, te ga drži na desnom koljenu a glavu duboko nakloni. Na riječi: *Cum Sancto Spiritu* ustanu sva trojica, otkrivši prije glave, birete stave na sjedala ili ih predadu c ili kojem nižem službeniku; D i S poravnaju kazulu na C te idu zajedno, S (nešto brže) s lijeve C, k oltaru i to uvijek duljim putem. Pred oltarom naprave reverenciju (S i D genuflektiraju super gradum), C se uspne stubama k oltaru, a D i S stanu na svoja mjesta, S in plano iza D.

7. Oracija i epistola. Na *Dominus vobiscum* stoji u sredini pred najnižom stepenicom (in plano) iza D te zajedno s njime i s C polazi bez reverencije oltaru na stranu epistole i tu stane (in plano) iza D, da s njim i s C čini ravnu crtu, koja ide okomito na duljinu oltara. Na *Oremus* naklanja glavu prema križu, isto tako na *Jesus,* a na ostala imena svetih ravno prema oltaru, osim ako su im glavne slike na oltaru, tada prema njima. Za pjevanja oracije (ako ih je više, kod zadnje) primi od c ili kojeg drugog podvornika knjigu za čitanje epistole; knjigu drži objema rukama pred prsima s otvorom prema svojoj ljevici. Kad se pjeva *in unitate* (u zadnjoj oraciji, ako ih je više) polazi u sredinu, poklekne i vrati se na svoje mjesto. Poslije odgovora *Amen* otvori knjigu i pjeva epistolu u propisanom tonu. Svršivši epistolu zatvori knjigu i držeći je, kako je gore rečeno, polazi u sredinu te pokleknuvši na najnižoj stepenici, idući in plano dođe sa strane epistole i tu in plano stane i čeka, dok C svrši gradual, tada klekne (ili ako je C već bio gotov, odmah čim dođe) na najgornju stepenicu oltara, knjigu malo gornjim krajem spusti; poljubi ruku C, položenu na knjigu, a tada primi od njega blagoslov. Ustane, okrene se malo na lijevo i preda knjigu c ili kojem akolitu. Može je predati i D, gdje je običaj.

8. Evanđelje. Predavši evanđelistar uzme bez reverencije misnu knjigu te okrenuvši se prema sredini oltara siđe pred oltar in plano. U sredini poklekne te se uspne na stranu evanđelja, postavi zgodno knjigu na oltar te stane na drugu stepenicu i čeka C. Pokaže C evanđelje, te odgovara: *Et cum spiritu tuo, Gloria tibi Domine* i križ pravi na čelu, ustima i prsima zajedno s C. Ako treba, obrnut će list, a na koncu evanđelja kaže: *Laus tibi Christe.* Kad C svrši evanđelje, S stane na podnožje oltara (suppedaneum) i stavi knjigu nešto bliže k sredini tako, da bude C mogao stojeći u sredini lako iz nje čitati, a opet tako da ne bude smetala kod recitiranja *Credo.* Sad će C stavljati tamjan u kadionicu a S stoji nešto iza njega, kako je rečeno kod incenzacije. Kada D pođe na svoju stepenicu, da moli *Munda cor,* S siđe dolje in planum bez genufleksije i stane tu u sredini, ali malo više prema strani evanđelja. Kad D uzme knjigu i siđe dolje, S poklekne s njim na najnižoj stepenici (ako ne moraju nešto čekati, dok se na koru ispjeva) te pođu na mjesto, gdje se ima pjevati evanđelje. S sklopljenih ruku ide pred D; došavši na mjesto, S se okrene tako, da mu je na lijevo oltar, primi s obadvije ruke knjigu,

koju mu otvorenu dade D; knjigu drži otvorenu na prsima tako da i lice pokrije. U tom položaju ostaje do kraja evanđelja te ne pravi nikakovih inklinacija ni genufleksija. Kad D svrši evanđelje, S spusti knjigu niže tako, da može vidjeti mjesto, koje mu D pokaže, zatim držeći otvorenu knjigu ide bez genufleksije ravno k C, tu pred njim spusti knjigu više na lijevu ruku, a desnom pokaže na početak evanđelja, tada opet pridrži i desnom, te dade knjigu C poljubiti. Zatim zatvori knjigu, nakloni se C te siđe in planum na strani epistole, preda knjigu ceremonijaru ili akolitu i tu stoji malo licem okrenut prema D, koji incenzira celebranta. Poslije incenzacije stane D iza C, a S iza D na svoje mjesto, gdje genuflektiraju.

9. Credo. Na *Credo* kod riječi *Deum* nakloni glavu te bez druge reverencije uziđe k oltaru na lijevo C te s njim i s D recituje *Credo.* Na *Et incarnatus est* genuflektira s C, na *adoratur* duboko nakloni glavu, a na koncu se prekriži. Ako se ne ide sjediti, tada ostane S uz C sklopljenih ruku, dok pjevači ne dođu do *Et incarnatus est.* Nešto prije tih riječi spreme se C, D i S da kleknu na podnožje oltara (supped.), gdje kleče naklonivši glavu, dok pjevači ispjevaju: *Et incarnatus . . . homo factus est.* Zatim S uzađe s C k oltaru i stoji mu s lijeve sklopljenih ruku, te se vlada, kako je rečeno kod *Gloria.* Ako li se ide sjediti, tada svršivši *Credo* polaze k sjedalima onako, kako je rečeno kod *Gloria.* Na *Et incarnatus* otkrije sa i duboko nakloni glavu (samo na Božić i Blagovijest polaze C, D i S k najnižoj stepenici oltara i ondje kleknu i duboko naklone glavu). Kad D polazi po burzu, zajedno s njim ustane otkrivši glavu te stoji na svom mjestu držeći objema rukama biret pred prsima. Kada se D nakloni C, može S sjesti i pokriti glavu, te opet otkriti glavu i ustati, kad D položivši na oltar korporal genuflektira u sredini oltara i vrati se na svoje mjesto, i tada s njim uz običajne naklone opet sjesti i pokriti se. Ili može ostati cijelo vrijeme stojeći, dok se ne vrati D.[1] Kad se pjeva: *Et vitam* otkrije se, ustane te kao kod *Gloria* vraća s C i D k oltaru, poklekne in gradu, te stane na svoje mjesto iza D. — Ako nema *Credo* poslije incenzacije celebranta stane na svoje mjesto, kako je rečeno gore pod 8 na koncu.

10. Offertorium. Na *Oremus* poklekne i polazi k stoliću, gdje je kalež i velum. Okrenut k stoliću kalež otkrije i uz pomoć akolita stavi na sebe velum; lijevom prihvati kalež za držak a desnom pokrije ga desnim krajem vela, te odozgo na kalež stavi desnu ruku. — Ako u misi nije bilo *Credo,* na palu stavi burzu s korporalom. — Držeći ovako kalež nosi ga na oltar bez ikakove reverencije, stane đakonu na desno, koji mu otkrije kalež. Kad D uzme s kaleža patenu s hostijom, S lijevom primi kalež za držak a desnom ga purifikatorom obriše te preda đakonu kalež i purifikator. Uzme od akolita posudicu s vinom i dade je D, a dobivši je natrag od njega preda

[1] Jedno i drugo u Cerem. Episcop. L. II. c. VIII. 54. U Rimu postupaju po prvom načinu.

je akolitu, te desnom prihvati posudicu s vodom podigne je, da je C vidi i kaže: *Benedicte, pater reverende* i pusti iz posudice tri do četiri kapi vode u kalež te preda posudicu akolitu. Tada primi desnom rukom patenu od D te desnim krajem vela pokrije ruku i patenu, koju pritegne malo k prsima, okrene se na lijevo i siđe pred najnižu stepenicu u sredini, te poklekne i stane, patenu podigne prema licu a lijevu ruku podmetne pod desnu, a malo prihvati lijevom rukom lijevi kraj vela, da mu se ne omakne.

11. Poslije ofertora do Pater noster. Tako stoji nepomično, to jest, ne pravi nikakovih genufleksija, kad ih drugi službenici čine. Kod incenzacije, kada dođe red na njega, okrenut će se prema D, spustiti ruku s patenom do prsiju te prije i poslije incenzacije malo inklinirati. Na *Orate fratres* spusti patenu do prsiju i moli[1] *Suscipiat.* Pri koncu prefacije patenu spusti do prsiju i ide bez genufleksije gori na lijevu stranu C, te s njime i s D srednje nagnut moli *Sanctus;* na *Benedictus* se uspravi ali ne pravi križa. Poslije se vraća bez ikakovih reverencija na svoje mjesto. Kada se C kod konsekracije nagne a D klekne na gornju stepenicu, S spusti patenu do prsiju i klekne na najnižu stepenicu, te kleči za cijeloga podizanja; tijelo drži ispravno samo kod samoga podizanja hostije i kaleža napravi duboki naklon glavom.[2] Kada C i D poslije podizanja kaleža genuflektiraju, ustane S i stoji dalje na svojem mjestu držeći pred licem patenu, ne genuflektira, kad C i D genuflektiraju.

12. Pater noster do pričesti. Na riječi: *Et dimitte nobis debita nostra* S genuflektira i ide gore k oltaru na desno te bez genufleksije stane s desne D, kojemu preda patenu. Kad mu skine velum poklekne prema Sakramentu, okrene se za lijevom rukom te siđe pred oltar na svoje mjesto; ovdje ne genuflektira; isto tako ne genuflektira, kad C i D genuflektiraju prije lamanja hostije. Kad C pjeva *Pax Domini sit semper vobiscum,* S genuflektira i polazi na lijevu C, gdje zajedno s njim i s D genuflektira, te duboko naklonivši glavu prema Sakramentu desnom se udara u prsi i poluglasno moli zajedno s C i D *Agnus Dei.* Odmah poslije *Agnus Dei* S genuflektira i silazi na svoje mjesto, gdje ne genuflektira. Bez genufleksije prima od D *pax* tako da mu se nakloni, svoje ruke podmetne pod njegove laktove, i odgovori: *Et cum spiritu tuo,* opet se nakloni. Zajedno genuflektira s D te pustivši ga preda se ide na desnu C bez genufleksije.

13. Pričest. Na *Domine non sum dignus* nakloni se srednje tijelom prema Sakramentu, ali se ne udara u prsi, nego drži ruke sklopljene. Kad C blaguje presveto Tijelo, duboko se nakloni tijelom; isto tako kad pije presvetu Krv. Kad C iza kratke molitve ruke rastavi i stavi ih na oltar, S otkrije kalež i zajedno s C poklekne. Kod purifikacije najprije nalije vino u kalež a za tim preko prsta C vino i vodu, preda

[1] Rubrika misala ne propisuje, da se *Suscipiat* moli srednje nagnut. A tako i većina autora protiv Martinuccia (V. ab Appeltern).

[2] Vidi bilješku kod đakona na tom mjestu.

posudicu akolitu i uzme purifikator te ga stavi celebrantu na prste, koje drži nad kaležem.

14. Poslije pričesti do konca. Pođe tada noseći palu, gdje je običaj, na drugu stranu celebrantu, a pri tome genuflektira na najnižoj stepenici. Došavši na stranu evanđelja uzme kalež od C te ga otare i osuši purifikatorom; na kalež stavi purifikator, patenu, palu, sklopi korporal i stavi ga u burzu. Uzme od akolita velum te njim pokrije kalež a odozgo stavi burzu. Ako bi smetao celebrantu kod *Dominus vobiscum* poslije Communio, potegnuti će kalež i svu njegovu opremu prema strani evanđelja. Kad je složio kalež lijevom rukom uzme ga za držak a desnu postavi na burzu te okrenuvši se za desnom rukom siđe doli, genuflektira u sredini i odnese kalež na stolić, gdje ga tako položi, kako je stajao na početku mise. Pođe tada sklopljenih ruku i stane iza C na svoje mjesto, ako je C na strani epistole bez genufleksije, a ako je u sredini oltara, tada S genuflektira došavši u sredinu. Prati C i D poslije Postcommunio idući in plano od strane epistole u sredinu oltara, gdje ne genuflektira.

Poslije *Ite missa est* ili *Benedicamus Domino* klekne zajedno s D na gornju stepenicu. Ako treba knjigu prenesti, učinit će to, kad D ispjeva *Ite missa est,* u sredini genuflektira i položivši knjigu na oltar odmah će tamo kleknuti na gornju stepenicu. Kada C daje blagoslov, malo se nagne i prekriži. Ustane i ide na stranu evanđelja — ako već nije tamo — uzme tablicu s posljednjim evanđeljem — odnosno pokaže evanđelje u knjizi. Odgovara celebrantu: *Et cum spiritu tuo* i *Gloria tibi Domine* i pravi križ palcem desne ruke na čelu, ustima i prsima. Na *Et Verbum caro factum est* ne će pokleknuti, jer drži tablicu. Na koncu kaže: *Deo gratias*. Ako je knjiga bila prenesena, zatvori je. Pođe s C u sredinu te odavle okrenuvši se za svojom desnicom siđe prateći C, ako treba pridržat će ga, in plano genuflektira; uzme biret, pokrije se te sklopljenim rukama pred D polazi u sakristiju. Tu se otkrije i napravi naklon prema križu a onda prema C; te svuče odijelo.

4. Služba đakona.

1. U sakristiji. Neka D pogleda evanđelje i napjev *Ite missa est* ili *Benedicamus Domino,* da kod mise dolično i prema propisima može pjevati. Opere si ruke, i oblači se u odijelo za nj određeno. Stolu metne na lijevo rame, te je ispod desne ruke prekriži i pričvrsti pojasom. Kad oblači pojedine dijelove odijela, može moliti dotične molitve, a kod oblačenja dalmatike: *Indue me, Domine, indumento salutis et vestimento laetitiae, et dalmatica justitiae circumda me semper.* Pomaže celebrantu kod oblačenja, ako nije protivni običaj.[1] Kada C stavi biret na glavu, i D će to učiniti. Prije nego će poći iz sakristije, otkrije glavu i duboko se nakloni križu a zatim C, pokrije glavu i sklopljenih ruku ide pred C iza S u crkvu. Na izlazu iz sa-

[1] D. a. 3866, I.

kristije u crkvu, ako je običaj, primit će, skinuvši prije biret, srednjim prstom desne ruke blagoslovenu vodu od c te pružiti C a zatim se sam prekrižiti, te se biretom pokriti.

2. K oltaru; pristupne molitve. Kada dođu k oltaru D preda svoj biret c ili akolitu i stojeći s desne C primi od njega biret poljubivši mu najprije ruku a onda biret i preda ga, kako je i svoj predao. Napravi zajedno sa subđakonom genufleksiju, dok se C bilo duboko nakloni bilo genuflektira. Odgovara tada C zajedno sa S pristupne molitve i pri tom sve čini, kako je rečeno za S (vidi str. 50).

3. Incenzacija. Svršivši pristupne molitve ide bez genufleksije s C gore, te dok C moli *Oramus te Domine*, stoji mu s desne strane ali malo iza njega. Kada se C okrene da stavi tamjan, D (stojeći na supedaneju prema strani epistole, ali tako da između njega i oltara može stati turifer), stavi desnu ruku na prsa a lijevom uzme od c ili od samoga turifera navikulu. Desnom rukom izvadi žličicu, poljubi je i dade C, kojega poljubi u ruku i malo se naklonivši kaže: *Benedicite, pater reverende*. Prihvati zatim objema rukama navikulu i prinese je bliže k turibulu otvorom prema C, da može lako iz nje uzimati tamjan. Kada je C stavio tamjan, uzme desnom rukom od njega zličicu poljubivši prije ruku C a tada žličicu, koju stavi u navikulu i preda zajedno turiferu lijevom rukom, a desnom prihvati od njega kadionicu na vršku lančića. Lijevom rukom prihvati lančiće nad poklopcem, poljubi na vršku i predajući kadionicu C poljubi ga u ruku. Ovdje valja opaziti, da D uvijek, kad predaje C kadionicu, drži desnom rukom lančiće na vršku a lijevom iznad poklopca; desnom dakle daje C u lijevu ruku vršak lančića a lijevom stavivši je pod desnu celebrantu i poljubivši je preda mu kadionicu u desnu ruku. Tada stane s desne C, svoju desnu ruku stavi na prsa, a lijevom pridržava kazulu te ga prati zajedno sa S kod incenzacije praveći reverencije, kako je rečeno za subđakona (str. 51). Kad se svrši incenzancija oltara i C čini zadnji zamašaj, pusti D kazulu, sklopi ruke i stane na drugu stepenicu na strani epistole. Primi od C kadionicu i to desnom rukom ispod njegove desne ruke prihvati lančiće iznad poklopca, a lijevom ispod lijeve ruke C, koju poljubi, siđe in planum s desne S, te naklonivši se glavom duboko incenzira C triplici ductu duplici ictu, poslije se opet duboko nakloni i preda kadionicu turiferu.

4. Introit, Kyrie i Gloria. Tada stupi na svoju stepenicu (prvu iza supedaneja) s desne C. I za D vrijedi, što je rečeno za S samo s tom razlikom, da je uvijek s desne C a na stepenicama pred S a iza C. Za križanje, inklinacije i odgovore kao i za zajedničko citiranje *Gloria* vrijedi, što je rečeno za S (str. 51). Ako se ide k sjedalima, tada D predaje biret C poljubivši najprije biret a onda ruku, a kad prima od njega, najprije ruku onda biret. Prije nego će sjesti napravi mali naklon prema S.

Bilješka. Ako nema ceremonijara, tada će D pokazati u knjizi Introit i odmah stati na svoje mjesto.

5. Oracija i epistola. Na *Dominus vobiscum* stoji D iza C i bez genufleksije polazi po svojoj stepenici na stranu epistole, tu stane ravno iza C. Na *Oremus* inklinira. [Ako nema c tada pođe ka knjizi i pokaže C oraciju; tu ostaje samo toliko, koliko je od potrebe da pokaže oraciju ili preokrene listove,[1] te se odmah povrati na svoje mjesto.] Kada c polazi od C, da subđakonu dade knjigu za epistolu, pristupi D ka knjizi i pokaže C epistolu. Na koncu epistole odgovori tiho: *Deo gratias.* Kada C svrši *Graduale* i ostalo, D se pomakne malo više k oltaru, da dade mjesto S, koji dolazi po blagoslov, kod kojega se okrene prema S. [Ako nema c primit će od S knjigu za evanđelje.] Pomakne se opet na mjesto gdje je stajao i tu stoji sklopljenih ruku (ako ne drži knjige), dok C ne počne evanđelje, kod koega će napraviti križ[2] na čelu, ustima i prsima, kad se bude C križao (ako ne drži knjige). Tada će okrenuvši se za lijevom rukom sići in planum, te primiti od c ili akolita evanđelistar (ako ga već ne drži) i uzvratiti mu reverenciju. Knjigu drži objema rukama odozdo, naslonjenu gornjim krajem na prsa s otvorom prema lijevoj ruci.

6. Evanđelje. Polazi tako s knjigom do sredine oltara, poklekne in gradu i uziđe k oltaru, te stavi knjigu na oltar ne baš posve u sredinu, nego više k strani epistole tako, da dio što mu je bio u rukama, stoji malo izvan mense oltara, da je može lakšs oltara dignuti. Tu stoji dok C svrši evanđelje. Kod stavljanja incenza vlada se kao na početku mise, samo što ne uzima kadionice, nego davši navikulu c ili turiferu siđe okrenuvši se za lijevom rukou sa supedaneja na svoju stepenicu, te klekne na oba koljena na rub supedaneja i okrenut prema oltaru naklonivši duboko glavu moli sklopljenih ruku: *Munda cor meum ac labia mea, omnipotens Deus, qui labia Isaiae prophetae calculo mundasti ignito, ita me tua grata miseratione dignare mundare, ut sanctum evangelium tuum digne valeam nuntiare. Per Christum Dominum nostrum. Amen.* Ustane, uzme s oltara evanđelistar i licem okrenut k C imajući s desne oltar klekne na oba koljena kao i prije na rub supedaneja[3] i pruživši knjigu prema C moli od njega blagoslov, veleć: *Jube, domne, benedicere.* Dobivši blagoslov poljubi ruku, što ju je C postavio na knjigu, ustane, nakloni se celebrantu i siđe dolje in planum te stane s desne S. Ako još pjevaju pjevači gradual, čeka, a kad svrše, poklekne in gradu i pođe za S na mjesto, gdje se pjeva evanđelje. Tu okrenut licem prema S (oltar je subđakonu na lijevu ruku) dade mu knjigu. Sklopljenih ruku pjeva: *Dominus vobiscum.* Kad dobije odgovor, otvori ruke, lijevu stavi na knjigu a palcem[4] desne ruke pravi križ na početku evanđelja pjevajući: *Sequentia* ili *Initium,* tada ljevicu otvorenu stavi na prsa a palcem desne pravi križ na čelu pjevajući dalje: *sancti evangelii* i odmah

[1] To se uvijek čini rukom, koja je dalje od C, dok se druga, ako je slobodna položi na prsa.
[2] D. a. 3535, III; 4057, V.
[3] Rit. celebr. Miss. VI, 5; V. ab Appeltern.
[4] Ostali prsti imaju biti ispruženi i zajedno složeni.

za stanke u pjevanju napravi križ na ustima, a tada na prsima, veleći *secundum* te sklopi ruke pjevajući: *Matheum* ili *Marcum* itd. Dok pjevači odgovaraju, uzme kadionicu i pokadi njom evanđelistar duplici ictu najprije u sredini, zatim sebi na lijevo a onda na desno, duboko naklonivši glavu prije i poslije. Preda kadionicu i sklopljenih ruku pjeva evanđelje. Inklinira i genuflektira, ako treba, prema knjizi. Kad svrši evanđelje, pokaže desnom rukom evanđelje subđakonu, malo stupi natrag, da pusti S, licem okrenut k oltaru; na to se okrene k C i pošto je S sišao in planum, incenzira C običnim načinom naklonivši mu se prije i poslije incenziranja. Preda kadionicu turiferu i pođe na svoje mjesto (na gornju stepenicu iza C) i tu genuflektira.

7. Credo. Kada C pjeva *Deum* duboko nakloni glavu i polazi bez genufleksije k C na desno, te s njim i sa S moli *Credo*. Inklinira, genuflektira i križa se s C. Ako sa S drži kanonsku tablicu, pusti je prije: *Et incarnatus est,* da na te riječi može pokleknuti i opet prije konca, da se dospije zajedno s C prekrižiti. Ako se ne ide sjediti ostane D gore uz C, dok pjevači ne dođu do *Et incarnatus est.* Nešto prije tih riječi silaze C, D i S bez inklinacije na gornju stubu, te kleknu na supedanej, a na riječi *Et incarnatus est... homo factus est* duboko naklone glavu. Kad svrše taj vers, pođe D s C gore k oltaru, gdje genuflektira i imajući mensu oltara na lijevo polazi k stoliću, gdje se nalazi kalež. Uzme burzu s korporalom s obadvjema rukama, otvor okrene k sebi a drži je do visine očiju.[1] Vraća se duljim putem, u sredini pred oltarom genuflektira na najnižoj stepenici, uziđe k oltaru s desne C (koji se malo pomakne k strani evanđelja), te tu rasprostre korporal (kako se korporal rasprostire gledaj str. 31) i ostane uz C, dok se ne ispjeva *Credo*. — Ako se ide sjediti, vrijedi što je rečeno kod *Gloria,* što se tiče polaska onamo i povratka k oltaru, zatim što se tiče raznih reverencija. Kad kor otpjeva: *Et incarnatus est... et homo factus est,* ustane D, biret postavi na sjedalo, te sklopljenih ruku dođe pred C, te mu se glavom duboko nakloni i polazi k stoliću, da uzme burzu s korporalom; nosi je, kako je gore rečeno. Došavši pred C opet mu se nakloni; pred oltarom genuflektira na najnižoj stepenici, uziđe k oltaru i rasprostre korporal. Namjesti zgodno misnu knjigu bliže ka korporalu, genuflektira gore i kratkim putem vraća se na svoje mjesto, sjedne na sjedalo i stavi na glavu biret. Kada se svi povrate na koncu *Credo* k oltaru, D stane iza C na svoje mjesto. Ako u misi nema *Credo* tada već tu stoji povrativši se od pjevanja evanđelja.

8. Offertorium. Na *Oremus* polazi D bez genufleksije na desnu stranu C. Kad S donese kalež, skinut će D s njega velum i postavit ga na oltar. — Ako nije bilo u misi *Credo,* tada će uzeti najprije s kaleža burzu s korporalom, te je postaviti na stranu evanđelja, a korporal rasprostrijeti, kako je gore rečeno. — Tada skine s kaleža palu i postavi je na oltar bliže korporala, ali tako, da je može

[1] Caer. episc. l. I, c. 9, 3.

lako dignuti s oltara. Prihvati palcem i kažiprstom obadviju ruku patenu s hostijom tako, da lijevom rukom drži onu stranu, koja je prema njemu, a desnom protivnu stranu, te tako pruži C poljubivši najprije patenu a onda celebrantovu desnu ruku. Pri tom neka pazi, da ne bi svoje lijeve ruke držao nad celebrantovom. Poslije toga uzme lijevom rukom kalež za držak a preko palca stavi purifikator, koji pokriva držak i podnožak kaleža, desnom uzme posudu s vinom i nalije u kalež, koliko C traži, vrati posudicu s vinom, te dade jednako držeći kalež lijevom rukom, da S ulije u nj vode. Ovije tada purifikator oko kažiprsta desne ruke, te njim obriše one kapljice u kaležu, koje se nalaze na stijenama kaleža. Purifikator stavi na oltar, a kalež prihvati desnom rukom ispod kupe (da C uzmogne primiti ga za držak) a lijevom za podnožak. Poljubi kalež na podnošku a celebranta u ruku, te mu preda kalež; ali tako da sam još drži desnom rukom kalež na podnošku ili je podmetne pod lakat celebrantu, dok ljevicu stavi na prsa te uprvši oči u križ moli zajedno s C: *Offerimus tibi, Domine, Calicem salutaris, tuam deprecantes clementiam: ut in conspectu divinae majestatis tuae, pro nostra et totius mundi salute cum odore suavitatis ascendat. Amen.* Svršivši molitvu makne ruku od kaleža, te prihvati palu, kojom kalež pokrije. Uzme lijevom rukom patenu a desnom purifikator, te ju otare, i pomogne S staviti je pod velum, a purifikator složen stavi uz korporal s desne ruke celebrantu.

9. Incenzacija. Stavljanje tamjana kao prije Introita (str. 56). Kada preda C kadionicu, desnom rukom pridrži kalež na podnošku a lijevom pridržaje C kazulu, da mu ne smeta. Kada C okadi oblata, pomakne malo kalež iz sredine prema strani epistole ali ne izvan korporala, te genuflektira prije incenzacije križa. Poslije incenzacije križa pomakne kalež na njegovo mjesto, genuflektira[1] i prati C kod incenzacije oltara, kako je rečeno na navedenom mjestu. Incenzira C zatim pođe na ugao stepenica in plano, te okrenut k S incenzira ga duplici ductu et duplici ictu naklonivši mu se prije i poslije incenzacije, preda kadionicu turiferu ili ceremonijaru i pođe na svoje mjesto (drugu stepenicu iza C), tu genuflektira i okrenuvši se bude incenziran od turifera, kojemu se malo nakloni prije i poslije incenzacije. Okrene se k oltaru bez genufleksije, te moli *Suscipiat* bez inklinacije.

10. Od tihih molitava (secreta) do podizanja. Izmolivši *Suscipiat* ostaje na svom mjestu iza C do konca prefacije. — Ako nema ceremonijara, tada izmolivši *Suscipiat* ide bez genufleksije ka knjizi (s lijeve C) da pokaže C tihe molitve i da mu otvori prefaciju. Ako bi trebalo kod prefacije obraćati list, ostat će dotle uz C, inače odmah silazi, čim mu otvori prefaciju. — Pri koncu prefacije polazi bez genufleksije na desno C i s njim zajedno moli srednje

[1] Ako se na oltaru čuvaju moći ili su slike ili kipovi svetaca sa strane, poslije incenzacije križa D poklekne, C incenzira najprije stranu evanđelja, D opet poklekne i prati dalje C kod incenzacije oltara.

nagnut *Sanctus;* na *Benedictus* se uspravi i prekriži. Pođe na drugu stranu C ka knjizi pokleknuvši u sredini. Kod *Memento* malo odstupi od knjige. Ostaje tu sve do: *Quam oblationem.*

11. Pretvorba. Kada C govori: *Quam oblationem,* D siđe na svoju stepenicu, genuflektira i stane na istoj stepenici malo desno C. Kad se C nasloni na oltar, da izgovori riječi konsekracije, D klekne na oba koljena na supedanej, te kad C poklekne, duboko nakloni glavu, a kad podiže hostiju prihvati lijevom rukom otraga kazulu, te je malo podigne a desnu stavi na prsa, glavu drži uspravno i očima prati presveti Sakramenat,[1] opet kad C genuflektira, duboko nakloni glavu. Dok se C diže od genufleksije, ustane i D, pristupi s desne k C i otkrije kalež, palu stavi na oltar, ali tako zgodno, da je može poslije lako prihvatiti, opet klekne na svoje mjesto. Opet se duboko nakloni, kad C poslije konsekracije vina poklekne; kod podizanja pridrži kazulu, a kad C spusti kalež na oltar, nakloni glavu, ustane, uzme palu i pokrije kalež, poklekne zajedno s C i pođe na drugu stranu C te opet poklekne.

12. Poslije pretvorbe do Agnus Dei. D ostaje kod knjige, pokazuje C molitve i okreće listove. Kod *Memento* za pokojne odstupi od knjige. Na *Nobis quoque peccatoribus* ne treba se udariti u prsa.[2] Na *Per quem haec* genuflektira i pođe na desnu C, gdje otkrije kalež i genuflektira zajedno s C. Kad C poslije *Omnis honor et gloria* otrese prste nad kaležem, pokrije kalež, genuflektira s C; stoji uz celebranta, na *Oremus* nakloni glavu prema Sakramentu, a kad C počne *Pater noster,* genuflektira i siđe na svoju stepenicu iza C. Kad C pjeva: *Et dimitte nobis,* genuflektira i uzađe C s desne, uzme patenu od S, otare je purifikatorom. Purifikator stavi uz korporal, na njega osovi patenu, odozdo je obavije purifikatorom te s obadvije ruke (desnom rub prema oltaru a lijevom prema sebi) drži okrenutu s udubinom prema C, poljubi patenu s naličja i C u ruku, kad uzima od njega patenu, a purifikator stavi na njegovo mjesto uz korporal. Tada stoji uz C sklopljenih ruku (ne križa se, kada se C križa s patenom). Kada C uzme hostiju na patenu, D otkrije kalež, stavi palu na oltar i poklekne zajedno s C. Opet stoji uz C sklopljenih ruku. Spustivši C partikulu u kalež D pokrije kalež, te zajedno s C genuflektira.

13. Agnus Dei, Pax, Pričest. Zajedno s C i sa S moli uz duboki naklon glave poluglasno *Agnus Dei,* pri čemu se tri puta lako udari u prsi. Tada klekne na oba koljena uz C i kleči do kraja prve molitve prije pričesti; pri koncu ustane, poljubi zajedno s C oltar, ali ruke ne stavlja na oltar nego ih drži sklopljene, okrene se k C, pozdravi ga naklonom glave, stavi svoje ruke pod lakte C, te lice svoje s lijeve strane približi licu C i odgovori mu: *Et cum spiritu tuo;* opet ruke sklopi i nakloni se celebrantu. Poklekne i siđe dolje k S, te bez genufleksije dade njemu *Pax* stavivši ruke svoje na

[1] Ako pri tom govori: *Dominus meus et Deus meus* dobiva oprost od 7 godina i 7 kvadragena. Isto vrijedi za podizanje kaleža. S. C. Indulg. 18. V. (12. VI.) 1907. Ovako može činiti i subđakon.

[2] D. a. 3535, III.

njegova ramena kaže: *Pax tecum*, odzdravi mu naklonom glave i sklopljenih ruku, genuflektira zajedno sa S i ide na lijevu stranu C, gdje ne genuflektira. Kada C genuflektira, prije nego će uzeti hostiju i opet poslije, kad se otkrije kalež, i D će s njim genuflektirati. Na *Domine, non sum dignus* srednje se nagne prema Sakramentu, ne govori ništa, niti se ne udara u prsa. Dok C uzima sv. hostiju i poslije pije sv. Krv, malo odstupi od oltara i duboko se nakloni i ostane tako, dok se C ne uspravi, ili poslije uzimanja sv. Krvi, dok stavi kalež na oltar. Dok S poslužuje C kod purifikacije, D će okrenuti listove misala i otvoriti misu dana, a kad je S gotov, uzet će D knjigu i prenesti je na stranu epistole, u sredini će genuflektirati.

14. Poslije pričesti do konca. Prenesavši knjigu stane na gornju stubu iza C, ako nema c, pokaže C komuniju. Prati C, kad ide u sredinu oltara (ali ne genuflektira u sredini), da pjeva *Dominus vobiscum,* i vraća se opet s njim na stranu epistole, gdje C pjeva postkomuniju, za koje se D vlada kao kod kolekte, to jest stoji na gornjoj stepenici iza C, a ako nema c, stoji uz knjigu, da pokaže C molitve i ako treba obraća listove i na koncu zadnje zatvori misal, ako je zadnje evanđelje *In principio,* inače ga ostavi otvorena. Prati opet C u sredinu, gdje ne genuflektira. Kad kor odgovara celebrantu: *Et cum spiritu tuo,* bez genufleksije se okrene za desnom rukom k puku tako, da mu je C za leđima[1] i pjeva *Ite missa est.* Svršivši pjevanje opet se okrene k oltaru i malo se pomakne k strani epistole, da dade mjesta S. Ako je u misi *Benedicamus Domino,* odgovorit će poluglasno C *Deo gratias,* a onda ne okrenuvši se pjevati *Benedicamus Domino.* Prije nego će C dati blagoslov, kleknu usporedo D i S na supedanej; na blagoslov duboko naklone glavu. D ustane i ostane na svojem mjestu. Na riječi: *Et verbum caro factum est* genuflektira. Na koncu evanđelja ne odgovara, nego uziđe k oltaru, nakloni se zajedno s C, te okrenuvši se za lijevom rukom silazi niz stube, tu in plano okrene se k oltaru, genuflektira, primi od c ili od koga drugoga celebrantov biret, koji poljubi i preda C poljubivši ga u ruku, uzme tada svoj biret i pokrivši se, ide pred C u sakristiju. Skine biret, nakloni se križu (ili glavnoj slici) i celebrantu, te svuče odijelo.

5. Celebrant.

Bilješka 1. Ovdje su samo one akcije, koje su različite od akcija u tihoj misi.

2. Glede glasa valja pamtiti: *vox sonora* upotrebljava se u onim dijelovima, koji se imadu pjevati; *vox submissa* (da samo službenici kod oltara mogu čuti) kod svih molitava i čitanja, što ih svećenik u tihoj misi govori glasno ili poluglasno, izuzima se blagoslov na koncu mise; *vox secreta* kao inače u tihoj misi.

3. Ako je propisana genufleksija u onim dijelovima, koje pjeva kor ili D ili S, tada C čitajući tiho te dijelove ne genuflektira, nego tek onda, kada se pjeva[2]; izuzetak je kod *Credo.*

[1] V. ab Appeltern. — [2] D. a. 4057, VI.

1. U sakristiji; k oltaru do incenzacije. Celebrant valja da pogleda one dijelove mise, koje će morati pjevati. Zatim se obuče u misno ruho i pokrije glavu biretom. Prije nego će ići k žrtveniku, otkrite glave pozdravi križ ili glavnu sliku u sakristiji i uzvrati malim naklonom pozdrav asistencije. Zatim pokrite glave, sklopljenih ruku ide za D. Ako prima na ulazu u crkvu blagoslovenu vodu, skinut će biret i desnom rukom primiti od D blagoslovenu vodu, te se prekrižiti i opet pokriti. Došavši pred oltar skine biret i preda ga D; ako je u oltaru presv. Sakramenat, genuflektira in plano, inače se duboko nakloni i počne pristupne molitve.

U *Confiteor* na riječi *vobis fratres* i *vos fratres* ne uspravljajući se malo se okrene k D a onda k S.

Na *Miseratur vestri* također se okrene malo k đakonu a onda k subđakonu, ali samo malo nakloni glavu.

2. Incenzacija.[1] a) Stavljanje tamjana u kadionicu. Poljubivši oltar okrene se za desnom rukom i malo se pomakne k strani evanđelja, licem okrenut k D lijevu ruku stavi na prsa, a desnom prihvati žličicu od D, te njom uzima iz navikula tamjan i stavlja ga na žeravicu u kadionici. Po tri put meće tamjan (u sredinu, na lijevo i na desno) a uz to govori: *Ab illo benedicaris, in cujus honore cremaberis.* Preda žličicu D, sklopi ruke i odmah lijevu stavi na prsa[2] a desnom napravi križ nad tamjanom ne govoreći ništa. Okrene se k oltaru, te primi od D kadionicu, i to desnom rukom s prva tri prsta (ostala dva drži ispružena) prihvati lančiće nad poklopcem iznad lijeve ruke D, a lijevom vršak lančića s palcem i kažiprstom.

b) Incenziranje križa i relikvija ili kipova. Ako je u oltaru presv. Sakramenat, C primivši kadionicu genuflektira, trima slobodnim prstima lijeve ruke prihvati se za oltar, i tada položivši lijevu ruku s vrškom lančića na prsa *triplici ductu et duplici ictu* incenzira križ, genuflektira te *duplici ductu et duplici ictu* incenzira relikvije (ili slike i kipove) najprije na strani evanđelja, genuflektira, na strani epistole, i odmah bez ikakove reverencije polazi da incenzira oltar. Ako na oltaru nema relikvija ili pokrajnih slika, tada okadivši križ genuflektira i ide da okadi oltar. — Ako se u oltaru ne čuva presv. oltarski Sakramenat, tada mjesto genufleksije C se duboko nakloni križu. Ovo vrijedi i za slijedeću točku.

c) Incenziranje oltara. Okadivši relikvije ili kipove na strani epistole (ili ako ih nema na oltaru ili se ne incenziraju, napravivši reverenciju križu) polazi C na stranu epistole, te polagano i dostojanstveno hodeći kadi oltar u tri maha prema unutrašnjoj strani, gdje su svijetnjaci. Ovi su zamašaji jednostavni. Došavši do kraja oltara spusti desnu ruku, koliko može, te sa dva zamašaja okadi oltar sa strane. Bez ikakova otezanja vraća se prema sredini i pri tom tri puta

[1] Ne smije se nikad ispustiti u svečanoj misi s D i S (D. a. 3039, VI). Ovo vrijedi i za incenzaciju kod ofertora.

[2] Ovako Menghini i Erker bolje nego oni, koji kažu da valja staviti lijevu ruku na oltar krivo navodeći: Ritus celebr. Missam tit. III, n. 5.

pokadi mensu oltara. Načinivši propisanu reverenciju u sredini oltara prelazi na stranu evanđelja, gdje radi kao na strani epistole. No kadeći mensu ne vraća se k sredini oltara nego stojeći na strani evanđelja tri put pokadi mensu a zatim spustivši malo ruku prednji dio oltara na strani evanđelja s tri jednostavna zamašaja idući k sredini oltara. U sredini napravi reverenciju i idući prema strani epistole s tri zamašaja pokadi prednji dio oltara na strani epistole. Tu stojeći na kraju supedaneja preda kadionicu D, koji ga pokadi; prije i poslije incenzacije odvrati đakonu pozdrav malim naklonom glave.

3. Introit do evanđelja. Na strani epistole čita iz Misala introit i naizmjence s asistencijom govori *Kyrie eleison.* Ako se ide k sjedalima, dok kor pjeva *Kyrie,* tada uz reverencije[1] prema križu ili tabernakulu siđe kraćim putem k sjedalu, gdje primi od D biret, te njim pokrije glavu. Sjedeći drži ruke na kazuli blizu koljena. Pri koncu *Kyrie* skine biret i preda ga D, ustane i pođe s D i S k oltaru duljim putem; u sredini pred oltarom učini propisanu reverenciju, te uziđe k oltaru. Ako se ne ide k sjedalima, poslije *Kyrie* pođe u sredinu oltara i tu, kada kor svrši *Kyrie,* C intonira *Gloria in excelsis Deo,* dalje nastavi s D i S submissa voce do konca. Ako se ne ide k sjedalima, drži ruke sklopljene, te kad kor pjeva: *Adoramus te, Gratias agimus tibi* itd. duboko naklanja glavu. Ako se ide k sjedalima, vrijedi ono, što je rečeno kod S (str. 51), samo što C odlazeći i dolazeći k oltaru mijenja reverenciju prema tome, da li je u oltaru presv, oltarski Sakramenat ili nije. Kad sjedne, primi biret od đakona i pokrije se. Na riječi *Adoramus te* itd., kad ih kor pjeva, otkrije se i desnom rukom drži biret blizu desnoga koljena, a glavu nakloni. Kad se vrati sa sjedala, ili ako je ostao kod oltara, kada kor svrši pjevanje *Gloria,* poljubi oltar, te okrenuvši se prema puku pjeva: *Dominus vobiscum,* a poslije toga pjeva oracije iz misala. Epistolu, gradual, traktus, sekvenciju čita submissa voce. Kad S otpjeva epistolu, dolazi k C, da primi blagoslov; C stavi desnu ruku na knjigu (lijevu drži na prsima), S mu je poljubi, a C njega blagoslovi ne govoreći ništa.

4. Evanđelje. Kad je dao blagoslov subđakonu, polazi u sredinu oltara, gdje duboko nagnut moli *Munda cor* i sve drugo kao kod tihe mise. Na koncu evanđelja ne ljubi knjige niti ne govori: *Per evangelica.* Svršivši evanđelje vrati se u sredinu i tu stavlja tamjan u kadionicu veleći *Ab illo benedicaris.* Okrene se k oltaru, a kad ga D moli za blagoslov, okrene se k njemu i sklopljenih ruku govori: *Dominus sit in corde tuo et in labiis tuis, ut digne et competenter annunties evangelium suum. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.* Govoreći *In nomine Putris* etc. napravi desnom rukom nad njim križ i stavi ruku na knjigu, da je D poljubi. Dok D silazi niz stube, C se pomakne na stranu epistole i tu stoji sklopljenih ruku licem prema oltaru. Kad D počne pjevati evanđelje (*Dominus vo-*

[1] Martinucci i Müller proti Erkeru.

biscum), okrene se sklopljenih ruku prema njemu i tako stoji do konca evanđelja. Na *Sequentia* pravi križ palcem desne ruke na čelu, ustima i prsima. Na ime *Jesus* inklinira prema križu, a inače u smjeru, kamo gleda; ako treba genuflektirati, čini to također prema križu položivši kao i inače ruke na oltar. Kad D svrši evanđelje, donese S knjigu celebrantu, ovaj je prihvati s obje ruke i poljubi na mjestu, gdje mu je S pokazao govoreći tiho: *Per evangelica dicta deleantur nostra delicta,* D ga incenzira, a on mu odzdravi malim naklonom glave prije incenzacije i poslije.

5. Credo. Poslije toga se C sklopljenih ruku vrati u sredinu oltara, te k njemu okrenut zapjeva: *Credo in unum Deum,* ostalo nastavi submissa voce s D i S. Kada mole: *Et incarnatus est* pokleknu sva trojica. Ako se ne ide k sjedalima, kada kor pjeva *Et incarnatus est*, kleče na supedaneju, kako je rečeno na str. 53. Ako se ide k sjedalima, tada se samo otkriju i duboko naklone, kad se pjevaju spomenute riječi; inače drugo vrijedi za sjedenje, što je rečeno kod *Gloria.* Pri koncu ustane i ide k oltaru, u sredini napravi reverenciju, uzađe uz stepenice i kad kor završi *Credo,* poljubi oltar u sredini, okrene se i zapjeva *Dominus vobiscum.* Ako nema *Credo* u misi, odmah, kako je bio od D pokađen, okrene se k oltaru, poljubi ga u sredini i okrenuvši se k puku zapjeva: *Dominus vobiscum.*

6. Prikazanje. Okrene se k oltaru i istim glasom pjeva: *Oremus,* te dalje submissa voce čita iz misala *Offertorium.* Uzme patenu s hostijom od D, te je prikazuje, kako je rečeno u obredu tihe mise. Blagoslivlje vodu desnom rukom a lijevu drži na oltaru: Za prikazanja kaleža, primi kalež od D i s njim zajedno moli: *Offerimus tibi.* Kaleža ne pokriva ni ne otkriva, kako ovdje tako i dalje pod cijelom misom, samo srednjim prstom lijeve ruke pridrži ga na podnošku, kad ga D otkriva i pokriva.

*7. Incenzacija. Poslije molitvice: *Veni sanctificator*, okrene se, da stavi tamjan u kadionicu. Čini to, kako je rečeno na početku mise (str. 62) samo što pri tom moli molitvu: *Per intercessionem beati Michaelis Archangeli, stantis a dextris altaris incensi, et omnium electorum suorum incensum istud dignetur Dominus benedicere* (ovdje napravi desnom rukom križ nad kadionicom a lijevu drži na prsima) *et in odorem suavitatis accipere. Per Christum Dominum nostrum. Amen.* Okrenuvši se k oltaru primi od D turibul, te bez ikakove reverencije pokadi žrtvene darove ovako: Najprije napravi tri križa kadionicom nad kaležem i hostijom onako, kako to čini rukom i pri tom govori praveći prvi križ: *Incesum istud,* drugi *a te benedictum,* treći križ: *ascendat ad te*, *Domine.* Zatim potegne k sebi turibul, te njim napravi tri kruga oko hostije i kaleža i to najprije dva od sebe na desno okolo kaleža na lijevo, a treći obratnim putem: od sebe na lijevo okolo kaleža na desno. Pri tom govori, i to praveći prvi okrug: *et descendat super nos,* drugi: *misericordia,* treći: *tua.* Sada napravi reverenciju prema križu (duboki naklon glave, a ako je u

oltaru presv. Sakramenat genufleksiju), te incenzira križ, a onda oltar, kako je rečeno kod incenzacije na početku mise. Ako su na oltaru relikvije ili slike svetaca i njih će incenzirati poslije križa. Samo je ta razlika, što kod one incenzacije na početku mise ništa ne govori, dok kod ove incenzirajući križ i oltar govori tiho: *Dirigatur Domine, oratio mea . . . excusationes in peccatis.* Valja cijelu molitvu tako rasporediti, da se dovrši, kad se dovrši incenzacija oltara.[1] Predavajući kadionicu D govori: *Accendat in nobis Dominus ignem sui amoris et flammam aeternae caritatis. Amen.* Đakon ga incenzira; poslije toga C pere ruke[2] govoreći: *Lavabo* i nastavi misu po običaju.

8. Od prefacije do Agnus Dei. Zadnju sekretu završi pjevajući: *Per omnia saecula saeculorum*, te dobivši od kora odgovor nastavi pjevati i ostale verze te cijelu prefaciju, kako je naznačeno u misalu. – Sve je ostalo kao u tihoj misi, samo što sam ne okreće listova u misalu, niti ne otkriva i ne pokriva kaleža. Poslije genufleksije, što je načinio iza riječi: *omnis honor et gloria*, zapjeva: *Per omnia saecula saeculorum*, a iza dobivena odgovora nastavi pjevati: *Oremus: Praeceptis salutaribus moniti* sve do: *Et ne nos inducas in tentationem.* Dobivši od kora odgovor tiho završi s *Amen,* te nastavi tiho molitvu: *Libera nos, quaesumus,* za koje primi od D patenu. Molitvu završi pjevajući: *Per omnia saecula saeculorum,* zatim praveći s partikulom tri križa nad kaležem pjeva: *Pax Domini sit semper vobiscum.*

9. Pax i pričest. Poslije prve molitve, što je moli iza *Agnus Dei,* poljubi oltar i dade poljubac mira D veleći: *Pax tecum.* Pri tome stavi ruke svoje na ramena njegova. Ne genuflektira ni prije ni poslije. Nastavi dalje molitve i pričest. Kod ablucije prsta ne ide izvan sredine oltara, nego jednostavno stavi kalež izvan korporala na stranu epistole i dok drži palce i kažiprste obiju ruku nad njim, S mu lijeva preko prstiju vino i vodu, a zatim mu dade purifikator. Kad ispije abluciju, kalež stavi na stranu evanđelja izvan korporala a na nj purifikator, te ostavi S, da otare kalež i sve drugo pospremi.

10. Od pričesti do kraja. Poslije *Communio* vrati se u sredinu, poljubi oltar i okrene se prema puku, te zapjeva: *Dominus vobiscum.* Isto tako pjeva *Postcommunio.* Poslije opet: *Dominus vobiscum* pjeva okrenut prema puku i ostane tako okrenut, dok D ne ispjeva: *Ite missa est.* Sam C ovih riječi u svečanoj misi ne govori. Kad D otpjeva *Ite missa est,* okrene se C k oltaru i moli *Placeat*

[1] Mogla bi se ovako rasporediti: Kod incenziranja križa: 1. *Dirigatur,* 2. *Domine,* 3. *oratio mea;* ako se relikvije ili slike incenziraju (4, 5, 6, 7) ne govori se ništa; kad incenzira stranu epistole: 8. *sicut,* 9. *incensum,* 10. *in conspectu tuo,* 11. *elevatio,* 12. *manuum,* 13. *meorum,* 14. *sacrificium,* 15. *vespertinum;* strana evanđelja: 16. *Pone,* 17. *Domine,* 18. *custodiam,* 19. *ori,* 20. *meo,* 21. *et ostium,* 22. *circumstantiae,* 23. *labiis meis;* oltar sprijeda: 24. *ut non declinet,* 25. *cor meum,* 26. *in verba malitiae,* 27. *ad excusandas,* 28. *excusationes,* 29. *in peccatis.* (Martinucci; V. ab Appeltern.)

[2] A ne samo prste kao kod tihe mise. Rit. celebr. Miss. VII, 10.

Ako u misi nije bilo *Gloria,* tada se C otpjevavši: *Dominus vobiscum* odmah okrene k oltaru, te submissa voce kaže: *Benedicamus Domino.* Dobivši odgovor čeka sklopljenih ruku, dok to isto otpjeva D, a zatim moli: *Placeat.* Blagoslov daje jasnim glasom kao kod tihe mise. Poslije svršenoga evanđelja dolazi u sredinu oltara, te sišavši pred najdonju stepenicu genuflektira in plano, ako je u oltaru presv. Sakramenat, a ako nije, tada napravi duboki naklon glavom, primi od D biret, pokrije njim glavu, te ide istim redom u sakristiju, kako je išao k oltaru. U sakristiji otkrije glavu, dubokim naklonom glave pozdravi križ ili sliku, a zatim malim naklonom odzdravi asistenciji. Svuče misno odijelo i obavi zahvalu.

Dodatak.

Pjevana sv. misa (Missa cantata).

1. Obred pjevane mise isti je kao i tihe.

2. Celebrant pjeva sve što i kod svečane mise, a k tomu još epistolu,[1] evanđelje i na koncu: *Ite missa est* ili *Benedicamus Domino.* Ovo pjeva na istom mjestu, gdje u tihoj čita ili govori. Sve ostalo, što ne pjeva, govori glasom kao kod svečane sv. mise. Na koncu daje blagoslov glasno.

3. *Kyrie* moli u sredini oltara.

4. Dok kor pjeva *Gloria* i *Credo* (a tako i kod *Kyrie*) može sjediti. Ako ne sjedi, stoji kod oltara sklopljenih ruku[2] i pravi propisane inklinacije. Na *Et incarnatus est* klekne na rub supedaneja.

5. Na svetkovine I. classis ispušta se commemoratio duplicis vel semiduplicis, a na svetkovine II. classis commemoratio simplicis.

6. Kod pjevane sv. mise ne ima incenzacije, ako nema za to posebnoga indulta,[3] kakav su dobili kapucini od S. R. C. 7. XII. 1888.[4]

7. Ako kod pjevane mise poslužuje klerik (može imati više redove ili samo tonsuru), tada može odnesti već prije mise kalež na stolić i otvoriti misal. U tom slučaju dolazi C k oltaru sklopljenih ruku. Na ofertor donese klerik kalež na oltar, a poslije pričesti odnese ga na stolić. Kad C moli u *Confiteor: vobis fratres* ili *vos fratres* ne okreće se k njemu. Ako kod introita pokazuje celebrantu u knjizi, može tada C tu kod knjige govoriti: *Kyrie.* Epistolu pjeva klerik, makar i ne imao viših redova[5], a C ju čita submissa voce, te si i sam odgovori: *Deo gratias.* Klerik, ako ima više redove (barem subđakonat), može kalež otrti, naliti u nj vino i vodu, pokrivati ga i otkrivati i poslije pričesti otrti[6], ako to sam C ne učini.

[1] Rubrika misala (Rit. cel. miss. VI, 8) propisuje, da imade lektor pjevati epistolu; no gdje toga nema, izjavila je S. R. C. (D. a. 3350) „satius erit, quod ipsa epistola legatur sine cantu ab ipso Celebrante". Iz ovoga slijedi, da je bolje, da C u pjevanoj misi čita epistolu, ali ne brani pjevati; zato ondje, gdje je običaj, kako je to kod nas, ima ostati, da ne bude sablazni u puku. Erker za ovo navodi odluku S. R. C., koje međutim nema u autentičnoj zbirci. — [2] Erker: Euchiridion 261, 5. — [3] D. a. 3611, VI. — [4] Ib. 3697, III. — [5] Ib. 2965, IV. — [6] Ib. 4181, IV.

IV. MISA PRED PRESV. OLTAR. SAKRAMENTOM.

A. Izlaganje presv. oltarskog Sakramenta.

Izlaganje presv. olt. Sakramenta jest privatno i svečano; ovo opet može biti na kratko vrijeme ili na dulje vremena, od ovoga je opet posebna vrsta izlaganje kroz 40 sati. Ovdje se navode propisi za ta izlaganja, zatim rubrike za sv. misu pred izloženim presvetim Sakramentom kao i sam obred te svete mise, dok će obred samoga izlaganja biti opisan tamo, gdje će se govoriti o pobožnostima na nedjelje i blagdane poslije podne.

a) Privatno izlaganje.

Ovo izlaganje može se obaviti u svako vrijeme i bez posebnoga biskupova dopuštenja[1], a čini se tako, da se otvore vratašca od tabernakula, da se može ciborij vidjeti, koji se ne vadi iz tabernakula, nego ostaje u njemu zaodjenut plaštićem.[2]

Da se to smije učiniti, dostatan je razborit razlog, n. pr. kad prijeti kakova nesreća; da se pomoli za bolesnika, osobito za umirućega itd. Mora biti prisutno barem nekoliko osoba. Svećenik valja da obuče roketu i bijelu stolu, samo ako se neposredno poslije mise daje blagoslov, ostaje u misnom odijelu skinuvši manipul.[3] Incenzacija nije propisana,[4] ali se može incenzirati osobito, ako je svećenik u plaštu. Na oltaru valja da gori najmanje 6 svijeća. Na koncu se smije podijeliti blagoslov[5]. U tom slučaju valja prije moliti ili pjevati *Tantum ergo . . . Genitori ℣ Panem* i oraciju. Ako se ne daje blagoslov ipak valja izmoliti *Tantum ergo* i što slijedi.

Dok traje privatna ekspozicija ne smije se na tom oltaru služiti crna misa[6], na drugima smije; ako je ekspozicija ex causa publica, ne smije se služiti ni na drugim oltarima[7].

b) Svečano izlaganje.

1. Ovo izlaganje ima biti u ostenzoriju (pokaznici, monstranci) dopuštenjem biskupovim[8]. Kratkotrajno i manje svečano jest onda, kada svećenik izloživši presv. Sakramenat ne ostavlja oltar, nego ostane kod oltara vršeći kakovu pobožnost (na pr. na čast Srcu Isusovu), koju zaključi blagoslovom s Presvetim Sakramentom i repozicijom. Na dulje vrijeme je presv. Sakramenat izložen, kad svećenik izloživši ga ostavlja oltar, a presv. Sakramenat ostaje izložen za klanjanje vjernicima.

---

[1] D. a. 800. — [2] Ib. 3394, I. — [3] Ib. 3833, III. — [4] „Omissio incensationis conformior est Ecclesiae praxi in benedictione cum Sacra Pyxide“ S. R. C. 11. IX. 1847. D. a. 2957. — [5] Ib. 3650, I; 3875, III. — [6] Ib. 3302, II. — [7] Ib. 2390, IV; 4096, VIII. — [8] Ib. 800.

2. Oltar valja da bude što ljepše urešen, osobito ako ekspozicija traje dulje (nekoliko sati, cijeli dan), a na njemu valja da gori barem 12 svijeća,[1] no prepušta se ordinariju, da odluči, koliko će svijeća gorjeti[2]; kod kratkotrajne valja da gori najmanje 6 svijeća.[3] Za ekspozicije neka se križ skine s oltara, te postavi na kredencu, pod misom može se staviti na oltar[4], ali ne mora; isto tako valja kanonske tablice maknuti s oltara izuzevši pod misom.[5]

Na oltaru ekspozicije ne smiju se izlagati slike svetaca[6]; no slika oltarska smije ostati otkrita[7], ali je bolje da se zastre. Isto tako valja ukloniti, ako je ikako moguće, relikvije[8]; a ako ostanu, ne iskazuje im se nikakova reverencija, dakle pod svečanom misom se ne inceniraju.

Antipendium i konopeum imadu biti bijeli, pa i na Duhove.[9] Ako je ekspozicija kratkotrajna, te u savezu s misom ili oficijem, ostaje oprema oltara boje oficija ili mise.[10]

Svečana ekspozicija ima uvijek biti na tronu, koji ne smje biti stalno na oltaru,[11] nego se samo onda stavlja na oltar, kad je svečana ekspozicija. Samo kod nekih kratkotrajnih ekspozicija može se presv. Sakramenat staviti na oltar; ipak je propisano za ekspoziciju u listopadu, kad se vrši pobožnost sv. krunice izvan mise, da imade biti na tronu,[12] a tako isto, kad je ekspozicija samo pod sv. misom.

3. Svećenik, koji eksponira ili reponira valja da obuče barem superpelicej i stolu;[13] kad daje blagoslov s presv. Sakramentom mora imati još k tomu plašt i velum.[14] Plašt valja da obuče i onda, kada se neposredno iza svečane (pjevane) mise daje blagoslov;[15] ako neposredno prije sv. mise ili poslije eksponira, čini to u misnom odijelu. Za procesiju s presv. Sakramentom valja da obuče amikt, albu, pojas, stolu i plašt.[16] Tako valja da bude celebrant obučen i onda, kad ima asistenciju đakona i subđakona, koji su obučeni u svoje odijelo, makar i ne bila procesija, nego samo jednostavna ekspozicija i blagoslov.

Boja odijela ima biti bijela, osim ako ekspozicija, blagoslov ili procesija slijede neposredno iza sv. mise ili oficija, jer je u tom slučaju boja, koju zahtijeva misa odnosno oficij,[17] ali i tada valja da velum humerale bude bijel.[18] Ako neposredno poslije mise slijedi koja od navedenih funkcija s presv. Sakramentom, ali je vrši drugi a ne celebrant mise ili oficija, ima uzeti odijelo bijele boje.[19] Crna se boja ne smije nikad upotrebljavati za ekspoziciju presv. Sakramenta.[20]

[1] D. a. 3480. — [2] Ib. 4257, IV. Kod nas je dopušteno u siromašnim crkvama barem 6 svijeća, od kojih moraju svakako dvije biti voštane. (Naredba 8. XII. 1912.) — [3] D. a. 1992. — [4] Ib. 2365, I. — [5] Ib. 3130, III. — [6] Ib. 3349. — [7] Ib. 3599, III. — [8] Ib. 2365, I. — [9] Ib. 1615, VII—IX; 2673. — [10] Ib. 3559. — [11] Ib. 4268, IV. — [12] Ib. 3650, IV; 3666. — [13] Ali nipošto albu, pojas i stolu. D. a. 3697, XII. — [14] Ib. 3333, I; 3697, XII. — [15] Ib. 3764, VIII. — [16] Ib. 3697, XII. — [17] Ib. 2562. — [18] Ib. 1615, VI; 3086. V. — [19] V. ab Appeltern I, p. 398 not. 1. — [20] D. a. 1744; 3949, VIII. Samo kod nas na Vel. petak, kad se izlaže presv. Sakramenat u grobu, uzima se crna stola i crni plašt, no velum ima biti bijel.

4. Za ekspoziciju i repoziciju ne dopušta se mašinerija.[1] Ne smije se upotrebljavati svijetlo, koje bi straga rasvjetljivalo presv. Sakramenat[2], niti uljanice mjesto svijeća.[3] Zabranjeno je plinsko svijetlo zajedno sa svijećama, razumije se na oltaru, da bude svijetlije,[4] a tako i električno.[5] Nije dopušteno, da se kod privatnoga ili javnoga izlaganja električno rasvijetli tabernakul, da se tobože bolje vidi ciborij;[6] jednako ne će biti slobodno tron rasvjetljivati, dok je slobodno na nj pričvrstiti svijetnjake za voštane svijeće.[7]

5. Dok se eksponira, može se pjevati po sudu biskupovu,[8] ali nipošto *Tantum ergo,* jer se ne smije tako dijeliti *Tantum ergo* i *Genitori,* da se prvo pjeva na početku ekspozicije a drugo na koncu.[9]

6. Ekspozicija se općenito ne dopušta prije zore niti repozicija kasno u noć;[10] ne smije biti u noći pa ni Božić.[11]

7. Samo se dvaput incenzira, makar kako dugo trajala ekspozicija: kad se eksponira i kad se pjeva *Genitori* prije nego će se dati blagoslov i reponirati.[12] Svakiput se incenzira *triplici ductu duplici ictu.*[13] Incenzira se klečeći uz dubok naklon glave prije i poslije incenzacije.[14] Ako je ekspozicija kratka tako, da se samo izvadi presv. Sakramenat, te pjeva *Tantum ergo* etc. i odmah dade blagoslov, incenzira se također dvaput: odmah i kod *Genitori,* ali se dvaput ne meće tamjan.[15] Dok se daje blagoslov, ne mora turifer incenzirati presv. Sakramenat, ali smije, ako je običaj[16] i to klečeći na donjoj stepenici sa strane epistole, kao kod podizanja u sv. misi.[17] Poslije oracije: *Deus qui nobis* ne ima se incenzirati.[18]

8. Dok traje ekspozicija otpadaju sve reverencije[19] osim prema presv. Sakramentu. Kad se dolazi k oltaru ekspozicije i od njega odlazi, pravi se duplex genufleksija, inače kod funkcija kod toga oltara jednostavna.

9. Za vrijeme javne ekspozicije ne smije se služiti u toj crkvi mise de Requie osim na Dušni dan; ali tada u ljubičastoj boji i na kojem drugom oltaru, a ne na oltaru ekspozicije.[20]

10. Dok traje ekspozicija, ne smiju se na oltaru ekspozicije služiti sv. mise, osim ako nije nikako drukčije moguće; isto tako ne smije se na tom oltaru pričest dijetiti ni pod misom ni izvan mise.[21]

11. Dok traje ekspozicija, ne smije se zvoniti kod misa bile na pokrajnim oltarima, bile na oltaru ekspozicije;[22] no smije se pozvoniti kad svećenik polazi iz sakristije k oltaru, da služi sv. misu.

12. Za propovijedi, ako je presv. Sakramenat izložen, treba pred njega staviti zastavicu.[23]

[1] D. a. 3425. — [2] Ib. 2613, V; Suff. in IV vol. p. 203 — [3] Ib. 3173, — [4] Ib. 4086. — [5] Ib. 4097. — [6] Ib. 4275. — [7] Ib. 3780, IV. — [8] Ibid. 3110, XIV; vidi okružnicu nadb. duh. stola od 8. XII. 1912., u kojoj se kaže: narod pri tome ne pjeva. — [9] D. a. 4213, II. — [10] Ib. 3124, V, VI. — [11] Ib. 1879; 2528, IV. — [12] Ib. 4202. — [13] Ib. 4048, IX. — [14] Ib. 3086, III. — [15] Ib. 4202, I. — [16] Ib. 2956, IX; 3108, VI. — [17] De Amicis II. 89, 16. — [18] D. a. 4179, V. — [19] Ib. 2544. — [20] Ib. 3864, IV. — [21] Ib. 3448, I, V; 3505, I; 3525, IV; por. Naredba nadb. duh. stola o uvedenju svagdanjega klanjanja od 8. XII. 1912. — [22] D. a. 3157, X; 3448, II. — [23] Ib. 3728, II.

13. Pred izloženim presv. Sakrametom smiju se moliti molitve i pjevati pjesme u narodnom jeziku, a isto tako i u procesiji[1], ako je običaj. Samo *Te Deum, Tantum ergo, Genitori* i ostale liturgijske molitve imaju se pjevati odnosno moliti latinski.[2]

14. Ako se kakove oracije mole ili pjevaju za ekspozicije, ispušta se *Dominus vobiscum*[3] osim u misi i oficiju. Te oracije imaju biti prije *Tantum ergo*[4] i ne smiju se spajati s oracijom *Deus qui nobis*, na pr. oracija od *Te Deum: Deus cujus misericordiae.*[5] Ne smije se također nešto pjevati između oracije *Deus qui nobis* i blagoslova.[6] Ako se što pjeva prije *Tantum ergo,* stoji se.[7]

15. Blagoslov se imade dati samo jedamput i to na koncu ekspozicije[8] a nikada na početku.[9] Kad se sva pobožnost svrši, prije nego će se reponirati, pjeva se *Tantum ergo, Genitori* (za kojega se drugi put pokadi presv. Sakramenat), ℣ *Panem de coelo* i oracija *Deus qui nobis,*[10] dade blagoslov s presv. Sakramentom, koji se odmah reponira. Kad se daje blagoslov s presv. Sakramentom, crkvena vrata, koja su naproti oltaru, da se može vidjeti na oltar, imaju biti zatvorena, a tako i zastor, koji se nalazi unutri kod vrata.[11]

c) Propisi za komemoraciju Ssimi.

a) U ekspoziciji ex causa privata ne ima se uzimati komemoracija presv. Sakramenta.[12]

b) U javnoj ekspoziciji ima se uzeti commemoratio Sanctissimi u misi svečanoj ili pjevanoj na oltaru ekspozicije pa i na svetkovine Gospodnje, na pr. Božić, Uskrs, Uzašašće itd.[13]; samo u misama misterija, koja imadu neki vez s presv. Sakramentom, ima se taj spomen ispustiti, dakle na svetkovinu presv. Srca Isusova[14], predrag. Krvi, Muke, Križa i Ss. Redemptoris.[15]

Ima se uzeti poslije svih oracija de praecepto[16], ali prije imperate[17] pa i one De Spiritu Sancto.[18]

Na svetkovine I. et II. classis uzima se s oracijom svetkovine sub unica conclusione[19]; ako se mora na te svetkovine uzeti spomen nedjelje ili ferije, tada se priklopi oracijama ovih.[20] Ako se na te svetkovine ima uzeti imperata de Spiritu Sancto, tada se comm. Ssimi pripoji oraciji svetkovine, a oracija de Spiritu Sancto dodaje se kao posebna oracija sa svojim zaključkom.[21] Isto vrijedi za Cvijetnicu, te za vigilije Božića i Duhova.

Na nedjelje I. et II. classis ima se pripojiti oraciji nedjelje sub unica conclusione,[22] a poslije toga slijede ostale oracije sa svojim završetkom.

[1] D. a. 3124, VII. — [2] Ib. 3537, II, III; 4268, X. — [3] Ib. 4081, VII. — — [4] Ib. 4194, X. — [5] Ib. 4194, X; 4198, X; 4271, V. — [6] Ib. 3530 — [7] Ib. 4224. — [8] Ib. 3713. — [9] 3058, I. — [10] Ib. 4081, VII; 4213, II. — [11] Ib. 2621, VIII. — [12] Ib. 4120, VII. — [13] Ib. 3112, III. — [14] Ib. 2717. — [15] Ib. 3924, IV. — [16] Ib. 2515, I; 3365. V; 3436, III. — [17] Ib. 3328, II. — [18] Ib. 3245, I. — [19] Ib. 2323, I; 2327, I. — [20] Ib. 2461, III. — [21] 3245, II. — [22] Ib. 2509, I.

c) U tihoj misi ne mora se nikad uzeti, makar se čitala na oltaru ekspozicije pa ni za 40-satnog klanjanja ali se može uzeti kako na oltaru ekspozicije, tako i na ostalim oltarima osim na svetkovine I. et II. classis,[1] na Cvjetnicu, te na vigilije Božića i Duhova.[2]

Pripaja se pod drugom konkluzijom, ali prije imperate pa i one de Spiritu Sancto.[3]

d) Kod ekspozicije, koja je 8. XII. 1912. određena za našu nadbiskupiju za svaki dan u drugoj crkvi, ima se svečana misa pjevati de Sanctissimo s jednom oracijom, u oktavi tijelovskoj sa sekvencijom, izuzevši svetkovine I. et II. classis, nedjelje I. et II. classis, oktave Bogojavljenja, Uskrsa i Duhova, Vigilije Božića i Duhova, čistu srijedu i cijeli Veliki tjedan. U ove izuzete dane vrijedi za pjevanu misu ono, što je rečeno pod b). Za tihe mise vrijede propisi pod c).

e) Klanjanje kroz 40 sati ima posebne svoje propise, što ih je izdao papa Klement XI. — odatle naziv: instructio Clementina — u prvome redu za Rim; želja je ipak, da se ti propisi i drugdje obdržavaju. Ovdje se dotičemo samo glavnijih točaka tih propisa.

1. Na prvi i treći dan pjeva se misa votiva solemnis de SS. Sacramento, na drugi dan obično pro pace ili kakova druga po odredbi biskupovoj; ova na pokrajnom oltaru. Uopće se ne dopušta, da se kakova misa služi na oltaru ekspozicije osim onih dvije de SS. Sacramento; izuzetak je, ako drukčije ne može biti.

U misi votivnoj de SS. Sacramento ispušta se svaka komemoracija; u oktavi tijelovskoj valja uzeti sekvenciju.

Na svetkovine i nedjelje I. et II. classis, Pepelnicu, tri prva dana Vel. tjedna, Vigiliju Božića i Duhova, u oktavi Bogojavljenja, Uskrsa i Duhova uzima se misa dana s komemoracijom presv, Sakramenta sub unica conclusione, ostale se komemoracije ispuštaju.

Ako svetkovine I. et II. classis padnu na nedjelju, oracija se presv. Sakramenta priklopi oraciji svetkovine sub una conclusione, a onda se doda pod posebnom konkluzijom samo oracija nedjelje[4] s evanđeljem nedjelje na koncu.

U misi pro pace ispušta se Gloria i Credo, a služi se u ljubičastoj boji; oracija presv. Sakramenta dodaje se sub unica conclusione. Na dane gore izuzete uzima se misa od dana s oracijom pro pace sub unica conclusione, a oracija de Sanctissimo se ispušta.

2. Ovo klanjanje kroz 40 sati, da se mogu dobiti oprosti i povlastice, ima trajati neprekidno, dakle i kroz noć, i držati se točno naputka Klementa XI. (Instructio Clementina). Da se ovo klanjanje olakša, izdala je kongregacija s. Officii dne 22. I. 1914.[5] dekret, a potvrdio ga sv. Otac Pijo X., kojim se određuje ovo:

[1] D. a. 1743, IV; 2365, I. — [2] Ib. 3517. — [3] Ib. 3245, I. — [4] Instr. Cl. §. XII. — [5] A A S. VI. p. 74.

I. Potvrđuju se oprosti,[1] što ih je podijelio Papa Pijo IX. 26. XI. 1876. za 40-satno klanjanje kao i povlastice oltara[2] dane od Pija VII. 10. V. 1807.

II. Gdje se po sudu ordinarija ne može vršiti 40-satno klanjanje prema propisima Instrukcije Klementove, ipak se mogu dobiti isti oprosti i privilegija, ako se presv. Sakramenat u kojugod uru prije podne ili o podne svečano izloži i ostane tako izložen preko dana i drugi dan se isto obnovi, a treći dan opet izloži i o podne ili pod večer reponira, ako se izlaganje i prekida po noći.

III. Oprosti i privilegija navedena pod I., koja su dana kakovim pobožnostima s presv. Sakramentom, ukidaju se, ako te pobožnosti nijesu udešene ni po Instrukciji Klementovoj ni po odredbi pod II.

IV. Ako se gdje drži svaki dan kroz mjesec dana svečano izložen Sakramenat, makar se i preko noći prekida, vjernici, koji ga pohađaju, ako se ispovjede i pričeste i mole po nakani sv. Oca, mogu dobiti potpuni oprost jedamput svakoga tjedna, dok traje izlaganje; a kod svakoga drugog pohoda 7 godina i 7 kvadragena. Svećenici, koji u toj crkvi služe, imadu svaki dan kroz to vrijeme oltarsku povlasticu.

V. Kod svakoga drugog javnoga klanjanja — ako nije već podijeljen kakav oprost, — dopušta se oprost od 7 godina i 7 kvadragena.

VI. Svi ovi oprosti mogu se namijeniti dušama u čistilištu.[3]

B. Obred tihe sv. mise pred izloženim presv. Sakramentom.

1. Prema prastaroj crkvenoj disciplini ne ima se na oltaru, gdje je javno izložen presv. Sakramenat, služiti sv. misa. Brani to i Caeremoniale Episcoporum.[4] No radi valjana razloga, koji valja da odobri ordinarij, može se služiti i privatna sv. misa pred izloženim presv. Sakramentom. Na pr. nema u crkvi drugoga oltara, ili ako i jest, ne bi bilo zgodno u nekim zgodama na njemu misiti. — Ako se dakle čita tiha sv. misu pred izloženim Sakramentom, što se tiče obreda, valja se držati ovih propisa.

2. Da se ne odulji, navodi se ovdje samo ono, što je drukčije nego kod obične tihe mise, i to neki čini, koji se često opetuju, svi zajedno, dok se druge akcije upravo posebice spominju.

3. G e n u f l e k s i j u treba načiniti uvijek, kada se dođe u sredinu oltara bilo s koje mu drago strane ili odozdo. Isto tako, kada se odlazi iz sredine, opet valja genuflektirati. Genuflektirati treba uvijek

[1] Oprosti: 1. P o t p u n i jednom za 40-satnog klanjanja, ako se pohodi javno izloženi Sakramenat. Uvjeti: Ispovijed, pričest i molitva na nakanu sv. Oca. — 2. D e s e t g o d i n a i d e s e t k v a d r a g e n a za svaki od ostalih pohoda. Beringer: die Ablässe[14] I str. 615. — [2] Svi su oltari u onoj crkvi, gdje je 40-satno klanjanje, povlašteni za trajanja toga klanjanja. Idem ibidem. — [3] Por. Bogoslovska smotra 1914. str. 80, i Svećenička zajednica 1914. str. 135. — [4] l. I. c. XII. 9.

prije nego će se svećenik okrenuti k puku, i opet, kad se natrag okrene k oltaru. Valja još upamtiti, da je genufleksija uvijek zadnje, kad se odlazi iz sredine oltara ili okreće k puku i opet uvijek prvo, kad se dođe u sredinu oltara. Na pr. kad svrši *Gloria* poljubi oltar, poklekne i okrene se, da kaže: *Dominus vobiscum;* isto tako kad svrši *Munda cor* prije evanđelja, poklekne a tada ide da čita evanđelje. Dok opet na pr. poslije komunije došavši u sredinu, najprije poklekne, poljubi oltar i okrene se da kaže: *Dominus vobiscum*. Kod evanđelja na ime: *Jesus* nakloni glavu prema presv. oltarskom Sakramentu, a ne prema knjizi, isto, ako treba pokleknuti; samo u ferijalnim misama veleći: *Flectamus genua* poklekne prema knjizi.[1] Sve inklinacije, koje su išle križu, imaju se upraviti presv. Sakramentu, ako je križ i ostao na oltaru.

4. Pristupajuć k oltaru nema nikoga pozdravljati. Dolazi pred oltar pokrivene glave.[2] Stojeći u sredini skine biret i preda ga podvorniku, zatim klekne na oba koljena in plano i napravi glavom dubok naklon, ustane i uspne se k oltaru, na koji postavi kalež bez genufleksije;[3] uredivši kalež, genuflektira i polazi na stranu epistole da otvori misu. Vrativši se u sredinu genuflektira i siđe dolje pred oltar. Tu napravi jednostavnu genufleksiju in gradu te počne sv. misu. Kada silazi valja da se malo sklone na stranu evanđelja te tako siđe. To vrijedi i u drugim slučajevima.

5. Ako još nije Presveti Sakramenat izložen, nego ga ima prije sv. mise izložiti, tada ima ovako raditi. Došavši pred oltar dade podvorniku biret, genuflektira in plano, stavi kalež na oltar prema strani evanđelja, rasprostre korporal, otvori tabernakul, genuflektira, izvadi Sakramenat i stavi na korporal a vrata od tabernakula zatvori, tada bez genufleksije uzme monstrancu i stavi je na tron, genuflektira, siđe dolje, napravi na najnižoj stepenici dvostruku genufleksiju s dubokim naklonom glave, ustane te stavi tamjan u kadionicu bez blagoslova. Tada klekne, uzme kadionicu, glavu duboko nakloni i pokadi Sakramenat, opet glavu duboko nakloni, preda kadionicu podvorniku, ustane i ide k oltaru, gdje poklekne, uredi kalež. Dalje sve kao gore pod 4.

6. Svršivši pristupne molitve ide bez genufleksije k oltaru, gdje genuflektira, tada moli *Oramus te Domine,* poljubi oltar, genuflektira i ide k strani epistole, gdje čita introit.

7. Ako bi trebalo svećeniku da prenosi knjigu, ne će genuflektirati u sredini, nego samo duboko nakloniti glavu.[4]

8. Kada govori *Dominus vobiscum,* istupi iz sredine, okrene se leđima prema evanđelju. Genuflektira prije i poslije. Isto tako na

[1] D. a. 2859. — [2] Tako Menghini-Martinucci protiv Müllera i Erkera, koji ovdje pokazuju nedosljednost, dok traže, da treba otkriti glavu, čim dođe na pogled Sakramentu, a od onoga, koji ide služiti sv. misu na koji drugi oltar, pa prolazi mimo oltara ekspozicije, zahtijevaju, da najprije klekne, a onda otkrije glavu, kako je prije rečeno. — [3] Rubrika ne traži ove genufleksije a S. R. C. je isključuje (D. a. 4027). — [4] D. a. 4198, XII.

Orate fratres, jer ne čini okruga, nego se istim putem okrene k oltaru; a tako isto na koncu kod *Dominus vobiscum* i *Ite missa est.*

9. Ruke pere na strani epistole bilo na gornjoj stepenici, bilo sišavši dolje licem okrenut prema puku;[1] kada se okreće, neka pazi, da leđa ne okrene prema Sakramentu. Dolje preda rupčić, kojim si je obrisao ruke, zatim uziđe k oltaru i ide u sredinu.

10. Radi ablucije poslije sv. pričesti, ne treba silaziti, nego pokleknuvši u sredini uzme kalež te na strani epistole stavivši ga na oltar, dade si nalijati na prste vino i vodu. Došavši opet u sredinu poklekne.

11. Poslije molitve: *Placeat tibi* poljubi oltar, kaže: *Benedicat vos omnipotens Deus* s dotičnom akcijom ruku, a mjesto inklinacije genuflektira; malo više izađe iz sredine, nego kad govori *Dominus vobiscum* i dade blagoslov, ne vraća se više u sredinu niti ne genuflektira, nego za lijevom rukom licem prema Sakramentu okrene se k oltaru i čita posljednje evanđelje. Ako govori evanđelje *In principio* tada ne pravi križa na oltaru;[2] ako čita iz tablice ili iz knjige znamenuje po običaju.

12. Ako se poslije mise ima dati blagoslov, svećenik će rasprostrijeti korporal, a kalež staviti na stranu evanđelja. Kako ima dati blagoslov, bit će poslije o tome govor. A ako Sakramenat ostane izložen, to će svršivši obične molitve poslije mise (na koje silazi napravivši prije genufleksiju u sredini), ako se mole, prije nego će uzeti kalež s oltara genuflektira, siđe dolje, napravi dvostruku genufleksiju in plano, ustane, uzme biret, pokrije se njim i odlazi u sakristiju.

C. Svečana sv. misa pred izloženim presv. oltar. Sakramentom.

1. Općeniti propisi.

1. Pristup k oltaru i odlazak od oltara. a) Ako je presv. Sakramenat već izložen, tada C, D i S došavši na vidik presv. Sakramentu otkriju glave, te stavivši birete na prsi otvorom unutra dolaze k oltaru. Pred oltarom predadu birete (D ne ljubi ni bireta ni ruke celebrantu) te naprave in plano duplex genufleksiju. C počne odmah misu bez kakove daljne reverencije. Isto tako poslije mise, ako se ne daje blagoslov nego se ostavlja presv. Sakramenat na oltaru izložen, naprave in plano dupl. gen. uzmu birete (i opet bez poljubaca) i pokriju se njima tek, kad odu izvan vidika presv. Sakramenta.

b) Ako presv. Sakramenat nije izložen, nego će se tek prije sv. mise izložiti, tada dolaze do oltara pokrite glave; pred oltarom skinu birete; D primi biret od C te mu poljubi ruku i biret; naprave zajedno jednostavnu genufleksiju in plano. Tada C i S kleknu, a D

[1] D. a. 2682, XLVIII. — [2] Neki autori kažu, da treba i na oltaru napraviti križ, jer je Sakramenat izložen na tronu, a ne na oltaru.

ide k oltaru, da eksponira. Kako se eksponira, bit će govora poslije. Pošto je C pokadio presv. Sakramenat, ustane, a s njime i D i S, te počne sv. misu.

Ako se poslije sv. mise ima dati blagoslov s Presvetim, tada svršivši posljednje evanđelje, C, D i S pokleknu gore kod oltara, siđu niz stepenice, naprave in plano duplex genufleksiju,[1] te se povuku na stranu epistole, gdje će C skinuti kazulu i manipul (D i S skidaju također manipul), a obuči plašt, tada se vrate pred oltar, opet genuflektiraju na oba koljena in plano i kleknu na najnižu stepenicu. Kako se ima dati blagoslov, reći će se na svojem mjestu. Kada D zatvori vratašca od tabernakula, C i S ustanu, za tim svi genuflektiraju in plano, prime birete (D predaje C uz poljupce), pokriju glave i idu običajnim redom u sakristiju.

2. Genufleksije. Osim dviju duplex genufleksija[2] (kada se prije mise pristupi k oltaru, na kojem je izložen presv. Sakramenat i kada se poslije mise od njega odlazi) sve su druge genufleksije pod misom jednostavne, pa i onda, kada koji službenik za mise odlazi od oltara (na pr. ako se ide k sjedalima, kad D ide pjevati evanđelje).

Napose vrijede za D i S glede genufleksija u misi pred presv. olt. Sakramentom ova pravila:

a) u sredini pokleknu, kadagod dođu sa strane oltara u sredinu ili kad iz sredine idu na stranu;

b) na mjesto od kojega polaze (in termino a quo), kada odozgo od oltara dolaze u sredinu ili iz sredine polaze gore k oltaru: dakle, ako n. pr. D iz sredine ima ići k oltaru na stranu celebrantu, poklekne u sredini, a gore ne; i obratno, ako odozgo ide u sredinu, gore poklekne, a u sredini ne;

c) na mjestu, s kojega polazi i na mjestu na koje dolazi (in termino a quo et in termino ad quem), kad s jedne strane C polazi na drugu stranu.[3]

3. Inklinacije. Duboke inklinacije glavom imaju se sve upravljati prema presv. oltar. Sakramentu. Reverencije osobama ne iskazuju se nikakove, osim naklon prije i poslije incenzacije, te kod davanja i primanja „pax".

4. Ljubljenje predmeta i ruku, koje se čini samo iz poštovanja, ispušta se, dok se poljupci, koji spadaju na ritus imaju davati i pred izloženim presv. Sakramentom; prema tomu treba da: a) celebrant poljubi knjigu evanđelja, kad mu je S donese poslije otpjevanoga evanđelja i patenu za molitve: *Libera nos, Domine;* b) đakon da poljubi ruku eelebrantu kad dobije od njega blagoslov prije nego će pjevati evanđelje, da poljubi patenu, kalež i ruku celebrantu kod ofertora i opet patenu i ruku celebrantu, na koncu *Pater noster;* c) subđakon da poljubi ruku celebrantu poslije otpjevane epistole.

---

[1] D. a. 4048, V. — [2] I onih dviju, koje su u točki 1. spomenute u onom slučaju, kada se poslije mise daje blagoslov. — [3] D. a. 4027.

5. Incenzacija. a) Na početku mise. Poslije molitve: *Oramus te* ne genuflektiraju[1] ni C ni D ni S, nego C stupivši malo k strani evanđelja licem okrenut k strani epistole stavlja tamjan u kadionicu uz običajni blagoslov; poslije toga bez genufleksije kleknu C, D i S na gornju stepenicu, C primi od D kadionicu, sva trojica duboko naklone glavu, te C triplici ductu duplici ictu incenzira presv. oltar. Sakramenat; poslije opet duboko naklone glavu, ustanu i priđu k oltaru, genuflektiraju i sad C incenzira oltar, kako je rečeno, samo prolazeći kroz sredinu genuflektira. Križ, ako je i ostao na oltaru, ne incenzira se. Relikvije se imadu maknuti s oltara, kad je izložen presv. Sakramenat; a ako se i ne maknu, ne incenziraju se. Svršivši incenzaciju oltara i predavši turibul đakonu, siđe C na strani epistole niz stepenice, te stane in plano okrenuvši se licem prema puku tako, da ne okrene leđa presv. Sakramentu (okreće se oko lijeve ruke). Tu ga D, koji stoji također in plano leđima okrenut k puku incenzira; S stoji s lijeve đakonu. Na to C uziđe po stepenicama ka knjizi, te bez genufleksije počne introit.

b) Kod evanđelja. Svršivši C evanđelje ne ide u sredinu oltara, nego stojeći na strani evanđelja stavlja tamjan u turibul uz obični blagoslov; pođe zatim s D i S u sredinu oltara i tu genuflektiraju. D i S siđu dolje, te D na običnom mjestu moli: *Munda cor.*, a S stane in plano. C, kad hoće da dade D blagoslov, samo malo odstupi prema strani evanđelja i bez genufleksije okrene se k D, te mu dade blagoslov. Na to obojica okrenuvši se k oltaru pokleknu, C pređe k strani epistole, te ostane tu okrenut k oltaru, dok D ne počne evanđelje. Dalje sve kao kod obične svečane mise.[2]

c) Kod prikazanja. Poslije molitve: *Veni sanctificator* bez genufleksije[3] stanu C, D i S kao kod incenzacije na početku mise i C stavlja tamjan u kadionicu govoreći: *Per intercessionem.* Primivši C od D kadionicu okrenu se obojica k oltaru, pokleknu i sada C pokadi hostiju i kalež kao obično, a onda bez genufleksije klekne s D na gornju stepenicu, te incenzira presv. Sakramenat. Dalje je incenzacija oltara kao na početku mise, samo što C, dok incenzira, moli *Dirigatur oratio mea.* D ne miče kaleža iz sredine oltara, jer se križ ne incenzira. C se incenzira, kako je rečeno kod incenzacije na početku mise, tu si i ruke pere; S bez genufleksije okrene se k D, da ga incenzira, i opet se bez genufleksije okrene k oltaru; D došavši na svoje mjesto (stepenicu) genuflektira i okrene se, te bude incenziran, poslije incenzacije ne genuflektira.[3]

2. Subđakon.

K onomu, što je rečeno za službn subđakona kod svečane mise, te u općenitim propisima kod svečane mise pred izloženim presv. Sakramentom, valja još ovo pamtiti:

[1] D. a. 4194, V. — [2] Đakon kadi knjigu i na koncu celebranta, kao kod obične mise, a nikako presveti Sakramenat. — [3] Erker: Enchiridion Liturgicum², 280, 14.

1. Poslije lekcije dolazi kao i u običnoj svečanoj misi k C, poljubi mu ruku i primi od njega blagoslov.

2. Kada poslije evanđelja nosi knjigu C, da je poljubi, vlada se kao inače, samo što ispušta inklinaciju, kad dođe k C.

3. Kada nosi kalež na oltar, poklekne na donjoj stepenici, a ne gore; dok opet primivši patenu poklekne gore, te siđe dolje u sredinu (in plano) i tu stane bez genufleksije.[1]

4. Dok C i D kleče za incenzacije presv. olt. Sakramenta, S nepomično stoji na svojem mjestu.

5. Kada poslije pričesti nosi kalež na stolić, poklekne gore prije nego će uzeti kalež i na najnižoj stepenici u sredini.

3. Đakon.

1. Kada prije evanđelja nosi na oltar knjigu, a poslije *Et incarnatus* burzu, genuflektira samo na donjoj stepenici, a gore ne.

2. Kada na gornjoj stepenici izmoli *Munda cor* uzme knjigu s oltara bez genufleksije, klekne pred C, da mu dade blagoslov, ustane, genuflektira s C i ide dolje na desno S.

3. Ne miče kaleža iz sredine za incenzacije kod ofertora.

4. Prije nego će pjevati: *Ite missa est,* genuflektira, okrene se za desnom rukom, malo istupi iz sredine licem okrenut između epistole i puka pjeva *Ite missa est;* okrene se i klekne sa S na gornju stepenicu.

4. Celebrant.

1. Što se tiče genufleksija, kada dolazi u sredinu oltara i odlazi iz sredine, za tim, kad se okreće k puku i opet natrag k oltaru vrijedi što je rečeno za tihu sv. misu pred presv. oltarskim Sakramentom (str. 72).

2. Kod evanđelja stoji kao obično, samo inklinacije i genufleksije pravi prema presv, Sakramentu.

3. Kada poslije *Communio* dođe u sredinu genuflektira, poljubi oltar i okrene se k puku da ga pozdravi s *Dominus vobiscum.* Tako biva, ako je već kor gotov s pjevanjem; ako kor još nije gotov, tada došavši u sredinu genuflektira i čeka, da kor svrši, tada poljubi oltar, genuflektira i okrene se k puku.

4. Blagoslov daje kao kod tihe mise pred presv. oltarskim Sakramentom (str. 74).

Bilješka. Za pjevanu misu pred presv. Sakramentom vrijedi s obzirom na pjevanje, što je rečeno za pjevanu misu uopće, a s obzirom na obred pred izloženim Sakramentom ono, što je rečeno za tihu misu pred presv. olt. Sakramentom.

---

[1] D. a. 4027.

V. MISA DE REQUIE.

A. Obred tihe mrtvačke mise.[1]

Ovdje se navodi samo ono, što se razlikuje od obreda obične tihe sv. mise.

1. U pristupnim molitvama ispušta se psalam *Judica* s *Gloria Patri*, dakle rekavši Ant. *Introibo ad altare Dei* i dobivši odgovor *Ad Deum qui laetificat juventutem meam*, odmah kaže: *Adjutorium nostrum*.

2. Kod introita ne križa se, nego stavivši lijevu ruku na oltar, desnom napravi križ nad knjigom veleći: *Requiem aeternam*.

3. *Gloria* nema nikad a tako ni *Credo*.

4. Prije nego će evanđelje čitati, moli po običaju: *Munda cor meum*, ali ne traži blagoslova: *Jube Domine, Domine sit*. Kad pročita evanđelje, ne ljubi misala niti ne kaže: *Per evangelica dicta*.

5. Kod ofertora ne blagoslivlje vode, ali govori molitvu: *Deus, qui hamanae substantiae*. Na koncu psalma: *Lavabo* ispušta: *Gloria Patri*, ali ne valja govoriti ni: *Requiem aeternam*.

6. *Agnus Dei* cijeli moli sklopljenih ruku, da se ne udara u prsi; mjesto *Miserere nobis* govori: *Dona eis requiem*, a mjesto *Dona nobis pacem* veli: *Donas eis requiem sempiternam*.

7. Prvu oraciju prije pričesti: *Domine Jesu Christe, qui dixisti* ispušta a moli samo dvije slijedeće.

8. Na koncu mise, poslije *Dominus vobiscum* odmah se okrene k oltaru te stojeći sklopljenih ruku kaže istim glasom: *Requiescant in pace*, na što podvornik odgovara: *Amen*.

9. Poslije molitve: *Placeat* poljubi oltar, ali ne daje blagoslov, nego odmah ide na stranu evanđelja, gdje čita, i to uvijek, evanđelje sv. Ivana: *In principio*.

B. Svečane zadušnice.

(Svečana misa de Requie.)

1. Što treba pripraviti.

Na oltaru ne smije biti nikakova uresa ni slika, nego križ sa šest svijetnjaka;[2] stepenice oltara imaju biti gole samo na supedaneju crni sag; stolić ima biti pokriven bijelim kratkim stolnjakom, na njemu ima biti sve, što je potrebno za misu, kao kod svečane mise. Ako je poslije mise *Absolutio*, tada uz stolić ima biti i križ za procesiju. — Sva odijela imadu biti crne boje.[3]

2. Općeniti propisi.

1. Oracije se pjevaju *in tono simplici feriali*.

2. Incenzacija je samo jedna i to kod ofertora, ali ta kao kod svečane mise, mole se dakle molitve i blagoslivlje tamjan; ispušta se

---

[1] Menghinl-Martinucci, Manuale. — [2] U pjevanim misama *de Requie* treba da gore barem 4 svijeće (D. a. 3029, VII. — [3] Por. Caerem. Episc. l. II, c. XI, 1.

incenzacija relikvija ili slika makar su na oltaru; od osoba se nitko ne incenzira osim celebranta.

3. Ispuštaju se svi poljupci kod predavanja predmeta, isto tako ne daje se blagoslov S poslije epistole kao ni D prije evanđelja a ni *pax*.

4. Može se sjediti, dok se pjeva *Kyrie* i *Dies irae*.

3. Subđakon.[1]

1. Za službu S u svečanoj misi *de Requie* vrijedi, što je rečeno za njegovu službu u svečanoj misi uz neke promjene, koje se ovdje navode.

2. Poslije pristupnih molitava s lijeve strane prati Celebranta k oltaru, a kad Celebrant polazi na stranu epistole da čita introit, ide za njim, na strani epistole siđe in planum te stoji, dok C čita introit i govori *Kyrie*, kao kod svečane mise s desne đakonu.

3. Kad otpjeva epistolu, dođe u sredinu, te poklekne, preda knjigu ceremonijaru ili kojem akolitu i stane na svoje mjesto iza D odnosno C, a ne ide k C da mu poljubi ruku niti da primi od njega blagoslov.

4. Ako se ide sjediti, dok kor pjeva: *Dies irae*, učini se to kao kod *Kyrie* u svečanoj misi. Na riječi: *Recordare Jesu pie*, otkrije se i nakloni glavu. Kad kor pjeva: *Oro suplex*, ustanu C, D i S sa sjedala te došavši pred oltar, učine reverenciju i dok C moli: *Munda* S prenese knjigu na stranu evanđelja, te bude uz C, dok čita evanđelje.

5. Ako se ne ide sjediti, S prenese knjigu, čim C svrši sekvenciju, te bude uz knjigu, dok C svrši evanđelje, namjesti knjigu prema sredini, te tu stoji uz C (D s druge strane) sklopljenih ruku, dok kor pjeva *Dies irae;* na riječ *Jesus (Recordare Jesu pie)* nakloni glavu.

6. Kad D klekne na gornju stubu da moli: *Munda cor*, S siđe in planum; kad D s knjigom dođe k njemu, pokleknu i polaze na mjesto, gdje se pjeva evanđelje. Na koncu evanđelja ne nosi knjige celebrantu, da je poljubi, nego je odmah zaklopi i preda ceremonijaru ili komu drugome, a zatim stane na svoje mjesto (in plano) i poklekne.

7. Kada C pjeva *Oremus*, S genuflektira i per planum odlazi k stoliću, ne uzima na sebe veluma, nego uzevši kalež, kako stoji na stoliću, stavi ga na oltar. Dok D rasprostire korporal, S skine s kaleža velum, te ga dade ceremonijaru (ili kojem akolitu), da ga metne na stolić. U kalež ulije vode ne tražeći blagoslov od C. Budući da ne drži patene kao kod svečane mise, čim nalije vodu u kalež i preda posudicu akolitu, siđe od oltara, u sredini genuflektira i uziđe k C i stane mu na lijevo. Stoji uz C, dok stavlja u kadionicu tamjan. Kod incenziranja oltara pridržava s D kazulu kao u svečanoj misi kod incenzacije prije introita. Kad D incenzira C, S stoji uz njega na

[1] Poredi: Martinucci, Manuale[3] p. 194.

lijevo; poslije toga uzme posudicu s vodom te polije C ruke na *Lavabo*. Poslije toga stavi se iza D.

8. Na *Orate fratres* ne odgovara S nego D *Suscipiat*.

9. Pod konac prefacije bez genufleksije polazi na lijevo C, da moli s njime *Sanctus* poslije toga opet bez genufleksije siđe na svoje mjesto.

10. Kada C počne molitvu: *Quam oblationem*, S bez genufleksije[1] pođe per planum na stranu epistole, tu klekne na donju stepenicu, te primi od ceremonijara ili turifera kadionicu (S ne meće tamjana u kadionicu, nego to učini tko drugi, n. pr. ceremonijar, akolit) te za podizanja incenzira presv. Sakramenat trlplici ductu duplici ictu. To će učiniti ovako: Kada C izgovori riječi pretvorbe nad kruhom i poklekne, S inklinira i napravi prvi zamašaj s kadionicom prema Sakramentu, kad podigne hostiju drugi, a kad opet poklekne treći i opet inklinira; tako isto i kod podizanja kaleža. Tada ustane, preda kadionicu i bez genufleksije ide na svoje mjesto, gdje genuflektira[2] i tu ostane stojeći.

11. S tako stoji, a da ne genuflektira, dok C i D genuflektiraju, jer ne stoji uz njih, sve do *Pax Domini sit semper vobiscum.*[3] Tada poklekne na svojem mjestu i uziđe na lijevo C, s kojim zajedno govori: *Agnus Dei* ne udarajući se u prsi.

12. Poslije *Agnus Dei* poklekne i pređe na desnu stranu C, gdje opet poklekne. Dalje se vlada kao i kod svečane mise. Na celebrantov *Requiescant in pace* odgovori tiho: *Amen*. Kada se svrši posljednje evanđelje, idu sva trojica C, D i S dolje, u sredini oltara naprave reverenciju te idu, ako nema poslije mise absolucije, u sakristiju, inače na stranu epistole k sjedalima, da se priprave za absoluciju.

4. Đakon.

1. D u misi *de Requie* ispušta ljubljenje ruku celebrantovih i predmeta, koje mu pruža i od njega prima; ne ljubi niti kaleža niti patene.[4]

2. Poslije pristupnih molitava uzlazi celebrantu s desne k oltaru, te ga bez genufleksije prati k strani epistole, gdje stane kako je rečeno kod svečane mise. Ako nema ceremonijara, stat će D ka knjizi i C pokazati introit. Isto vrijedi za oraciju, epistolu i sekvenciju.

3. Ako se ide sjediti, dok se pjeva *Kyrie* i *Dies irae*, drži se onoga, što je rečeno za S; samo što D pruža celebrantu biret i od njega ga prima.

---

[1] Tako Martinucci-Menghini pozivajući se na odluku S. R. C. (D. a. 4027, II, III). — [2] D. a. 4027, II. III. — [3] Ako nema ceremonijara, mogao bi S poslije *Nobis quoque peccatoribus*, kad đakon pređe na desno celebrantu, pokleknuti na svojem mjestu te doći s lijeve C, da okreće listove. Poslije *omnis honor et gloria* pokleknuo bi zajedno s C i D i sišao na svoje mjesto, te tu ostao do *Pax Domini*. — [4] D. a. 4193, III.

4. Ako se ide sjediti, dok se pjeva *Dies irae,* na riječi: *Oro supplex* ustane te ide zajedno s C k oltaru, tu poklekne, uzme knjigu evanđelja i stavi je na oltar, zatim klekne na gornju stubu i moli: *Munda cor.* Kad C svrši evanđelje, D uzme knjigu s oltara, nakloni se C te siđe k S, s kojim zajedno genuflektira i polazi, da pjeva evanđelje.

5. Ako se ne ide sjediti, tada D, dok S prenosi knjigu i poslužuje C kod čitanja evanđelja, uzme knjigu, iz koje će pjevati evanđelje, stavi je na oltar i ostane tu. Stoji zajedno s C i S, dok kor pjeva: *Dies irae.* Na riječi: *Oro supplex* klekne na gornju stubu i moli *Munda cor,* ustane uzme knjigu, nakloni se C i siđe dolje, poklekne zajedno sa S i ide da pjeva evanđelje.

6. Evanđelja ne incenzira, a tako ni C poslije evanđelja, nego otpjevavši evanđelje stane odmah na svoje mjesto iza C i genuflektira.

7. Na *Oremus* stane na desnu C te tu rasprostre korporal, kako je rečeno kod svečane mise, kada nema u njoj *Credo* (str. 58). Zatim sve kao kod svečane mise, samo se ispuštaju poljupci i patenu ne predaje subđakonu nego ostane pod korporalom i purifikatorom kao kod tihe mise.

8. Kod incenzacije je isto kao kod svečane mise, samo što se jedino C incenzira. Poslije toga uzme rupčić, te ga stavi C na ruke, kad ih opere.

9. Na *Orate fratres* odgovara: *Suscipiat.* Ako nema ceremonijara, ide ka knjizi, gdje ostane, dok treba listove okretati. Dok C pjeva prefaciju, stoji iza njega.

10. *Agnus Dei* moli zajedno s C, ali se ne udara u prsa; poslije toga odmah poklekne i polazi na drugu stranu C, gdje opet poklekne. Dalje sve kao kod svečane mise.

11. Mjesto *Ite missa est* pjeva *Requiescant in pace* okrenut k oltaru.

12. Načinivši na koncu reverenciju oltara polazi u sakristiju iza S, ako nema poslije mise apsolucije; ako pak jest apsolucija, tada iza reverencije oltaru polazi s C i S na stranu epistole k sjedalima, da se priredi za apsoluciju.

5. Celebrant.

1. Vrijedi za C, što je rečeno za obrede u svečanoj misi i u tihoj misi *de Requie,* osim ovih izuzetaka.

2. Prije introita nema incenzacije.

3. Na *Kyrie* i *Dies irae* može ići sjediti. Tamo ide ravno od oltara, a natrag se vraća duljim putem. Na *Oro supplex* dolazi k oltaru te ide čitati evanđelje.

4. Ne daje blagoslov subđakonu poslije epistole niti đakonu prije evanđelja. Poslije evanđelja ne ljubi knjige.

5. Kod ofertorija incenziraju se žrtveni darovi i oltar uz blagoslov tamjana i molitve kao i u svečanoj misi.

6. Na *Agnus Dei* ne udara se u prsa niti poslije ne daje *pax*.

6. Na koncu mise poslije *Dominus vobiscum* okrene se k oltaru i kaže submissa voce: *Requiescant in pace*. Ne daje blagoslov.

8. Poslije mise ide ili na stranu epistole ili u sakristiju već prema tomu, da li će biti poslije mise apsolucija ili ne.

9. Isti je obred za celebranta i kod pjevane mise *de Requie* bez asistenata, samo što tada nema incenzacije ni na ofertor, a C sam pjeva epistolu (ako nema lektora ili klerika), evanđelje i na koncu: *Requiescant in pace*. Dok kor pjeva *Kyrie* i *Dies irae* može sjediti.

6. Absolutio pro defunctis.

Bilješka. U najnovijem izdanju rimskoga rituala imadu dvije apsolucije za pokojne: jedna praesente corpore, a druga absente corpore in exequiis et in die tertio, septimo, trigesimo et anniversario. A u „Officium pro defunctis cum missa et absolutione... jussu Ss. D. N. Pii Papae X.“ dodana je i treća apsolucija: naime za sve druge slučajeve. Znatnija je razlika u obredu između praesente corpore i apsente corpore.

a) Praesente corpore.[1]

1, Kad se nosi mrtvac od kuće u crkvu ili na groblje, noge mu imaju biti naprijed.

2. U crkvi, na već određeno mjesto, postavi se, ako nije svećenik, tako, kako je nošen, naime, nogama prema oltaru a glavom prema izlazu iz crkve. Tijelo svećenikovo ima se postaviti tako, da mu glava bude okrenuta k oltaru, a noge prema izlazu. Oko lijesa neka gore svijeće, a može se metnuti i cvijeća.

3. Ako se moli *Officium defunctorum*, učini se to, kad se tijelo postavi u crkvu, a poslije toga slijedi misa. Ako se ne moli *Officium*, tada odmah sprema se svećenik i ostali službenici za misu.

4. Poslije mise pođu C, D i S na stranu epistole, da se opreme za apsoluciju.

Celebrant skine kazulu i manipul, a obuče plašt; ako nema plašta ostane u albi sa stolom na prsima prekriženom. D i S skinu manipule, a ako C nema plašta skinu i oni dalmatiku i tunicelu, da ne budu svečanije opremljeni nego C. S otkrite glave uzme križ, a uz njega se postave dva akolita s upaljenim svijećama, te stanu u sredinu pred oltarom licem okrenuti k oltaru. Iza njega stoje turifer i akolit s blagoslcvenom vodom. C i njemu s lijeve D dođu k oltaru, te naprave svi, osim S i akolita sa svijećama, reverenciju prema oltaru.

[1] Ovaj obred, što se tiče same apsolucije, vrijedi i onda, kada mrtvo tijelo nije fizički nazočno radi kojega razloga, ali još nije ukopano ili bar ne preko dva dana (Erker: Manuale).

5. Učinivši reverenciju pođu k mrtvacu i to naprijed turifer i akolit s vodom, iza njih S u sredini dvaju akolita sa svijećama, ceremonijar i ako još ima koga od klera. Na koncu C i njemu s lijeve D, obojica pokrite glave.

6. Ako pokojnik nije svećenik, tada turifer i akolit, koji nosi vodu, pođu sa strane epistole oko mrtvaca i stanu na strani evanđelja; S i svjećonoše idu za njima, ali stanu kod glave mrtvaca dakle između lijesa i vrata. Pri tom valja ostaviti toliko mjesta, da C bude mogao nesmetano prolaziti, kada bude obilazio lijes škropeći ga i kadeći. C s D stane naproti križu kod nogu mrtvačevih, ali tako da stane malo prema strani epistole, e da leđa ne okrene k oltaru, njemu s lijeve stoji D, uz ovoga ceremonijar; na desno Celebrantu akolit s vodom sa strane epistole na ulazu od oltara k mrtvacu, a turifer s druge strane ulaza.

7. Došavši svaki na svoje mjesto C i D otkriju se te C počne glasno molitvu *Non intres.*[1] Poslije te molitve kor pjeva: *Libera.* Kada kor ponavlja *Libera* te dođe do *Dum veneris*, stavi C tamjan u kadionicu; D mu pri tom pomaže, došavši iza njega na desnu stranu, te mu drži navikulu bez poljupca ali govoreći: *Benedicite, pater reverende;* C kaže običajno: *Ab illo benedicaris, in cujus honore cremaberis,* te stavivši tamjan u kadionicu i predavši žličicu D napravi desnom rukom križ nad kadionicom. Kad kor otpjeva *Kyrie eleison,* C intonira *Pater noster;* prije nego će poći napravi prema križu, što ga S drži, duboki naklon glavom a D genuflektira, zatim učine reverenciju prema oltaru, te primivši aspergil od D i praćen od njega, koji mu ide s desne i pridržava plašt, pođe sa strane evanđelja da poškropi mrtvo tijelo. Škropeći ga ne zadržava se nego polako ide. Poškropi ga sa svake strane tri puta: sa strane evanđelja na početku, u sredini i na kraju, koji je do S. Kad dođe do S sa križem, duboko se nakloni a D genuflektira, tada opet poškropi triput: doli, u sredini i gori. D uzme od njega aspergil i dade mu kadionicu. C bez inklinacije križu napravi reverenciju oltaru zajedno s D, pođe istim putem i incenzira mrtvaca, idući i neustavljajući se, triput jednostavno potegne kadionicom prema mrtvacu *(triplicu ductu unico ictu).* I sada se križu duboko nakloni, kad dođe pred njega a D genuflektira.

8. Ako je pokojnik svećenik, tada S s križem ostane između oltara i mrtvaca[2] ali malo prema strani epistole, a s njim i svjećonoše, dok svi ostali stanu na donju stranu; dakle upravo obratno od prijašnjega položaja.[3] Ovdje polazi C škropiti i kaditi sa strane epistole — dakle za svojom desnom rukom. Ostale reverencije kao gore.

9. Predavši C kadionicu zapjeva: *Et ne nos* i nastavi dalje, kako je u misalu ili ritualu. Oracija se uzima, kako je tamo: *Deus,*

[1] Ima se moliti ne mijenjajuć ni broj ni spol. — [2] Dakle subđakon s križem stoji uvijek kod glave mrtvaca a C kod nogu njegovih. — [3] Tako valja da stoje oficijanti kod apsolucije za svećenika i kad mu nije tijelo fizički nazočno nego samo moralno (D. a. 4034, III).

cui proprium est; treba istaknuti ime pokojnika, a ako je svećenik, dodati imenu: *Sacerdotis.* Kod oracije treba uvijek uzeti kratki završetak.

10. Poslije toga nosi se mrtvo tijelo na groblje, kako je propisano u ritualu. Ako se mrtvo tijelo tada odmah na nosi na groblje ili ako nije fizički nazočno, apsolucija se završi kao: *absente corpore* (vidi niže b) 8).

b) Absente corpore.

1. U crkvi na stalnom mjestu treba da bude podignut mrtvački odar (tumulus, tumba, katafalk), oko njega svijeće, na njemu križ, može se staviti cvijeće i insignia. Svijeće treba da pod mišom gore.

2. Poslije mise spremanje i procesija kao gore. Poređaj oko tumbe uvijek onako kao gore za mrtvaca, koji nije svećenik: dakle C ostane gore između oltara i tumbe a S s križem između tumbe i vrata. Izuzetak je, kako je već rečeno, ako je pogrebna misa za svećenika corpore insepulto vel non ulta biduum sepulto[1], jer se tada ima prolaziti kako je rečeno gore pod a) 8. U svim drugim slučajevima i za svećenika ima biti kao i za sve druge.

3. Ne moli se: *Non intres,* nego, kako C i asistencija dođu k tumbi i poredaju se na svom mjestu, pjeva kor: *Libera;* ostalo sve kako je rečeno gore pod a) 7.

4. Oracija se za ovu apsoluciju, ako je poslije pogrebne mise, ili iza mise pro die tertio, septimo, trigesimo et anniversario, uzima *Absolve . . . ut defunctus* ili oracija mise ili koja zgodna. A u apsoluciji iza ostalih misa *de Requie* uzima se oracija *Absolve... ab omni vinculo delictorum* ili koja druga zgodna; na Dušni dan: *Fidelium.* Uzela se oracija koja joj drago, završuje se kratko.

5. Poslije oracije pjeva C: *Requiem aeternam dona ei (eis) Domine.* U absoluciji iza misa pogrebne, pro die tertio, septimo, trigesimo et anniversario ne pravi križa, dok u ostalim, izgovarajući gornje riječi stavi lijevu ruku na prsa a desnom napravi križ prema tumbi.

6. Kor na to zapjeva: *Requiescat (requiescant) in pace. Amen;* ili ako je običaj pjeva D *Requiescat (requiescant) in pace,* a kor odgovori: *Amen.* C doda, samo ne na Dušni dan,[2] submissa voce: *Anima ejus (vel animae eorum) et animae omnium fidelium defunctorum per misericordiam Dei requiescant in pace.*

7. Tada polaze u sakristiju istim redom, kako su išli k tumbi pred velikim oltarom treba da učine svi osim S i svjećonoša propisanu reverenciju.

8. Celebrant polazeći od tumbe u sakristiju, kad S prođe s križem govori[3] (samo ne na Dušni dan) antifonu: *Si iniquitates* s psalmom: *De profundis.* Poslije psalma, koji završi s *Requiem aeternam* etc., opetuje cijelu antifonu: *Si iniquitates observaveris, Domine: Domine, quis*

[1] D. a. 4034, III. — [2] Ib. 2694. — [3] Ib. 4014; 2694.

sustinebit? Kad dođe u sakristiju,[1] stane pred križ, što ga drži S, otkrije se, pokloni križu, te kaže: *Kyrie eleison... Pater noster,* versikule i oratiju; *Fidelium* sa zaključkom: *Requiem... Requiescant in pace.* ℟ *Amen.* Pozdravi križ i asistenciju te svuče crkveno odijelo.

Ako nema asistencije, valja da bude netko, tko će križ nositi — najzgodnije je imati 5 izvježbanih dječaka:[2] jedan za križ, dva za svijeće, jedan za kadionicu, a jedan za vodu. Onaj, koji nosi križ, stoji na mjestu, kako je rečeno za subđakona, a C opet na svom mjestu. Kad svećenik obilazi škropeći i kadeći ne prati ga nitko. Ostalo sve kao gore obazirajući se na to, da li je apsolucija praesente ili absente corpore.

VI. NEKE FUNKCIJE, KOJE SU NUŽNO U SAVEZU SA SV. MISOM.

Takove su funkcije: konsekracija hostije za ostenzorij, konsekracija hostija za sv. pričest, purifikacija lunule i ciborija, te dijeljenje sv. pričesti. O dijeljenju sv. pričesti govorit će se poslije posebice, a sada o onim drugim funkcijama.[3]

1. Konsekracija hostije za ostenzorij.

Mogu ovdje nastati dva slučaja: ili je ostenzorij prazan i nalazi se izvan tabernakula[4] ili je u tabernakulu i u njemu je hostija, koju valja sada zamijeniti novom.

1. Ostenzorij izvan tabernakula. Svećenik će prirediti dvije velike hostije i staviti na patenu. Lunulu neka izvadi iz ostenzorija, te je postavi na oltar. Sam ostenzorij može se staviti na stolić (kod svečane mise neka se to svakako učini) ili ostaviti u sakristiji. Prije prikazanja hostije uzet će C jednu od hostija i staviti je u lunulu, te zajedno s lunulom staviti na korporal nešto prema strani evanđelja, između hostije i kaleža. Uzet će tada patenu s drugom hostijom te govoriti *Suscipe*... imajući intenciju i hostiju u lunuli prikazati. Lunula s hostijom ostaje na svojem mjestu, dok je ne bude trebalo metnuti u ostenzorij. Kod pretvorbe će također imati intenciju, da konsekrira i ovu hostiju. Nešto prije pričesti donest će mu podvornik[5] (kod svečane mise subđakon) ostenzorij na oltar i staviti ga na stranu evanđelja. Kad C konsumira sv. hostiju i obavi kratku propisanu meditaciju, stavit će ostenzorij (ako već nije na korporalu) na korporal, genuflektirati, prihvatiti lunulu s hostijom i metnuti je u ostenzorij. Otvorit će tada tabernakul (kod svečane mise otvorit će

[1] D. a. 4081, III; Martinucci-Menghini: Manuale I. pag. 283. — [2] Ako ih ne bilo petorica, bit će dosta trojica — svijeće otpadaju; jedan nosi križ, a druga dvojica su uz celebranta, jedan s kadionicom, a drugi s blagoslovenom vodom. (Poredi: Memoriale Rituum Benedicti XIII.). — [3] Por. Erker. — [4] Nikada se ne smije stavljati u tabernakul, ako u njemu nema hostije. — [5] Neka navuče rukavicu.

tabernakul D ili S, kojemu je zgodnije) stavit će ostenzorij u tabernakul, pokleknuti i tabernakul zatvoriti. Misa se dalje nastavi.[1] Ako bi se pod misom pričešćivalo, to će stavivši lunulu s hostijom u ostenzorij, najprije pričestiti se sa sv. Krvi, a poslije toga staviti ostenzorij u tabernakul, prije nego izvadi ciborij za sv. pričest.

2. Ako se u tabernakulu nalazi ostenzorij (ili kustodija) s hostijom, koju valja zamijeniti novom, tada svećenik opet priredi na pateni dvije hostije. Kod prikazanja prikaže ih zajedno na pateni; iza toga stavi ovu za misu na njezino mjesto, a onu za ostenzorij uz nju prema strani evanđelja. Kod podizanja ove ne podiže. Poslije pričesti sa sv. Krvi, odloži kalež, otvori tabernakul, genuflektira, izvadi ostenzorij i tabernakul zatvori. Tada izvadi iz ostenzorija lunulu s hostijom, hostiju stavi na patenu, lunulu purificira nad kaležem, genuflektira, stavi novu hostiju u lunulu, koju opet metne u ostenzorij (kustodiju), otvori tabernakul, metne u nj ostenzorij, genuflektira i zatvori tabernakul. Prije nego će uzeti staru hostiju, genuflektira, prelomi je i bez znaka križa pobožno konsumira.[2] Korporal i patenu purificira, te dalje nastavi kao obično purifikaciju kaleža.

Ako na oltaru, gdje se konsekrira hostija za ostenzorij, nema tabernakula, tada valja postupati, kako će se reći kod konsekriranja malih hostija za pričest.

U svečanoj (i pjevanoj) misi, iza koje će neposredno slijediti bilo procesija sa presv. Sakramentom bilo svečano izloženje, ima se uzeti commemoratio Sanctissimi prema propisima prije (str. 70) navedenim.[3]

2. Konsekracija malih hostija za pričest.

Hostije za konsekraciju, ako ih je posve malo, mogu se staviti na patenu pod hostiju za misu ili na drugu patenu, ali nikad u drugi sklopljeni korporal[4]; ako ih je više, tada ih valja staviti u ciborij, koji valja da bude pokrit poklopcem ali bez plašta. Može se upotrebiti i drugi kalež, koji valja pokriti palom. Ciborij i kalež, koji služi mjesto ciborija, stavljaju se na korporal iza kaleža, ili ako to nije moguće, tada sa strane evanđelja uz kalež. Ako nema ni ciborija niti drugoga kaleža, tada se hostije stave na korporal i to pred kalež.[5] — Hostije treba svakako prije očistiti od mrvica.

[1] Isti je postupak, ako se velika hostija čuva u kustodiji, samo s tom razlikom, što se tada stavi hostija s lunulom u kustodiju mjesto u ostenzorij i kustodiju stavi u tabernakul. U tom slučaju, kada bude trebalo davati svečani blagoslov, valjat će najprije hostiju uzeti iz kustodije i staviti je u monstrancu. O tom će biti govora, kad se bude govorilo o svečanom izlaganju i blagoslovu s ostenzorijem. Ako neposredno iza mise slijedi izlaganje presv. oltar. Sakramenta, ili procesija, ili blagoslov s njim, tada se ne stavlja u kustodiju, nego odmah u ostenzorij. — [2] Neka svakako C konsumira, a neka ne lomi hostije i ne stavlja u ciborij, da njom pričešćuje vjernike. — [3] D. a. 2598, II. — [4] Ovdje Erker navodi odluku S. R. C. od 12. VIII. 1854. ad 10, koje međutim nema u novom izdanju Decr. anth. S. R. C. — [5] Rit. celebr. miss. II, 3.

Kod prikazanja, ako su kostije na pateni zajedno s hostijom za misu, prinese ih zajedno s njom, a onda položi pred kalež uz veliku hostiju. U svim drugim slučajevima ostave se tamo, gdje jesu (kako je gore rečeno), samo što ciborij ili kalež otkrije celebrant desnom rukom, prije nego će uzeti patenu s hostijom, da je prikaže; a poslije prikazanja hostije opet pokrije ciborij odnosno kalež. U svečanoj misi, ako su hostije u ciboriju ili kaležu, D prije nego će pružiti celebrantu patenu s hostijom, otkrije ciborij, a predavši celebrantu patenu i dok ovaj prikazuje hostiju, drži on desnom rukom (lijevu na prsa!) otkriti ciborij nad korporalom prema visini hostije. Kad C stavi hostiju na korporal i D stavi ciborij na njegovo mjesto i pokrije ga.

Kod konsekracije, ako su hostije na korporalu, ostavlja ih na svojem mjestu, samo da su na oltarskom kamenu. Ako su u ciboriju ili kaležu tada će prije nego počne: *Qui pridie* otvoriti (u svečanoj misi neka to učini D prije nego siđe na gornju stepenicu). Znak križa kod konsekracije pravi samo nad velikom hostijom i nju također samo podiže. Poslije podizanja hostije najprije napravi genufleksiju, a onda pokrije ciborij ili kalež (kod svečane mise D to učini).

Posvećene čestice imaju ostati na oltaru do pričesti i ne smiju se uzeti s oltara, n. pr. da se njima pričesti ili da se prenesu u tabernakul.[1]

Kod pričesti, ako se pod tom misom pričešćuje, valja postupati onako, kako se postupa, kada se pričest dijeli pod svetom misom, o čemu će biti malo poslije posebice govora.

Ako se ne pričešćuje pod misom, i čestice se imadu staviti u tabernakul, a ciborija ne treba purificirati, tada treba čestice staviti u tabernakul poslije kratke meditacije, kako se je pričestio s hostijom, te dalje valja ovako postupati:

Ako su čestice na korporalu konsekrirane, tada poklekne te palcem i kažiprstom desne ruke (a može i pomoću patene) držeći lijevom ciborij meće hostiju u nj; tada desnom rukom zatvori ciborij, pokrije ga plaštićem, otvori tabernakul; ako je u njemu već koja posuda s presv. Sakramentom, genuflektira, inače ne, to vrijedi i za slučajeve, koji slijede; stavi ciborij u nj, genuflektira i zatvori tabernakul. Tada po običaju sabere mrvice, stavi ih u kalež i nastavi sv. misu.

Ako su bile konsekrirane u ciboriju, tada poslije kratke meditacije stavi plaštić na ciborij, otvori tabernakul, stavi ciborij u tabernakul, genuflektira i zatvori vratašca.

Ako su bile konsekrirane u kaležu premetne ih u ciborij a pri tom postupa kao gore, kad su konsekrirane na korporalu. Poslije kalež purificira s kaležem misnim.

Ako bi ciborij, u koji se imadu staviti konsekrirane hostije, valjalo prije purificirati, tada se hostije stavljaju u tabernakul

[1] D. a. 3448, VII.

poslije primanja sv. Krvi. Isto tako, ako se pričešćuje pod misom bilo s hostijama sada konsekriranim ili prije.

Ako se čestice konsekriraju na oltaru, na kojem nema tabernakula, tada, ako su hostije konsekrirane na korporalu ili u kaležu, stave se, kako je gore rečeno, u ciborij, a ciborij se pokrije svojim plaštićem te stavi na korporal. Kad celebrant ispije sv. Krv, stavi ciborij u sredinu korporala, te nastavi purifikaciju kaleža, koji poslije opremljen, ali bez burze, stavi prema strani evanđelja; nastavi misu držeći se onoga, što je rečeno za misu pred izloženim presv. Sakramentom. Kod evanđelja ne pravi križa na oltaru, nego na tablici ili na knjizi, ako nije toga, ispušta. Poslije mise (kod tihe iza molitava, koje se poslije mise mole) dobije velum, dođe gore k oltaru, genuflektira, velom obavije sav ciborij te ga nosi na oltar, gdje je tabernakul. Ne treba tamjana, samo podvornik prati sa svijećom. Došavši k oltaru, stavi ciborij na oltar, skine s njega velum (humerale), genuflektira, siđe na gornju stepenicu, klekne i dade velum, opet ustane, priđe k oltaru, genuflektira, otvori tabernakul i stavi ciborij u nj, genuflektira opet i zatvori tabernakul.[1] Došavši pred oltar dolje, genuflektira te polazi k oltaru, na kojem je služio sv. misu; sklopi korporal, stavi ga u burzu, uzme kalež te po običaju ide u sakristiju.

Kada bi trebalo pričešćivati ili kakav drugi razlog tražio, mogao bi u tom slučaju, kad se konsekrira na oltaru, gdje nema tabernakula, doći i drugi svećenik obučen u roketu i stolu, imajući velum na ramenima i odnesti ciborij s posvećenim hostijama, ali tek poslije pričesti svećenika, koji je hostije konsekrirao.

3. Postupak kod biniranja i kod triju misa na Božić i na Dušni dan.[2]

1. Uopće. Kako valja postupati kod biniranja, Crkva je uredila ovim općenitim propisima, koji su temelj sviju naputaka u toj stvari: *Sacerdos, si plures Missas in una die celebret ut in Nativitate Domini, in unaquaque Missa abluat digitos in aliquo vase mundo et in ultima tantum percipiat purificationem.*[3] *Sacerdos, quoniam in die Natalis Domini celebrat tres Missas, in prima et secunda Missa non sumat purificationem, sed in tertia Missa tantum, et in prima et secunda abluat digitos in aliquo vase mundo.*[4] Tomu treba najprije primijetiti: Budući da općeniti crkveni zakon propisuje, da se sv. pričest ima primati natašte, ne smije svećenik, hoće li na Božić ili Dušni dan služiti tri sv. mise ili u potrebi binirati, uzeti u prvoj i drugoj misi (odnosno samo prvoj, ako služi dvije mise) purifikaciju i abluciju; stoga je prema dekretu S. R. C.[5] u prvoj i drugoj misi

[1] Usp. Memoriale Rituum Tit. IV. § III. — [2] Iz: Schüch-Polz, Pastirsko bogoslovlje str. 446. — [3] Rubr. de defect. Missae IX. 4. — [4] Rubr. spec. in fine Missae de Vig. Nativ. Dom. — [5] D. a. 2104.

na Božić[1] zabranjeno purificirati kalež. „Običaj" purificirati kalež u prvoj i drugoj misi kao obično, a purifikaciju izliti u priređenu posudu, tada prste nad istim kaležem prati i to opet u onu posudu izliti, takav je „običaj" contra rubricas et decreta. Nema purifikacije kaleža u prvoj i drugoj misi na Božić. Ablutio digitorum vrši se nad srebrenom ili staklenom posudicom prema načinu, što su ga držali neki stariji rubricisti, a u nas je gotovo općenit. Svećenik naime izmolivši sklopljenih ruku: *Quod ore sumpsimus* uzme pripravljenu posudicu, okrene se k ministrantu i dade, da mu na prste, koje drži nad posudicom kao inače nad kaležem, nalijeva vino i vodu. Ovo poslije ispije u drugoj (odnosno trećoj) misi s ablucijom. Od toga načina, koji u nas prevladava, više je prema svrsi crkvenih propisa i njima primjereniji postupak, što ga preporučuje postojana praksa grada Rima a naučavaju noviji rubricisti. Po tom načinu ne treba da ministrant uzima vrčiće s vinom i vodom i pristupa k svećeniku, nego si sam svećenik opere prste u posudici, u kojoj je samo voda, upravo tako kao poslije pričesti izvan mise; ova se voda poslije izlije u sakrarij. Taj postupak označuje S. R. C.[2] kao zgodniji i primjereniji općem običaju; osim toga ovdje je manje pogibli za svećenika, da u časovitoj zaboravnosti abluciju ispije, i tako se lakše sačuva natašte za drugu i treću misu.

2. S obzirom na posebni postupak kod purifikacije kaleža i ablucije prsta kod triju sv. misa na Božić valja razlikovati dva slučaja: ili se sve tri mise služe u jednoj crkvi, ili u raznim crkvama.

a) Kada se sve tri mise služe u istoj crkvi. Prva se misa čita običnim obredom do pričesti sa sv. Krvi inclusive. Sv. se Krv ima „diligentius" uzeti. U tu će svrhu svećenik ispivši sv. Krv neko vrijeme držati kalež nagnut nad patenom, da se zaostale kapljice, koliko je moguće, saberu i tako mogu uzeti. Osobito će se pobrinuti, da ne ostane ni koja kapljica na rubu kaleža. Tada stavi kalež na korporal, pokrije ga patenom i palom te sklopljenih ruku moli molitvu *Quod ore sumpsimus.* Na to opere prste na kojigod od gore opisanih načina; otare ih purifikatorom; dok pere prste i briše ih, moli molitvu: *Corpus tuum, Domine.* Purifikatorij postavi uz korporal, ako kalež ima dalje ostati na oltaru, ili ga stavi preko pale, ako poslije mise nosi kalež u sakristiju. Posudicu, u kojoj je prao prste, stavi straga na oltar ali blizu korporala i pokrije palom. Tada pokrije kalež velom i nastavi sv. misu kao obično.

Budući da se u prvoj i drugoj misi ne smije purificirati kalež, može lako uz najpomniju sumpciju sv. Krvi, ostati koja kapljica u kaležu. Stoga je pitana S. R. C., da li pred tim kaležem valja pokleknuti onako, kao da je izložen presv. Sakramenat, i uvijek je odgovorila, da ne treba.[3] No svećenik treba svakako da posveti dostojnu pažnju tome kaležu: kada je na oltaru, valja da uvijek stoji na

[1] Vrijedi i za Dušni dan, a također za biniranje s obzirom na prvu misu; tako i dalje. — [2] D. a. 3764, XV. — [3] Ib. 1772, VIII.

korporalu, a ako ga svećenik poslije prve (druge) mise nosi u sakristiju, valja da ga stavi na prikladno mjesto i opet na korporal i zatvori. Ako nema sakristije, a ako svećenik mora čekati s drugom (trećom) misom, neka ga jednostavno ostavi na oltaru na korporalu. Kalež, koji još nije purificiran, neka samo svećenik („a ministro sacro") nosi od oltara i opet natrag na oltar. — Ako se druga misa služi odmah iza prve ili sve tri jedna za drugom, celebrant svršivši u prvoj (drugoj) zadnje evanđelje dođe u sredinu oltara, skine velum s kaleža i stavi hostiju na patenu, pokrije opet kalež s velom i polazi na stranu epistole, da otvori knjigu. — Ako je već prije stavio hostiju (odmah kako je poslije pričesti spremao kalež), onda svršivši evanđelje dođe u sredinu, nakloni se križu i polazi na stranu epistole, da otvori knjigu. – Dalje kao kod svake mise do prikazanja. Kada kod prikazanja skine velum s kaleža, ne smije kalež stavljati izvan korporala, nego ga samo malo pomakne k strani epistole; ne smije kaleža brisati purifikatorom, ni prije nego će u nj uliti vino i vodu, ni poslije, kad je ulio; zato neka oprezno toči vino i vodu, da ne bude na stijenama kaleža kapljica. Kod konsekriranja kaleža neka napravi intenciju, da hoće konsekrirati sve, ali samo ono, „quod est consecrabile". Kod pričesti druge mise neka postupa kao kod prve, kako je gore rečeno. Tek u trećoj misi, u kojoj se vlada kao u drugoj do pričesti, purificira kalež kao obično i pere nad njim prste; k ovoj abluciji nalije ablucije iz prvih dviju misa (ako se ne drži zgodnijega rimskog običaja), te sve ispije, otare purifikatorom usta, obriše najprije kalež, a onda posudu za ablucije i završi misu kao obično.

b) Ako svećenik imade služiti mise u različitim crkvama ili kapelama, koje su daleko jedna od druge, valja mu se držati odluke S. R. C.,[1] koja razlaže, kako se svećeniku vladati, kada mu je na isti dan služiti sv. mise na dva različita mjesta. Kod prve mise do svete pričesti ima se posve držati običnoga obreda. Najveću brigu ima svećenik upotrebiti, kad pije sv. Krv, naime da je, koliko samo može, posve ispije. Kada je to „diligentissime" izvršio, postavi kalež na korporal, pokrije ga palom i sklopivši ruke pred prsima moli stojeći u sredini oltara: *Quod ore sumpsimus.* Iza toga opere prste u posudici s vodom u tu svrhu pripravljenoj (a može to biti i ona posudica, što je pripravljena na oltaru za pričešćivanje izvan mise). Perući prste moli: *Corpus tuum, Domine,* a onda ih otare purifikatorom. Tada skine s kaleža palu i pokrije kalež kao obično, najprije purifikatorom, tada patenom i palom a napokon velom, ali ne bursom, i ostavi ga na korporalu, koji ostaje rasprostrt pod kaležem do konca mise. Nato nastavi sv. misu kao obično. Poslije zadnjega evanđelja vrativši se u sredinu oltara otkrije opet kalež i pogleda, da li su se na dnu kaleža sakupile kapljice, što će u većini slučajeva zaista biti. Sada će te preostale kapljice što pomnjivije ispiti i to s one strane kaleža, s koje je prije ispio sv. Krv. To se ne smije

[1] D. a. 3068.

propustiti, jer žrtva moralno još dalje traje, te se još preostale kapljice sv. Krvi imaju sačuvati od svakoga oskvrnjenja. Kada je tako svećenik preostatak sv. prilika ispio, tada nalije u kalež toliko vode, koliko je kod prikazanja ulio vina, opere kalež, te vodu s one strane, s koje je pio sv. Krv, izlije u priređenu posudu. Obriše kalež purifikatorom, kao kod ablucije, i opet ga uredi i pokrije kao obično, te uzevši kalež ostavi oltar. Kad se svuče i obavi gratiarum actio, neka donese u sakristiju posudu s vodom, kojom je purificirao kalež. Ako hoće, može je uz potrebitu opreznost sa sobom ponesti, da je tamo kod druge mise uzme.[1] Bude li možda drugi dan čitao sv. misu u onoj crkvi, u kojoj je služio prvu (odnosno i drugu ili prvu i drugu), može tu vodu, kojom je purificirao kalež, spremiti u doličnom ormariću u sakristiji. Drugi dan, prije nego će početi sv. misu, odnest će purifikaciju na oltar i poslije pričesti izliti u kalež te ispiti. Ako ne bude drugi dan sv. mise u onoj crkvi, u kojoj je čitao prvu misu (odnosno i drugu ili prvu i drugu) ili ako se celebrantu, makar i bila drugi dan misa u toj crkvi, ne će piti te vode, treba da je pamukom ili kudeljom sakupi, ovu tada spali i baci u sakrarii; ili ostavi u sakristiji, dok se posve ne posuši, ili je izlije u piscinu. Hoće li svećenik isti kalež, kojim je služio prvu (ili prvu i drugu), jer nema drugoga, upotrebiti i kod druge (odnosno treće) mise, ponese ga sa sobom kao obično, jer je purificiran. Iz istoga razloga taj se kalež kod prikazanja u drugoj (odnosno trećoj) misi briše purifikatorom, prije nego će se u nj uliti vino, a tako i poslije očisti od kapljica, koje su se možda prihvatile stijene kaleža. Nikako nije potrebno, da svećenik isti kalež, što ga je upotrebio kod prve (odnosno kod prve i druge) mise, ponese sa sobom i za drugu (odnosno treću); slobodno mu je uzeti drugi kalež kod druge (odnosno druge i treće) mise, ako je inače postupao kod prve (odnosno druge) mise, točno po ovom naputku.

4. Purificiranje svetoga posuđa.

Ciborij i lunula imaju se svakiput purificirati, kada se mijenjaju čestice, a to ima biti prema Cer. episc.[2] svaki tjedan, isto traži i S. R. C.[3] Purificirati se ima uvijek pod sv. misom i to poslije pričesti sa sv. Krvi. Nepurificirano posuđe ima ostati u tabernakulu.

1. Ciborij. Kad C ispije sv. Krv, stavi kalež na korporal prema strani evanđelja i pokrije ga palom. Otvori tabernakul, genuflektira i izvadi ciborij, koji se ima purificirati. (Ako je pod istom misom konsekrirao u drugom ciboriju, stavi ga sada u tabernakul.) Zatvorivši vrata na tabernakulu, otkrije ciborij i ako je u njemu samo i jedna cijela čestica, poklekne, a ako nema cijele čestice, nego su samo mrvice, ne treba pokleknuti. Ako je koja cijela čestica, može njom pričestiti, ako je tko za pričest, inače ih ima sam uzeti. Zgodno će

[1] D. a. 3798, V. — [2] l. 1. c. 6, 2. — [3] D. a. 3621, II.

biti, da i veće komadiće hostija uzme. Tada držeći lijevom ciborij, kažiprstom desne ruke sabire[1] čestice prema rubu ciborija, te ih sasuje u kalež, a prste dobro strese nad kaležem. Tada desnom rukom pruži ciborij prema podvorniku, da u nj ulije vina a pri tom govori: *Quod ore sumpsimus;* nad korporalom dvaput zaokruži ciborijem, da sa vinom pobere mrvice, koje se nalaze na stijeni ciborija, te vino ulije u kalež. Stavi ciborij na korporal, lijevom prihvati patenu, a desnom kalež te po običaju ispije purifikaciju s mrvicama. Položivši kalež na njegovo mjesto, uzme opet ciborij, te nad njim opere prste, kako se to inače čini nad kaležem, vinom i vodom govoreći: *Corpus tuum*; kažiprstom desne ruke otare stijene ciborija, da ga posve opere. Obriše prste, ulije abluciju u kalež, te po običaju ispije. Ako bi bilo previše mrvica, te bi svećenik opazio, da ne će biti dosta samo ovako purificirati, može dati po dvaput ulijati vino u ciborij, a tek onda oprati prste nad ciborijem. Ispivši abluciju iz kaleža najprije otare kalež purifikatorom, a onda ciborij, koji zaklopi i stavi izvan korporala prema strani evanđelja, te nastavi sv. misu.

Ako bi trebalo odmah u ciborij, koji se ima purificirati, staviti hostije nanovo posvećene, tada će biti dosta i jedna purifikacija s vinom.[2] Kad vadi ciborij iz tabernakula i čisti ga od mrvica, postupat će onako, kako je gore rečeno; samo neka još pomnije očisti ciborij od mrvica. Tada pruži ciborij prema podvorniku, da mu ulije u nj vino, govoreći: *Quod ore sumpsimus;* nad korporalom ga njime dvaput zaokruži i kažiprstom desne ruke sa stijena ciborija opere kalež iznutra. Prst otare purifikatorom, i vino iz ciborija izlije u kalež.[3] Tada purifikatorom otare ciborij; poklekne i stavi čestice u ciborij, zatvori ga i prekrivši ga plaštićem stavi u tabernakul; genuflektira, tabernakul zatvori, pokupi patenom mrvice sa korporala, patenu očisti nad kaležem i ispije purifikaciju, te nastavi misu. Purifikator, kojim se brisao ciborij, neka se više ne upotrebljava, dok se ne opere.

2. L u n u la ima se također svakiput purificirati, kad se mijenja hostija. Purificira se, čim celebrant ispije sv. Krv. Ispivši sv. Krv stavi celebrant kalež na korporal prema strani evanđelja i pokrije ga palom. Otvori tabernakul, genuflektira, izvadi ostenzorij (ili kustodiju) i zatvori tabernakul ne genuflektirajuć prije. Izvadi tada iz ostenzorija lunulu s hostijom, dobro pogleda, nije li koja mrvica u ostenzoriju; ako jest, izvadi ju prstima i konsumira. Otvori lunulu, ako se dade otvoriti i pusti staru hostiju na patenu, a lunulu će kažiprstom desne ruke očistiti od mrvica nad patenom. Ako se lunula ne da otvoriti, izvadit će desnom rukom hostiju i postaviti je na patenu a lunulu, koliko se dade više, stresti nad patenom. Genuflektira, uzme desnom rukom novu hostiju i stavi je u lunulu, lunulu s hostijom metne u ostenzorij (kustodiju), a ostenzorij u tabernakul, genuflektira i zatvori

[1] Ako se stijene ciborija ovlaže, ne će moći sabirati čestica prstom nego će odmah dati naliti vino u ciborij. — [2] Dosta je i onda, kada se u nj ne stavljajn odmah nanovo posvećene hostije. Por. Schüch-Polz, Pastirsko bogoslovlje, str. 516. — [3] Ako bi još bilo mrvica, neka to opetuje.

tabernakul. Ako se u očišćenu lunulu ne stavlja nova hostija, tada je čistu stavi u ostenzorij, koji postavi izvan korporala na stranu evanđelja. Genuflektira, uzme hostiju, što ju izvadio iz lunule, prepolovi ju nad patenom te ju uzme kao hostiju mise, ali ništa ne govori, niti s njom ne pravi znaka križa. Očisti tada patenu nad kaležem i nastavi sv. misu.

VII. DIJELJENJE SV. PRIČESTI.

1. Općeniti propisi.

1. Sv. pričest dio je sv. mise, pa je zato najprikladnije dijeliti je pod sv. misom. To traže i molitve, koje se u svetoj misi mole poslije sv. pričesti, jer suponiraju, da su i vjernici pristupili k sv. pričesti. No može se dijeliti sv. pričest i prije mise i poslije mise, a i posve izvan mise. Zato je dovoljan svaki razborit razlog,[1] napose u sadašnje vrijeme, kad se preporučuje česta i svakidašnja pričest.

2. No kad se veli, da se može sv. pričest dijeliti neposredno prije sv. mise i neposredno poslije, razumijeva se u misnom odijelu. To smije biti samo prije privatnih[2] sv. misa, dok prije svečane, pjevane i konventualne mise, kao što neposredno poslije tih misa ne smije se dijeliti sv. pričest u misnom odijelu.[3] Ako vjernici ipak traže pričest prije takovih misa ili poslije, tada se dijeli sveta pričest kao inače izvan mise u roketi i stoli; mjesto rokete ne ima se upotrebljavati alba.[4]

3. Na sve dane kroz godinu smije se pričešćati osim na Vel. petak; ali i na taj dan je slobodno, dapače se i mora, ako treba, dati svetu pričest kao popudbinu teško bolesnima. Na Vel. četvrtak može se pričešćati sve do pričesti u svečanoj misi. Poslije mise prenosi se presv. Sakramenat na mjesto za to priređeno, te se više ne smije dijeliti sv. pričest osim teško bolesnim popudbina. Na Vel. subotu smije se dijeliti sv. pričest tek pod svečanom misom i poslije mise.[5]

4. Sv. se pričest može dijeliti u ono doba dana, u koje se može služiti sv. misa,[6] t. j. od zore do podne.[7] No to se ne ima uzeti tako strogo, jer se smije misa svršiti u zoru i početi o podne; pače, ako traži kakova osobita svečanost *prudenti arbitrio Ordinarii* može se sv. misa protegnuti i do dva sata po podne, pa se prema tomu može dijeliti u to doba i sveta pričest,[8] ali nipošto o zapadu sunca.[9] Na Božić kod polnoćke ne smije se vjernicima dijeliti sv. pričest.[10] No Pijo X. je milostivo dopustio „ut in omnibus et sin-

---

[1] Rit. Rom. IV, 2, 11. — [2] Kada je potreba, smije se i onda dijeliti sv. pričest prije i poslije privatne sv. mise, ako baš svećenik ne služi na oltaru, gdje se čuva presv. Sakramenat, nego ide mimo njega kojem drugom oltaru ili se od njega vraća. (D. a. 2740, XI.) — [3] D. a. 4177, III. — [4] Ib. 2740, XI. — [5] S. R. C. 28. IV. 1914. ad II. — [6] D. a. 2572, XXIII. — [7] Rubr. gen. Miss. XV, 1. — [8] D. a. 4044, IV. — [9] Ib. 4136, I. — [10] Ib. 752; 781.

gulis sacrarum virginum monasteriis clausurae legi subjectis aliisque religiosis institutis, piis domibus et clericorum seminariis, publicum aut privatum oratorium habentibus cum facultate Sacras Species habitualiter ibidem asservandi, sacra nocte Nativitatis D. N. I. C. tres rituales Missae vel etiam, pro rerum opportunitate, una tantum, servatis servandis, posthac in perpetuum quotannis celebrari Sanctaque Communio omnibus pie petentibus ministrari queat",[1] ali uz zatvorena vrata i ne u crkvi, koja služi vjernicima za javnu porabu.[2]

5. Pričešćivati imade svećenik, a đakon, koji ima samo red đakonata, samo u slučaju nužde.[3]

6. Ako se pričešćuje pod misom ili neposredno prije ili poslije mise, smije se sv. pričest dijeliti u odijelu koje joj drago liturgičke boje pa i crne. Ako se pričešćuje izvan mise, tada se ima uzeti stola boje oficija[4] ili bijele boje.[5] Ako se boja mise razlikuje od boje oficija (na pr. na vigiliju Duhova), tada se može uzeti i stola boje misnoga odijela, jer je misa glavni dio oficija, a opet sveta pričest je u većem savezu s misom (kao njezin dio) nego li s ostalim oficijem.[6] Na Dušni dan ima se uzeti ljubičasta ili bijela stola.[7]

2. Obred pričešćivanja.

a) Pod sv. misom.

1. Pod tihom misom. Kada svećenik pije svetu Krv, ministrant klečeći malo tijelom nagnut moli *Confiteor.* Ispivši sv. Krv stavi patenu i kalež, koji pokrije palom, na korporal prema strani evanđelja. Ako je konsekrirao hostije za pričest, tada pokleknuvši, ako već nijesu u ciboriju, stavi ih u ciborij ili, ako ih je malo, na patenu, opet poklekne i sklopljenih ruku okrene se k puku malo stupivši k strani evanđelja govori glasno: *Misereatur.* Ako li su čestice već bile u ciboriju konsekrirane, tada ispivši sv. Krv, otkrije ciborij, genuflektira i okrene se k puku. Ako li pak pričešćuje s česticama, koje su u tabernakulu, postavivši kalež i patenu na korporal, otvori[8] vrata tabernakula, genuflektira, izvadi ciborij, zatvori tabernakul, skine najprije plaštić s ciborija i stavi ga na stranu epistole izvan korporala, lijevom rukom pridrži ciborij, a desnom ga otvori, poklekne i sklopljenim rukama okrene se k puku te kaže glasno: *Misereatur vestri omnipotens Deus, et dimissis peccatis vestris perducat vos ad vitam aeternam.* Podvornik odgovori *Amen.* Kadgod se pod misom pričešća, makar samo i jedan[9] pa i onda, kada se daje kao *viaticum,*[10] ima se ova molitva kao i slijedeća: *Indulgentiam* govoriti u višebroju.[11] Tada stavivši lijevu ruku

[1] S. C. O. 1. VIII. 1907. — [2] S. C. O. 26. XI. 1908. u A A S. I. pg. 146. — [3] D. a. 2504. — [4] Rit. Rom. IV, 2, 1. — [5] D. a. 2740, XII. — [6] Erker: Euchiridion[2] p. 282. — [7] S. R. C. 19. IV. 1912. ad X. — [8] Ako prije treba maknuti kanonsku tablicu, maknut će je na stranu epistole, razumije se, izvan korporala. — [9] Martinucci-Menghini. — [10] D. a. 4193, IV, 2. — [11] Isto tako valja, da podvornik moli *Confiteor,* a svećenik govori: *Misereatur, Indulgentiam, Ecce Agnus, Domine non sum dignus* kod oltara, makar služio misu u sobi bolesnikovoj (D. a. 4193, IV, 3).

na prsa, desnom pravi križ nad pričesnicima govoreći: *Indulgentiam, absolutionem et remissionem peccatorum vestrorum tribuat vobis omnipotens et misericors Dominus.* Podvornik odgovori: *Amen.*

Okrene se tada k oltaru, poklekne, te lijevom rukom između kažiprsta i srednjega prihvati ciborij za držak, a palcem i kažiprstom desne uzme jednu česticu, i držeći je nad ciborijem okrene se k puku Stojeći u sredini oltara, leđima okrenut k oltaru i onda, ako je presv. oltarski Sakramenat na tom oltaru izložen,[1] oči upire u hostiju te glasno latinskim jezikom govori: *Ecce Agnus Dei, ecce, qui tollit peccata mundi,* a zatim tri puta: *Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbum et sanabitur anima mea.* Ove se riječi imadu uvijek ovako izgovarati bez obzira na broj i spol pričesnika. Isto tako valja ih uvijek, kada se pod misom pričešćuje, govoriti od oltara, pa makar se pričešćao bolesnik ili redovnice pod klauzurom.[2]

Sada će poći da pričešćuje.[3] Ako je koji svećenik[4] za pričest, njega će pričestiti na gornjoj stepenici, isto tako klerike, pa i misnoga podvornika[5] i ovoga prije nego druge, ne radi odlike nego „ratione ministerii".[6]

Ostali se vjernici pričešćuju kod ograde, a redovnice s klauzurom na svojem prozorčiću.

Pričestivši klerike ili podvornika na gornjoj stepenici oltara, ili ako se ovi ne pričešćuju, ide ravno iz sredine oltara dolje pred oltar te tek ovdje skrene na stranu epistole, s koje počinje pričešćivati; došavši pričešćujući na kraj na strani evanđelja vraća se bez reverencije prema oltaru, te opet počinje sa strane epistole.

Pričešćuje pak ovako: Sa svetom hostijom napravi svećenik križ pred pričesnikom, ali tako da ne prekoračuje ruba ciborija, a pri tom govori ne naklanjajući glave: *Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam tuam in vitam aeternam. Amen,* i stavi sv. hostiju pričesniku na jezik pazeći, da se ne zadjene o usne pričesnikove ili da ih se prstima ne takne. Praviti križ i izgovarati: *Corpus* ... ima kod svakoga pojedinog pričesnika.

Valja da pazi, da mu se prsti ne osline, a ako se ipak dogodi — što se uza sav oprez može lako dogoditi radi nespretnoga držanja pričesnika — ne smije ih trti purifikatorom,[7] nego neka ih otare

[1] Kieffer, Rubrizistik[2] str. 173. — [2] D. a. 3764. XIV; 3800. — [3] Kada redovničke osobe pod misom polažu zavjete, tada svaka prije izgovori formulu zavjeta, a onda dobije sv. hostiju. — A kod obnove zavjeta pod misom, izrekavši svećenik *Ecce Agnus Dei* etc. okrene se k oltaru, a redovničke osobe zajedno izgovore formulu obnove, tada ih svećenik redom pričešćuje (D. a. 3836; 3912). — [4] Ima obući roketu i stolu boje odijela misnoga (izuzevši crnu) ili bijelu. — [5] Kieffer: Rubrizistik, str. 173. — [6] D. a. 1074. Podvornik, ako je laik, pričešćuje se prije redovnica, ali poslije klerika (ovi se pričešćuju prema stupnju reda). Isto tako se imade dati sv. pričest osobi, koja je u višoj časti, ali u takovoj, na koju se liturgija osvrće (na pr. vladari), a u misi pro sponso et sponsa zaručnicima prije nego podvorniku mise (S. R. C. 30. I. 1915. u A A S. VII. p. 71). — [7] Neka dakle ne nosi sa sobom purifikatora ili što je još gore, neka ga ne omata oko drška ciborija.

o unutrašnji rub ciborija, ili ako su jako oslinjeni, neka se vrati k oltaru, mrvice, koje su se prihvatile za prste, spusti u ciborij, a prste opere u posudici, koja valja da je uvijek na oltaru, gdje se čuva presv. Sakramenat za pričest, i otare ih purifikatorom.

Ako se sv. misa služi u kojoj bolničkoj sobi, te se pod misom pričešćuje, smije to biti samo, ako se može vidjeti s onih mjesta, gdje su bolesnici, na oltar ili se čuje glas svećenikov od oltara; inače se ostali imadu pričestiti poslije mise.[1]

Kada se pričešćivanje svrši, svećenik ne govoreći ništa vrati se po sredini, a ne sa strane k oltaru, držeći desnu ruku nad ciborijem. Došavši k oltaru, ako imade još koja čestica u ciboriju, poklekne, zaklopi ciborij, stavi na nj plaštić, otvori tabernakul i metne u nj ciborij, poklekne, zatvori vrata tabernakula i nastavi sv. misu. Ako li nema više ni jedne cijele čestice, došavši k oltaru ne genuflektira. Purificirat će ciborij, kako je prije rečeno. Ako ne bi s kojega razloga purificirao sada ciborija, došavši gore zaklopit će ga, ali ne će staviti na nj plaštića, otvorit će tabernakul i, ako je u njemu presv. Sakramenat, genuflektirati, staviti ciborij u tabernakul i opet genuflektirati, te zatvoriti tabernakul. Ako nema u oltaru presv. Sakramenta, ispuštaju se obje genufleksije. Tada nastavi sv. misu.

2. Pod svečanom misom. Kada C ispije presvetu Krv, S pokrije kalež palom. Sada mogu nastati dva slučaja. Ili su čestice za pričest već na oltaru, jer su pod ovom misom konsekrirane ili se nalaze u tabernakulu. U prvom slučaju, ako je pod misom bila konsekracija čestica,[2] kad je S pokrio kalež, D i S genuflektiraju i promijene mjesta, D polazi na desnu celebrantu a S na lijevu, i opet genuflektiraju. U drugom slučaju, kad se naime pričešćuje česticama prije konsekriranim, koje se nalaze u tabernakulu, pokrivši S kalež D i S promijene mjesta, a genuflektiraju samo u sredini; tada D otvori tabernakul, C, D i S genuflektiraju. D izvadi ciborij iz tabernakula i položi ga u sredinu korporala, a vrata od tabernakula zatvori. Sada dalje ide jednako u oba slučaja. D desnom rukom otkrije ciborij i poklopac stavi na stranu epistole izvan korporala, C, D i S pokleknu, C se okrene prema puku, te sklopljenih ruku pomakne se malo k strani evanđelja,[3] S pođe na stranu evanđelja, a D na stranu epistole, te stanu na gornju stepenicu licem okrenuti jedan k drugom imajući oltar S sebi s lijeve strane a D s desne. Tada obojica (D i S), dok D moli glasno ili pjeva *Confiteor,* kakav je već gdje običaj,[4] stoje duboko nagnuti sklopljenih ruku;[5] D se govoreći: *mea culpa*

[1] D. a. 2672, I; 3322, II. — [2] Ovo je svakako više prema propisima; a oni, koji se pričešćuju pod misom postaju svetom pričešću dijelnici baš ove žrtve, od koje sada blaguju. — [3] Martinucci-Menghini, Manuale I, l. 1, t. 2, a. 8 § 4, 95. — [4] D. a. 4104, II. U pontifikalnim misama ima se *Confiteor* pjevati (Caer. Ep. I, 9, 6; II, 29, 3). U svečanim misama *de Requie* nije zgodno da se pričešćuje; ali ako je kakav razborit razlog, može se, a tada se *Confiteor* samo glasno moli (D. a. 4104, II). — [5] I svi ostali od klera i asistencije stoje, samo oni, koji će se pričestiti, kleče. Caer. Ep.

etc. udara lako u prsa. Kad D svrši *Confiteor,* C govori glasno: *Misereatur vestri;* D i S odgovore: *Amen* i usprave se. Na *Indulgentiam* pravi C križ nad pukom, a D i S se prekriže i na koncu odgovore: *Amen.* Tada D i S na svojim mjestima genuflektiraju,[1] te polaze k C i to D na stranu evanđelja a S na stranu epistole, tu zajedno genuflektiraju s celebrantom, koji se je međutim poslije *Indulgentiam* okrenuo k oltaru. C uzme jednu hostiju desnom rukom, a lijevom drži ciborij, D uzme patenu u desnu ruku ali bez purifikatora, te se sva trojica okrenu k puku, C po običaju govori: *Ecce Agnus* . . . i *Domine non sum dignus.* Tada pričešćuje, ako je svećenika i klerika za pričest, gore na supedaneju, D stojeći mu s desne desnom rukom stavlja patenu pod bradu pojedinog pričesnika, a lijevu drži na prsima, D i S prate C i k ogradi, gdje se pričešćuju vjernici i tu D s desne drži patenu pod bradom pričesnika a S sklopljenih ruku prati C s lijeve strane.

Ako li se D i S također pričešćuju, tada odgovorivši celebrantu na *Indulgentiam* . . . *Amen* ne geneflektirajući polaze u sredinu oltara i tu kleknu na supedanej pred celebranta i to D na desno subđakonu. Primivši sv. pričest, ustanu i pođu k celebrantu, D na stranu evanđelja, gdje uzme patenu, a S na stranu epistole. Dalje se vladaju, kako je gore rečeno.

Kad se svrši sv. pričest, vraća se C između D (sada s lijeve C) i S (s desne C) k oltaru; postavivši ciborij na oltar, ako je u njem koja čestica, genuflektiraju, ako nema cijele čestice, nego su samo mrvice, ne genuflektiraju. D pogleda, da li je koja mrvica na pateni, te je preda C, da je purificira. Ako se bude i ciborij purificirao, može C patenu nad njim očistiti, a zatim purificira ciborij, kako je prije rečeno.

Ako li se ne purificira ciborij sada, jer imade mnogo čestica, tada došavši k oltaru D će stati s desne celebrantu, dakle sa strane epistole, a S s lijeve. Došavši gore genuflektirat će sva trojica, tada će D zatvoriti poklopcem ciborij, otvoriti tabernakul, staviti ciborij u nj, sva trojica će opet genuflektirati, D zatvoriti tabernakul te se sa subđakonom zamijeniti za mjesta; tom će prilikom genuflektirati samo u sredini. Celebrant purificira najprije patenu nad kaležem. Dalje se nastavlja sv. misa.

b) Neposredno prije ili poslije sv. mise.

1. Neposredno prije sv. mise. Svećenik obučen za misu došavši k oltaru rasprostre po običaju korporal, kalež ostavi pokrit velom na strani evanđelja, skine manipul,[2] otvori tabernakul, genuflektira, izvadi ciborij iz tabernakula, tabernakul zatvori ne genuflektirajući, makar je u tabernakulu presveti Sakramenat. Dok to svećenik radi, dotle podvornik moli: *Confiteor.* Tada skine plaštić sa ciborija,

[1] Martinucci-Menghini. — [2] V. ab Appeltern I, p. 227. nota 3.

otvori ciborij desnom rukom pridržavajući ga lijevom; pokrovac stavi na korporal prema strani epistole, poklekne i okrene se k puku stavši malo prema strani evanđelja, te dalje postupa kao kod pričesti izvan svete mise; poslije pričešćivanja moli: *O sacrum convivium,* ℣ i oraciju, daje blagoslov[1]. Ako je obučen u crno odijelo, tada se blagoslov ima uvijek ispustiti,[2] a u uskrsno vrijeme *Alleluja*[3] kod Ant. i ℣.

2. Neposredno poslije sv. mise. Svršivši molitve, koje se mole poslije privatne mise, ako se imadu moliti, a ne prije tih molitava, ili ako se ne mole, poslije posljednjega evanđelja, svećenik skine manipul,[4] kalež stavi na stranu epistole, rasprostre korporal i dalje postupa kao gore odnosno kao kod pričešćivanja izvan sv. mise. Na koncu dade blagoslov; ako je u crnom misnom odijelu, glede blagoslova i *Alleluja* vrijedi što je gore rečeno. Sklopi tada korporal, uzme manipul, prihvati kalež i vraća se u sakristiju kao i inače poslije sv. mise.

c) Izvan sv. mise.

1. Kada se pričešćuje izvan sv. mise, valja na oltaru zapaliti 2 svijeće.

2. Svećenik najprije u sakristiji opere ruke, obuče roketu i stolu boje oficija ili bijele,[5] pokrije glavu biretom, uzme burzu[6] s korporalom, držeći je do visine lica, pođe s podvornikom k oltaru.

3. Došavši k oltaru, skine biret, dade ga podvorniku, poklekne *in plano* i uziđe k oltaru. Rasprostre korporal, a burzu stavi k strani evanđelja (pri tom valja da onako postupa, kako je rečeno kod mise). Dok to radi, podvornik moli *Confiteor* klečeći na strani epistole.

4. Ako podvornik ne zna *Confiteor* ili ga uopće nema, tada sam svećenik došavši pred oltar, otkrije glavu, načini reverenciju oltaru, te duboko nagnut moli *Confiteor* ispuštajući: *et tibi pater... et te pater.* Poslije toga uziđe k oltaru, postupa dalje kao gore. Ako nema podvornika, sam si i odgovara.

5. Otvori tada tabernakul,[7] poklekne, izvadi ciborij, tabernakul zatvori, ako je u njemu još koja posuda sa Presvetim, inače ga može ostaviti na pol otvorena.[8] Skine s ciborija plaštić i stavi ga na stranu epistole izvan korporala, otvori ciborij, pokrovac stavi na korporal prema strani epistole, poklekne stavivši ruke na oltar izvan korporala, okrene se prema puku stupivši malo na stranu evanđelja i govori: *Misereatur vestri* i sve ostalo, kako je već gore rečeno (str. 95). Isto tako pazi na sve ono, što je tamo rečeno glede samoga pričešćivanja. *Mi-*

---

[1] Rit. Rom. Tit. IV. c. 2, 9. — [2] D. a. 3792, X. — [3] Ib. 3465. — [4] V. ab Appeltern l. c. — [5] Vidi gore VII. 1, 6. — [6] Dolikuje, da bude boje koje je i stola (D. a. 3515, I), i da je nosi svećenik a ne podvornik (D. a. 2850, III: *decere ut a sacerdote deferatur*). Burza i korporal imaju se uvijek upotrebiti kod pričesti izvan mise (D. a. 2932, I); ovo je rubrika preceptiva, te ne dopušta upotrebljavanje pale ili onoga korporala, koji je u tabernakulu. — [7] Ključ od tabernakula ne smije biti u vratima ili na oltaru, nego se ima čuvati na sigurnom mjestu. To traži IV. lateranski sabor; Cod. can. 1269, § 4; poredi V. ab Appeltern I, 50, 7. — [8] De Amicis I, 135, 5.

sereatur i *Indulgentiam* valja govoriti u višebroju, makar se samo jedan pričešćuje.[1] Samo kad se jednom bolesniku (bilo kao *viaticum*, bilo inače) daje pričest, govore se te riječi izvan mise u jednobroju.[2]

6. Svršivši pričešćivanje vrati se ništa ne govoreći k oltaru. Tu poklekne i pokrije ciborij. Tada opere prste u pripravljenoj posudici na oltaru i otare purifikatorom, koji je također tamo. Dok to čini,[3] govori glasno: *O sacrum convivium, in quo Christus sumitur, recolitur memoria passionis ejus, mens impletur gratia, et futurae gloriae nobis pignus datur.* U vrijeme uskrsno i u osmini Tijelova dodaje se *Alleluja.* Kaže tada: *Panem de coelo praestitisti eis;* u vrijeme uskrsno i u osmini Tijelova dodaje *Alleluja;* podvornik odgovori: *Omne delectamentum in se habentem* s dodatkom *Alleluja* ili bez njega već prema crkvenom vremenu. Svećenik nastavi: *Domine, exaudi orationem meam;* podvornik: *Et clamor meus ad te veniat;* svećenik: *Dominus vobiscum;* podvornik: *Et cum spiritu tuo.* Svećenik: *Oremus Deus qui nobis sub Sacramento . . . Qui vivis et regnas cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti Deus, per omnia saecula saeculorum.* U vrijeme uskrsno mjesto te oracije govori ovu: *Spiritum nobis, Domine . . . Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, qui tecum vivit et regnat*[4] etc. Podvornik odgovori: *Amen.* Otvori tada tabernakul, ne pokleknuvši prije, stavi ciborij u tabernakul, poklekne[5] i zatvori vrata tabernakula.

7. Ako u ciboriju poslije pričesti ne ostane nijedna cijela partikula, nego samo mrvice, tada došavši k oltaru, ne genuflektira,[6] nego jednostavno zatvori ciborij, ne stavljajući na njega plaštić. Pere prste i govori molitve, kako je gore rečeno. Svršivši to, otvori tabernakul i ako je u njemu presv. olt. Sakramenat, poklekne, stavi u nj ciborij i opet poklekne i zatvori tabernakul. Ako nema u tabernakulu presv. Sakramenta, tada se ispuste obadvije genufleksije.

8. Kad zatvori tabernakul, dade blagoslov rukom. Čini to ovako: Ne poljubivši oltara[7] podigne oči prema križu, raširi, podigne i sklopi ruke i glavu duboko nakloni govoreći glasno: *Benedictio Dei omnipotentis,* a zatim se sklopljenih na prsima ruku okrene za desnom rukom prema narodu te stavivši lijevu na prsa desnom pravi križ govoreći dalje: *Patris et Filii † et Spiritus Sancti,* ruke sklopi na prsima i završi: *descendat super vos, et maneat semper.* Dok podvornik odgovara *Amen,*[8] svećenik se okrene k oltaru istim putem[9] ne

---

[1] Martinucci I. p. 379. — [2] D. a. 4193, IV. 1. — [3] Rituale Romanum Tit. IV. c. 2, 6. naročito veli: *Ubi vero omnes communicaverint, Sacerdos reversus ad Altare dicit: O sacrum* etc. — dakle ne prije, nego li se vrati k oltaru; a S. R. c. 14. I. 1898. upitana, da li svećenik došavši poslije pričešćivanja k oltaru ima moliti: *O sacrum* sklopljenih ruku pred presv. Sakramentom, odgovorila je: *Negative; et preces dicendae sunt infra ablutionem et extersionem digitorum* (D. a. 3975, III). — Sada se mora uzeti (de praececto je, a nije više ad libitum) *O sacrum convivium* i ℣ *Panem de coelo* (Rit. Rom. l. c.). — [4] Novo tipičko izdanje rimskoga rituala ima sada ovaj dugi završetak, dok je staro imalo kraći. — [5] D. a. 3166; 3975, III 2. — [6] De Amicis I, 133, 10. — [7] D. a. 2704, VI. — [8] Rit. Rom. Tit. IV. c. 2, 9. — [9] De Amicis I, 134, 7.

*

svršavajući okruga. Dakle jednako postupa, kao kad daje blagoslov na koncu mise, samo što ne ljubi oltara, upotrebljava druge riječi okreće se k oltaru istim putem, kojim se je okrenuo od oltara k narodu. — Davši blagoslov sklopi korporal, stavi ga u burzu, uzme ključ[1] od tabernakula (najbolje ga prevjesiti preko burze), i burzu[2] držeći objema rukama podignutu pred prsima siđe bez inklinacije pred oltar, tu genuflektira (ako nije ostala nijedna partikula u ciboriju, a inače nema druge posude s presv. Sakramentom u tabernakulu,[3] napravi duboki naklon glavom), pokrije glavu biretom, te polazi u sakristiju.

9. Ako se redovnicama, koje su vezane na klauzuru, dijeli sv. pričest izvan sv. mise ili neposredno prije i poslije mise kod prozorčića, valja razlikovati, da li se same pričešćuju ili je još tko drugi za sv. pričest. a) Ako se samo one pričešćuju, a prozorčić je iza oltara ili daleko od oltara, tada svećenik, pošto je izmoljen *Confiteor,* pođe s ciborijem k prozorčiću, te tu izvrši sve molitve i obrede prije pričesti i poslije pričesti. b) Ako se još tko pričešćuje osim redovnica, ili ako se one samo pričešćuju, ali je prozorčić blizu oltara, tada se sve molitve i obredi, kako prije dijeljenja pričesti tako poslije, imaju obaviti na oltaru.[4]

Dodatak.

Popudbina i pričest bolesnika.

1. Ovdje je govor o pričesti, koja se nosi izvan crkve, da se dade bolesniku bilo kao popudbina, bilo kao pričest iz pobožnosti, ili da zadovolji zapovjedi o uskrsnoj pričesti. Nema razlike, da li se nosi kao popudbina ili inače kao pričest, osim u riječima, kojima se daje. Kod popudbine govori svećenik: *Accipe frater (soror) viaticum,*[5] a inače *Corpus Domini.*

2. Popudbina se može u nuždi dijeliti u svako vrijeme; no gdje baš nije nužda, neka to bude prije podne.

3. Sveta se pričest nosi uvjek otkrite glave. Radi zla vremena ili slabosti svećenika može se dobiti indult,[6] koji se u nuždi može presumirati.

4. Putem se daje znak zvoncem. U tri posljednja dana Vel. sedmice mogu se mjesto zvonca upotrebiti maljići.

5. Svećenik noseći presv. Sakramenat nema se nikamo obazirati, oči njegove i misli neka su upravljene na Spasitelja, kojega nosi, i zato nema idući putem ili ulicama davati prolaznicima blagoslov s Presvetim.[7] Moli putem psalam *Miserere* i druge psalme i kantika; i u

[1] S. C. Concilii 24. XI. 1693 (vidi Erker, pag. 284 u noti 35). — [2] Burza s korporalom ne smije se držati na oltaru, nego se ima nositi u sakristiju (D. a. 2932). — [3] Razumije se u crkvi, u kojoj se ne čuva stalno presv. Sakrameuat; inače valja da ostane barem jedna čestica. — [4] D. a. 3800. — [5] Ako se je bojati, da bi bolesnika ova forma veoma potresla i ožalostila, bio bi to dovoljan razlog, da mu se dade popudbina običnom formom : *Corpus.* Ligorius, VI. 235. dub. 4; De Amicis II. pg. 353. — [6] D. a. 2908; 3059, XIX. — [7] Toga običaja ne pozua rimski ritual, a niti zagrebački.

tri posljednja dana Vel. sedmice može ih tiho („submississima voce“) recitirati zajedno s *Gloria Patri.*[1]

6. U kući, u koju se nosi k bolesniku sv. pričest, valja prirediti stol, koji ima bili pokrit čistim (bijelim) stolnjakom; na stolu križ među dva svijetnjaka s voštanicama; posudicu s vodom za pilo i drugu s blagoslovenom, ako je svećenik sam ne donese.[2] Soba bolesnikova neka bude uređena i prozračena.

7. Pričest k bolesniku može se nositi na tri načina: Svečano, manje svečano ali javno, i tajno.

a) Svečano nošenje sv. pričesti k bolesniku.

1. Svečano se nosi sveta pričest k bolesniku, kada se potpuno obdržavaju propisi rimskoga rituala.[3] Prema tim propisima nosi se presveti Sakramenat u procesiji k bolesniku i opet natrag u crkvu.

2. U takom slučaju daje se samo sveta pričest bilo kao popudbina bilo iz pobožnosti, a ostali se sakramenti (ispovjed i Posljednja Pomast) dadu u drugo vrijeme. Jedino se još može bolesnik ispovjediti, ako treba, prije nego će dobiti sv. pričest.

3. Zvonom se dade znak, da će se polaziti k bolesniku, da se sakupe oni, koji će pratiti presv. Sakramenat zapaljenim svijećama, i koji će nositi umbelu ili baldakin.

4. Kada se sakupe, svećenik obuče roketu, stolu (i ako je moguće plašt) bijele boje, uzme u sakristiji mali ciborij za proviziju[4] i burzu s korporalom, pođe k oltaru pokrivene glave, došavši k oltaru otkrije se i genuflektira. Rasprostre na oltaru korporal, postavi na nj ciborij i otkrije ga. Otvori tabernakul, genuflektira, izvadi ciborij s hostijama i stavi ga na korporal. Otvori ciborij, genuflektira, izvadi nekoliko hostija, barem jednu više nego što treba za pričest, i stavi ih u ciborij za proviziju. Obadva ciborija pokrije, opere prste u priređenoj na oltaru posudici, stavi na ciborije njihove plaštiće te veliki ciborij metne u oltar, genuflektira, zatvori tabernakul i bez genufleksije klekne na podnožje (suppenadeum) oltara, da mu podvornik stavi na ramena velum humerale. Dobivši svećenik velum ustane, genuflektira, lijevom rukom pokritom velom prihvati za držak ciborija a desnom pokrije krajem vela cijeli ciborij odozgo tako da bude i cijeli ciborij i ruka pokrita.

2. Tada siđe s oltara i stane pod umbelu ili baldakin[5] i procesija pođe. Naprijed ide onaj, koji nosi svjetiljku. Iza njega

[1] D. a. 2383. — [2] Ako bolesnik prima u isto vrijeme i Posljednju Pomast, treba još pripravtti 6 kuglica od pamuka ili kudelje, malo sredine hruha ili soli. — [3] Rit. Rom. IV. c. 4. — [4] Ako je u oltaru samo jedan ciborij s posvećenim hostijama, i nema druge posude (n. pr. kustodije, ostenzorija) s presv. Sakramentom, svećenik ne smije uzeti ovaj ciborij iz oltara i njega nositi k bolesniku, jer crkva ne smije ostati bez Sakramenta. U protivnom slučaju, mogao bi uzeti i ciborij iz oltara. Kieffer[3], str. 313. Ali svakako je više prema propisima rituala, ako je posebni ciborij za proviziju. — [5] Žene ne smiju nosili umbele ili baldakina. Isto tako ne smiju nositi pred svećenikom svjetiljke niti zvoncima zvoniti. Mogu nositi svijeće, ali treba da stupaju iza svećenika. (D. a. 4127.)

idu dvojica, od kojih jedan nosi blagoslovenu vodu, te burzu s korporalom i purifikatorom, a drugi ritual zvoneći zvoncem. Iza njih ostali, koji nose u rukama zapaljene svijeće, na koncu stupa pod umbelom svećenik noseći presv. Sakramenat. Ako imade ženâ u procesiji, idu poslije svećenika.

6. Ulazeći u bolesnikovu sobu pozdravi svećenik: *Pax huic domui*, na što odgovori podvornik *Et omnibus habitantibus in ea*. Klerik,[1] koji je nosio burzu s korporalom, rasprostre korporal na stolu, a svećenik stavi ciborij na korporal, poklekne i dade skinuti velum. Uzme tada škropilo i poškropi blagoslovenom vodom bolesnika i sobu govoreći antifonu *Asperges me, Domine, hyssopo, et mundabor: lavabis me, et super nivem dealbabor;* zatim prvi redak psalma 50. *Miserere* s *Gloria Patri* i opetuje antifonu. Iza toga kaže križajući se *Adjutorium nostrum* s ostalim versima i oraciju *Exaudi nos*.

7. Poklekne pred Presvetim i pođe k bolesniku, da vidi, da li je disponiran za sv. popudbinu i hoće li se možda ispovjediti. Ako se želi ispovjediti, poslušat će ga i odriješiti.

8. Tada sam bolesnik ili ko drugi u njegovo ime moli *Confiteor*.[2] Svećenik otkrije ciborij, poklekne i okrenuvši se k bolesniku govori *Misereatur tui . . .* i *Indulgentiam . . . tuorum tribuat tibi . . .*[3] praveći desnom rukom po običaju križ nad bolesnikom.

9. Okrenuvši se k presv. Sakramentu, poklekne, uzme jednu česticu palcem i kažiprstom desne ruke, okrene se k bolesniku, pokaže mu sv. hostiju i govori: *Ecce Agnus Dei . . .* i doda triput: *Domine, non sum dignus . . .* Ovo posljednje govori tiho i bolesnik barem jedamput. Tada svećenik napravivši hostijom križ nad ciborijem pruži hostiju bolesniku govoreći: *Accipe frater (soror), Viaticum . . .* ili *Corpus Domini . . .* već prema tomu, da li bolesnik prima sv. pričest kao popudbinu ili drukčije.

10. Poslije pričesti bolesnikove postavi svećenik ciborij na korporal, poklekne i pokrije ciborij. Nato opere palac i kažiprst desne ruke u vodi, koju će dati bolesniku ispiti, ili ako on toga ne će, tada tu vodu valja da sa sobom ponese i baci u sakrarij, ili da je u kući bolesnikovoj baci u vatru.[4]

11. Iza toga govori svećenik: *Dominus vobiscum* i oraciju *Domine sancte . . .* dade si staviti na ramena velum, poklekne, prihvati,

[1] Ako podvornik nije klerik, sam će svećenik podržavajući lijevom rukom ciborii desnom rasprostrijeti korporal. — [2] U nadbiskupiji zagrebačkoj može se moliti hrvatski. Coll. r. z. III, n. 5. — [3] Govori se uvijek u singularu primao bolesnik pričest kao popudbinu ili inače (D. a. 4193, IV. 1), osim ako je više njih za pričest. — [4] Coll. r. z. III. n. 10. De Herdt daje u tom slučaju, ako bolesnik ne bi hotio vode ispiti, ovaj naputak: „Ad hanc praecavendam difficultatem facilis methodus abluendi digitos videtur esse sequens: purificatorium ponitur juxta vasculum aquae, pollex et index dexterae tenentur supra purificatorium juxta idem vasculum, cum digitis sinistrae manus spargitur aqua super indicem et pollicem dextrae, quantum satis est ad ipsos abluendes, et tum index et pollex purificatorio mox absterguntur. Qua servata methodo, de reliqua aqua in vasculo remanente, nil est curandum.“ Kod De Amicis II. pg. 305.

kako je gore rečeno, svetu posudu s Presvetim, okrene se k bolesniku i dade mu njim blagoslov ne govoreći ništa. Tada svi ustanu, te polaze natrag u crkvu istim redom, kojim su došli. Svećenik govori psalam *Laudate Dominum de coelis* i druge psalme i himne.

12. Došavši u crkvu postavi svećenik ciborij na oltar, poklekne, siđe dolje pred najnižu stepenicu, skine velum i kleknuvši govori: *Panem de coelo* (u vrijeme uskrsno i u oktavi tijelovskoj dodaje se *Alleluja*), *Dominus vobiscum* i ustavši oraciju *Deus qui nobis* s kratkim svršetkom; ova se molitva ima uzeti i u uskrsno vrijeme.[1] Tada poklekne i okrene se, stupivši malo na stranu, k puku da mu navijesti oproste.[2]

13. Poslije toga klekne, uzme velum, pođe gore k oltaru, poklekne, pokrije velom ciborij[3] i ruke, okrene se i ne govoreći ništa blagoslovi puk, okrene se k oltaru „perficiendo circulum". Klekne, da mu se skine velum, otvori tabernakul, stavi u nj ciborij, poklekne i zatvori tabernakul. Siđe niz stepenice, poklekne, pokrije glavu biretom i vrati se u sakristiju.

b) Manje svečano nošenje.

1. Rimski ritual[4] dopušta, da se u slučaju nužde može sv. pričest nositi bolesniku i manje svečanim načinom. U zagrebačkom ritualu[5] nalazi se taj obred odobren od svete Stolice. Uzima se samo jedna čestica ili toliko, koliko je bolesnika, ako ih je više, koji će se istim putem pričestiti.

2. U tom slučaju stavlja se posudica za nošenje sv. pričesti u bijelu svilenu kesicu,[6] koja se vrpcama ovjesi oko vrata. Zgodno je, ako je na toj kesici sprijeda kao plaštić, koji će sakrivati ruke svećenikove, kad drži kesicu s Presvetim. U tu kesicu ne smije se ništa drugo metati nego jedino posudica za presv. Sakramenet, a nikako posudica s uljem za Posljednju Pomast. Za ovu valja imati posebnu ljubičastu kesicu.[7] Kada svećenik polazi k bolesniku, da mu ponese popudbinu i zajedno podijeli Posljednju Pomast, nosi ovu kesicu sa sv. uljem ovješenu oko vrata pod roketom, dok se ona s Presvetim stavlja na roketu i svećenik je drži u rukama.

3. Pred svećenikom treba da ide barem jedan podvornik, muškarac, koji nosi u jednoj ruci svjetiljku i zvonce, kojim daje znak, a u drugoj burzu s korporalom i purifikatorom te ritual.[8]

---

[1] D. a. 2089, VII. — [2] 7 godina i 7 kvadragena onima, koji su pratili sa svijećama; 5 godina i 5 kvadragena onima, koji su pratili bez svijeća. — [3] Ciborij ima biti pokrit velom, kad se daje njim blagoslov, upravo onako, kako ga nosi k bolesniku i natrag. — [4] Rit. Rom. IV. 4. n. 10. 20. 24. — [5] Coll. r. z. III. — [6] Zove se također burza za proviziju. Por. Schüch-Polz, Pastirsko bogoslovlje str. 318. — [7] Por. Schüch-Polz, Past. bog. ibidem. — [8] Ovo se sve može metnuti u kakovu zgodnu i pristojnu torbu, koja se neka ne upotrebljava u druge svrhe, nego jedino za proviziju.

4. Svećenik obukavši roketu i stolu bijele boje,[1] objesi oko vrata burzu s posudicom za sv. pričest, polazi k oltaru, gdje se vlada uzimajući svete čestice[2] onako, kako je rečeno gore pod a) 4., samo što ne dobiva velum humerale, nego odmah, kako je zatvorio tabernakul, poklekne i uzme obadvjema rukama kesicu s posudom prebacivši plaštić kesice preko ruku. Kod uzimanja sv. čestica iz ciborija i stavljanja u posudicu za proviziju bit će dobro pripaziti, da se uzmu čestice čvrste i stresu s njih možebitne mrvice, koje ih se drže. Podvornik[3] stupa naprijed, a svećenik uspravljena tijela oborenih k Sakramentu očiju i umjerena koraka za njim.[4]

5. Dalje sve kako je rečeno pod a) 6—7. Ako je još ostala koja čestica u posudici iza pričesti bolesnikove, jer imade još kojega bolesnika u kojoj drugoj kući, postupa dalje onako kako je rečeno gore pod a) 10. 11. Ako nema više nijedne čestice, postupat će kako slijedi.

6. Poslije pričesti bolesnikove bez genufleksije zatvori posudicu, da je, kad se vrati, stavi u tabernakul i purificira kod prve sv. Mise, a prste si opere kako je rečeno pod a) 10. No može i posudicu purificirati ili na suho, da kažiprstom desne ruke potegne po unutrašnjosti posudice, a onda prste opere u vodi za to pripravljenoj; ili na palac i kažiprst desne ruke nalije s lijevom malo vode nad posudicom, u kojoj su bile svete čestice, izlije tada vodu u čistu čašu, purifikatorom otare prste i posudicu. S vodom postupa, kako je rečeno pod a) 10.[5]

7. Iza toga govori *Dominus vobiscum* i oraciju *Domine sancte*... Poslije toga sklopi ruke pred prsima, okrene se k bolesniku i blagoslovi ga veleći: *Benedictio Dei omnipotentis* ... Svijetlo se ugasi, svećenik svuče stolu i roketu, te polazi kući.

Dodatak. 8. Ako svećenik podjeljuje istom prilikom Posljednju Pomast i Apostolski blagoslov, tada će svršivši obred pričešćivanja promijeniti stolu t. j. uzeti (ili preokrenuti) ljubičastu. Ispušta se *Pax huic domui* i *Asperges*, odmah će dati bolesniku[6] da poljubi križ i, ako je potrebno, poučiti ga o tom svetom sakramentu. Poslije toga kaže *Adjutorium nostrum* ... tri oracije: *Introëat, Oremus et depre-*

[1] S druge strane može ta stola biti ljubičasta, da je upotrebi kao ljubičastu kod ispovijedanja, dijeljenja Posljednje Pomasti i Apostolskoga blagoslova. Zaključujemo ovo iz D. a. 3086, VII, koji dopušta takovu dvostruku stolu kod podjeljivanja Krsta. — [2] Toliko, koliko je osoba za pričest; ako je samo jedna, uzme samo jednu česticu. — [3] Nikako nije u redu, da svećenik sam ide bez podvornika, ili sam jaši poslavši čovjeka, koji je došao po nj, drugim putem pred sobom. Osobito u ovom posljednjem slučaju baš mu je nužno, da bude neko uz njega, jer se može lako dogoditi kakova nesreća, da spane s konja ili se konj poplaši. — [4] Može se i voziti i jašiti (Rit. Rom. IV. 4 n. 10). Pritom valja paziti, da bude sve dostojno, koliko već prilike dopuštaju. — [5] Por. Kieffer[3] str. 313. — [6] Ako je u posudici ostala još koja sveta čestica, jer mu poslije valja ići k drugom bolesniku, pazit će da se prema Presvetom vlada, kako je propisano: dakle, kad odlazi od stola, pokleknut će na jedno koljeno, a tako kada se opet vrati. U tom slučaju držimo da će i blagoslov s Presvetim dati tek, kad bude odlazio iz kuće bolesnikove, a ne odmah poslije pričesti.

cemur i *Exaudi nos*. Ova se posljednja ima govoriti, ma da je već govorena prije svete pričesti. Isto tako moli se *Confiteor* i poslije njega daje običajna apsolucija, i ako se je molio prije pričesti. Kad moli oraciju *In nomine Patris* napravivši najprije križ desnom rukom nad bolesnikom, ispruži istu ruku nad bolesnika, a da ga se ne tiče.

9. Ako se poslije pričesti i Posljednje Pomasti daje odmah Apostolski blagoslov ispušta se također *Pax huic domui* i *Asperges*. *Confiteor* se imade opet moliti, ali se na ovom mjestu uvijek ispušta *Indulgentiam*.[1]

c) Privatno nošenje sv. pričesti bolesniku.

1. Iz važnih razloga, a uz odobrenje ordinarija[2] može se sv. pričest nositi bolesniku posve privatno uz propis, što ga je izdao Benedikt XIV. a ponovila S. C. de discipl. Sacram 23. XII. 1912 ad III.:[3] „Sacerdos stolam semper habeat propriis coopertam vestibus: in sacculo, seu bursa Pyxidem recondat, quam per funiculos collo appensam in sinu reponat; et nunquam solus procedat, sed uno saltem fideli, in defectu Clerici, associetur."

2. Posudica za sv. pričest i burza (kesa) iste su kao pod b). Reketu će dati čovjeku, koji će ga pratiti, ili staviti u torbu za proviziju.

3. Kada ima uzeti presv. Sakramenat, postupat će ovako:[4] U sakristiji obuče roketu i bijelu stolu, pođe s burzom i posudicom k oltaru, tamo uz propisane reverencije [a) 4; b) 4] uzme jednu česticu ili koliko ih treba i stavi u posudicu. Zatvorivši tabernakul i stavivši posudicu s Presvetim u bursu ostavi je na oltaru te se uz dužne reverencije vrati u sakristiju. Tu skine roketu, a bijelu štolu ostavi na reverendi, preko toga obuče kaput te pođe k oltaru; dolje napravi duplex genufleksiju, uzađe gore, poklekne i uzme kesicu i ovjesi je oko vrata i sve to stavi pod gornje odijelo tako da se izvana ništa neopaža. Tada klanjajući se tiho Spasitelju ide čedno u pratnji kojega vjernika k bolesniku.

4. Došavši u kuću bolesnikovu pozdravi po običaju *Pax huic domui*, položi Sakramenat na stol, obuče roketu i stavi na nju stolu, tada izvadi posudicu sa Sakramentom iz kesice, poklekne i govori *Asperges*. Dalje sve, kako je rečeno pod b) odnosno pod a).

[1] Rit. Rom. V. 6. n. 6; Coll. r. z. IV. 2. n. 5. — [2] Coll. r. z. IV. — [3] A A S. IV. pg. 725; Rit. Rom. Appen. pg. 11*. — [4] Schüch-Polz, Pastir. bog str. 511. bilj. 2.

DRUGI DIO.

Razni obredi preko godine.

Općenite bilješke.[1]

1. U ovom dijelu govori se o blagoslovu svijeća na Svijećnicu, pepela na Pepelnicu i palma na Cvijetnicu; zatim o obredima triju posljednjih dana Velikoga tjedna.

2. Obredi na Svijećnicu, Pepelnicu i Cvjetnicu te posljednja tri dana Velikoga tjedna smiju se obavljati samo na dva načina: ili po misalu ili po Memoriale Rituum Benedicti XIII.[2] Prema tomu će ovaj dio obuhvatati dva odsjeka: Obredi po Memoriale Rituum i isti obredi ali svečanim načinom po misalu.

3. Po misalu, dakle svečanim načinom uz pjevanje i asistenciju đakona i subđakona, imaju se ti obredi izvoditi u svim crkvama katedralnim, kolegiatnim,[3] konventualnim[4] (gdje je *obligatio chori*) i župskim; u konventualnim i župskim, razumije se, ako je dosta klera.

4. Po Memoriale Rituum imaju se vršiti obredi u svim onim konventualnim[5] (gdje je obligatio chori) i župskim[6] crkvama, u kojima se ne mogu vršiti po misalu, jer nema dosta klera, ali se mogu dobiti 3 ili 4 klerika. — Ako se u tim crkvama ne mogu obavljati obredi Velikoga tjedna ni po Memoriale Rituum, tada u redovničkim crkvama strogih redova (pri zatvorenim vratima) ili još bolje u privatnim njihovim oratorijima[7] čita poglavar svetu misu na Vel. četvrtak i pod njom pričesti članove svoje kuće, ostali se obredi ne vrše niti na ovaj dan, niti na dva dana, što slijede. U župskim pako crkvama, u kojima se ne bi ni po Memoriale Rituum mogli obavljati obredi Velikoga tjedna, imaju se ispustiti, samo na Vel. četvrtak mogla bi se služiti tiha sv. misa, ali uz dopuštenje Ordinarija, koje valja svake godine iznova tražiti.[8] Na Vel. subotu valja svakako i u ovakovim župskim crkvama, koje imadu *fontem baptismalem fixum,*[9] izvršiti obrede po Memoriale Rituum.[10]

---

[1] Poredi: V. ab Appeltern I. n. 346. [2] Cijeli naslov glasi: Memoriale Rituum pro aliquibus praestantioribus sacris functionibus persolvendis in minoribus ecclesiis parochialibus jussu Benedicti XIII. Pont. Max. editum. — [3] Crkve, koje imadu collegium canonicorum. — [4] Ili regularne (redovničke), »quae pro habitatione, divinisque officiis Religiosorum principaliter erectae sunt. Reiffenstuel kod V. ab Appeltern. — [5] D. a. 3697, XVII. — [6] Memoriale je i izdan za manje župske crkve. — [7] D. a. 2799, II. — [8] Ib. 2616, I. — [9] Ib. 630. — [10] Ib. 2970, V.

5. U crkvama, koje nijesu ni katedralne, ni kolegiatne, ni konventualne, ni župske, te u javnim i polujavnim kapelama, u kojima se stalno čuva presv. Sakramenat, ako imadu dosta klera, mogu se obavljati svi ovi obredi po misalu, dakle svečano.[1] Ako nemaju takove crkve i kapele dosta klera, tada se mogu u njima obredi vršiti po Memoriale Rituum na Svijećnicu, Pepelnicu i Cvjetnicu,[2] ali na posljednja tri dana Velikoga tjedna ne smiju bez posebnoga papinskoga indulta.[3]

6. Prema tomu govori se ovdje, kako se obredi na Svijećnicu, Pepelnicu, Cvjetnicu i tri posljednja dana Velikog tjedna imaju vršiti svečanim načinom po misalu i jednostavnije po Memoriale Rituum. Budući da je svrha ovoga rada više se obazirati na manje crkve, to će biti prije govor o tim obredima, kako se imadu vršiti po Memoriale Rituum i to svi obredi redom, što ih Memoriale sadržava, a onda kako se isti obredi imadu po misalu svečano vršiti.

7. Što se tiče obreda prema Memoriale, bit će najbolje tako učiniti, da se navede cijeli Memoriale doslovno, a u notama doda tumač ove ili one akcije.

I. OBREDI PO „MEMORIALE RITUUM“.

Monitum.[1*]

Ut Ritus, ac sacrae Caeremoniae, visibilia Religionis ac pietatis signa, per quae mentes fidelium ad rerum altissimarum contemplationem excitantur, in minoribus ecclesiis parochialibus almae hujus Urbis exacte ac uniformiter exerceantur: utque hujusmodi ecclesiarum rectores ab exsolvendis functionibus illis praecipuis, quibus alma Mater ecclesia praestantiora nostrae Redemptionis indixit recolenda mysteria, minime vel perstrictus parochialium clericorum numerus detineat, vel insuetorum rituum anfractus deterreat; ex decreto particularis Congregationis, a Ss. Domino nostro Benedicto PP. XIII. indictae, sub die 4. Decembris proxime elapsi anni 1724 pro nonnullis ad sacram Visitationem ecclesiarum parochialium Urbis spectantibus, et a Sanctitate Sua confirmato, rectoribus ipsis Memoriale hoc Rituum, typis datum, proponitur observandum.

Exactissimam praescriptorum rituum, cum perstrictissimo clericorum numero, exhibet praxim. Ut plurimum tres tantum requirit:

---

[1] Ako na koji način zavise od župske crkve, tada će biti svakako potrebno, da traže dopuštenje u biskupa, makar i mogu te funkcije svečano obaviti (D. a. 3366; 3608, I). — [2] D. a. 3813, I. — [3] Ib. 3390.

[1*] De Amicis (II. 83, 15) veli, da se obredi po Memoriale Rituum mogu vršiti s pjevanjem samo, ako ima pjevača, pozivajući se na A Carpo i De Herdta. Isto tako i Müller (str. 124, 3) misli, da se može pjevati, gdje je običaj. Pa ni u samom Memoriale nigdje se ne brani, a ni ne zapovijeda pjevanje. — Ab Appeltern veli da se imaju obredi vršiti *sine cantu* krivo se pozivajući na odluku S. R. C. u D. a. 3505, VI.

vix quartum desiderat. Parocho tamen curae erit, designatos clericos,[2] quasi manuducens, praecedenter in actionibus peragendis instruere, ut in eisdem attente, et expedite se gerant, neque oscitanter, quo se vertant, nesciant.

Eosdem insuper clericos modulari, aequa vocum concordia, ea, quae in processionibus recitanda praecipiuntur, edoceat: quaeque, ut inoffenso percurrantur pede, suis locis, in ipso hoc Memoriali, per extensum inserere, consonum visum est;[3] ut unus idemque libellus, et quae agenda, et quae recitanda, suppeditet.

Sex, semel in anno occurentes, functiones enucleate exponuntur: ex quibus haud difficile erit, methodum excerpere pro consimilibus: ut in omnibus custodia sacrarum Caeremoniarum semper effulgeat.

TITULUS I.

De benedictione candelarum in festo Purificationis B. Mariae Virginis.

Caput I.

De praeparandis pro benedictione, processione et Missa.

In abaco seu credentia altaris majoris:

1. Calix pro Missa, cum omnibus ornamentis coloris albi: ni festum incidat in Dominica privilegiata, quia tunc coloris violacei.

2. Planeta, stola et manipulus coloris albi, vel violacei, si in Dominica ut supra.[4]

3. Thuribulum, et navicula cum thure.

4. Vas aquae benedictae cum aspersorio.

5. Pelvis cum medulla panis, et vasa pro lotione manuum post distributionem candelarum.

6. Manutergium.

8. Pelvicula cum ampullis vivi et aquae, et mappula ad manus tergendas.

8. Exemplaria hujus Memorialis[5] pro recitandis in processione.

---

[2] Miesto klerika mogu se upotrebiti laici, odrasliji dječaci ili učenici, samo ih valja dobro uvježbati i dati im druga odijela. Tako V. ab Appeltern pozivajući se na A. a Carpo i de Herdta (V. ab Appeltern I, 346 u noti 4). Poredi također: de Amicis II; 83, 4; Müller, str. 124, 1. To vrijedi za sve funkcije, o kojima će biti govor. Gdje će se god govoriti u Memoriale Rituum o klericima, razumijevaj uvijek dobro uvježbane dječake, gdje nema klerika. — Kad se u Memoriale govori o tri ili četiri klerika, ne će se tim reći, da ih ne bi smjelo biti više.

[3] Mi ćemo tekst ispuštati radi prostora, nego ćemo samo upozoriti na Misal.

[4] Kalež i misno odijelo mogu se prirediti i u sakristiji, ako se poslije blagoslova odnosno poslije procesije vraća u sakristiju (Müller str. 129). To se preporučuje svakako, ako se u crkvi radi nezgodna prostora, ne mogu te stvari smjestiti, kako bi dolikovalo.

[5] Ili kakova druga knjiga (n. pr. mali misal), u kojoj se nalazi ono, što treba bilo pjevati bilo recitirati.

In altari:

1. Pallium[6] violaceum faciliter amovibile, et aptatum super aliud albi coloris, si Missa erit de Beata Maria.

2. Missale in cornu epistolae super pulvino violaceo, vel parvo legili.

Prope cornu epistolae in plano:

1. Mensa cooperta mantili albo, et super eam candelae benedicendae, similiter aliqua mappa munda coopertae.

2. Crux processionalis.

In sacristia:

1. Tria superpellicea pro clericis.[7]

2. Amictus, alba, cingulus, stola et pluviale coloris violacei pro Celebrante.[8]

3. Foculus cum igne et forcipe.

Caput II.

De sacris ritibus in festo Purificationis Beatae Mariae Virginis absolvendis.

§. I. De benedictione candelarum.

1. Circa horam diei Tertiam[9] tres clerici, talari habitu induti, accipiunt superpellicea in sacristia, atque disponunt omnia, ut in Capite praecedente.[10]

2. Festivo Campanarum sonitu convocetur populus.

3. Celebrans, facta praeparatione ad Missam, ac lotis manibus in sacristia, ministrantibus secundo et tertio clerico, accipit super cottam[11] amictum, albam, cingulum, stolam, et pluviale coloris violacei.

(Si fuerit dies Dominica, Celebrans sic indutus benedicit aquam pro aspersione, ut in Missali.)

4. Interim primus clericus amovet ab altari vasa florum,[12] et candelas in eo accendit.[13]

5. Celebrans, facta cum clericis debita reverentia cruci, vel sacrae aliae imagini in sacristia, praecedente primo clerico, manibus

---

[6] Antipendium.

[7] Ako se mjesto klerika uzmu ministranti, tada odijelo za ministrante.

[8] Vidi gore, što je rečeno pod 4.

[9] Oko 9 sati ili kako je već zgodno i običaj.

[10] Ako nema klerika, neka svećenik sam sve uredi; kalež odnese na stolić i otvori misal na oltaru, kamo ga je donesao ministrant ili sakristan. Uređujući to, dolikuje se, da bude obučen u roketu bez stole, ali nikako posve obučen, bilo u pluvijal bilo u misno ruho. Ako se kalež ne nosi na stolić, tada neka pokaže ministrantu, gdje ima otvoriti misal.

[11] Ili bez nje. Gledaj u I. dijelu: Obred tihe sv. mise 1, 3.

[12] Neka to učini sakristan.

[13] Treba da gori više od dvije svijeće — četiri ili šest.

junctis, medius inter secundum et tertium clericum,[14] elevantes frimbrias pluvialis, tecto capite, procedit ad altare

6. Ante infimum gradum deponit biretum in manibus primi clerici, qui eo reposito, candelas discooperit.

7. Celebrans, facta in plano reverentia cruci,[15] vel genuflexione super infimo gradu, si adsit Tabernaculum recondens Ss. Eucharistiam, ascendit ad altare, et osculatur illud in medio.

(Si facienda sit aspersio aquae benedictae, Celebrans genuflexus in primo gradu inferiori procedit ad aspersionem, ut in Missali, et deinde ascendit ad altare, ut supra.)

8. Celebrans, osculato altari, accedit ad cornu epistolae, semper medius inter clericos,[16] ut in numero 5.

9. Ibidem facie ad altare, manibus junctis,[17] in tono feriali, dicit: *Dominus vobiscum*, et postea subjungit: *Oremus*, et orationem: *Domine sancte* etc. cum quatuor aliis Orationibus.[18]

10. Interim primus clericus ponit[19] ignem in thuribulo, et accipit naviculam.

11. Dum dicitur quinta Oratio, tertius clericus, qui erat a sinistris Celebrantis, facta genuflexione altari, recedit, et accepto e credentia vase aquae benedictae, una cum clerico thuriferario accedit ad Celebrantem.

12. Celebrans, completa quinta Oratione, ministrante cum osculis consuetis naviculam secundo clerico, qui est ad dexteris ejus, imponit cum benedictione incensum in thuribulo.[20]

---

[14] Ako ministranti nijesu klerici, tada će ići pred celebrantom, koji stupa sam, sklopljenih ruku i pokrite glave.

[15] Klerici ili ministranti imaju genuflektirati bio presv. Sakramenat u oltaru ili ne bio.

[16] Ako ministranti nijesu klerici, tada mogu zgodno stajati in plano: prvi in cornu epistolae između kredence i stolića na kojem su svijeće, drugi iza celebranta na strani epistole a treći na strani evanđelja.

[17] Celebrant drži sklopljene ruke na *Dominus vobiscum,* na *Oremus* i kroz cijelu oraciju. Tako sklopljene ruke drži kod svih blagoslova; samo, kad treba praviti križ nad stvarima, koje se blagoslivlju, stavi lijevu ruku na oltar, a desnom ispruženom pravi veliki križ nad predmetima. Isto tako sklopljenih ruku treba da pravi propisane inklinacije.

[18] Oracije, koje imadu dugi završetak, pjevaju se in tono feriali missae t. j. u jednom glasu cijela oracija i završetak. One oracije, koje imadu kratki završetak, pjevaju se tako, da prije završetka zadnji slog (gdjekojiput 2) spusti glas za malu tercu (semiditonum) isto tako i završetak.

[19] Ako je već u sakristiji stavljena vatra u kadionicu i prvi je klerik (ministrant) nosio kadionicu kad su išli k oltaru, tada kod priprave (C. I, 3) otpada *Thuribulum,* koji se tada priredi u sakristiji. No mogao bi prvi klerik (ministrant) tek pod petom oracijom doći iz sakristije s kadionicom, tako da i on ne bi trebao odmah na početku s ostalima ići k oltaru (Poredi: De Amicis II, 86, 9).

[20] Celebrant hoteći staviti tamjan okrene se prema ministrantima, koji stoje: prvi s kadionicom, drugi s navikulom i treći s blagoslovljenom vodom poredani in cornu epistolae.

13. Deinde, accepto aspersorio a secundo clerico,[21] ter aspergit candelas, in medio, a dextris earum, et a sinistris, dicens submissa voce Antiphonam: *Asperges me* etc.[22]

14. Successive similiter triplici ductu[23] candelas adolet incenso, nihil dicens.

15. Completa benedictione, Celebrans facta in medio altaris debita reverentia, sedebit tecto capite super scabello in suppedaneo a parte evangelii, et gravi sermone populum admonebit de institutione hujus solemnitatis, atque mysteriis, et utilitate candelarum benedictarum, utque populus reverenter accedat ad distributionem.[24]

§. II. De distributione candelarum.

1. Expleto sermone, primus clericus[25] accipit e mensa candelam pro Celebrante, et nisi adsit aliquis in presbyterali[26] ordine constitutus, eam collocat in medio altaris.

2. Celebrans, facta reverentia in medio altaris, genuflectit super suppedaneo facie ad crucem.

3. Sic genuflexus accipit ex altari candelam, et eam osculatur, et tradit primo clerico servandam.

(Si adsit aliquis sacerdos,[27] hic dabit candelam Celebranti stanti facie ad populum, cum osculo candelae tantum, et Celebrans similiter candelam tantum osculabitur.)

4. Deinde Celebrans[28] accedit ad cornu epistolae, et alternatim cum suis clericis alta et aequa voce, more Clericorum Regularium, recitabit Antiphonam: *Lumen* etc. et Canticum: *Nunc dimittis* etc.[29]

---

[21] Drugi ministrant, kako je celebrant stavio tamjan u kadionicu, preda navikulu prvome ministrantu a od trećega uzme aspergil i uz dužne poljupce dade ga celebrantu. Treba paziti, da ministranti ne bi priječili svojim položajem, te celebrant ne bi mogao poškropiti i poslije pokaditi svijeća.

[22] Govori cijelu antifonu: *Asperges me, Domine, hyssopo et mundabor, lavabis me et super nivem dealbabor,* ali je ne pjeva niti psalma ne dodaje. Ako puk sam ima svijeće u rukama, okrene se i prema puku, te ih triput poškropi, a poslije i pokadi. Puk valja poučiti, da svijeće, što ih nosi na blagoslov, moraju biti barem djelomice od voska (Kieffer §. 85), inače ne primaju blagoslova.

[23] Unico ictu.

[24] Ako se ovdje govori, tada treći ministrant, čim celebrant pokadi svijeće, uzme stolac i postavi ga na supedanej na strani evanđelja, zatim dade celebrantu biret uz dužne poljupce. — Ako se pak ovdje ne govori, svakako je dobro, da se u nedjelju prije Svijećnice u propovijedi rastumači narodu ovaj svečani blagoslov svijeća, te samo značenje blagoslovenih svijeća.

[25] Dotle treći uzme od celebranta biret i makne stolac.

[26] Inače predade nazočnom svećeniku, koji će je dati celebrantu.

[27] Ima obući roketu bez stole. On prima od celebranta svijeću klečeći i ljubi mu ruku (D. a. 2148, V).

[28] Ako imade kor, koji pjeva, tada celebrant s klericima ispušta ovu antifonu i kantikum te odmah dijeli svijeće (De Amicis II, 86, 16).

[29] U misalu je cijeli tekst.

5. Repetita post *Sicut erat in principio* etc. Antiphona *Lumen* etc., Celebrans, facta inclinatione cruci, vertit se ad populum, et distribuit candelas primo presbyteris, si adsint; deinde clericis,[30] dispositis seriatim super ora suppedanei, et digniores prope cornu epistolae: qui omnes genuflexi candelam et manum Celebrantis osculabuntur.

6. Deinde Celebrans facta reverentia altari, medius inter suos clericos accedit ad cancellos presbyterii a parte epistolae.[31]

7. Ibidem incipit distribuere candelas, primo viris, deinde foeminis,[32] praebente ei candelas tertio clerico a sinistris, allatas a primo clerico.

8. Completa distributione,[33] Celebrans lavabit manus in plano epistolae, fundente aqua primo clerico, et aliis duobus manutergium ministrantibus.

9. Celebrans lotis manibus, accedit ante altare per longiorem, factaque in medio cruci reverentia,[34] pergit ad librum in cornu epistolae.

10. Ibi cum suis clericis alta voce recitabit[35] Antiphonam *Exsurge Domine* etc.[36]

11. Deinde stans[37] ibidem subdit: *Oremus,*[38] et si sit post Septuagesimam, et non in die Dominico, subjungit ipsemet, ac genuflectens cum omnibus: *Flectamus genua,* et secundus clericus primo surgens, respondet: *Levate.*

12. Postmodum Celebrans dicet Orationem: *Exaudi quaesumus Domine* etc. semper tenens manus junctas, u supra.

---

[30] I ako ministri nijesu klerici, ipak primaju i oni kod oltara svijeće ratione officii prije svih drugih laika. Poredaju se tako, da drugi bude u sredini, njemu s desne prvi, a s lijeve treći.

[31] Klerici (ministranti) drugi i treći predadu svoje svijeće prvome, koji ih sa svojom stavi na stolić, tada uzme svijeće, koje se imadu dijeliti puku. Pred oltarom naprave svi reverenciju. Uz celebranta ide s desne drugi, a s lijeve treći klerik, dok prvi otraga nosi svijeće, koje se imadu dijeliti. Treći klerik prima od prvoga svijeće i daje ih celebrantu, dok drugi podržava plašt, da ne smeta kod dijeljenja.

[32] Žene neka ne ljube ruke celebrantu (De Amicis II, 84, 10; Müller i drugi).

[33] Ako se puku ne dijele svijeće, jer ih sam donosi i u rukama drži, kada se blagoslivlju, tada odmah podijelivši klericima polazi in plano epistolae, da ruke pere ili ih pere na istom mjestu, gdje pod misom na Lavabo (De Amicis II, 86, 19).

[34] Ako se u oltaru čuva presv. Sakramenat, tada genuflektira na najnižoj stepenici. Ako nije dijelio puku svijeća, nego je ruke prao na mjestu epistole (kao na *Lavabo*), odmah ostajući na mjestu nastavi Antifonu, o čemu govori 10. točka gori.

[35] Ako je kor pjevača, tada pjevaju Antifonu.

[36] Dalje u misalu.

[37] Klerici (ministri) stoje kao na početku.

[38] Ako je prijašnje oracije pjevao, i ovu pjeva.

§. III. De Processione.[39]

1. Completa Oratione, Celebrans[40] accedit ad medium altaris, ibidem accipit a primo clerico candelam accensam, et exemplar hujus Memorialis, vel rituale pro Antiphonis in processione cantandis.

2. Duo alii clerici similiter accipiunt candelas accensas, et exemplaria hujus Ritualis.

3. Celebrans vertit se ad populum, et dicit: *Procedamus in pace;* et clerici respondent: *In nomine Christi. Amen.*[41]

4. Celebrans incipit[42] recitare Antiphonam *Adorna* etc., ut infra, et alternatim cum clericis sibi assistentibus reliquas Antiphonas prosequetur.

5. Responso, ut supra: *In nomine Christi. Amen,* primus clericus accipit crucem processionalem;[43] et facta genuflexione altari, vertit se ad populum, et procedit, juxta consuetudinem, vel extra ecclesiam, vel intus eamdem et dirigit processionem a sua parte dextera, et circuit, et redit ante altare.

6. Subsequitur Celebrans tecto capite, medius inter clericos, recitans[44] cum eis sequentes Antiphonas redactas ad versus, ut commodius cantentur.

Antiphona: Adorna etc.

Alia Antiphona: Responsum etc.[45]

7. Ingrediendo ecclesiam, si extra eam processum fuit, vel in ipso cancellorum presbyterii ingressu, si processio intus ecclesiam peracta fuit, recitatur sequens Responsorium: *Optulerunt* etc.[46]

---

[39] Kieffer i Müller prema Falise-u drže, da procesija na Svijećnicu i Cvjetnicu ne obvezuje crkava, u kojima nema obligatnoga kora. – Ako je Presveti Sakramenat javno izložen, za XL-satno klanjanje, procesija se ima svakako ispustiti, a blagoslov svijeća (pepela i palma) može se ispustiti, ali se može obaviti na pokrajnom oltaru ili kapelici (D. a. 2621, IX). Ako se ekspozicija bez apostolskoga indulta prekida noću, tada se ima presv. Sakramenat reponirati, dok traje blagoslov svijeća (palma) i procesija, ili se taj blagoslov s procesijom izvrši rano u jutro, a poslije Presveti eksponira (De Amicis II, 83, 3).

[40] Ako ima više klerika, tada će još na ovom mjestu celebrant staviti tamjan u kadionicu (D. a. 4198, I) uz običajni blagoslov, a tada će ići u sredinu oltara, okrenuti se k puku i reći: *Procedamus.* — Memoriale ne zahtijeva turifera, ali ga i ne brani.

[41] Celebrant dobivši odgovor siđe pred oltar i, kad su svi pripravni, napravi reverenciju oltaru (D. a. 4198, II) — naklon ili genufleksiju – a svi genuflektiraju te sad polaze u procesiji.

[42] Počne recitirati poslije revenrecije oltaru; ako ima kor pjevača, pjevati će sve redom antifone.

[43] Lice raspela treba da gleda napred. — Ako ima klerika više, mogla bi dvojica ići uz križ sa svijetnjacima, na kojima su zapaljene svijeće; ako je i turifer, on ide naprijed, a onda križ između svijeća. — Prije nego će poći, ovako stoje pred oltarom okrenuti k oltaru: Celebrant u sredini pred najnižom stepenicom, uz njega drugi i treći klerik, iza njih prvi klerik s križem (uz njega dva svjećonoše, a iza njega turifer). Tada naprave svi zajedno reverenciju prema oltaru (vidi gore 41).

[44] Ako pjevači ne pjevaju.

[45] U misalu cijeli tekst.

[46] U misalu tekst.

8. Clericus cum cruce, facta ante altare genuflexione, deponit eam in loco suo.[47]

9. Celebrans absolvit Responsorium ante altare.

§. IV. De Missa post Processionem.

1. Absoluto Responsorio, primus clericus resumit candelas a Celebrante et clericis, extinguit, et servat in credentia.

2. Celebrans facta reverentia altari accedit ad planum epistolae,[48] in loco ubi alias sedetur in Missa solemni; et per manus secundi et tertii clerici deponit pluviale et stolam violaceam, et accipit manipulum, stolam et planetam coloris albi, si Missa erit de Beata Maria; alias deposito pluviali, accipit manipulum, et planetam violaceam pro Missa de Dominica.

3. Interim, si Missa erit celebranda de festo, primus clericus amovet pallium violaceum ab altari, remanente albo, et apponit vasa florum inter candelabra;[49] et successive defert calicem paratum ad altare et expanso corporali, eumdem in medio concinne collocat.[50]

4. Celebrans procedit ad Missam, in qua, si erit de festo, clerici tenebunt candelas accensas[51] ad Evangelium, et ab Elevatione usque ad Sumptionem.

5. Dum Celebrans legit Antiphonam *Communio*, primus clericus amovet calicem ab altari, et refert ad credentiam.[52]

6. Completa Missa[53] Celebrans, praecedentibus clericis, redit, manibus junctis,[54] in sacristiam.

7. Ibi deponit paramenta missalia, et gratias agit de more.

8. Clerici ex altari et abaco reportant omnia in sacristia, et quaeque suis locis reponunt.

---

[47] Ako su svjećonoše, oni također postave svijeće na stolić. — I svi ostali, kad dođu k oltaru, treba da učine propisanu reverenciju, no ostaju stojeći pred oltarom, dok se ne svrši Responzorij.

[48] Ako je kalež i misno odijelo priređeno u sakristiji (vidi gore 4), tada učinivši reverenciju oltaru, pokrije glavu biretom, te pođe sa svim klericima u sakristiju, gdje obuče misno odijelo. Uzme kalež te polazi k oltaru.

[49] Antipendium ljubičasti može sakristan za vrijeme procesije maknuti te na oltar staviti cvijeće.

[50] Ako je klerik, koji ima niže redove ili barem tonsuru (D. a. 4181, IV. V. VI); inače sam celebrant obukavši se za misu uzme sa stolića priređen kalež te polazi k oltaru, te po običaju rasprostre korporal i postavi kalež na nj, kako to biva kod privatne mise.

[51] Ako je misa nedjeljna, tada se ne drže zapaljene svijeće. Klerici drže svijeće na evanđelje i od podizanja do pričesti sa sv. Krvlju, u koliko nijesu s podvorbom zabavljeni.

[52] Ako imade barem tonsuru; gledaj gore 50; inače ostaje kalež kao kod privatne mise na oltaru do konca, te ga sam celebrant nosi u sakristiju.

[53] Ako i nije bila pjevana, ispuštaju se molitve, koje se mole poslije privatne mise.

[54] Ako ne nosi kaleža.

TITULUS II.

De benedictione cinerum in capite Jejunii.[55]

Caput I.

De praeparandis pro benedictione et Missa.

In abaco seu credentia altaris majoris:

1. Calix paratus pro Missa, cum velo, et bursa coloris violacei.
2. Manipulus et planeta violacea.[56]
3. Thuribulum, et navicula cum thure.[57]
4. Vas aquae benedictae cum aspersorio.
5. Pelvis cum medulla panis, et vasa ad lavandas manus post cinerum distributione.
6. Manutergium.
7. Pelvicula cum ampullis vini et aquae, et mappula ad manus tergendas.

In altari:

1. Altare cum pallio violaceo, cruce et candelabris cum cereis, absque vasis florum.
2. Missale in cornu epistolae super pulvino violaceo aut legili.
3. Vas argenteum, vel ex alia pulchra materia, cum cineribus ex ramis in praecedenti Dominica Palmarum benedictis, combustis et subtiliter cribratis, et aridis,[58] coopertum vel operculo consimili, vel velo violaceo: inter Missale, et cornu epistolae.

In sacristia:

1. Tria superpellicea pro clericis.
2. Amictus, alba, cingulus, stola et pluviale coloris violacei.
3. Foculus cum carbonibus accensis et forcipe.

Caput II.

De sacris ritibus in Feria IV. cinerum persolvendis.

§. 1. De benedictione cinerum.

1. Dispositis omnibus,[59] ut supra, per clericos indutos superpelliceis, hora congrua, solito campanarum signo convocetur populus ad ecclesiam.

---

[55] Osim svečanoga blagoslova pepela, može pepeo blagosloviti privatno rano u jutro svećenik, koji tom prilikom čita sve ono, što je u misalu, također i antifonu: *Imutemur habitu* poškropivši i pokadivši pepeo. Može tada kojigod svećenik pepeliti vjernike, no sam sebe ne smije (D. a. 2704, V). — Gdje je mnogo puka, može i drugi svećenik na pokrajnom oltaru pepeliti. Može se u tom slučaju i tako udesiti, da celebrant, kada se svečano blagoslivlje pepeo — bilo po missalu bilo po Memoriale Rituum —, obavi samo liturgičko pepeljenje, t. j. popepeli sebe, službenike i nekolicinu najbližih vjernika; ostale pepeli poslije sv. mise.

[56] Gledaj gori br. 4.

[57] I za kadionicu će možda biti zgodnije, da se priredi u sakristiji.

[58] D. a. 130, III.

[59] Vidi 10.

2. Celebrans in sacristia, lotis manibus, per manus secundi et tertii clerici accipit super cottam amictum, albam, cingulum, stolam et pluviale coloris violacei.

3. Primus clericus accendit candelas[60] super altare et deinde in sacristiam redit.

4. Proceditur, facta reverentia cruci in sacristia, vel sacrae imagini, ad altare majus.

5. Praecedit primus clericus manibus junctis, et subsequitur celebrans tecto capite medius inter secundum et tertium clericum.[61]

6. Celebrans ante altare deponit biretum in manus primi clerici, et facit debitam reverentiam altari.[62]

7. Ascendit altare, medius inter secundum et tertium clericum[63] et osculatur illud in medio.

8. Interim primus clericus, deposito bireto, discooperit cineres.

9. Celebrans accedit ad cornu epistolae, et ex Missali recitat cum suis clericis Antiphonam: *Exaudi* etc.

10. Interim primus clericus praeparat thuribulum cum igne.

11. Repetita Antiphona *Exaudi,* celebrans stans ibidem, non se vertens ad populum, dicit in tono feriali, ac manibus junctis: *Dominus vobiscum,* et postmodum subjungit quatuor Orationes.[64]

12. Dum dicitur quarta Oratio, tertius clericus facta genuflexione altari, accipit vas aquae benedictae, et una cum clerico thurifeario accedit ad Celebrantem.[65]

13. Celebrans ministerio secundi clerici imponit incensum in thuribulo, et deinde aspergit, et thurificat cineres de more.[66]

14. Expleta benedictione, vas cum cineribus ponitur in medio altaris.

15. Celebrans sedens, ut alias in suppedaneo habet sermonem ad populum super benedictione et impositione cinerum in hac feria.[67]

§. II. De cinerum impositione.

1. Celebrans, absente alio Sacerdote, facta reverentia cruci, genuflectit super suppedaneo in medio.

2. Sic genuflexus sibi ipsi cinerem in modum crucis imponit in capite, nihil dicens.

(Si adsit alius sacerdos, hic sine stola accedens ad altare, imponit cineres celebranti, qui stabit capite inclinato, et facie versa ad populum, dicendo: *Memento homo, quia pulvis es, et in pulverem reverteris.*)

3. Celebrans acceptis cineribus, accedit ad Missale in cornu epistolae, et recitat cum clericis, ut supra, Antiphonam *Immutemur*[68] etc. usque ad finem.

[60] Gledaj 13. — [61] Gledaj 14. — [62] Gledaj 15. — [63] Gledaj 16.
[64] Što se tiče držanja ruku i tona u pjevanju gledaj 17 i 18.
[65] Gledaj 19.
[66] Gledaj 20. Što se tiče škropljenja i kađenja, vrijedi, što je rečeno 21, 22.
[67] Gledaj 24.
[68] Ako je kor, tada on pjeva ovu antifonu, dok celebrant pepeli.

4. Deinde imponit[69] cineres omnibus de clero,[70] dispositis super oram suppedanei, et dignior erit proximior ad latus epistolae; dicens: *Memento homo, quia pulvis es, et in pulverem reverteris.*

5. Celebrans facta reverentia altari, medius inter secundum et tertium clericum,[71] accedit ad cancellos presbiterii e regione epistolae, et imponit cineres primo viris, deinde foeminis.[72]

6. Completa impositione, celebrans in plano epistolae, ministrantibus clerici, lavat manus cum mica panis et tergit.

7. Deinde ascendit altare per longiorem, et facta reverentia in medio, pergit ad latus epistolae.

8. Ibidem facie ad altare dicit manibus junctis: *Dominus vobiscum,* et orationem: *Concede nobis Domine* etc.; et facta ibidem reverentia altari descendit ad planum epistolae.[73]

§. III. De Missa.

1. Celebrans in plano epistolae prope scabellum, adjuvantibus suis clericis, deponat pluviale, et accipit manipulum et planetam et sedet aliquantulum.

2. Interim primus clericus defert calicem ad altare,[74] et expanso corporali in medio ejus, aptat calicem super illud.

3. Celebrans procedit ad Missam, in qua omnia ut in Missali.[75]

4. Dum dicitur *Communio,* primus clericus amovet calicem ab altari, et defert ad credentiam.[76]

5. Completa Missa, Celebrans redit, praecedentibus clericis, manibus junctis,[77] in sacristiam, ubi, depositis paramentis missalibus, Deo gratias agit.

6. Clerici reportant omnia in sacristiá, et recondunt.

---

[69] Pepeo se uzima palcem i kažiprstom desne ruke (ostali su prsti stisnuti i zgrčeni), te se sipa u obliku križa na glavu (po kosi) *super verticem.*

[70] Najprije onomu, koji je njega pepelio; ako ministri nijesu klerici, ipak se i oni pepele kod oltara; poredaju se kako je rečeno 30.

[71] Drugi klerik s desne Celebrantu podržaje pluviale a treći s lijeve posudu s pepelom.

[72] Ženama se također ima sipati po kosi; ako se ne može radi pokrivala na glavi, tada se pepelom napravi križ na čelu (Martinucci L. II. c. VI. a. IX, 29). No redovnicama ima se sipati na velum (Arndt: Rechtsbestimmungen I, 11, 6).

[73] Ako ide u sakristiju, polazi u sredinu oltara, nakloni se križu, siđe niz stepenice, u sredini napravi reverenciju oltaru, pokrije glavu i ide u sakristiju, gdje će se spremiti za sv. misu.

[74] Gledaj 50.

[75] Ako je misa pjevana, tada u Traktusu na ℣ *Adjuva nos* ne genuflektira, kad se čita, nego kad pjevači pjevaju, klekne na oba koljena na svom mjestu (a tako i ostali službenici), dok se cijeli ℣ ne ispjeva.

[76] Gledaj 52.

[77] Ako ne nosi kaleža.

TITULUS III.

De Dominica Palmarum.

Caput I.

De praeparandis pro sacris actionibus hujus Dominicae.

In abaco seu credentia altaris majoris:

1. Calix pro Missa cum omnibus ornamentis coloris violacei.
2. Manipulus,[78] et planeta coloris violacei.[79]
3. Thuribulum, et navicula cum thure.
4. Pelvis, et urceus pro lotione manuum.
5. Manutergium.
6. Pelvicula cum ampullis vini et aquae, et mappula ad manus tergendas.
7. Exemplaria hujus Memorialis pro recitandis in processione.[80]

In altari:

1. Pallium violaceum.
2. Missale in cornu epistolae super pulvino violaceo, vel legili.
3. Rami palmarum, loco florum inter candelabra.

Prope cornu epistolae in plano:

1. Mensa cooperta mantili albo, et super eam palmae benedicendae.
2. Crux processionalis tecta velo violaceo, et vitta violacea pro liganda palma in summitate crucis.

In sacristia:

1. Tria superpellicea pro clericis.
2. Amictus, alba, cingulus, stola et pluviale violacei coloris pro Celebrante.[81]
3. Foculus cum igne, et forcipe.
4. Vas aquae benedictae cum aspersorio.[82]

Caput II.

De sacris ritibus in Dominica Palmarum persolvendis.

§. I. De benedictione palmarum.

1. Omnibus suo loco dispositis, festivo campanarum sonitu, hora congrua, convocatur populus.

---

[78] Ako ne bude *aspersio aquae benedictae,* tada se priredi u sakristiji.
[79] Gledaj 4.
[80] Ako ne bude *aspersio aquae benedictae,* tada valja prirediti i *vas aquae benedictae cum aspersorio.*
[81] Ako ne bude *aspersio aquae benedictae,* tada valja ovdje pripraviti i manipul (gledaj gore 78)
[82] Vidi 80.

2. Celebrans in sacristia, adjuvantibus secundo et tertio clerico, induit super cottam amictum, albam, cingulum,[83] stolam et pluviale violaceum.

3. Idem benedicit aquam,[84] ut in Missali, et interim primus clericus accendit cereos in altari.

4. Celebrans, praecedente primo clerico portante vas cum aqua nuper benedicta, medius inter secundum et tertium clericum, tecto capite, procedit ad altare, et genuflectit in ejus infimo gradu pro aspersione aquae benedictae.

5. Fit aspersio more solito, post quam primus clericus reponit Missale super legili in cornu epistolae altaris.

6. Tertius clericus accipit e credentia manipulum, et illum aptat in brachio sinistro celebrantis.

7. Celebrans inter medios clericos, ut in numero 4., ascendit altare, ac illud osculatur in medio; deinde in cornu epistolae, alta et aequali voce, incipit[85] Antiphonam *Hosanna* etc., quam cum clericis prosequetur.

8. Stans ibidem dicit manibus junctis: *Dominus vobiscum*, et deinde Orationem: *Deus, quem diligere* etc.

9. Subjungit Lectionem,[86] et post eam dicit cum clericis Responsorium: *Collegerunt* etc. *In monte Oliveti* etc.

10. Praemisso eodem loco:[87] *Munda cor meum*, legit Evangelium, et osculatur textum in fine, et postmodum deponit manipulum.

11. Deinde dicit: *Dominus vobiscum*, Orationem et Praefationem, tenens semper manus junctas, tam ad haec, quam ad subsequentes Orationes.

12. Clerici dicunt: *Sanctus, Sanctus* etc.

13. Celebrans praemisso: *Dominus vobiscum*, subjungit quinque alias Orationes.[88]

14. Interim primus clericus ponit[89] ignem in thuribulo et accipit naviculam.

---

[83] Ako ne bude *aspersio aquae benedictae*, tada odmah ovdje uzme i manipul.

[84] Blagoslivati vodu po nedjeljama prije mise i njom škropiti kler i narod propis je za crkve katedralne i kolegiatne, dok se u ostalim crkvama smije vršiti taj obred ali ne mora (D. a. 4051, I). — Ako se dakle ne vrši *aspersio aquae benedictae*, tada otpada sve ono, o čemu govore 3., 4., 5. i 6. točka § I. de benedictione palmarum. Svećenik dakle obučen, kako je u točki 2. spomenutoga § s dodatkom, kakô je gore u bilješki 83, polazi k oltaru obdržavajući sve, što je rečeno Tit. I. c. II. §. I, 5. 6. 7.

[85] Ne križajući se. Ako kor pjeva, tada čita submissa voce.

[86] Ako se oracije pjevaju, tada lekciju pjeva klerik, ako je zbilja pravi klerik (mora imati barem tonzuru), stojeći in plano iza celebranta; kad svrši lekciju ne ljubi celebranta u ruku.

[87] In cornu epistolae. Iza *Munda cor meum*, govori također: *Jube Domine* etc.

[88] Glede tona gledaj 18; a glede držanja ruku, kada se blagoslivlje 17.

[89] Ako je kadionica u sakristiji, tada prvi klerik (ministrant) poslije prefacije odlazi u sakristiju, gdje priredi vatru za kadionicu, te za pete oracije dolazi k oltaru.

15. Dum dicitur quinta Oratio, tertius clericus, facta genuflexione altari, accipit e credentia vas aquae benedictae, et una cum thuriferario accedit ad Celebrantem.

16. Celebrans, ministrante secundo clerico, imponit incensum in thuribulo cum benedictione et osculis.[90]

17. Deinde ter aspergit ramos, dicens submissa voce: *Asperges me,* etc. sine Psalmo, ac demum eosdem thurificat.[91]

18. Celebrans dicit iterum: *Dominus vobiscum,* et sextam Orationem.

19. Primus clericus deponit thuribulum, et tertius redit ad sinistram Celebrantis.

20. Celebrans sedens sermonem habet solemnitati congruum.[92]

§. II. De palmarum distributione.[93]

1. Primus clericus accipit e credentia palmas pro Celebrante et clericis, et collocat super altare.

2. Celebrans, facta reverentia cruci, genuflectit in medio altaris.

3. Genuflexus accipit ex altari palmam, quam osculatur, et tradit primo clerico servandam.

(Si adsit aliquis sacerdos, hic dabit palmam Celebranti, ut dictum fuit de candela in festo Purificationis.)

4. Celebrans accedit ad cornu epistolae et cum suis clericis recitat Antiphonas *Pueri Hebraeorum* etc.

5. Deinde, facta inclinatione cruci, vertit se ad populum, et distribuit palmas, primo presbyteris, si adsint, deinde clericis, genuflexis in suppedaneo, et digniores prope cornu epistolae; qui omnes osculantur prius ramum, deinde manum Celebrantis.

6. Celebrans descendit ab altari, et facta reverentia, accedit ad cancellos altaris versus cornu epistolae.

7. Ibi, offerente palmas a sinistris primo clerico, Celebrans incipit easdem distribuere populo, primo viris, deinde foeminis.

8. Completa distributione, Celebrans lavat manus in plano epistolae, clericis ministrantibus.

9. Accedit per longiorem ad altare, et in cornu epistolae dicit: *Dominus vobiscum,* et ultimam Orationem.

10. Interim primus clericus apponit, et firmat vitta violacea unam ex palmis in summitate crucis processionalis.

11. Completa Oratione, primus clericus porrigit Celebranti, et aliis duobus clericis palmas, et exemplaria hujus Memorialis pro recitandis in processione.

---

[90] Gledaj 20.

[91] Gledaj 22. Što je tamo rečeno za svijeće, koje puk sam donosi, vrljedi ovdje za grančice.

[92] Gledaj 24.

[93] Kod dijeljenja palma vrijedi sve ono, što je rečeno kod dijeljenja svijeća: 25—38.

§. III. De processione.[94]

1. Celebrans,[95] tenens palmam in manibus, vertit se ad populum, et dicit in medio altaris: *Procedamus in pace;* et clerici respondent: *In nomine Christi. Amen;* et Celebrans inchoat: *Cum appropinquaret* etc.[96]

2. Dirigitur processio, praecedit primus clericus cum cruce: sequitur Celebrans medius inter duos clericos, recitans[97] alternatim cum eis alta voce Antiphonas, quae sequuntur, ad versus aptatas.

3. Proceditur per latus dexterum Celebrantis extra portam principalem, recitando, ut infra.

4. Primus clericus cum cruce sistit ante portam principalem, facie ad eamdem versa.

5. Secundus et tertius clericus intrant ecclesiam,[98] et clauso ostio, stantes versa facie ad processionem, dicunt:

℣. *Gloria, laus et honor tibi sit, Rex Christe Redemptor:*
Cui puerile decus prompsit Hosanna pium.

6. Celebrans extra ecclesiam facie ad portam, repetit tecto capite: *Gloria laus, et honor* etc.

7. Versibus completis, primus clericus calce hastilis crucis percutit imam partem ipsius portae, ita ut fragor audiatur; et duo clerici, qui sunt intus ecclesiam, portam aperiunt, et sistunt se hinc inde januam.

8. Primus clericus cum cruce ingreditur ecclesiam, et Celebrans subsequendo incipit Responsorium: *Ingrediente Domino* etc.

9. Secundus et tertius clericus excipiunt Celebrantem, et ponentes illum in medio, prosequuntur cum eo Responsorium.

10. Terminatur processio et Responsorium ante altare majus.[99]

11. Primus clericus deponit crucem, et deinde recipit palmas a Celebrante et clericis.

12. Celebrans in plano epistolae,[100] ubi alias sedetur in Missa, deponit pluviale, et accipit manipulum, et planetam, et sedet aliquantulum.

13. Primus clericus portat calicem ad altare, et expanso corporali in medio ejus, illum collocat et aptat.[101]

14. Celebrans procedit ad Missam[102] celebrandam, in qua clerici

---

[94] Gledaj 39. — [95] Gledaj 40. — [96] Gledaj 41—43.
[97] Ako ih pjevači ne pjevaju.
[98] Ako su pjevači, tada i dva pjevača uniđu u crkvu i pjevaju: *Gloria, laus* etc. ili u najgorem slučaju orguljaš.
[99] Komu valja učiniti propisanu reverenclju. (Poredi Tit. I. c. II. § III, 8 s bilješkom 47.)
[100] Gledaj 48.
[101] Gledaj 50.
[102] Ako celebrant pjeva misu, a dvore mu pravi klerici i jedan od njih pjeva epistolu, tada čitajući u epistoli riječi: *Ut in nomine Jesu,* ne genuflektira, nego tek onda, kada te riječi pjeva klerik, kleknut će celebrant i drugi klerici na oba koljena i klečati sve do riječi: *infernorum,* dok lektor samo poklekne na jedno koljeno.

poterunt tenere palmam in manibus, dum legitur Passio;[103] et in fine Missae legitur evangelium s. Joannis: *In principio* etc.

15. Dum Celebrans legit Antiphonam *Communio,* primus clericus amovet calicem ab altari et portat ad credentiam.[104]

16. Completa Missa,[105] Celebrans redit manibus junctis[106] in sacristiam, clericis praecedentibus.

17. Ibi deponit sacra paramenta et gratias agit.

18. Clerici ex altari et credentia resumunt omnia, et suis locis recondunt, et modeste recedunt.

TITULUS IV.

De Feria Quinta in Coena Domini.

Caput I.

De praeparandis pro functionibus in hac feria V. persolvendis.

In altari:

1. Altare solemniter ornatum, et cum pallio albi coloris.
2. Crux inter candelabra, tecta velo albi coloris.
3. Missale super pulvino albo, sive legili in cornu epistolae.

In abaco seu credentia:

1. Calix[107] pro Missa cum ornamentis coloris albi, at duplici hostia.[108]

2. Alius calix[109] cum palla,[110] patena, velo albo et ligula serica albi coloris.[111]

---

[103] *Passio* se čita uvijek na strani evanđelja, čitala se misa ili pjevala. Dok celebrant tiho čita, može tko glasno čitati u hrvatskom jeziku. No nikako ne smije biti, da celebrant sam, mjesto da čita iz misala počne čitati hrvatski muku iz evanđelistara. Niti to ne smije biti, da celebrant kod oltara pjeva dijelove muke mjesto „Krista“ a ostale dijelove laici (D. a. 4031, III). Konac muke, ako je misa pjevana, pjeva se u tonu evanđelja (D. a. 4031, II) izmolivši prije u sredini oltara *Munda* i *Jube, Domine, benedicere.* — Ako li se muka pjeva, tada u pomanjkanju svećenika ili đakona može celebrant na strani evanđelja pjevati ono, što Krist govori (u misalu označeno sa ✠).

[104] Gledaj 52.

[105] Gledaj 53.

[106] Ako ne nosi kaleža.

[107] Ako ministri nijesu pravi klerici, tada kalež nosi sam celebrant polazeći k oltaru kao kod privatne mise.

[108] Gdje je običaj kao kod nas izlagati na Vel. petak presv. Sakramenat u grobu, valja pripraviti tri hostije.

[109] Neka bude, ako je moguće, nešto veći i ljepši.

[110] Samo pala od platna, a nipošto pričvršćena na kakovu čvršću tvar, kako je to kod nas obično kod pale, koja služi kod svete mise.

[111] Ako ministri nijesu pravi klerici, tada sve ovo odnese sam celebrant, prije nego se obuče u misno ruho, na oltar i postavi prema strani epistole.

3. Pyxis cum particulis consecrandis ad Communionem populi et infirmorum.[112]
4. Pelvicula cum urceolis vini et aquae et manutergio.
5. Schedulae tradendae communicatis.[113]
6. Crux processionalis cooperta velo violaceo.
7. Thuribulum cum navicula.[114]
8. Velum humerale albi coloris.
9. Mappa oblonga extendenda super cancellos in communione populi.[115]
10. Baldachinum hastatum, vel umbella pro processione extra cancellos.
11. Crotalum pro signo salutationis angelicae.[116]

In sacristia:

1. Tria superpellicia pro clericis.
2. Amictus, alba, cingulum, manipulus, stola et planeta albi coloris.[117]
3. Pluviale album.
4. Stola violacea.
5. Foculus cum igne et forcipe.
6. Funalia sive candelae pro processione.

In sacello parato pro repositione sanctissimi Sacramenti.

1. Locus ipse ab altari majori distinctus[118] et decenter velis pretiosis, non tamen nigris, et luminibus ac floribus ornatus, sine reliquiis aut imaginibus sanctorum.[119]

---

[112] Ako bi se tko pričešćao, treba svakako prirediti čestice u ciboriju. Celebrant, prije nego se obuče, odnese ga sam na oltar i postavi prema strani evanđelja, ako ministri nijesu klerici. Ne bude li baš nikoga za pričest, a malenih partikula ima već konsekriranih, tada nije potrebno, da ih sada konsekrira.

[113] Ako je gdje običaj.

[114] Ako ne bi bilo zgodnije kadionice pripraviti u sakristiji.

[115] Ako već nije na ogradi.

[116] Upotrebljava se prema običaju, kad i zvonce kod sv. mise, zatim na početku sv. obreda i kod procesije.

[117] Kalež također, ako ministri nijesu klerici.

[118] Ako u crkvi nema posebne kapele, tada neka se za ovo pripravi koji pokrajni oltar, a nipošto neka se Presveti ne prenosi u sakristiju, i to s dva razloga. Prvo: vjernike treba potaknuti i poučiti, neka ovaj dan kao na dan naređenja presv. Sakramenta dolaze pokloniti se Spasitelju; a to bi bilo teško, ako bi se u sakristiju Presveti prenesao. Drugo: u sakristiji baš je ovih dana mnogo posla, te se ne bi moglo izbjeći kojekakim nedoličnostima prema presv. Sakramentu.

[119] Za ures ovoga oltara ne smiju se upotrebiti kipovi i slike bl. Djev. Marije, sv. Ivana evanđelista, sv. Marije Magdalene, vojnika stražara, niti što slično. No ako je gdje stari običaj, mogu to biskupi tolerirati; ali ne smiju dopustiti, da se novi običaji u ovom uvode (D. a. 3939, II). Ne smije se također kapsula (mali tabernakul) pokriti velom, koji bi se spuštao s križa, što je na tom oltaru (D. a. 2734, I).

2. Supra altare ibidem erectum capsula[120] elegans clave firmata, pro calice servando.

3. Corporale stratum intra capsulam.

4. Aliud corporale super altare.

5. Scabellum graduatum pro repositione calicis in capsula.[121]

Caput II.
De sacris ritibus feria V. in Coena Domini peragendis.

§. I. De Missa usque ad processionem.

1. Sonus harmonicus campanarum pro convocatione populi.

2. Clerici induti superpelliceis disponunt omnia suis locis,[122] ut supra.

3. Rector interim excipit confessiones suorum parochianorum.

4. Hora congrua rector ecclesiae celebraturus induit se paramentis missalibus albi coloris.

5. Primus clericus accendit candelas in altari majori, et aptat calicem[123] in medio ejus, et retro illum pyxidem cum particulis.[124]

6. Celebrans, praecedente primo clerico, et post eum secundo cum tertio, manibus junctis,[125] procedit tecto capite ad altare pro Missa.

7. Incipit Missam, omisso in confessione Psalmo *Judica me Deus* etc. et *Gloria Patri.*

8. Ad *Gloria in excelsis* pulsantur campanae: quae deinde silent usque ad Sabbatum sanctum.

9. Ultra hostiam consuetam et alia,[126] et particulae pro communione fidelium, et pro infirmis.

10. Dicitur, ut alias, *Agnus Dei,* licet in Missa solemni non sit danda Pax.

11. Dum celebrans dicit Orationes ante Communionem, primus clericus portat ex abaco ad altare calicem vacuum cum palla, patena et velo albi coloris.[127]

12. Celebrans sumpto Sanguine, et cooperto calice, ex quo sumpsit, alterum calicem ponit in medio corporalis, et detegit.

---

[120] Ova kapsula ili tabernakul mora se dati tako zatvoriti, da se kalež s presv. Sakramentom nikako ne vidi. Zato ne smiju biti na njem staklena vrata, da se kroz njih vidi presv. Sakramenat (D. a. 3660, I). Isto tako ne smije se posvećena hostija, koja se čuva za Misu praesanctificatorum javno izlagati, da se vidi (D. a. 2148, VI).

[121] Ako treba.

[122] Gledaj 107, 111, 112.

[122] Ako ga ne mora sam celebrant nositi k oltaru.

[124] Ako ne može stati otraga, tada stavi ciborij na korporal prema strani evanđelja.

[125] Ako ne nosi kalež.

[126] Kod nas se posvećuju tri hostije: jedna za ovu misu, druga za misu praesanctificatorum, a treća, da se na Vel. petak izloži u svetom grobu. — Prije konsekracije valja paziti, da se uzme vlastito za ovu misu: *Communicantes, Hanc igitur* i *Qui pridie.*

[127] Ako već nije sve na oltaru; vidi 111.

13. Genuflectit, et alteram[128] hostiam consecratam reponit in calice,[129] cooperit pala et patena inversa, et velum desuper expandit,[130] et genuflectit.

14. Accipit pyxidem et ponit eam ante calicem velatum: discooperit, et facta genuflexione retrahit se in cornu evangelii versa facie ad cornu epistolae.

5. Clericus genuflexus in cornu epistolae, omnibus similiter de clero et populo genuflectentibus dicit: *Confiteor Deo* etc.; et Celebrans subjungit: *Misereatur* etc. et *Indulgentiam* etc., ut alias.

16. Celebrans accedens ad medium genuflectit, et accepta pyxide, vertit se ad communicandos, et dicit de more ter: *Ecce Agnus Dei* etc.[131]

17. Fit Communio clericorum apud altare, deinde virorum et mulierum ad cancellos, expansa mappa ante pectus eorumdem.

18. Peracta Communione, Celebrans ad altare cooperit pyxidem, et eam servat in tabernaculo.[132]

19. Deinde dicto: *Quod ore* etc. se purificat, et facta genuflexione, abluit digitos super calicem et super attare[133] de more; et reaccedens ad medium, genuflectit, et sumit ablutionem digitorum.

20. Calix Missae defertur ad credentiam;[134] acceduntur cerei in sacello Sepulchri: disponitur baldachinum sive umbella, et distribuuntur cerei pro sodalibus, si adsint, vel cultioribus de populo.

21. Celebrans prosequitur Missam, in qua haec observabit:

Exterso[135] calice genuflectit, accedit ad cornu epistolae, et legit *Communionem*.

Venit in medium, genuflectit, osculatur altare, et retrahens se a latere Evangelii dicit: *Dominus vobiscum*.

Redit in medium, genuflectit, et accedit ad cornu epistolae, ubi legit[136] *Postcommunionem*.

---

[128] Kod nas: preostale dvije.

[129] Ovdje bi bilo najbolje odmah purificirati ono mjesto na korporalu, gdje su bile ove dvije hostije. Učinit će to ovako: Stavivši obje hostije u kalež pokleknut će, uzeti patenu i njome purificirati ono mjesto, gdje su bile hostije; tada će patenu očistiti nad kaležem od mise, koji će pokriti palom; patenu može staviti izvan korporala, jer je purificirana; pokrije zatim kalež u kojem su hostije, kako je gore.

[130] Mogao bi ga odmah ovdje pričvrstiti svilenom vrpcom oko drška kaleža.

[131] *Ecce Agnus Dei* etc. govori samo jedamput, a tri puta: *Domine non sum dignus* etc. Dok to govori leđima je okrenut prema oltaru, kao da na njemu nema presv. Sakramenta.

[132] Ispuštaju se genufleksije, kad se vrati poslije pričešćivanja k oltaru, prije nego će pokriti ciborij i prije nego će zatvoriti tabernakul, pošto je u nj stavio ciborij.

[133] Ne okreće se dakle prema puku.

[134] Ako nema pravoga klerika, tada ga po običaju pokrije (ali bez korporala i burze) i postavi na oltar na stranu evanđelja.

[135] Gledaj 134.

[136] Ako je misa pjevana, tada pjeva; to vrijedi i za druge dijelove ovdje navedene, koji se pjevaju kod pjevane mise.

Iterum in medium, genuflectit, et osculatur altare, vertit se, ut prius, dicit: *Dominus vobiscum* et: *Ite missa est.*

Vertit se ad medium, genuflectit, dicit: *Placeat* etc., osculatur altare dicit: *Benedicat vos* etc., et genuflectit.[137]

Vertit se in cornu evangelii, dat benedictionem, et non perficiens circulum convertit se ad latus evangelii, non rediens in medium.[138]

Dicit evangelium s. Joannis, ad quod signat librum, vel tabellam, non autem altare.[139]

Ad *Verbum caro factum est* etc. genuflectit versus Sacramentum.

22. Celebrans, completa Missa, accedit ad medium, genuflectit, et per breviarem descendit ad planum epistolae.[140]

23. Ibi per manus clericorum deponit planetam et manipulum, et accipit pluviale albi coloris.

§. II. De processione Ss. Sacramenti ad sacellum.

1. Celebrans accedit ante altare, et facta genuflexione in plano, orabit genuflexus in inferiori gradu.[141]

2. Primus clericus accipit thuribulum cum igne, et naviculam cum thure,[142] et accedit ad Celebrantem.

3. Celebrans surgens, imponit thus in thuribulo sine benedictione, ministrante naviculam secundo ex clericis sine osculis.

4. Celebrans ascendit gradus altaris et genuflexus in suppedaneo[143] incensat Ss. Sacramentum in calice.

5. Deinde accipit velum humerale,[144] et surgens accedit ad mensam altaris: genuflectit, surgit, et ad cautelam firmat[145] velum calicis ligula serica albi coloris.

6. Accipit calicem sinistra per nodum, submittens eam velo, et dexteram ponit supra calicem, supra quam secundus clericus[146] extendit extremitates ambas veli humeralis.

---

[137] Kad govori *Benedicat vos*, pravi akcije kao i obično kod mise, kad daje blagoslov, samo mjesto inklinacije na *Deus* genuflektira.

[138] Gledaj u dijelu I. str. 74.

[139] Ako je tabela predaleko i ne čita iz nje, tada pravi križ samo na sebi, kako je to obično kod evanđelja, a križ, kojim bi označio oltar, ispušta se, jer je na mensi oltara presv. Sakramenat.

[140] Ne silazi dakle pred oltar po sredini stepenica, nego napravivši genufleksiju u sredini pođe uz oltar na stranu epistole, gdje siđe in planum pazeći, da ne okrene leđa Presvetom.

[141] Obukavši plašt dolazi celebrant pred oltar, gdje in plano napravi duplex genufleksiju, a onda ustavši klekne na najnižu stepenicu.

[142] Dok celebrant skida kazulu i oblači plašt, dotle prvi klerik donese iz sakristije kadionicu s vatrom.

[143] Može odmah s najniže stepenice pokaditi presv. Sakramenat. Prije i poslije kađenja napravi zajędno s klericima duboki naklon glavom.

[144] Drugi klerik predavši kadionicu prvome stavi na celebranta velum bijele boje, te ako je pravi klerik polazi s celebrantom k oltaru, da mu bude na pomoć, kad bude kalež, u kojem je presv. Sakramenat, obavijao velom.

[145] Ako već nije pričvršćen; gledaj 130.

[146] Ako nije pravi klerik, tada si celebrant sam pomogne, da omota sa velom kalež i ruke. Najprije postavi desnu ruku na kalež, a lijevom rukom stavi preko desne ruke i kaleža najprije lijevi kraj vela, a onda desni, te lijevom rukom prihvati kalež za držak ispod vela.

7. Celebrans cum calice vertit renes altari et incipit hymnum: *Pange lingua* etc.[147]

8. Proceditur ordine sequenti ad sacellum Sepulchri:

Vexilum consuetum in delatione Ss. Viatici.
Sodales, vel pii viri cum luminibus.[148]
Crux processionalis delata a tertio clerico[149]
Primus clericus cum thuribulo fumigante.

Celebrans sub baldachino, vel sub umbella et a sinistris ejus secundus clericus elevans vestis anterioris ejus extremitates, dum descendit gradus, vel ascendit, recitantes hymnum *Pange lingua* etc.

9. Ad sacellum omnes se disponunt per duas partes,[150] ita ut thuriferarius et celebrans sub baldachino possint transire per medium illorum.

10. Deferentes labarum, et crucem[151] sistent e regione sacelli.

11. Celebrans ascendit altare sacelli, et deponit calicem supra altare: genuflectit, descendit primum gradum, et genuflexus in suppedaneo deponit velum humerale.

12. Interim deferentes baldachinum asportant illud ad locum congruum.

13. Celebrans surgens imponit iterum incensum in thuribulo sine benedictione, et sine osculis: et genuflexus super suppedaneo Sacramentum incensat, et clerici recitabunt versum *Tantum ergo Sacramentum* etc.[152]

14. Deposito thuribulo celebrans surgit,[153] ascendit ad altare, genuflectit, et accipiens calicem, illum recondit in capsula, admoto per secundum clericum scabello gradato, si opus erit.

15. Iterum genuflectit, et postea claudit capsulam; genuflectit et descendit in plano sacelli.

16. Celebrans genuflectit in gradu infimo altaris, et post aliquam orationem surgit, et facta genuflexione ambobus genibus[154] in plano,

---

[147] Ako su pjevači, tada oni, čim se celebrant s kaležem okrene k puku zapjevaju: *Pange lingua.*

[148] Gdje ovoga nema, otpadaju ove dvije točke.

[149] Ako imade više klerika (ministranta), dvojica idu uz križ sa svijetnjacima.

[150] Licem okrenuti jedni prema drugima; odličniji bliže oltaru. Dok celebrant s presv. Sakramentom polazi između njih, klečeći duboko se naklone glavom i kad pođe k oltaru, okrenu se licem k oltaru.

[151] Uz križ svjećonoše, ako ih ima.

[152] Ako pjevači pjevaju *Pange lingua*, tada kad celebrant položi kalež s sv. hostijama na oltar i siđe na stepenicu i klekne, počnu *Tantum ergo.* (Isto tako, ako se recitira, čine klerici). Na *Veneremur cernui* svi duboko naklone glavu. Na to celebrant ustane i stavi tamjan u kadionicu, a kad se pjeva (recitira) *Genitori Genitoque* incensira po običaju presv. Sakramenat. Ne govori se ℣ ni oracija.

[153] Ne čekajuć, da se svrši strofa.

[154] Tako se uvijek od ovoga časa, pa sve dok se na Vel. petak ne prenese na oltar za misu praesanctificatorum, pred ovim oltarom pravi genufleksija, makar je presv. Sakramenat u tabernakulu zatvoren.

praecedente cruce, medius inter clericos revertitur ad altare tecto capite.[155]

§. III. De pyxidis asportatione.

1. Cum omnes pervenerint ad altare, crux deponitur loco suo, et secundus et tertius clericus accipiunt cereos accensos.

2. Celebrans facta genuflexione,[156] ascendit altare: extrahit e tabernaculo pyxidem cum particulis, colocat eam super corporale, et genuflectit.

3. Descendens genuflectit in suppedaneo, et accipit a primo clerico velum pro humeris.

4. Ascendit altare, genuflectit, et manibus velatis accipit pyxidem: et praecedentibus clericis cum cereis accensis portat pyxidem ad altare Sepulchri,[157] et collocat super corporale, et postea genuflectit.

5. Deinde descendens, genuflectit in suppedaneo, ubi per manus clerici deponit velum: iterum ascendit, et genuflectit: aperit capsulam, et recondit in ea pyxidem, retro calicem.

6. Genuflectit, et claudit capsulam, et facta oratione in infimo gradu, genuflectit in plano, et revertitur, tecto capite in sacristiam.[158]

7. Ibi deponit pluviale, et stolam albi coloris, et sumit stolam violaceam tantum, aptatam in modum crucis.[159]

§. IV. De altarium denudatione.

1. Celebrans paratus, ut supra, associatus a clericis, manibus junctis[160] accedit ad altare in plano.[161]

2. Apud quod stans, inchoat alta voce Antiphonam *Diviserunt*

---

[155] Otišavši ex conspectu altaris, u koji je pohranio kalež sa sv. hostijama.

[156] Kad dođe k oltaru, poklekne celebrant i svi s njim. Kad otvori tabernakul opet poklekne, izvadi ciborij i stavi ga na korporal, poklekne i siđe na prvu stepenicu te klekne na supedanej, gdje primi velum. Ciborij se ne mora prenositi u plaštu; dostaje roketa i stola bijele boje.

[157] Prema dekretu S. R. C. od 15. V. 1745. (D. a. 2383) ciborij bi se imao pohraniti u kakovoj drugoj kapelici, a ne ostaviti ga u javnoj crkvi niti stavljati u tabernakul određen za kalež s posvećenim hostijama (D. a. 4049, IV). Gdje je u redovničkim kućama privatna kapelica, bit će najzgodnije u nju prenesti. Ako nema zgodnijega mjesta, mogao bi se ciborij pohraniti i u sakristiji — tako mnogi autori. Svakako valja da na takovom mjestu gori uljanica. Ako baš nema kamo drugamo prenesti, budući da u velikom oltaru kroz ove dane ne smije ostati, prenese se, kako to opisuje Mem. Rituum, tamo, gdje je kalež sa sv. hostijama i postavi iza njega.

[158] Dok celebrant u sakristiji mijenja odijelo, dotle neka jedan klerik (ili sakristan) skine s križa bijeli velum i ostavi ljubičasti. I svijeće treba ugasiti, ako već nijesu prije ugašene. Isto tako valja iz raznih škropionica u crkvi maknuti blagoslovenu vodu (D. a. 2682, LIV).

[159] Tako svećenik ima uvijek nositi stolu, ako je obučen u albu.

[160] I pokrite glave.

[161] Došavši pred oltar skine biret i dade ga kleriku s desne strane, te se duboko nakloni križu, dok svi ostali genuflektiraju.

sibi,[162] quam prosequitur cum Psalmo *Deus, Deus meus, respice in me* etc., recitans illum cum clericis.

3. Interim Celebrans ascendit altare, quod denudat, amovendo tobaleam superiorem, et alias.

4. Clerici recipiunt tobaleas, et amovent ab altari vasa florum, pallium, tapete etc.; adeo ut in altari non remaneant nisi crux et candelabra cum candelis extinctis.[163]

5. Celebrans, denudato altari majori, procedit ad denudationem reliquorum altarium, si plura adsint.

6. Denudatis altaribus,[164] Celebrans redit ante altare majus: ubi post ultimum versum Psalmi, repetita Antiphona, genuflectit ad signum meridianum salutationis angelicae.[165]

7. Clericus cum crotalo dat signum salutationis angelicae, ad quod omnes genuflectunt.

8. Surgit deinde Celebrans, et facta reverentia cruci, quia paratus,[166] clericis genuflectentibus, revertitur in sacristiam.

9. Ibi paramenta deponit, et, gratiis de more peractis, jubet, ut omnia suis locis reponantur.

10. Primus clericus amovebit a cruce altaris majoris vestem coloris albi, remanente consueta veste violacea.[167]

11. Curabit parochus, ut assidue adsint, qui orent ante Ss. Sacramentum in sacello Sepulchri,[168] utque decens numerus[169] cereorum in eo colluceat.

TITULUS V.

De feria sexta in Parasceve.

Caput I.

De praeparandis pro officio hujus feriae.

In altari majori:

1. Altare ipsum undequaque nudum, cum sex candelabris habentibus cereos extinctos cerae communis.

[162] Celebrant počne *Diviserunt sibi*, ostalo nastave klerici (ako nema pravih klerika, tada će celebrant sve sam govoriti). Svršivši Antifonu, kad se počne psalam, uziđe celebrant k oltaru.

[163] Na oltaru dakle valja ostaviti križ i svijetnjake sa svijećama. Zato ne valja običaj, da se i svijetnjaci skinu s oltara, ili što je još gore, pobacaju uzduž i poprijeko po oltaru. I u tuzi Crkva hoće da zadrži red i ozbiljnost, a mrska joj je svaka zbrka i smiješnost. — Tabernakul može ostati otvoren. Bit će to i dobro, da se malo prozrači.

[164] Poslije, u koje drugo doba dana, bit će zgodno, da svećenik pregleda oltare osobito oltarne kamene.

[165] Ako se obredi svrše prije pol dana, a obično tako jest, ovdje celebrant napravi duboki naklon, ostali genuflektiraju, te svi pođu u sakristiju.

[166] Inače i svećenici imadu od časa, kada se prenese presv. Sakramenat, pred križem na vel. oltaru genuflektirati; a celebrant poslije otkrivanja križa na Vel. petak pa sve do početka obreda na Vel. subotu ima također genuflektirati.

[167] Ako nije već prije učinjeno; gledaj 158.

[168] Smije se obavljati i pobožnost pod večer, ali se nipošto ne smije otvarati tabernakul ili sa presv. Sakramentom davati blagoslov.

[169] Barem 6.

2. Crux lignea[170] in eodem, cooperta velo,[171] quod facile solvi, et removeri possit.
3. Pulvinar violaceum in secundo gradu ejusdem altaris.

In abaco seu credentia altaris majoris:

1. Mantile lineum, planitiem abaci non excedens.
2. Mappa unica plicata pro altari ad mensuram mensae.[172]
3. Legile cum Missali.
4. Bursa nigri coloris cum corporali, pala, et purificatorio.[173]
5. Thuribulum et navicula cum thure.[174]
6. Velum nigrum pro calice in fine Oficii.
7. Pelvicula cum ampullis vini et aquae, et manutergio.
8. Lanx argentea pro oblationibus.

Prope abacum:

1. Tapete, pulvinar violaceum, et velum album, serico violaceo contextum.[175]
2. Crux processionalis.

In sacello Sepulchri:

1. Corporale stratum super altare.
2. Velum humerale album.
3. Baldachinum, sive umbella albi coloris.
4. Intortitia, et cerei pro processione.

In sacristia:

1. Tria superpellicea pro clericis.
2. Amictus, alba, cingulus, manipulus, stola, et planeta nigri coloris.
3. Foculus cum igne, et forcipe.

Caput II.

De sacris ritibus in hac feria VI. in Parasceve persolvendis.

§. I. De principio Officii, usque ad denudationem crucis.

1. Hora competenti datur signum cum crotalo, et Celebrans et clerici accipiunt superpellicea in sacristia, et disponuntur[176] omnia, ut supra.

[170] Križ treba da bude veći, nego je obični križ na oltaru, koji valja ukloniti. Postavi se pred tabernakul na mensu; valja paziti, da čvrsto stoji.
[171] Velum ima biti ljubičaste boje (D. a. 3535, VIII).
[172] Smije visjeti samo malo s obje strane (Caer. E. II. c. 26, n. 2).
[173] Kod nas valja pripraviti i monstrancu, iz koje se izvadi lunula i stavi pokraj burze s korporalom.
[174] Bit će zgodnije, da kadionica ostane u sakristiji, dok je ne bude trebalo.
[175] Ako je zgodno i ima prostora u crkvi, najbolje je ovo odmah staviti na ono mjesto, gdje će nakon otkrića biti položen križ za adoraciju.
[176] Ako nijesu ministranti pravi klerici, tada će sam svećenik sve prirediti i na svoje mjesto postaviti, čega oni ne mogu ili ne znadu.

2. Celebrans, lotis manibus, accipit amictum, albam, cingulum, manipulum, stolam et planetam nigri coloris.

3. Praecedentibus clericis manibus junctis accedit ad altare majus tecto capite.

4. Detecto capite, genuflectit[177] in plano altaris, et procumbit super pulvino posito in secundo gradu, et orat spacio unius *Miserere.*

5. Primus clericus,[178] accepta mappa, illam extendit per longum super mensam altaris, adjuvante secundo clerico, non explicando eam per latitudinem; ita ut duplicatio sit versus medium altaris, et partes explicandae versus frontem ejusdem altaris.

6. Tertius clericus collocat legile cum Missali in cornu epistolae.

7. Celebrans surgit a procubito, et amoto a clerico pulvinari, ascendit altare, et osculatur illud in medio.

8. Accedens ad cornu epistolae legit[179] primam Lectionem cum Tractu.

9. Deinde dicit[180] *Oremus,* et genuflectens cum omnibus: *Flectamus genua;* et secundus clericus primo surgens dicit: *Levate;* et Celebrans subjungit Orationem: *Deus a quo* etc.

10. Deinde legit[181] secundam Lectionem, et Tractum, ac successive Passionem.

11. Dicto ibidem:[182] *Munda cor meum* etc. prosequitur eam partem, quae cantaretur in tono evangelii.[183]

12. In fine non osculatur librum, sed imediate (nisi sit habendus sermo de Passione) incipit in eodem cornu epistolae Monitiones et Orationes ut in Missali.[184]

13. Ante singulas Orationes, octava excepta, Celebrans genuflectens, prout faciunt et caeteri, dicit: *Flectamus genua;* et secundus clericus, surgens ante omnes, dicit: *Levate.*

---

[177] Došavši k oltaru otkrije se i dade biret kleriku, duboko se nakloni (profunda corporis), dok ostali genuflektiraju; tada klekne na oba koljena in plano i legne položivši glavu i ruke na jastuk.

[178] Klerici (ministranti) kratak čas će klečati, a onda ustati i pokriti oltar. Može im tu pomoći sakristan.

[179] Ako se cijela služba pjeva, tada celebrant čita lekciju i traktus submissa voce, dok prvi klerik uzme knjigu, genuflektira u sredini pred oltarom i postavivši se iza celebranta in plano (gdje se lekcija pjeva kod svečane mise) pjeva lekciju in tono prophetiae. Kad svrši, poklekne opet u sredini i ide na svoje mjesto. Ako ministri nijesu pravi klerici, tada sam celebrant pjeva lekciju, dok traktus pjevaju u oba slučaja pjevači.

[180] U pjevanoj službi pjeva.

[181] Što je gore rečeno za prvu lekciju vrijedi i za ovu, ako se pjeva, samo što ju pjeva drugi klerik, a pjeva se in tono epistolae. Poslije lekcije ne ljubi ruke celebrantu.

[182] Na strani epistole duboko nagnut prema križu; ne govori: *Jube, Domine.*

[183] Ako se pjeva, tada ovaj dio celebrant pjeva.

[184] Mjesto četvrte, koja je za rimskoga cara, a koja se ispušta, uzima se kod nas za našega cara i kralja. — Monicije se govore ili pjevaju sklopljenih ruku, a oracije raširenih.

*

14. Circa finem Orationum,[185] primus clericus, adjuvante tertio, extendit ante gradus altaris vel presbyterii tapete, et super primos ejus gradus pulvinar violaceum, et velum album serico violaceo contextum expandunt per longum.

§. II. De crucis denudatione et adoratione.

1. Completis Orationibus, Celebrans stans in eodem cornu epistolae deponit planetam tantum.[186]

2. Deinde genuflectit[187] in medio altaris, et accipit crucem, et primus clericus accipit Missale.

3. Celebrans accedit ad angulum posteriorem cornu epistolae, facie versa ad populum, et clericus sustinebit Missale ante illum.[188]

4. Celebrans manu dextera detegit summitatem crucis usque ad transversum illius exclusive, et crucem ambabus manibus aliquantulum elevans gravi voce legit[189] *Ecce lignum crucis;* et clerici eadem voce prosequuntur: *In quo salus mundi pependit.* Et genuflectentibus omnibus, praeter Celebrantem, clerici[190] subjungunt: *Venite adoremus;* et deinde surgunt.

5. Celebrans in anteriori parte cornu epistolae[191] discooperiens brachium dexterum crucis et caput Crucifixi, et magis elevans crucem et vocem, secundo dicit: *Ecce lignum crucis.*

6. Clerici prosequuntur: *In quo salus mundi pependit;* et successive: *Venite adoremus;* et genuflectunt omnes, ut prius.

7. Celebrans tandem in medio altaris totam discooperiens crucem, ac altius manum et vocem elevans, dicit tertio: *Ecce lignum crucis.*

8. Clerici tertio prosequuntur, respondent et genuflectunt,[192] ut supra.

9. Tertius clericus ponit lancem a latere sinistro pulvinaris, et primus reponit Missale super legile, et discooperitur crux processionalis, et aliae omnes per ecclesiam.

10. Celebrans[193] descendens per latus evangelii portat devote crucem ambabus manibus elevatam ad locum praeparatum.

[185] Ako već nije prije priređeno, kako je gore rečeno. Prije se može prirediti, ako se na ulaz u prezbiterij polaže križ za adoraciju; no ako se stavlja pred oltar, tada će trebati svakako tek sada prirediti za adoraciju križa.

[186] Poslije zadnje oracije celebrant načinivši reverenciju prema križu siđe odmah in planum te skine kazulu kod sjedala.

[187] Pođe duljim putem pred oltar, napravi duboki naklon (profunda corporis) te uzađe k oltaru i prihvati objema rukama križ, te ga nosi duljim putem niz stepenice per planum na stranu epistole.

[188] Drugi i treći klerik stoje uz celebranta.

[189] Ili pjeva.

[190] Ako se pjeva, pjevači.

[191] Tamo, gdje se čita introit u misi.

[192] Ostanu klečeći kako klerici, tako svi ostali u crkvi, doklegod ne ustane celebrant položivši križ na svoje mjesto. Onda tek klerici čine ono, što traži točka 9.

[193] Celebrant čeka u sredini oltara držeći križ, dok se ne izgovori ili otpjeva treći: *Venite adoremus*, a tada držeći jednako križ pred sobom siđe niz stepenice oltara i pobožno ga nosi na priređeno mjesto.

11. Ibi genuflexus collocat crucem super velum pulvino superpositum, et firmat eam cordulis.

12. Surgit,[194] et facta genuflexione,[195] vadit ad planum cornu epistolae, ibique sedens im scabello, deponit[196] calceamenta, clericis adjuvantibus.

13. Celebrans excalceatus procedit[197] ad adorationem crucis, quam primo, secundo et tertio cum debita distantia adorat; offert pecuniam et osculatur crucem.

14. Surgit, et facta genuflexione cruci, redit ad scabellum in plano epistolae, et calceamenta resumit.

15. Clerici deponunt[198] et ipsi calceamenta et post Celebrantem,[199] ante omnes alios de populo, adorabunt crucem eodem modo, quo Celebrans, et reversi ad sua loca, calceamenta resumunt.

16. Post clericos adorabunt Sodales cum saccis, si adsint, deinde viri, ultimo mulieres: omnes bini, devote, ac graviter.

17. Interim primus clericus assistet adorantibus, et secundus et tertius clericus accedunt ad Celebrantem, et alta et clara voce recitant[200] cum eo Improperia, ut hic.[201]

18. Circa finem adorationis primus clericus accendit cereos altaris, et tertius amovet legile cum Missali ab altari.[202]

19. Deinde secundus et tertius clericus accedunt per planum ad altare: alter ad cornu evangelii, alter ad epistolae, et explicant tobaleam altaris.[203]

20. Successive secundus clericus portat ad altare bursam cum corporali incluso, et super eam purificatorium: extrahit, et explicat corporale, et prope illud in parte epistolae extendit purificatorium.[204]

---

194 Sada svi ostali ustanu.

195 Odsele imade i celebrant pokleknuti na jedno koljeno pred križem sve do početka funkcija na Vel. subotu.

196 Sada skine manipul (D. a. 2326, IV).

197 Ako mora proći blizu križa, genuflektira prema križu. Pođe nešto dalje, klekne na oba koljena i naklonivši glavu može tiho reći: *Adoramus te, Christe, et benedicimus tibi: quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum.* Tada ustane, pođe na pol puta prema križu, opet klekne na oba koljena naklonivši glavu; i sada može isto govoriti. Pođe napokon do križa, klekne na oba koljena i naklonivši glavu može i treći put isto govoriti. Ako daje kakav dar, sad ga može dati. Klečeći još poljubi križ i to noge (rane na nogama) Raspetoga, ustane, genuflektira prema križu i sklopljenih ruku ide k strani epistole bez ikakove reverencije prema oltaru, obuče obuću i uzme manipul.

198 Ako je običaj (De Amicis II. 107, 9).

199 Neka idu dva i dva. Kada celebrant po drugi put klekne kod adoracije, neka već prva dvojica tamo kleknu, gdje je celebrant prviput klečao i tako redom. Raspelo ljubi najprije onaj, koji je s desna, te pričeka, dok lijevi poljubi. Ustanu zajedno i genuflektiraju i polaze na svoje mjesto.

200 Ako pjevači ne pjevaju.

201 U misalu.

202 Stavi ga na stolić.

203 Ako je to već odmah učinjeno, kad je oltarnik postavljen na oltar, tada ovdje otpada; te klerici (ministranti) čine ono, što kaže slijedeća točka.

204 Ako ministranti nijesu klerici, tada sam celebrant donese na oltar burzu s korporalom, a na burzi lunulu i purifikator; zato valja da je nosi vodoravno. Sve stavi na sredinu oltara.

21. Tertius clericus collocat Missale cum legili super altare in cornu evangelii, apertum et inversum,[205] ut in Missa.

22. Completa adoratione, Celebrans reportabit crucem ad altare cum debitis genuflexionibus.[206]

23. Clerici amovent tapete, pulvinar, velum et lancem, et apponitur ignis in thuribulo.[207]

24. Celebrans apud scabellum in plano epistolae resumit planetam, et aperto capite accedit ante altare.

§. III. De Processione ad sacellum et regressu ad altare cum Ss. Sacramento.

1. Celebrans ante altare imponit sine benedictione, et sine osculis, incensum in thuribulo.[208]

2. Dirigitur processio[209] ad sacellum, ubi asservatur Ss. Sacramentum, hoc ordine:

Vexillum Viatici

Sodales, sive pii viri[210]

Thuriferarius

Crux processionalis denudata, et delata a tertio clerico.

Celebrans cum planeta, habens ante ipsum a sinistris secundum clericum.

3. Ad sacellum: labarum et crux e regione altaris: procedentes hinc inde secedunt in duas lineas, et juniores prope labarum, seniores propinquiores erunt altari.

4. Celebrans, facta genuflexione[211] in plano capellae, genuflectit in primo gradu altaris et orat parumper cum omnibus.

5. Surgit, aperit capsulam, genuflectit, descendit primum gradum,[212] et stans imponit incensum in thuribulo sine benedictione et sine osculis: accenduntur cerei pro processione et disponitur baldachinum, sive umbella.

[205] Koso, da se bude moglo lako čitati, kako je to kod obične mise od ofertora do pričesti.

[206] Polazi otkrite glave, klekne i prihvati s poštovanjem križ te ga nosi na oltar, dotle svi kleče; postavi križ na oltar; rasprostre korporal, ako još nije razastrt, stavi purifikator uz korporal sa strane epistole, gdje obično stoji, a lunulu uz korporal na stranu evanđelja. Genuflektira kod oltara i kraćim putem (uz stranu epistole) siđe k sjedalu.

[207] Prvi klerik donese kadionicu s vatrom iz sakristije.

[208] Martinucci, koga slijedi de Amicis, veli, da je bolje ispustiti ovo stavljanje tamjana.

[209] Prije nego će poći, svi genuflektiraju (osim onoga, koji nosi križ i svjećonoša) i polaze kraćim putem.

[210] Vidi 148 i sl.; što je tamo rečeno vrijedi mutatis mutandis i ovdje.

[211] Duplex genuflexio. To učine svi osim onoga, koji križ nosi, i onih, koji uz križ svijeće nose (ako ih ima). Ovdje valja odmah upaliti svijeće i prirediti baldakin.

[212] Načini duplex genufleksiju i ustane.

6. Celebrans genuflexus in suppedaneo incensat[213] Sacramentum in capsula: surgit, et facta genuflexione, extrahit e capsula calicem, et ponit super altare.

7. Genuflectit, claudit capsulam, in qua remanet pyxis cum particulis:[214] iterum genuflectit, et descendit primum gradum.

8. Genuflexus in suppedaneo accipit velum humerale, surgit, et facta genuflexione, stans accipit, ut heri,[215] calicem, et secundus clericus velo cooperit.

9. Celebrans vertit renes altari, et facie ad processionem, inchoat alta voce Hymnum *Vexilla Regis prodeunt* etc.,[216] quem cum secundo clerico prosequitur ut infra.[217]

10. Revetitur processio ad altare, ordine sequenti:

Vexillum Viatici.

Sodales, sive viri pii cum cereis accensis.

Crux processionalis.

Thuriferarius continue thuribulum agitans.

Celebrans sub baldachino, habens secundum clericum ante se a sinistris.

11. In sacello remanent quatuor candelae accensae.[218]

12. Vexilum reponitur extra cancellos: crux processionalis prope credentiam.

13. Sodales et pii viri remanent extra cancellos: ibique dispositi, cereos usque ad Officii finem in manibus tenebunt.

14. Baldachinum sive umbella deponitur ante cancellos, et loco congruo colocatur.

15. Celebrans ascendit altare, et calicem ponit super corporale: deinde genuflectit, surgit, et descendit primum gradum altaris.[219]

16. Deponit velum, et[220] stans imponit incensum in thuribulo sine benedictione et sine osculis; deinde genuflexus in suppedaneo Sacramentum incensat.[221]

§. IV. De reliquo Officio et ritu hujus Feriae.

1. Celebrans surgens accedit ad altare, et genuflectit; deinde solvit, et amovet velum a calice,[222] et ponit patenam super corporale.[223]

---

[213] Prije i poslije incenzacije duboki naklon glave.

[214] Ako u tabernakulu (capsula) nema ciborija (kako je svakako bolje, vidi 157), tada izvadivši kalež iz tabernakula, zatvori tabernakul, genuflektira i siđe na prvu stepenicu, gdje dobije velum, koji ima biti bijel.

[215] Kako će prihvatiti kalež, ako nema pravih klerika, vidi 146.

[216] Ako su pjevači, tada oni pjevaju.

[217] Radi prostora ispuštamo ovdje himnu.

[218] Ako je u tabernakulu ostao ciborij (gledaj 157); inače se imaju ugasiti i poslije, kad se svrše obredi, sav nakit odstraniti.

[219] I klekne na rub supedaneja.

[220] Načinivši duboki naklon glavom.

[221] Prije i poslije incenzacije duboki naklon glave.

[222] Preda ga kleriku, koji ga stavi na stolić.

[223] U sredinu, a palu također na korporal ali prema strani epistole.

2. Accepto calice, deponit ex eo sacram hostiam super patenam;[224] deinde ambabus manibus patenam ipsam accipiens, collocat hostiam super corporale, nihil dicens, neque signans; et patenam ponat ubi alias, sed super corporale, non subtus.

3. Celebrans, facta genuflexione, accipit calicem et accedit versus cornu epistolae, et calicem sinistra tenens,[225] ponit in eo vinum et aquam sine benedictione, et nihil dicens.

4. Calix non abstergitur,[226] sed ponitur in latere corporalis.

5. Celebrans accedit in medio, et facta genuflexione, reponit calicem in loco solito sine signo crucis, et cooperit pala.

6. Ibidem stans[227] imponit incensum in thuribulo, absque benedictione et osculis.

7. Celebrans accepto thuribulo, genuflectit et incensat Oblata dicens de more: ***Incensum istud*** etc.

8. Incensatis Oblatis, iterum genuflectit, et incensabit crucem,[228] dicens: *Dirigatus, Domine* etc.; et repetita genuflexione cruci, prosequetur, more solito, incensationem altaris, semper genuflectens quoties transit per medium.

9. Incensato altari, dat thuribulum in manu thuriferarii, dicens: *Accendat in nobis* etc.; et ipse non incensatur.

10. Celebrans immediate, advertens, ne terga vertat Sacramento, descendit e suppedaneo in secundo gradu,[229] et aliquantulum extra altare in cornu epistolae, versa facie ad populum, lavat manus, nihil dicens.

11. Redit ad medium altaris, genuflectit, surgit, et junctis manibus super altari, mediocriter inclinatus, dicit submissa, sed intelligibili voce: *In spiritu humilitatis* etc.

12. Celebrans osculatur altare, genuflectit, et versus populum in cornu evangelii dicit: *Orate fratres,* et redit[230] per eamdem viam, non perficiens circulum, et iterum genuflectit.

13. Non respondetur: *Suscipiat.*

14. Celebrans junctis manibus ante pectus, in tono feriali dicit: *Oremus. Praeceptis salutaribus* etc.; et dum dicit *Pater noster* etc., extendit manus.

15. Clerici[231] respondent: *Sed libera nos a malo,* et Celebrans:

[224] Gdje se poslije Missa praesanctificatorum izlaže u grobu presv. Sakramenat, celebrant stavivši hostije iz kaleža na patenu, kalež stavi na korporal prema strani epistole, genuflektira, uzme desnom rukom (palcem i kažiprstom) jednu od hostija, a lijevom rukom priređenu lunulu, te je stavi u lunulu i postavi na korporal prema strani evanđelja; opere zatim prste u posudici, koja ima stajati na oltaru, i obriše ih tamo priređenim purifikatorom. Uzme tada objema rukama patenu itd.

[225] Ne stavljajući ga na oltar, nego ga drži malo nad oltarom.

[226] Kalež se ne briše purifikatorom ni prije ulijevanja ni poslije.

[227] Genuflektira i malo se povuče k strani evanđelja i stavlja tamjan.

[228] Triplici ductu duplici ictu.

[229] vel in plano.

[230] Govoreći tiho: *ut meum ac vestrum* etc.

[231] Pjevači.

Amen sub silentio; et adhuc tenens manus extensas, subjungit in priori tono feriali:[232] *Libera nos* etc.; et clerici[233] in fine respondent: *Amen.*

16. Celebrans genuflectit, surgit, discooperit calicem, supponit patenam hostiae, et tenens manu sinistra patenam super altare, elevat dextera hostiam,[234] ut ab omnibus videri possit.

17. Celebrans[235] declinat hostiam immediate super calicem jam discoopertum,[236] et statim dividit eam in tres partes, more solito, nihil dicens, quarum ultimam[237] immittit in calicem, pariter nihil dicens, nec signans.[238]

18. Cooperto calice, genufleclit, et postmodum surgens, manibus junctis super altari, et inclinatus dicit secreto: *Perceptio corporis* etc., omissis duabus aliis Orationibus.

19. Celebrans iterum genuflectit; deinde accepta patena cum hostia, ut alias, dicit: *Panem coelestem* etc. *Domine, non sum dignus* etc., more solito ter, percutiens pectus.

20. Hostia se signat, dicendo: *Corpus Domini nostri* etc., et se communicat.

21. Facta brevi meditatione, discooperit calicem, et genuflectit.

22. Surgit et collectis de more fragmentis, accipit ambabus[239] manibus calicem, nihil dicens, nec se signans; et sumit reverenter ex eo particulam hostiae cum vino.

23. Celebrans, omissa consueta calicis purificatione, more solito abluit digitos super calicem cum vino et aqua.[240]

24. Surgunt interim omnes, et cerei extiguuntur.[241]

25. Celebrans,[242] sumpta in medio ablutione, calicem tergit, velo parvo nigro cooperit, atque componit;[243] et inclinatus, manibus junctis ante pectus, dicit secreto: *Quod ore sumpsimus* etc.[244]

---

[232] In tono feriali Missae.

[233] Ili pjevači.

[234] Hostija se ne incenzira, ali se može dati znak maljićima.

[235] Bez genufleksije poslije podizanja.

[236] Dotle lijevom prisloni patenu na kalež, kako je to obično kod mise, a tada objema rukama dijeli hostiju, kao kod obične mise, u tri dijela.

[237] Dok druga dva po običaju stavi na patenu.

[238] Odsele ima držati palce i kažiprste zajedno kao i u običnoj misi od podizanja do ablucije, i kad polaže ruke na oltar, ima ih staviti na korporal.

[239] Desnom prihvati ispod kupe, a lijevom iznad podnožja i pri tom valja paziti, da palci i kažiprsti ostanu sjedinjeni. Prema ovom ne drži patene pod bradom, dok pije iz kaleža vino i sv. partikulu. No ima autora (De Amicis, Kieffer, Müller), koji vele, da drži patenu pod bradom, kada ovo pije iz kaleža; prema tom bi se kalež prihvatio kao obično samo desnom rukom. Ovo drugo će biti svakako zgodnije ondje, gdje je držak kaleža kratak.

[240] Ako je na oltaru hostija za monstrancu, tada genuflektira te prihvati kalež i na strani epistole nad oltarom opere prste nad kaležom.

[241] Ako je hostija za ostenzorij na oltaru, ostaju klečeći i s upaljenim svijećama.

[242] Povrativši se u sredinu, ako je hostija još na oltaru, genuflektira.

[243] I tako složen postavi izvan korporala prema strani evangjelja.

[244] Ako se presv. Sakramenat izlaže u grobu tada celebrant rekavši: *Quod ore sumpsimus* genuflektira i stavi lunulu sa sv. hostijom u monstrancu.

26. Primus clericus calicem defert ad credentiam.[245]
27. Celebrans descendens in plano altaris, et facta cum clericis genuflexione cruci, cooperto capite, revertitur in sacristiam.
28. Ibi deponit paramenta missalia, et super cotta accipit stolam albi coloris.

§. V. De pyxidis repositione.[246]

1. Celebrans, praecedente primo clerico cum velo, et duobus aliis cum cereis, vadit ad sacellum, ubi pyxis remansit.
2. Facta genuflexione in plano, genuflectit in primo gradu inferiori, et orat parumper.
3. Surgit, ascendit altare, aperit capsulam, genuflectit, accipit pyxidem, et eam collocat super corporale, et iterum genuflectit.
4. Descendens primum gradum genuflectit in suppedaneo, et accipit a primo clerico velum pro humeris.
5. Ascendit altare, genuflectit, et manibus velatis accipit pyxidem, et praecedentibus clericis cum cereis accensis, reportat pyxidem, servandam in tabernaculo posito super altare alicujus remotioris capellae in ecclesia, vel (quod congruentius) in sacristia.
6. Debitis genuflexionibus pyxidem servat, et ante eam lampas continuo ardeat.
7. Reposita pyxide, omnes genuflectunt, et datur signum meridianum salutationis angelicae cum crotalo.
8. Tandem extinguuntur cerei altaris, et omnia suis in locis reportantur.
9. Si autem non adsit sacristia, vel capella remotior, ut supra tunc pyxis remaneat in loco, ubi calix repositus erat, et lampas ardens jugiter adsit.

koju je donesao klerik sa stolića (ili sakristan s rukavicom iz sakristije), dok je Celebrant prao prste. Stavi monstrancu u sredinu korporala, genuflektira i siđe in planum, gdje napravi duplex genuflekciju i povuče se na stranu epistole, gdje će skinuti manipul i kazulu i uzeti plašt crne boje. Dotle će prvi klerik doći iz sakristije s kadionicom pred oltar. Celebrant došavši u sredinu napravi in plano duplex genufleksiju i klekne na prvu stepenicu. Tada ustane i stavi tamjan u kadionicu bez blagoslova. Klekne i po običaju pokadi presv. Sakramenat. Klečeći primi bijeli velun, ustane pođe gore k oltaru, tu genuflektira, prihvati monstrancu s velom i okrene se prema puku, tada svi ustanu i pođu u procesiji k sv. grobu. Procesija ide istim redom, kako je polazila od oltara, gdje je bio Presveti pohranjen, k velikom oltaru. Došavši tamo celebrant postavi na priređeno mjesto (na korporal) monstrancu, genuflektira i pokadi po običaju presv. Sakramenat. Tada svi ustanu, ugase svijeće i vraćaju se u sakristiju. Pred vel. oltarom imadu svi, pa i celebrant, genuflektirati.

[245] Učini sam svećenik odlazeći od oltara; ili ako je presv. Sakramenat nosio u sv. grob, kad se vrati u sakristiju i odloži pluvijal i stolu, tada odnese kalež s oltara.

[246] Ako je ciborij već na Vel. četvrtak prenešen u kakvu posebnu kapelu, kako je rečeno u bilj. 157, ili ako nema više zgodnijega mjesta, kamo bi se prenesao, tada vrijedi 9. točka ovoga paragrafa. U ova dva slučaja oficij je ovoga dana gotov, kad se svećenik poslije mise praesanctificatorum odnosno poslije ekspozicije presv. Sakramenta u grobu vrati u sakristiju.

TITULUS VI.

In Sabbato sancto.

Caput I.

De praeparandis pro omnibus functionibus in hac die persolvendis.

Extra portam principalem.

1. Mensa cum mantili albo, et super eam
2. Legile parvum cum Missali.
3. Patera argentea cum quinque globulis incensi.
4. Thuribulum, et navicula cum thure.
5. Vas aquae benedictae cum aspersorio.
6. Manipulus, stola et dalmatica albi coloris.
7. Laterna cum candela.
8. Item, prope mensam, tripes cum foculo, in quo carbones accendendi pro novo igne.
9. Forcipes ferreae.
10. Arundo ornata cum tribus candelis in summitate.

In altari majori:

1. Altare cum cruce, et candelabris festivis.
2. Duplex in eo pallium, album subtus, et violaceum desuper.
3. Pes ligneus, vel basis marmorea in latere evangelii pro firmanda arundine.
4. Legile[247] pro Praeconio.
5. Cereus benedicendus, aptatus in candelabro magno a latere evangelii, cum ellychnio concinnato ad prompte flamam recipiendum, cum quinque foraminibus in modum crucis.
6. Lampades compositae.

In abaco altaris majoris:

1. Mensa mantili albo cooperta.
2. Missale pro Praeconio,[248] et Missa.
3. Calix cum ornamentis coloris albi.[249]
4. Pelvicula cum urceolis vini et aquae, et manutergio.

In sacristia:

1. Quatuor superpellicea pro clericis; amictus, alba, cingulus, stola, et pluviale coloris violacei; manipulus, stola, et planeta violacea.[250]
2. Manipulus, stola et planeta coloris albi.

[247] Pokrit svilenim velom bijele boje.
[248] Može biti i evanđelistar.
[249] Ako ne dvore pravi klerici, tada se kalež ima pripraviti u sakristiji.
[250] Manipul, stola i kazula ljubičaste boje mogu se metnuti i na sjedala na strani epistole.

3. Velum pro humeris albi coloris.
4. Cerei pro asportatione pyxidis.

In baptisterio, si adsit:

1. Mensa cooperta albo mantili pro abaco.
2. Manutergia duo.
3. Vas pro aqua benedicta et aspersorium.
4. Vas ad extrahendam aquam e fonte.
5. Ampullae Oleorum Chrismatis, et Catechumenorum.
6. Vasa ad lavandas manus cum mica panis.
7. Bombacium ad manus inunctas tergendas.

Pro baptismo, si ministrandus:[251]

1. Rituale Romanum.
2. Pelvicula cum sale.
3. Vasa Oleorum Catechumenorum et Chrismatis, cum bombacio.
4. Stola et pluviale albi coloris.
5. Linteolus ad abstergendum caput infantis.
6. Alius linteus aptatus pro veste candida.
7. Cereus accendendus.

Caput II.

De sacris ritibus Sabbato sancto peragendis.

§. I. De principio Officii, usque ad benedictionem cerei.

1. Extra ecclesiam excutitur novus ignis e silice, et accenduntur carbones in foculo.

2. Hora competenti, quatuor clerici accipiunt superpellicea in sacristia, et disponunt omnia suis locis.

3. Dato signo cum crotalo, Celebrans, lotis manibus, accipit supra cottam amictum, albam, cingulum, stolam et pluviale coloris violacei.

4. Proceditur[252] ad portam principalem, hoc ordine:
Primus clericus manibus junctis.
Tertius clericus cum cruce processionali.
Celebrans inter clericos secundum et quartum,

5. Extra portam clericus cum cruce sistit in limine portae, renes eidem vertens, facie Crucifixi versa ad Celebrantem.

6. Celebrans ante mensam, colocatam inter ipsum et crucem.

7. Ibidem stans, et ex Missali super legile legens, benedicit ignem tribus Orationibus; deinde unica Oratione grana incensi.

[251] Donosimo radi potpunosti.

[252] Ako polaze ispred velikog oltara, tada treba da svi genuflektiraju osim onoga, koji križ nosi, dok se celebrant duboko nakloni. Na sv. grob, gdje je izložen presv. Sakramenat, kao ni na oltar, gdje se nalazi ciborij, ne treba se osvrtati.

8. Dum Celebrans benedicit incensum, primus clericus accipit forcipe novum ignem benedictum, et ponit in thuribulo.

9. Celebrans imponit cum benedictione et osculis incensum in thuribulo, deinde aspergit ignem et grana, dicens Antiphonam *Asperges me* etc.,[253] et eadem thurificat.[254]

10. Thuriferarius recepto thuribulo ponit alium novum ignem in eo.

11. Celebrans, deposito pluviali ac stola coloris violacei, accipit manipulum, stolam in humero sinistro, more diaconorum, et dalmaticam albi coloris.

12. Interim secundus clericus accendit candelam de novo igne, et recondit in laterna, et quartus accipit pateram cum granis incensi.

13. Celebrans iterum ponit incensum in thuribulo, cum benedictione et osculis, et postea accipit arundinem.

14. Proceditur ad benedictionem cerei, ordine sequenti:

Clericus cum granis incensi a dexteris, et thuriferarius a sinistris.

Tertius clericus cum cruce.

Celebrans cum arundine, et secundus clericus cum laterna a sinistris ejus.

15. Clerici cum granis, thuribulo et cruce ingrediuntur ecclesiam, et sistunt, quando Celebrans ingressus fuerit januam ecclesiae.

16. Celebrans ingressus ecclesiam inclinat arundinem, et accensa ex laterna una ex tribus candelis per secundum clericum, genuflectit,[255] genuflectentibus omnibus, excepto tantum clerico portante crucem.

17. Celebrans genuflexus, clara voce dicit:[256] *Lumen Christi;* tum surgit, surgentibus omnibus, et clerici respondent: *Deo gratias.*

18. Proceditur usque ad medium ecclesiae, ubi secundo fiunt omnia, ut supra, accensa secunda candela; praeter modulationem vocis, quae alta esse debet.

19. Proceditur tandem ante gradus altaris, et accensa tertia candela, tertio fiunt antedicta cum altiori voce.

§. II. De benedictione cerei.

1. Responso pro tertia vice, post *Lumen Christi,* a clericis *Deo gratias*, surgunt omnes, et formant rectam lineam cum Celebrante in medio eorum ante altare.[257]

---

[253] Sine cantu et sine Psalmo.

[254] Međutim se ugase sva svijetla u crkvi osim onih, koja gore pred presv. Sakramentom.

[255] Poklekne jednim koljenom, a tako i ostali.

[256] Ili pjeva spuštajući glas kod zadnje stavke za malu tercu (ut—la). Istim glasom i tonom odgovaraju pjevači: *Deo gratias.*

[257] Stoje pred oltarom ovako poredani:

□	□	✠	□	□
grana	lamp.	Celebr.	križ	thurif.

2. Secundus clericus secedens deponit laternam[258] super credentiam; et accipit Missale[259] pro Praeconio, et tradit illud Celebranti, qui vicissim dat illi arundinem.

3. Celebrans tenens Missale in manibus, genuflectit[260] in infimo gradu altaris, et non praemisso: *Munda cor meum,* dicit tantum: *Jube Domine benedicere. Dominus sit in corde meo, et in labiis meis, ut digne et competenter annunciem suum Paschale Praeconium. Amen.*

4. Deinde surgens, ac facta cum omnibus[261] genuflexione altari, accedit[262] ad legile paratum in plano evangelii pro Praeconio hoc ordine:

Thuriferarius habens a dexteris quartum clericum cum granis incensi.

Tertius clericus cum cruce habens a sinistris secundum clericum cum arundine.

Celebrans cum Missali.

5. Cum pervenerint ad legile,[263] supradicti sic apud illud se disponunt recta linea, et vertentes faciem[264] sicut Celebrans:

Celebrans ponit Missale super legile.
Clericus cum cruce a dexteris Celebrantis.
Thuriferarius a dexteris supradicti cum cruce.
Clericus cum arundine a sinistris.
Clericus cum granis a sinistris arundinis.

6. Celebrans accedente thuriferario incensat[265] Missale apertum super legile; et incipit Praeconium: *Exsultet* etc. clara et hilari voce.

7. Ad verba: *Curvat imperia,* infigit grana incensi,[266] hoc ordine:

1
4 2 5
3

8. Quartus clericus deponit in credentia pateram, ubi erant grana incensi, et accipit virgam cum candelula superinflexa, et redit ad pristinum locum a sinistris clerici cum arundine.

9. Ad verba: *Rutilans ignis accendit,* Celebrans ex arundine cereum accendit.[267]

[258] Kad zapali treću svijeću na trski, ugasi onu u svjetiljci.
[259] Ili evanđelistar.
[260] Ostali stoje.
[261] Osim dvojice, koji drže križ i trstiku.
[262] Okrenu se za lijevom rukom.
[263] Stoji na mjestu, gdje se u svečanoj misi pjeva evanđelje ili bolje reći, gdje subđakon drži knjigu kod pjevanja evanđelja.
[264] Stoje raspoređeni kao gore pod 257, samo što tamo gledaju prema oltaru, a ovdje s celebrantom kao đakon, kad pjeva evanđelje.
[265] Kao kod evanđelja u svečanoj misi.
[266] Poslije riječi *curvat imperia* pođe s klerikom, koji drži zrna tamjana, k svijeći te stavi u nju zrna tamjana; poslije toga se vrati i nastavi pjevanje.
[267] Pomoću nažigača, što ga drži četvrti klerik.

10. Ad verba: *Apis mater eduxit,* quiescit donec quartus clericus ex cereo, per candelulam in virga lampadem,[268] vel lampades accendat.

11. Finito Praeconio[269] Celebrans claudit Missale: secundus clericus firmat arundinem in sua basi a latere evangelii: tertius deponit crucem in latere epistolae.

12. Deinde, praecedentibus thuriferario, cum clerico de granis a sinistris, ac secundo et tertio clerico, facta genuflexione altari, revertitur[270] in sacristiam.

13. Ibi depositis paramentis albis, accipit manipulum, stolam et planetam coloris violacei.

§. III. De Prophetiis.

1. Celebrans paratus, ut supra, praecedentibus clericis, procedit ad altare.

2. Facta reverentia cruci[271] ascendit ad altare, osculatur illud in medio, et accedit ad cornu epistolae.

3. Ibi alta voce legit[272] duodecim Prophetias, Orationes et Tractus: genuflectens cum omnibus, dum ante Orationes, excepta ultima, dicit: *Flectamus genua;* et clericus surgens respondet: *Levate.*

4. Completa ultima Oratione, Celebrans, facta ibidem reverentia cruci, descendit ad scabellum in plano epistolae, et deponit planetam et manipulum.

5. Si ecclesia habuerit Fontem baptismalem, Celebrans accipit pluviale violaceum, et sedet. Si autem Fontem non habet, accedit sine casula ante altare pro Litaniis, ut infra §. VI.

6. Procedamus nunc ad benedictionem Fontis, ne aliquid in hoc Memoriali desideretur.

§. IV. De benedictionis Fontis.

1. Sedente Celebrante, ut supra, primus clericus amovet cereum accensum e candelabro, et accedit ante altare.

2. Tertius clericus accipit crucem et similiter venit ad altare.

3. Duo alii elerici accedunt ad Celebrantem.

4. Celebrans surgens incipit[273] alta voce Tractum: *Sicut Cervus* etc., ut infra,[274] quod lente prosequetur cum suis clericis.

---

[268] Što visi pred velikim oltarom.

[269] Kod nas poslije riječi: *et Antistite nostro N.* dodaje se: *nec non gloriosissimo imperatore ac rege nostro N.:* dok se dio *Respice* etc. sve do završetka ispušta, te se odmah završuje: *Per Dominum* etc.

[270] Ako je kod sjedala pripravljeno ljubičasto misno odijelo, polaze ona mo; tu se celebrant preobuče te polazi k oltaru, da čita profecije.

[271] Celebrant se duboko nakloni, a ostali genuflektiraju.

[272] Ako su pjevači nazočni, tada oracije može pjevati. Kod profecija drži ruke kao kad u misi čita epistolu, a oracije govori ili pjeva raširenih ruku.

[273] Može početi, kad napravi reverenciju oltaru. Ako su pjevači, tada oni pjevaju.

[274] Gledaj u misalu.

5. Inchoato Tractu, dirigitur Processio ad Fontem, facta reverentia altari,[275] hoc ordine:
Clericus cum cereo.
Clericus cum cruce.
Celebrans medius inter clericos, recitans, tecto capite, Tractum.

6. Ante cancellos Fontis sistant omnes, et Celebrans, facie versa ad crucem, expleto Tractu dicit:[276] *Dominus vobiscum,* et Orationem: *Omnipotens sempiterne Deus* etc. sustinente librum quarto clerico.

7. Clericus cum cereo, et deferens crucem ingrediuntur cancellos baptisterii, si loci capacitas sinat; stabunt vero semper ante faciem Celebrantis.

8. Celebrans accedit prope Fontem, et dicit[277] secundam Orationem, et Praefationem, ut in Missali, tenens semper manus junctas.

9. Intra Praefationem, juxta proprios rubricae locos, haec peragit:

Post verba: *Gratiam de Spiritu Sancto,* dividit aquam manu dextera in modum crucis, et immediate manum tergit.

Post verba: *Non inficiendo corrumpat,* tangit aquam manu, et deinde tergit.

Post verba: *Indulgentiam consequatur*, facit tres cruces supra Fontem manu dextera.[278]

Post verba: *Super te ferebatur,* dividit manu dextera aquam, et effundit versus quatuor mundi partes, Orientem, Occidentem, Aquilonem, et Austrum, hoc modo

1
3 4
2

Post verba: *In nomine Patris* etc., mutat vocem in modum lectionis.

Post verba: *Tu benignus adspira,* halat ter in aqua in modum crucis.

Post verba: *Purificandis mentibus efficaces,* immittit aliquantulum cereum in aquam, dicens:[279] *Descendat in hanc plenitudinem* etc., et extrahit. Immittit secundo profundius, et tono aliquanto altiori repetit: *Descendat in hanc* etc., et pariter extrahit. Immittit tertio usque ad fundum, et altiori adhuc voce repetit: *Descendat* etc., et non extrahit.

Ter sufflat immediate in aquam in formam tridentalem, juxta figuram in Missali, et prosequitur: *Totamque hujus aquae* etc.

Post verba: *Foecundet effectu,* extrahit cereum, qui panno abstergitur.

10. Prosequitur Praefationem, quam concludit humiliori voce, dicendo: *Per Dominum nostrum* etc., et adstantes respondent: *Amen.*

[275] Celebrant se duboko nakloni, ostali genuflektiraju, osim one dvojice, koji nose svijeću i križ.
[276] Ili pjeva tono feriali.
[277] Ili pjeva; licem okrenut k svetištu (prema istoku).
[278] Ne tičući vode.
[279] Ako je prefaciju pjevao, pjeva i ovo.

11. Secundus clericus accipit vas pro aqua benedicta, et cum eo haurit aquam ex Fonte.[280]

12. Celebrans, accepto aspersorio intincto in aqua Fontis, aspergit se,[281] et circumstantes; deinde, medius inter clericos, aspergit omnes per ecclesiam de dicta aqua, et revertitur ad Fontem.

13. Extrahitur aqua benedicta pro fontibus lustralibus, benedictionibus domorum et esculentorum, ac aspersione in crastinum.

14. Celebrans accedens ad Fontem, infundit in aquam[282] oleum Cathecumenorum in modum crucis, dicens: *Sanctificetur* etc.

15. Deinde similiter Chrisma, dicens: *Infusio Chrismatis* etc.

16. Tandem infundit simul utrumque Oleum, pariter in modum crucis, dicens: *Commixtio Chrismatis* etc.

16. Miscet manu sua olea infusa cum aqua, et spargit per omnem Fontem.

18. Abstergit manum bombacio: deinde lavat manus cum mica panis.[283]

§. V. De baptismo parvulorum.[284]

Duo potissimum (verba sunt Ritualis Romani), *ex antiquissimo Ecclesiae ritu, sacri sunt dies, in quibus solemni caeremonia hoc sacramentum administrare convenit: nempe Sabbatum sanctum Paschae, et Sabbatum Pentecostes, quibus diebus baptismalis Fontis aqua rite consecratur.* Ad parvulorum igitur baptismum solemniter administrandum Celebrans, expleta, ut supra, Fontis benedictione, ordine, ut infra, procedat.

1. In fine benedictionis Fontis disponuntur baptizandi cum eorum patrinis extra limen ecclesiae.

2. Celebrans, lotis manibus, praecedente clerico cum cruce, et remanente apud Fontem alio clerico cum cereo, accedit cum aliis duobus clericis ad limen ecclesiae.

3. Ibi Celebrans procedit, ut in Rituali, ad catechismum etc., usque ad introductionem infantis in ecclesiam; pro qua

4. Celebrans imponit super infantem extremam partem stolae, pendentem a suo humero sinistro, et introducit eum in ecclesiam, dicens: *N. ingredere in templum Dei* etc.

5. Deinde dicto: *Credo* et *Pater noster,* versis renibus ostio cancellorum baptisterii, dicat exorcismum: tangat saliva aures et nares infantis: eumdemque Oleo Catechumenorum ungat in pectore et inter scapulas.

---

[280] Ako je voda blagoslivana u većoj posudi, tada iz nje zagrabi vode, koliko će trebati za krštenje, te nalije u krstionicu.

[281] Ne govoreći ništa.

[282] U onu vodu u krstionici, a ne u druge posude.

[283] Krstionica se zatvori, da ne bi vjernici iz nje uzimali vodu za škropljenje. — Gdje se ne blagoslivlje krsna voda, svećenik poslije profecija blagoslovi vodu u sakristiji običnim načinom, a stavi se u škropionice po crkvi poslije retka: *Peccatores* u litanijama.

[284] Gledaj bilješku 251.

6. Stans ibidem extra cancellos Celebrans deponit pluviale et stolam coloris violacei, et sumit stolam et pluviale albi coloris.

7. Praecedente cruce ingreditur baptisterium, in quod ingrediuntur patrini cum infantibus.

8. Celebrans ad Fontem interrogat: *N. Credis* etc.? *N. Vis baptizari?*

9. Responso a patrinis: *Volo,* Celebrans procedit ad baptismum vel per immersionem, si in baptisterio sit tantummodo unicus fons continens aquam benedictam;

vel per infusionem, si habeatur duplex fons: alter cum aqua benedicta, et alter vacuus, qui per foramen excurrere faciat in sacrarium aquam baptismalem, profluentem e capite infantis baptizati super eumdem Fontem vacuum.

10. *Si baptizet per immersionem*: Celebrans, accipiens infantem, ac ipse solus eum sustinens, caute caput ejus immergit, et trina mersione baptizat, et semel tantum dicit: *N. Ego te baptizo* etc., et infantem, completa forma, statim tradit susceptoribus.[285]

11. *Si vero per infusionem:* tunc patrino vel matrina, vel utroque infantem tenente super altero fonte vacuo sine aqua, Celebrans vasculo accipit aquam baptismalem ex altero fonte, et de ea ter fundit supra caput infantis in modum crucis, et simul verba proferens, semel tantum, distincte et attente dicat: *N. Ego te baptizo* etc.

12. Absterso capite infantis, Celebrans dicens: *Deus omnipotens* etc., sacro Chrismate inungit summitatem capitis baptizati.

13. Deinde, data veste candida et candela accensa, et dicto: *N. Vade in pace* etc., patrinos admonet, et parentes infantis admoneri curat, ut in Rituali.

14. Celebrans lavat manus, et depositis pluviali ac stola albis, resumit stolam et pluviale violaceum.

§. VI. De Litaniis et Missa cum Vesperis.

1. Praecedente clerico cum cereo et cruce processionali, Celebrans subsequitur cum suis clericis, et redit ante altare.

2. Cereus figitur in proprio candelabro, et crux deponitur in cornu epistolae.

3. Celebrans, stans ante altare, deponit pluviale tantum.

4. Idem[286] genuflexus,[287] omnibus similiter genuflectentibus, recitat Litanias ex Missali, posito super scabello ante seipsum.

---

[285] Kumovima.

[286] Ako se ne blagoslivlje voda, onda odmah poslije onoga, što se veli gore u točki 5. §. III., slijedi, što se veli u ovoj točki.

[287] Ako pjevači pjevaju litanije, tada celebrant legne pred oltar kao kod obreda s asistencijom đakona i subđakona, i digne se, kad pjevači pjevaju: *Peccatores*, te napravivši propisanu reverenciju prema oltaru polazi u sakristiju, da se obuče u bijelo odijelo za misu. Pjevači treba, da polakše pjevaju. Dok se celebrant oblači, dotle se makne s oltara ljubičasti antipendij, stavi cvijeće na oltar, svijeće upale i sve drugo priredi. Celebrant priređen za sv. misu dolazi k oltaru, a pjevači su dotle svršili Litanije do *Christe exaudi nos,* te sad počnu svečani *Kyrie eleison* za misu.

5. Clerici respondent, et repetunt omnia, quae Celebrans dicit.[288]

6. Ad versiculum *Peccatores,* tollitur pallium violaceum ab altari, accenduntur candelae, et vasa florum inter candelabra apponuntur.

7. Celebrans prosequitur Litanias, usque ad: *Christe exaudi nos,* inclusive.

8. Surgit Celebrans, et praecedentibus clericis, accedit in sacristiam; ubi, deposita stola violacea, accipit manipulum, stolam et planetam albi coloris.

9. Celebrans comitatus a clericis, ut supra, redit ad altare,[289] ante cujus gradus facit Confessionem de more, cum Psalmo *Judica me* etc. et *Gloria Patri.*

10. Ascendit altare, completaque Oratione: *Aufer a nobis* etc., in ejus medio, dicit immediate: *Kyrie eleison,* ut alias, cum non legatur Introitus.

11. Ad *Gloria in excelsis* pulsantur campanae,[290] quae usque ad hanc horam siluerant.

12. Post Epistolam Celebrans dicit[291] ter *Alleluja* elevando gradatim vocem, et clerici, post quamlibet vicem, in eodem tono repetent illud, et Celebrans prosequetur Versiculum et Tractum.

13. Non dicitur *Credo,* et post *Dominus vobiscum* non legitur Offertorium:[292] non dicitur *Agnus Dei,* neque datur hodie osculum pacis.

14. Loco Antiphonae *Communio,* dicuntur Vesperae, ut in Missali, videlicet:

15. Celebrans in cornu epistolae dicit[293] Antiphonam *Alleluja* etc., et cum clericis prosequetur Psalmum *Laudate* etc., et in fine repetitur *Alleluja.*

16. Deinde subdit Antiphonam: *Vespere autem*[294] etc., cum Cantico *Magnificat.*

17. Repetita Antiphona *Vespere* etc., Celebrans accedit ad medium altaris, osculatur illud, et versus ad populum dicit: *Dominus vobiscum,* et postea Orationem in solito cornu epistolae.

18. Post *Ite Missa est* additur *Alleluja, Alleluja.*

19. Completo Evangelio s. Joannis, revertitur in sacristiam, et missalia paramenta deponit.

[288] Celebrant dakle ima govoriti na pr. *Pater de coelis Deus, miserere nobis . . . Sancta Maria, ora pro nobis;* a klerici za njim ponavljati.

[289] Načini reverenciju oltaru.

[290] I orgulje se oglase; snimaju se zastori sa slika na oltaru. Ako je sada nezgodno, može se to učiniti poslije mise.

[291] Ako pjeva, pjevači mu odgovaraju.

[292] Prefacija, *Communicantes* i *Hanc igitur* posebni.

[293] Ako su pjevači, tada pjevaju antifonu i psalam tako, da se razdijele u dva kora, ili tako, da jedan kor čine pjevači, a drugi celebrant s klericima.

[294] Ako se pjeva, tada celebrant stojeći na strani epistole intonira: *Vespere autem sabbati,* dalje nastave pjevači. I ovdje vrijedi, što je rečeno u prijašnjem broju.

*

§. VII. De reportatione pyxidis.

1. Celebrans accipit super cottam stolam albam, et praecedentibus clericis cum cereis, et alio cum bursa corporalium, et velo humerali, accedit ad locum, ubi asservatur pyxis cum particulis.

2. Ibi, adhibitis debitis[295] genuflexionibus, accipit velatis manibus pyxidem, quam portat in solito[296] tabernaculo servandam.[297]

3. Revertitur in sacristiam, in qua, depositis sacris vestibus, legit Antiphonam *Trium puerorum* etc. cum *Alleluja*, et Canticum, et Psalmum et Orationes pro gratiarum actione.

4. Interim per clericos extinguuntur cerei altaris.

5. Item tres candelae in cuspide arundinis, quae amplius non accenduntur, et arundo ipsa amovetur omnino.

6. Item extinguitur cereus paschalis: qui tamen, remanens in suo candelabro, accendetur in Missis in omnibus Dominicis, ac Festis Domini et Sanctorum de praecepto,[298] et usque ad Evangelium inclusive in die Ascensionis Domini; quo dicto, cereus extinguitur, et completa Missa removetur e candelabro, et servatur accendendus in Vigilia Pentecostes ad benedictionem Fontis.[299]

II. SVEČANO VRŠENJE OBREDA PO MISALU.[1]

A. Svijećnica.

Bilješka. Ako ova svetkovina padne na koju od nedjelja: Sedamdesetnicu, Šezdesetnicu ili Pedesetnicu, tada se blagoslivlju i dijele svijeće te vodi procesiju, dok se misa uzima od dotične nedjelje.[2] Sama misa, kao i cijeli oficij, prenosi se na prvi nezapriječeni dan.

Ako je izložen presv. Sakramenat za XL-satno ili vječno klanjanje tada zá blagoslov svijeća i procesiju (tako i na Pepelnicu i Cvjetnicu) vrijedi, što je rečeno u 39. bilješci k *Memoriale rituum*.

I. Što valja pripraviti. — 1. U sakristiji: a) Za celebranta: amikt, albu, pojas, stolu i plašt ljubičaste boje (ako nema

[295] Točno su opisane genufleksije u Memoriale rituum Tit. V. §. V, 1—5. (str. 138).

[296] Kod nas obično u velikom oltaru.

[297] Došavši k oltaru ide odmah uz stepenice i postavi ciborij na oltar, genuflektira i siđe na gornju stepenicu, tu klekne, te mu klerik uzme velum, ustane, dođe k oltaru, genuflektira, otvori tabernakul, stavi u nj ciborij, genuflektira i zatvori vrata tabernakula; složi korporal, stavi ga u bursu, siđe niz stepenice noseći bursu s korporalom i ključ od tabernakula, genuflektira in plano i vraća se u sakristiju (poredi gore Tit. IV. §. III — str. 128).

[298] Uopće može gorjeti kod svih svečanih i pjevanih misa, ako je običaj, osim misa de Requie, votivnih i misa u ljubičastom odijelu (na Markovo i prosne dane) D. a. 235, XI.

[299] Obred je kod blagoslova krsne vode na Duhovsku vigiliju isti mutatis mutandis kao na Vel. subotu; vidi Missale na taj dan.

[1] V. ab Appeltern I. 347 seq.; Müller; Martinucci-Menghini.

[2] Tako posebna rubrika misala na ovu svetkovinu. Isto je i u onom slučaju, ako je crkva posvećena Majci Božjoj, ali ne pod titulom Purificationis (D. a. 2326, II).

plašta, tada blagoslivlje bez kazule).[1] — b) Za đakona i subđakona: amikt, alba, pojas i stola za đakona; zatim *planetae plicatae*[2] ljubičaste boje; ove zadnje samo u crkvama katedralnima, kolegiatnim, abacijskim i županskim,[3] dok u manjim crkvama imadu đakon i subđakon biti samo u albama,[4] a đakon još k tome stolu preko lijevog ramena. — c) Za ceremonijara i klerike četiri rokete (superpellicea). Svijetnjaci sa svijećama i kadionica.

2. Na oltaru: a) Ljubičasti antipendium, prikopčan na bijeli, ako bude misa de B. M. V. — b) Misal na strani epistole na ljubičastom jastuku ili na pulpitu; s oltara se ima odstraniti cvijeće, koje se stavi poslije procesije na oltar, bude li sv. misa de Beata.[5]

3. Na stoliću: Ima biti sve priređeno kao prije svečane mise; velum kaleža bit će bijele odnosno ljubičaste boje prema tomu, da li će biti misa de Beata ili od nedjelje, isto takove boje ima biti velum humerale za subđakona, kad bude držao patenu; osim toga valja da bude posuda s blagoslovenom vodom i aspergil, druga posudica s vodom i ručnik za pranje ruku poslije dijeljenja svijeća. Blizu stolića križ za procesiju.

4. Na drugom stoliću pokritom bijelim pokrivačem na strani epistole ili pred oltarom imaju se smjestiti svijeće za blagoslov pokrivene čistim pokrivalom.

5. Na sjedalima: a) za celebranta manipul, stolu i kazulu bijele boje, ako je Missa de Beata, ljubičaste, ako je nedjeljna; b) za đakona i subđakona 2 manipula, 1 stolu, dalmatiku i tunicelu bijele ili ljubičaste boje prema tomu, kakova će biti misa.[6]

II. Blagoslov svijeća. — 1. Celebrant i ostali, obučeni kako je gore rečeno, naklonivši se križu ili glavnoj slici u sakristiji, pođu ovim redom: turifer s kadionicom, svjećonoše s upaljenim svijećama, ceremonijar tada celebrant pokrite glave u sredini između đakona i subđakona, također pokrite glave, koji mu pridržavaju krajeve plašta. Ako celebrant ne nosi plašta, tada ide subđakon iza ceremonijara a za njime đakon, a na koncu celebrant.

2. Došavši pred oltar, otkriju se, te naprave prema oltaru propisanu reverenciju. Celebrant uziđe k oltaru, te ga poljubi u sredini, a đakon i subđakon također uziđu k oltaru, te sada prate celebranta k strani epistole i tu stoje uz njega, đakon na desno a subđakon na lijevo.[7] Svjećonoše i turifer nakon reverencije oltaru smjestili su se kod stolića, na koji su postavili svijetnjake.

3. Celebrant stojeći pjeva u ferialnom tonu[8] *Dominus vobiscum* i oracije propisane za blagoslov svijeća. Pri tom drži uvijek ruke

[1] Rubr. gen. Miss. XIX, 4; Rubr. spec. Miss. ovoga dana. — [2] To su kazule na prsima unutar podvinute. — [3] To su ecclesiae majores. D. a. 3352, VII. — [4] Rubr. gen. Miss. XIX, 7. — [5] Poredi: Memoriale rituum, tit. I. c I; c II. §. I. 4; §. IV. 3. — [6] No ovo se može prirediti i u sakristiji, ako se poslije procesije vraća u sakristiju. Poredi bilješku 4. k Memoriale rituum. — [7] Tako stoje đakon i subđakon uz celebranta i kod ostalih blagoslova (pepela i grančica). — [8] Vidi bilješku 18 k Memoriale rituum.

sklopljene, samo kad pravi križ, tada lijevu ruku postavi na oltar, a desnom pravi križ nad svijećama, dok mu đakon malo podigne plašt. Na *Oremus* i na ime *Jesus* inklinira prema križu.

4. Kad svrši oracije, celebrant stavlja tamjan u kadionicu kao kod svečane mise prije introita, samo što sada svi stoje na strani epistole a subđakon pridržava celebrantu plašt s desne strane. Đakon predavši navikulu turiferu, uz obične poljupce dade celebrantu aspergil. Celebrant govoreći tiho: *Asperges me* etc. bez pjevanja i bez psalma poškropi svijeće i to najprije u sredini, zatim sebi s lijeve strane a onda s desne strane. Đakon uzme uz dužne poljupce aspergil, te opet uz običajne poljupce preda kadionicu celebrantu, koji tri puta pokadi[1] svijeće onim redom, kako ih je poškropio ne govoreći ništa.[2]

III. Dijeljenje svijeća. — 1. Svršivši celebrant blagoslov pođe s đakonom i subđakonom u sredinu oltara: tu se okrenu k puku; s lijeve je celebrantu đakon, koji će mu dodavati svijeće bez poljupca, a s desne subđakon, koji će podignuti malo desni kraj plašta.

2. Tada pristupi odličniji među nazočnim svećenicima u roketi bez stole,[3] primi od đakona svijeću, poljubi je i preda celebrantu, koji stoji na supedaneju okrenut k puku i poljubi samo svijeću, te je preda đakonu, da je postavi na oltar ili dade komu akolitu, da je pridrži. Ako nema nijednog drugog svećenika, tada đakon postavi za celebranta svijeću na oltar,[4] celebrant se okrene k oltaru, klekne, uzme svijeću s oltara i poljubi je, ustane i preda subđakonu, koji je opet stavi na oltar ili preda akolitu, da je pridrži.

3. Poslije toga celebrant stojeći na istom mjestu okrenut k puku, otkrite glave dijeli svijeće, najprije onome, od koga je sam primio. Dignior ex clero ima primati svijeću klečeći te poljubiti nesamo svijeću nego i ruku celebrantu.[5] Poslije ovoga đakon i subđakon kleknu[6] te uz poljupce svijeće i ruke primaju svijeće od celebranta, predadu svijeće kojemu akolitu i tada stanu uz celebranta, kako je gore rečeno. Dalje dijeli kleru (i podvornicima kod oltara) na istom mjestu, dok puku dijeli kod ograde, ako se uopće puku dijeli.[7]

4. Kad celebrant počne dijeliti, kor pjeva antifonu: *Lumen* s kantikom: *Nunc dimittis*. Razdijelivši svijeće, celebrant pere ruke in plano epistolae, ako je dijelio kod ograde, a ako je dijelio samo kod oltara, tada na supedaneju na strani epistole. Dok celebrant pere

[1] Unico ictu. — [2] Ako narod sam donosi svijeće za blagoslov i drži ih u ruci, valja imati intenciju i te svijeće blagosloviti; poredi bilješku 22 k Memoriale rituum. — [3] D. a. 2148, V. — [4] Đakon, i ako je svećenik, ne može ovdje preuzeti zadaću *dignioris ex clero*, a tako ni na Pepelnicu ni na Cvjetnicu. — [5] D. a. 2148, V. Od ovoga se izuzimaju kanonici i prelati, koji primaju od cetebranta svijeću stojeći nagnuti i ne ljube ruke celebrantu, osim ako je biskup (Cer. episc. l. 2, c. 16, §. 9 i 10). — [6] Ako su kanonici, stoje duboko nagnuti i ne ljube ruke celebrantu osim biskupu. — [7] Gledaj Memoriale rituum na taj dan i bilješke tamo, samo što su mjesto klerika uz celebranta ovdje đakon i subđakon i jedan akolit; đakon s lijeve dodaje svijeće celebrantu, subđakon s desne pridržava plašt, a akolit otraga drži svijeće i po jednu predaje đakonu.

ruke, kor pjeva antifonu: *Exsurge,* a celebrant opravši ruke u prvom slučaju uzađe sa strane epistole ka knjizi, a u drugom slučaju već se nalazi kod nje te pjeva *Oremus* i oraciju *Exaudi quaesumus,* đakon i subđakon stoje uz njega kao na početku. Ako svetkovina padne na koji dan iza sedamdesetnice osim nedjelje, kad celebrant kaže *Oremus,* đakon pjeva: *Flectamus genua,* te svi pokleknu osim celebranta, subđakon ustane prvi i odgovori: *Levate;* a na to pjeva celebrant spomenutu molitvu.

IV. Procesija. — 1. Svršivši posljednju oraciju, stavi celebrant na istom mjestu[1] tamjan u kadionicu i blagoslovi ga. Dok poslije toga celebrant i đakon polaze u sredinu oltara, subđakon genuflektira i sa strane epistole polazi po križ,[2] s kojim dođe u sredinu presbiterija ali prema izlazu, uz njega su svjećonoše, a iza njega turifer, svi stoje okrenuti licem k oltaru.

2. Međutim đakon primivši od ceremonijara celebrantovu svijeću, predade je celebrantu uz dužne poljupce, uzme svoju svijeću u lijevu ruku, poklekne i okrene se k puku — celebrant je okrenut k oltaru — te zapjeva propisanim tonom: *Procedamus in pace.* Dok kor odgovara: *In nomine Christi. Amen,* đakon se okrene k oltaru, te zajedno s celebrantom siđe in planum pred oltar. Tu okrenuti k oltaru naprave svi osim subđakona i svjećonoša propisanu reverenciju. Celebrant i đakon pokriju se, kor počne Antifone i procesija se razvije ovim redom: Naprijed ide turifer, za njim subđakon s križem među svjećonošama, tada kler, ako ga ima, a na koncu celebrant s đakonom s lijeve strane, koji ne podržava celebrantu plašta. Svijeće se nose izvana, dakle oni s desne u desnoj, a s lijeve u lijevoj.

3. Procesija polazi ili izvan crkve ili u samoj crkvi.[3] Dogodi li se, da baš bude kod kojega pokrajnoga oltara podizanje, kad prolazi procesija, ne smije se zvoniti, te procesija prolazi ne obazirući se ništa. Ako bi ipak zvonilo — što ne smije biti — na podizanje, tu će polazeći mimo toga oltara dvojica i dvojica pokleknuti na jedno koljeno i odmah dalje ići.[4]

4. Ulazeći u crkvu, ako je išla procesija izvan crkve, ili ulazeći kroz ogradu pred velikim oltarom, ako je bila po crkvi, pjeva kor ℣. *Obtulerunt* etc. Vrativši se k oltaru svi osim subđakona i svjećonoša naprave reverenciju. Subđakon stavi križ kraj stolića, a svjećonoše svijetnjake na stolić; subđakon dođe na lijevu celebrantu. Dotle đakon preda svoju svijeću ceremonijaru (ili kojem akolitu), uzme uz propisane poljupce svijeću od celebranta, te i nju dade ceremonijaru. Svi naprave reverenciju oltaru, te idu u sakristiju, ako je tamo odijelo priređeno, ili k sjedalima, gdje se celebrant, đakon i subđakon obuku za misu, kako je gore rečeno. Dotle turifer donese novu vatru.

---

[1] D. a. 4198, I. — [2] Križ nosi tako, da je lice Raspetoga okrenuto na istu stranu kao i subđakonovo. — [3] Ako procesija ide u samoj crkvi, tada će izašavši iz presbiterija krenuti sebi na desnu stranu — dakle stranom evanđelja, a vratiti se stranom epistole. — [4] D. a. 3814, II.

5. Misa[1] je kao inače svečana misa, samo što se kod pjevanja evanđelja, te od podizanja do pričesti drže u koru upaljene svijeće. To biva, ako je misa de Beata; ako je de Dominica, tada se svijeće ne pale.

B. Pepelnica.

I. Što valja pripraviti. — 1. U sakristiji: sve kao na Svijećnicu (str. 148).

2. Na oltaru sve kako propisuje Memoriale rituum na taj dan (str. 115).

3. Na stoliću: sve kao na Cvjetnicu (str. 153), a uz to još posuda s blagoslovenom vodom i aspergilom.

4. Na sjedalima (ako se poslije pepeljenja ne vraća u sakristiju — a ako se vraća, ima ovo biti priređeno u sakristiji): Manipul i kazula ljubičaste boje za celebranta; dva manipula iste boje za đakona i subđakona, te u velikim crkvama široka stola iste boje za đakona.

II. Blagoslov pepela. Obred isti kao kod blagoslova svijeća (str. 149).

III. Pepeljenje. Što se tiče samoga načina gledaj: Memoriale rituum na ovaj dan §. II. i bilješke. Za držanje đakona i subđakona vrijedi, što je rečeno na Svijećnicu kod dijeljenja svijeća (str. 150). Pranje ruku kao na Svijećnicu (str. 150). Svršivši posljednju oraciju siđu celebrant i ministri odmah sa strane epistole k sjedalima, da se priprave za misu, ili došavši u sredinu oltara, siđu pred oltar, naprave reverenciju oltaru i idu u sakristiju, da se obuku za misu, prema tomu, gdje je pripravljeno odijelo.

IV. Misa. U ovoj svečanoj ferijalnoj misi valja pamtiti ovo: Kada celebrant čita u traktusu ℣. *Adjuva nos* etc., ne poklekne, nego svršivši evanđelje prije nego će metati tamjan u kadionicu, kad kor pjeva taj ℣, kleknut će u sredini oltara na gornjoj stubi (supedaneju) između đakona i subđakona. Ako se samo recitira gradual i tractus, tada će čekati u sredini oltara, dok dođe kor do toga ℣, i kleknuti, kako je rečeno, a onda tek ići čitati evanđelje. — Kod oracije *super populum*, kad celebrant otpjeva *Oremus,* đakon se okrene za lijevom rukom prema puku te propisanim tonom kaže: *Humiliate capite vestra Deo,* ali ne naklanja glave.

C. Cvjetnica.

I. Što valja pripraviti. — 1. U sakristiji: a) Za celebranta amikt, albu, pojas, stolu i pluvijal ljubičaste boje; ako nema

[1] Misu ima služiti isti svećenik, koji je blagoslivljao svijeće, od toga je izuzet samo biskup, koji je ordinarij; on naime može blagoslivati svijeće, a drugi poslije toga služiti sv. misu. To vrijedi i za Pepelnicu i za Cvjetnicu i za blagoslov krsne vode na Vel. subotu (Caer. Ep.: D. a. 2976, VIII).

pluviala, tada bez kazule. — b) Za đakona i subđakona amikt, albu, pojas,[1] ljubičastu stolu za đakona; u velikim[2] crkvama još: *planetae plicatae*; — c) za đakone, koji će pjevati muku, po tri amikta, albe, manipula i stole ljubičaste boje i tri misala[3] ili evanđelistara; — d) za ceremonijara i klerike četiri rokete; — e) posuda s blagoslovenom vodom i aspergilom.[4]

2. Na oltaru sve kako određuje Memoriale rituum za taj dan (str. 118).

3. Na stoliću: a) kalež za misu sa svom opremom ljubičaste boje; — b) kadionica[5] i navikula s tamjanom; — c) posuda s vodom za pranje ruku i ručnik; — d) vino i voda za sv. misu; — e) knjižice, u kojima se nalazi tekst za ovu procesiju; — f) blizu stolića križ za procesiju.

4. Na sjedalima:[6] a) manipul i kazula ljubičaste boje; — b) dva manipula[7] ljubičaste boje za đakona i subđakona i u većim crkvama široka stola ljubičaste boje za đakona.

5. Na posebnom stoliću u sredini pred oltarom ili na strani epistole, pokritom bijelim stolnjakom, grančice za blagoslov.

II. Blagoslov grančica. — 1. Ako je prije obreda *aspersio aquae benedictae*, tada obučeni, kako je gore rečeno, polaze iz sakristije načinivši propisanu reverenciju ovim redom: turifer noseći posudu s vodom, svjećonoše sa zapaljenim svijećama, ceremonijar, celebrant između đakona i subđakona, koji pridržavaju krajeve plašta, sva trojica pokrivene glave. Došavši pred oltar načine propisanu reverenciju. Na koncu *Asperges* uzmu đakon i subđakon manipule, a turifer stavivši blagoslovenu vodu na stolić polazi u sakristiju po kadionicu.

2. Ako nema *Asperges*, tada obučeni, kako je gore rečeno (đakon i subđakon imaju manipule), polaze ovim redom: turifer s kadionicom, ostali kao gore. Došavši pred oltar naprave propisanu reverenciju; celebrant praćen od đakona i subđakona (ako je *Asperges*, poslije toga bez posebne reverencije) dolazi u sredinu oltara, poljubi oltar i polazi na stranu epistole, kamo ga prate đakon i subđakon bez genufleksije u sredini te stoje uz njega, kako je rečeno kod blagoslova svijeća (str. 149).

3. Došavši ka knjizi čita sklopljenih ruku ne križajući se Antifonu *Hosanna*, koju kor pjeva. Međutim ceremonijar ili tko drugi otkrije grančice. Celebrant stojeći na istom mjestu sklopljenih ruku

[1] Ako nema *Aspersio aquae benedictae*, tada i manipul za đakona i subđakona. — [2] Gledaj kod Svijećnice (str. 149). — [3] Martinucci prema Caer. Episc. traži samo jednu knjigu, dok S. R. C. dopušta tri (D. a. 3804, III, 1). — [4] Ako nema *Aspersio aquae benedictae*, tada se ovo pripravi na stoliću. — [5] Mogla bi se prirediti u sakristiji, te je turifer odmah s vatrom donese poslije *Aspersio aquae benedictae*, ili ako toga nema, nosi je idući s ostalima k oltaru. — [6] Ili na stoliću ili u sakristiji, ako se poslije procesije ide u sakristiju. — [7] Ako nema *Aspersio aquae benedictae*, tada se manipuli priprave u sa ristiji.

ne okrećući se k puku pjeva: *Dominus vobiscum* i oraciju: *Deus, quem diligere;* i na *Oremus* ostaje sklopljenih ruku, samo inklinira prema križu. Dok celebrant pjeva oraciju, siđe subđakon in planum, gdje skine planetu, ako ju je imao, te uz obred kao kod svečane mise pjeva epistolu, dok je celebrant *sub missa voce* čita. Poslije ljubi ruku celebrantu, preda knjigu ceremonijaru, te opet uzme planetu[1] i stane s lijeve celebrantu. Poslije epistole kor pjeva jedan ili drugi ℟ ili oba, dok ih celebrant može[2] tiho čitati. Dok kor pjeva responzorij, moli celebrant na istom mjestu *Munda cor* etc. i čita evanđelje; a đakon ostavi celebranta, silazi in planum, skine planetu i uzme široku stolu, koju stavi preko obične stole, uzme knjigu, te je kao obično prije evanđelja u misi postavi na oltar. Tada celebrant stavlja tamjan kao obično, ali na istom mjestu, gdje stoji, t. j. na strani epistole. Đakon predavši navikulu turiferu moli *Munda cor* na mjestu, gdje ga moli kod svečane mise, ustane, uzme knjigu i klekne okrenut k celebrantu, koji stoji na strani epistole, i traži blagoslov. Dalje sve kao kod svečane mise na evanđelje. Na koncu donosi subđakon celebrantu knjigu, da je poljubi a đakon[3] ga incenzira, koji poslije toga skine široku stolu i uzme planetu plikatu.

4. Poslije toga se blagoslivlju grančice. Celebrant stojeći na istom mjestu uvijek sklopljenih ruku pjeva oracije i prefaciju; samo kad ima praviti desnom rukom križ nad grančicama, lijevu stavi na oltar. Poslije prefacije kor pjeva *Sanctus,* dok ga celebrant s đakonom i subđakonom tiho moli na istom mjestu, ali na način kao kod sv. mise. Svršivši oracije stavlja celebrant tamjan u kadionicu, te škropi i kadi grančice kao na Svijećnicu svijeće (vidi str. 150).

III. Dijeljenje grančica. Isti je obred kod dijeljenja grančica kao na Svijećnicu kod dijeljenja svijeća (str. 150).[4] Dok celebrant pjeva oraciju poslije pranja ruku, klerik pričvršćuje grančicu na procesijonalni križ. Prije procesije skinu đakon i subđakon manipule.

IV. Procesija. — 1. Stavljanje tamjana, početak i razvoj procesije kao na Svijećnicu (str. 151). Palme (grančice) drže se u ruci kao svijeće, t. j. desni u desnoj ruci, lijevi u lijevoj. Procesija ide izvan crkve.[5]

[1] Razumije se u većim crkvama. Vrijedi i dalje za veće crkve, kad je govor o planeti kod đakona i subđakona. Gdje se ne smije upotrebljavati planeta ili je nema, tada ovdje kao i dalje otpada skidanje i oblačenje planete kao i kod đakona mijenjanje planete sa širokom stolom. — [2] Ima autora, koji uče, da je celebrantu na volju, hoće li čitati sve od epistole do evanđelja uključivo ili ne. V. ab Appeltern I. 349, II. 4. u noti. — [3] Na Cvjetnicu valja da isti đakon i subđakon budu kod blagoslivanja palma i kod mise; pa i u onom slučaju, ako biskup blagoslivlje palme, a drugi poslije služi sv. misu (D. a. 3006, I). — [4] Poredi i Memoriale rituum na isti dan. — [5] Ako se ne ide izvan crkve ili se ne može, tada treba barem da izađu pred glavna crkvena vrata: celebrant sa svim službenicima kod oltara te većim dijelom pjevača. Celebrant i đakon stave biret na glavu, čim naprave reverenciju oltaru, dok ostali kler, osim subđakona, svjećonoša, turifera i ceremonijara, može to učiniti, kad izađu iz crkve. Kad se pjeva: *Gloria, laus* etc., samo su pokrite glave celebrant i đakon, ostali valja da budu gologlavi.

2. Na povratku u crkvu uniđu u crkvu samo dva ili četiri pjevača, dok cijela procesija ostaje vani pred vratima. Pred vrata stanu ovako: Subđakon s križem stoji pred vratima okrenut k celebrantu, kler stoji unaokolo, a u sredini licem prema ulazu u crkvu celebrant s đakonom pokrite glave. Pjevači u crkvi počnu: *Gloria, laus,* a celebrant s ostalim klerom i pjevačima opetuje isto. Kad se svrši pjevanje udari subđakon donjim držalom križa u vrata, koja se odmah otvore. Procesija ulazi u crkvu pjevajući: *Ingrediente Domino.* Pred oltarom se svrši ℟., a celebrant s ostalima polazi, da se priredi za sv. mjsu, kako je rečeno na Svijećnicu (str. 151).

V. Sveta misa poslije procesije. — 1. Za misu celebrant skine plašt, te uzme manipul i kazulu, a đakon i subđakon uzmu manipule.

2. Kod pristupnih molitava ispušta se psalam *Judica me* s *Gloria Patri,* zatim *Gloria in excelsis* i *Gloria Patri* poslije *Lavabo.*

3. Kada celebrant čita u epistoli riječi: *Ut in nomine Jesu . . . inferuorum,* ne poklekne, nego, kad to pjeva subđakon, svi kleknu na oba koljena na svom mjestu, a subđakon samo na jedno. Subđakon prije nego će pjevati epistolu, ako je u planeti plikati, skine je i opet obuče, poljubivši ruku celebrantu i dobivši od njega blagoslov poslije epistole.

4. Svršivši *Tractus* celebrant stojeći na istom mjestu čita odmah dalje *Passio.* Pjevači (tri svećenika ili đakona obučena, kako je rečeno gore) dođu iz sakristije, dok se svršava *Tractus;* prvi ide koji će pjevati partiju evanđelista (u misalu C), za njim koji će pjevati partiju pojedinaca i puka (S) a na koncu, koji će pjevati partiju Krista (✠). Naprave reverenciju prema oltaru, te stanu na mjestu, gdje se pjeva evanđelje;[1] na stalku je pred njima jedna ili tri knjige, odakle pjevaju; u sredini je „evanđelist“, njemu s desne „Krist“ a s lijeva „turba“. Kad kor svrši *tractus* počne se muka pjevati. Celebrant čita muku sve do dijela, koji se pjeva kao evanđelje, a da kod pauze ne klekne, nego se okrene prema pjevačima muke, a s njim đakon i subđakon na svojim mjestima držeći u ruci blagoslovene grančice. — I svi ostali u crkvi, dok se pjeva muka stoje i drže grančice u rukama, isto i kod onoga dijela, koji đakon pjeva kao evanđelje. Kad pjevači muke dođu do *emisit spiritum,* svi kleknu: celebrant, đakon i subđakon na svojim mjestima prema oltaru, a đakoni, koji pjevaju muku, prema knjizi.

5. Kad se svrši pjevanje muke, pjevači odlaze u sakristiju, celebrant ide u sredinu oltara, gdje moli *Munda cor . . . Jube Domine, benedicere . . .,* dotle subđakon prenese knjigu na stranu evanđelja, a đakon dobije od ceremonijara evanđelistar. Sada je sve kao kod evanđelja u svečanoj misi, samo što celebrant ne znamenuje sebe ni knjige, a tako isto i đakon. Stavlja se tamjan, đakon moli *Munda cor* i traži blagoslov. Svijeće se ne nose, nego đakon došavši na mjesto, gdje se pjeva evanđelje, pokadi najprije knjigu, a onda odmah počne

[1] Licem okrenuti kao đakon, kad pjeva evanđelje. D. a. 3804, III 2.

pjevati svršetak muke u tonu evanđelja. Na koncu nosi subđakon celebrantu knjigu, da je poljubi; a đakon ga pokadi. — Na koncu je mise evanđelje: *In principio.*

D. Veliki četvrtak.[1]

I. Što valja pripraviti. — 1. U sakristiji: a) za celebranta amikt, albu, pojas, manipul, stolu i kazulu bijele boje; za procesiju plašt bijele boje; — b) za đakona i subđakona dva amikta, dvije albe, dva pojasa, dva manipula, dalmatiku i tunicelu i za đakona stolu, sve bijele boje; — c) za drugoga subđakona, koji će nositi križ kod procesije, amikt, albu, pojas i bijelu tunicelu bez manipula; — d) dvije ljubičaste stole (za celebranta i đakona) za denudaciju oltara; — e) rokete za ceremonijara i klerike; — f) svijeće za procesiju i 2 kadionice.

2. Na velikom oltaru sve kao u Memoriale rituum na isti dan (str. 122).

3. Na stoliću. Sve kao kod svečane mise, samo što imadu biti na pateni dvije velike hostije;[2] osim toga: drugi kalež s palom (jednostavnom), patenom, bijelim velom i svilenom vrpcom također bijele boje; ciborij s česticama; drveni maljići (škrebetaljke); navikula s tamjanom; uz stolić križ za procesiju i baldakin.

4. U kapelici (na posebnom oltaru) za presv. Sakramenat sve kao u Memoriale rituum (str. 123).

II. Sv. misa. — 1. Misa je ova sve do *Agnus Dei* kao i druga svečana misa, samo što se ispušta psalam: *Judica* s *Gloria Patri,* isto tako se ispušta: *Gloria Patri* poslije psalma: *Lavabo.* Pjeva se: *Gloria in excelsis;* pri tom zvona zazvone i orgulje igraju, te imadu umuknuti do *Gloria* na Vel. subotu.

2. U misi je samo jedna oracija, *Credo,* prefacija *de cruce;* ima svoj: *Communicantes, Hanc igitur* i *Qui pridie, Agnus Dei* ima, ali se ne daje *pax,* dok ipak celebrant moli tri obične molitve prije pričesti.

3. Celebrant posvećuje dvije hostije: jedna za današnju misu, a druga će se spremiti za drugi dan za misu *praesanctificatorum;*[3] posvećuje također čestice u ciboriju, koje će biti za pričest svećenstvu i vjernicima pod misom, a preostatak se ima spremiti za popudbinu teško bolesnima.[4]

4. Poslije *Agnus Dei,* budući da se ne daje *pax,* đakon i subđakon promijene samo mjesta, t. j. đakon pođe celebrantu na lijevo,

[1] Gledaj općenite bilješke na početku drugog dijela ove knjige (str. 106); zatim: Memoriale rituum za ovaj dan s bilješkama ondje (str. 122 i sl.). — [2] Ako se na Vel. petak poslije mise *praesanctificatorum* izlaže presv. Sakramenat na grobu, kako je to kod nas običaj, tada se priprave tri hostije. To vrijedi za sva ona mjesta, gdje se ovdje govori o dvjema hostijama. — [3] Gledaj što je rečeno za konsekraciju velike hostije za ostenzorij (str. 85) i za partikule u ciboriju (str. 86). — [4] Kod nas se posvećuju tri hostije, od kojih se jedna na Vel. petak izlaže u sv. grobu; te se sprema zajedno s onom, koja se ima upotrebiti za misu *praesanctificatorum.*

a subđakon na desno uz dužne genufleksije: *in termino a quo* i *in termino ad quem*. Kad celebrant ispije sv. krv, subđakon pokrije kalež, genuflektira s đakonom i zamijene mjesta, t. j. đakon polazi na desno celebrantu a subđakon na lijevo i tu opet genuflektiraju. Ceremonijar međutim donese na stoliću pripravljeni kalež na oltar; celebrant, đakon i subđakon genuflektiraju, đakon prihvati doneseni kalež te ga drži nad korporalom malo koso prema celebrantu, koji oprezno stavi u nj veliku hostiju;[1] đakon stavi kalež na oltar, opet sva trojica genuflektiraju, celebrant se malo povuče k strani evanđelja, a đakon pokrije kalež palom, patenom okrenutom gornjom stranom prema unutrašnjosti kaleža, na to postavi velum, koji vrpcom pričvrsti oko noge kaleža. Tako pokriti kalež stavi u sredinu korporala prema tabernakulu. Misni kalež valja da bude na korporalu, ali prema strani evanđelja, patena može biti izvan korporala, jer je purificirana.

5. Kad je đakon smjestio kalež s hostijama, postavi ciborij u sredini korporala pred kalež, otkrije ga, na to svi pokleknu, i sad će biti sv. pričest klera i puka po obredu, kako je opisan na str. 96. Ako su đakon i subđakon svećenici, tada se prišešćuju prije ostalih svećenika; inače poslije svećenika; isto tako poslije kanonika u njihovoj crkvi, ako nijesu kanonici. Svećenici vålja da uzmu stole bijele boje; subđakon, i ako je svećenik, ne treba stole. — Svršivši sv. pričest đakon i subđakon promijene mjesta (naime, kad đakon stavi ciborij u tabernakul), i misa se nastavi kao misa *coram Ssimo exposito* (str. 74 i sl.). Kod zadnjeg evanđelja celebrant ne znamenuje oltara, nego tablicu. Svršivši posljednje evanđelje celebrant, đakon i subđakon genuflektiraju u sredini oltara, siđu stranom epistole in plano k sjedalima (poredi: Memoriale rituum na ovaj dan i bilješku 140 ondje); tu celebrant skine kazulu i manipul te obuče plašt bijele boje; đakon i subđakon također skinu manipule.

III. Procesija s presv. Sakramentom u kapelicu. — 1. Poslije pričesti u misi zapale se svijeće u kapelici ili na oltaru, gdje će biti pohranjen presv. Sakramenat; jedan akolit donese iz sakristije bijeli plašt za celebranta; subđakon, koji će nositi križ u procesiji obuče se, kako je gore rečeno, a dva turifera priređe dvije kadionice. Na koncu zadnjega evanđelja dođe subđakon s turiferima iz sakristije k oltaru, gdje naprave dupleks genufleksiju. Dok se celebrant sprema, dotle subđakon uzme križ, te se postavi s njime prema izlazu iz presbiterija, a uz njega svjećonoše; ostali kler, koji će ići u procesiji, dobije upaljene svijeće.

2. Celebrant obučen u plašt, otkrite glave, dolazi pred oltar s đakonom i subđakonom, koji mu pridržavaju okrajke plašta, tu naprave in plano dupleks genufleksiju, ustanu i kleknu na najnižu stepenicu, gdje malo mole. Tada celebrant naklonivši se ustane i stavi u obje kadionice tamjan ne govoreći ništa i ne dajući blagoslova; đakon mu pri tom drži navikulu ali bez poljubaca. Klekne te jednom od kadio-

[1] Kod nas dvije.

nica incenzira presv. Sakramenat po običaju; dobije od ceremonijara bijeli velum na ramena, ustane te sa đakonom i subđakonom pođe po stubama do supedaneja,[1] na koji klekne sa subđakonom, dok đakon pristupi k oltaru, genuflektira i uzme kalež sa svetom hostijom desnom rukom ispod kupe a lijevom ispod podnožja, te ga stojeći predaje celebrantu, koji još sveudilj kleči. Celebrant naklonivši se duboko glavom prihvati kalež lijevom rukom za držak a desnu položi ódozgo na kalež, đakon mu na to pokrije krajevima vela ruke i kalež; učinivši to đakon genuflektira, celebrant ustane i okrene se k puku, đakon mu na desno, a subđakon na lijevo; s njim ustanu i svi ostali.

3. Kad se celebrant okrene k puku, počnu pjevači: *Pange lingua* i procesija polazi duljim putem, ali ne izvan crkve,[2] k priređenom mjestu. Napred ide subđakon s križem a uz njega svjećonoše, za tim ostali kler s upaljenim svijećama, iza njih 2 turifera, koja idući pred celebrantom incenziraju presv. Sakramenat, napokon celebrant pod baldahinom između đakona i subđakona, govoreći submissa voce s njima naizmjence spomenutu himnu ili psalme. Đakon i subđakon pridržavaju krajeve plašta.

4. Kada procesija dođe do priređena mjesta, kler klekne razdijeljen u dva reda tako, da između njih mogu proći turiferi, te celebrant s đakonom i subđakonom. Kad celebrant dođe do prve stube, stane in plano sa subđakonom, dok đakon klekne na oba koljena in plano okrenut k celebrantu, načini glavom duboki naklon,[3] otkrije kalež i ruke celebrantu, te uzme od njega kalež primivši ga desnom rukom ispod kupe, a lijevom ispod podnožja i ustane, ali malo čeka na istom mjestu dok celebrant i subđakon naprave jednostavnu genufleksiju in plano.

5. Dok đakon nosi kalež gore na oltar, dotle ceremonijar ili subđakon skine celebrantu velum s ramena. Celebrant i subđakon kleknu na najnižu stepenicu. Đakon stavi kalež s hostijama u tabernakul, ali ne zatvori vrata, nego genuflektira i vrati se na desnu k celebrantu, klekne na oba koljena, te napravi duboki naklon glavom. Međutim pjevači pjevaju dvije posljednje kitice himna: *Tantum ergo* i *Genitori.* Dok se pjeva: *Veneremur cernui,* svi duboko naklone glave. Poslije toga versa ustane celebrant s đakonom i subđakonom te stavlja tamjan, ali samo u jednu kadionicu. Klekne te po običaju pokadi presv. Sakramenat. Na to đakon ustane, dođe k oltaru, genuflektira i zatvori tabernakul, opet genuflektira, te siđe k celebrantu, kraj kojega klekne.

6. Iza kratke molitve celebrant i svi ostali ustanu, te opet kleknu in plano i naprave dupleks genufleksiju[4] i vraćaju se istim redom u

[1] Ovako naši autori (Martinucci, V. ab Appeltern, Müller), dok bi prema Memoriale rituum (Tit. IV. §. 2, 4) imao celebrant s đakonom i subđakonom odmah ići na najgornju stepenicu, kad je stavio tamjan, i odatle pokaditi presv. Sakramenat. — [2] V. ab Appeltern navodi odluku S. C. Ep. et Reg. od 6 kolovoza 1591. — [3] D. a. 4198, XIV. — [4] Od ovoga časa, pa sve dok se opet presv. Sakramenat ne prenese na veliki oltar za misu *praesanctificatorum,* kad se polazi mimo ovoga oltara, gdje se čuva hostija u kaležu, valja praviti dupleks genufleksiju, ako i jest presv. Sakramenat zatvoren u tabernakulu.

sakristiju s ugašenim svijećama, ako već nije tko tamo pobrao svijeće od klera. Kada celebrant izađe izvan kapelice, ili iz vidika oltara, kamo je pohranio presv. Sakramenat, stavi biret na glavu, a tako i đakon i subđakon.

7. Ako je u kojoj crkvi obligacija kora, sada mole vespere u koru, a na oltaru imaju gorjeti svijeće. Međutim jedan svećenik[1] prenese ciborij iz velikoga oltara. Kako se ima to učiniti i kamo valja prenesti ciborij vidi Memoriale rituum (Tit. IV. § III.) i bilješke tamo (str. 128).

IV. Denudacija oltara.[2] — 1. Dok kor moli vespere, ili ako nema vespera, odmah čim se vrate u sakristiju, celebrant i asistencija skinu odijelo bijele boje, te celebrant uzme ljubičastu stolu na albu i prekriži je na prsima, a đakon također uzme takovu stolu i stavi je na đakonsku preko albe, dok je subđakon samo u albi. Svijeće se imadu na oltaru ugasiti.

2. Poslije svršenih vespera ili ako se vespere ne mole, čim se preobuku i ciborij je prenešen, izađu celebrant, đakon i subđakon glave pokrite i sklopljenih ruku s ostalim klericima iz sakristije i idu k velikom oltaru, otkriju se i načine propisanu reverenciju. Stojeći in plano počne celebrant glasno antifonu: *Diviserunt sibi* ostali nastave antifonu i psalam. Celebrant s đakonom i subđakon uzađu k oltaru i skidaju s njega sav ures; klerici (podvornici) prihvaćaju i stavljaju na stolić; samo ima ostati križ u ljubičastom velu[3] i svijetnjaci. Kad su gotovi s velikim oltarom, polaze k ostalim oltarima, te isto učine moleći dalje psalam. Kad su gotovi sa svim oltarima, vrate se k velikom oltaru završe psalam i opetuju antifonu, naprave propisanu reverenciju prema križu, pokriju glave biretima i vrate se u sakristiju. Gdje je običaj prati noge, sada će to učiniti, kako je u misalu.

E. Veliki petak.[4]

I. Što valja pripraviti. — 1. U s a k r i s t i j i: a) za celebranta amikt, albu, pojas, manipul, stolu i kazulu crne boje;[5] — b) za đakona i subđakona dva amikta, dvije albe, dva pojasa i dva manipula, stolu za đakona, i u većim crkvama[6] dvije *planetae plicatae*, također sve crne boje; — c) za đakone, koji će pjevati muku tri amikta, tri albe, tri pojasa, tri manipula i stole crne boje, te tri knjige iz kojih će pjevati muku; — d) za posebnoga subđakona, koji će nositi križ u procesiji, amikt, albu i pojas, a u većim crkvama i planeta plicata; — e) za ceremonijara i klerike pet roketa; — f) dvije kadionice.[7]

[1] Ako nema drugoga, učini to celebrant sam; poredi Memoriale rituum na gore navedenom mjestu. — [2] Gledaj: Memoriale rituum, Tit. IV. §. IV. s bilješkama tamo (str. 128 sl.). — [3] Čim je prenesen kalež s hostijama na svoje mjesto, valjalo je skinuti s križa bijeli zastor, da ostane samo ljubičasti. — [4] Poredi: Memoriale rituum, Tit. V. (str. 129). — [5] Kod nas još plašt crne boje za procesiju poslije mise *praesanctificatorum.* — [6] Vidi str. 148: Što valja pripraviti. — [7] Kod nas monstrancu, od koje je lunula na stoliću uz opremu kaleža.

2. Na velikom oltaru: sve kako je u Memoriale rituum Tit. V. c. I. (str. 129) samo mjesto jednoga jastuka na stepenicama oltara imaju biti tri.

3. Na stoliću: sve kako je u Memoriale rituum l. c. a uz to još dva svijetnjaka sa žutim voštanicama, posudica s vodom i purifikator, u većim crkvama široka stola za đakona.

4. Blizu stolića kao u Memoriale rituum l. c. uz bilješke ondje (str. 130).

5. U kapelici (oltaru), gdje je presv. Sakramenat kao u Memoriale rituum l. c.

II. Od početka oficija do otkrivanja križa. — 1. Celebrant s đakonom i subđakonom, svi obučeni kako je gore rečeno, pokrite glave s ostalim službenicima sklopljenih ruku polaze[1] iz sakristije k oltaru. Pred oltarom se otkriju,[2] svi pokleknu, a celebrant se samo duboko nakloni. Odmah zatim celebrant, đakon i subđakon kleknu najprije na oba koljena te legnu naslonivši glavu na jastuk i ostaju tako ležeći kroz vrijeme, što bi se izmolilo: *Miserere.* Ostali kleče duboko nagnute glave. Međutim dvojica akolita ili ceremonijar i jedan akolit uzmu oltarnik sa stolića, te njime po duljini pokriju oltar, a da ga po širini još sada ne prostru, tako, da su rubovi uz prednji kraj oltara, a pregib je u sredini. Jedan akolit stavi misnu knjigu sa stalkom na oltar na strani epistole.

2. Na poziv ceremonijara celebrant, đakon i subđakon ustanu, klerici odstrane jastuke; celebrant praćen đakonom i subđakonom bez kakove posebne reverencije dođe k oltaru, poljubi ga u sredini, te odmah pođe na stranu epistole, đakon i subđakon stanu kao kod introita. Dotle ceremonijar pozove lektora, koji pred oltarom genuflektira, da na mjestu, gdje se čita epistola, čita profeciju, koju celebrant stavivši ruke na knjigu ili na oltar (kao kod epistole) čita submissa voce zajedno s traktusom, koji pjevaju pjevači, kad lektor svrši profeciju. Ako nema koga, koji bi čitao profeciju, tada će je čitati subđakon, razumije se u tonu profecije. Ovdje valja pamtiti, da se poslije profecije ne odgovara *Deo gratias,* a niti poslije epistole, a ni *Laus tibi Christe* poslije dijela muke, koji se čita kao evanđelje.

3. Poslije traktusa stanu đakon i subđakon kao kod oracije u svečanoj sv. misi, t. j. ravno iza celebranta. Kad pjevači svrše traktus, celebrant uz akciju kao kod mise pjeva *Oremus,* đakon genuflektirajući odmah doda: *Flectamus genua,* a subđakon prvi ustane od genufleksije i odgovori: *Levate.* Kad đakon pjeva *Flectamus genua,* svi osim celebranta pokleknu, a na subđakonov: *Levate* svi ustanu. Na to celebrant pjeva in tono feriali oraciju raširenih[3] ruku. Dok celebrant

[1] Ako prolaze mimo oltara, gdje je pohranjen kalež s hostijama, imaju napraviti dupleks genufleksiju. — Polaze ovim redom: turifer bez vatre, akoliti bez svijetnjaka, subđakon, đakon, celebrant a uz njega ceremonijar. — [2] Đakon primajući od celebranta biret ne ljubi ni ruke ni bireta. I svi ostali poljupci se ispuštaju. — [3] Martinucci veli: sklopljenih, dok ostali kažu: raširenih.

pjeva tu oraciju, subđakon (u većim crkvama skine planetu) uz običajni obred kao kod mise prima od ceremonijara knjigu i pjeva na običnom mjestu epistolu, koju celebrant submissa voce čita zajedno s drugim traktusom. Poslije pročitane epistole subđakon ne ljubi ruku celebrantu niti ne prima od njega blagoslov (u većim crkvama opet uzme planetu).

4 Pri koncu traktusa dolaze đakoni, kako je rečeno na Cvjetnicu, a obučeni kako gore rekosmo, da pjevaju muku. Kod muke je je sve kao na Cvjetnicu (str. 155), samo što celebrant čita cijelu muku na strani epistole[1] pa i onaj dio, koji se pjeva kao evanđelje, izmolivši na istom mjestu duboko nagnut prema križu: *Munda cor* bez' *Jube Domine.* Kad i taj dio svrši, okrene se prema pjevačima muke, a s njim i đakon i subđakon. Kad pjevači dođu do: *Tradidit spiritum*, svi kleknu na svom mjestu, celebrant, đakon i subđakon okrenuti k oltaru. Kad se svrši pjevanje muke, celebrant se okrene k oltaru, a đakon (ako je u planeti, skine je te uzme široku stolu i ostane tako obučen sve do konca[2] mise *praesanctificatorum)* dobivši knjigu stavi je na oltar, kako to biva kod svečane mise prije nego će pjevati evanđelje, za tim klekne i moli: *Munda cor,* ali ne moli blagoslova nego uz reverenciju križu uzme knjigu s oltara, te kao obično ide na mjesto, gdje se pjeva evanđelje. Uz subđakona kao obično stoje dva akolita ali bez svijetnjaka. Knjiga se ne incenzira a ni celebrant na koncu otpjevanog evanđelja, a niti mu subđakon ne nosi knjige na poljubac[3].

5. Poslije evanđelja (odnosno propovijedi) počne celebrant na strani epistole u propisanom tonu pjevati *Monitiones.* Đakon i subđakon stoje iza njega kao kod oracije u svečanoj misi; đakon pjeva: *Flectamus genua,* a subđakon: *Levate* uz genufleksiju, kako je gore rečeno. Celebrant ne genuflektira na *Flectamus genua; monitiones* pjeva sklopljenih ruku, na *Oremus* raširi i sklopi ruke i glavu nakloni prema križu; oracije pjeva in tono feriali raširenih ruku. U misalu je označeno, kad ne treba pjevati: *Flectamus genua.* Molitva se za cara rimskoga ispušta.

III. Otkrivanje križa i poklon. — 1. Svršivši oracije celebrant napravi duboki naklon prema križu, đakon i subđakon genuflektiraju na mjestu, gdje stoje, i siđu odmah sva trojica k sjedalima. Celebrant (i subđakon, ako ima planetu) skine kazulu, te praćen đakonom i subđakonom dođe do unutrašnjega ugla oltara na strani epistole; sva trojica se okrenu licem prema puku a ceremonijar ili koji akolit uzme misal[4]. Čim dođe celebrant na svoje mjesto, kako malo prije rekosmo, ostavi ga đakon te sa strane epistole uziđe k oltaru,

[1] Ako celebrant pjeva partiju „Krista“, tada to čini na strani evanđelja — [2] Gdje se presv. Sakramenat nosi u grob, uopće više ne oblači planete. — [3] Ako je propovijed, po Memoriale ritum Tit. V. § I. 12, ima se ovdje držati (str. 131). — [4] U nuždi mogao bi i subđakon pridržavati misal, dok se pjeva: *Ecce lignum.*

genuflektira pred križem, prihvati ga obadvjema rukama *(reverenter,* Caer. Episc.), okrene se k puku (lice Raspetoga treba također da gleda k puku) te po sredini siđe pred oltar a onda per planum k celebrantu, koji „pobožno“ (Caer. Episc.) prihvati križ obadvjema rukama (lice Raspetoga treba da gleda k puku) i drži ga do visine očiju; đakon odmah stane celebrantu s desne; pred celebrantom stoji ceremonijar ili akolit s otvorenim misalom.

2. Držeći tako celebrant križ desnom rukom uz pripomoć đakona otkrije vrh križa do priječke exclusive te pjeva ozbiljnim i koliko može dubljim glasom: *Ecce lignum crucis,* dalje prihvate zajedno s njim đakon i subđakon: *in quo salus mundi pependit;* ceremonijar zatvori knjigu, svi osim celebranta kleknu na oba koljena i prignu duboko glavu, a kor odgovara: *Venite adoremus.* Kad kor svrši svi ustanu, a celebrant noseći križ pođe s asistencijom k prednjem uglu oltara na ono mjesto, gdje se čita introit[1]. Opet desnom rukom uz pomoć đakona otkrije Raspetome desnu ruku i glavu, križ malo više podigne te malo višim glasom zapjeva isto uz iste ceremonije kao prije. Tada pođu u sredinu oltara; celebrant uz pomoć đakona otkrije sav križ, đakon preda zavjesu kojem akolitu, a celebrant podigne križ još više i opet višim glasom zapjeva isto. Dok kor odgovara treći put: *Venite adoremus,* svi kleče, kako je prije rečeno, a celebrant stoji držeći križ, dok kor ne svrši. Kad kor svrši, svi kleče i dalje, a celebrant držeći objema rukama križ praćen od ceremonijara nosi križ na priređeno mjesto, tu klekne na oba koljena i položi križ, ako treba i pričvrsti ga uz jastuke. Tada ustane i napravi jednostavnu genufleksiju te sklopljenih ruku ne praveći nikakove reverencije oltaru ide k sjedalima. I ostali službenici, (đakon i subđakon) kad je celebrant položio križ i ustao, ustanu također, te naprave jednostavnu genufleksiju na supedaneju, siđu niz stepenice, te dođu u susret celebrantu, s kojim zajedno polaze k sjedalima.

3. Celebrant skine manipul[2], za tim sjedne i skine cipele[3], ustane te sklopljenih ruku i otkrivene glave polazi, da se pokloni križu[4]. Ako je križ tako priređen, da mora mimo njega proći na ono mjesto, gdje će početi poklon, genuflektira jednostavno prema križu; ako ne mora ići mimo križa, ne genuflektira nego ide ravno na mjesto, od kojega će početi klanjanje. Ako je sag, na koji je križ položen, dosta dug, počet će od kraja saga, inače od prilike 6 koračaja od križa. Došavši na mjesto klekne na oba koljena, te neki čas tako kleči i klanja se križu. Mogao bi govoriti posve tiho za sebe: *Adoramus te, Christe, et benedicimus tibi: quia per crucem tuam redemisti mundum.* Ustane, pođe tri koraka[5] prema križu, opet klekne i moli isto. Ustane i pođe do samoga križa, klekne, moli isti poklon, zatim se prigne položivši ruke na sag i poljubi Raspetomu noge (rane na nogama), dade kaki novac

[1] Valja paziti, da sva trojica budu na supedaneju. — [2] D. a. 2326 IV. — [3] Za ovu je zgodu dobro uzeti cipele, koje se lako skidaju i obuvaju. — [4] Sam se ide pokloniti, ali ga može do mjesta, od kojega će početi klanjanje pratiti, ceremonijar. — [5] Na polovici puta od mjesta, gdje je počeo adoraciju, do križa.

kao dar, ustane, genuflektira jednostavno prema križu i ide k sjedalima, gdje sjedne i obuče cipele, ustane, uzme manipul i kazulu, opet sjedne i stavi biret na glavu.

4. Dok celebrant adorira, dotle đakon i subđakon skinu također manipule, a ako je običaj i cipele[1] te pođu iza celebranta[2] pokloniti se. Idu zajedno, te tri puta pokleknu kao celebrant. Đakon prvi ljubi križ, ali klečeći čeka, dok ga subđakon poljubi, zajedno ustanu i genuflektiraju, te polaze k sjedalima, gdje najprije sjedeći obuku obuću, ako su je skidali, zatim ustanu, stave manipul na ruku, a subđakon i planetu, ako je ima. Sjednu uz celebranta, pokriju glave te s celebrantom mole iz misala *Improperia*[3], dok drugi svećenici, službenici i vjernici, idući dva po dva klanjanjaju se križu, kako je rečeno za celebranta te đakona i subđakona.

5. Čim celebrant polazi adorirati, pjevači počnu pjevati *Improperia;* pjevaju sve ili dio manji ili veći prema tomu, koliki je broj poklonika. Ovdje valja opaziti, da od ovoga časa pa do None Velike subote (ili do početka oficija) imadu svi — dakle i celebrant, prelati i kanonici – prolazeći mimo velikoga oltara jednostavno genuflektirati[4].

6. Pod konac adoracije akoliti zapale svijeće na oltaru i one na stolicu, te posve raširé oltarnik. Dotle se u sakristiji obuče subđakon, kako je gore rečeno, koji će nositi križ, turiferi priprave vatru u kadionicama. Kad su akoliti uredili oltar, đakon skine biret, ustane, te pođe do stolića, uzme bursu s korporalom i purifikator[5] te se odmah uz stube sa strane epistole popne na supedanej; došavši u sredinu napravi genufleksiju prema križu, okrene se k oltaru i po običaju razprostre korporal, uz koji sa strane epistole postavi purifikator. Dok to đakon priređuje, uzme ceremonijar (ili koji akolit) knjigu, te je načinivši prema križu genufleksiju prenese na stranu evanđelja i tako smjesti kao u kanonu kod mise. Tu na supedaneju đakon i ceremonijar zajedno genuflektiraju prema križu te đakon sa strane epistole siđe i dođe na svoje mjesto uz celebranta, sjedne i pokrije glavu biretom; ceremonijar uzme posudicu s vodom pripravljenu na stolicu, te je — uz dužne genufleksije prema križu — zajedno s purifikatorom stavi na oltar blizu korporala na strani epistole u nutrinji mense. Dok đakon odlazi po korporal, subđakon se vlada kao kod svečane mise, kada se sjedi, a đakon poslije: *Et incarnatus* polazi po korporal (str. 53).

7. Na koncu adoracije otkrije se đakon i ustane[6], te pođe (može ga ceremonijar pratiti) do križa, genuflektira pred križem, zatim klekne na oba koljena i s poštovanjem uzme križ, te se s njim digne i

---

[1] D. a. 2769 X, 5. — [2] Ako imade kakovih prelata, idu oni prije đakona i subđakona, a isto tako kanonici u svojoj crkvi, ako đakon i subđakon nijesu kanonici (Martinucci). — [3] D. a. 4198, V. — [4] Caer. Episc.; D. a. 3049, V. — [5] Kod nas i lunulu, koju postavi uz korporal na strani evanđelja. — [6] S njim ustane i subđakon otkrite glave, ali ostane stojeći uz celebranta.

*

držeći ga obadvjema rukama nosi ga na oltar[1] i tu ga postavi. Kad đakon klekne, da prihvati križ, celebrant skine biret, ustane i klekne, te kleči i s njim svi drugi, dok đakon ne postavi križ na oltar, a onda svi ustanu, celebrant opet sjedne i pokrije glavu. Đakon postavivši križ na oltar genuflektira te sa strane epistole dođe k celebrantu i sjedne[2].

IV. Procesija. — 1. Kad je sve priređeno na oltaru, dođu iz sakrstije posebni subđakon, koji načinivši pred oltarom genufleksiju uzme procesionalni križ te sa svjećonošama stane prema ulazu u prezbiterij, i ostali se kler poreda za procesiju. Tada celebrant sa svojom asistencijom otkrije glavu, ustane te pođe pred oltar. Svi genuflektiraju (osim subđakona s križem i svjećonoša) te pođe procesija kraćim putem k oltaru ili kapelici, gdje je pohranjen presv. Sakramenat. Napred ide subđakon s križem a uz njega svjećonoše[3], iza njih kler, a onda subđakon, đakon i cebrant (jedan za drugim, pokrite glave. Došavši u kapelicu ili k oltaru subđakon s križem i svjećonoše stanu najdalje od oltara a ostali se postave u dva reda, da mogu između njih proći celebrant s asistencijom. Celebrant i asistencija otkriju se[4], čim dođu na vidik oltaru, gdje je presv. Sakramenat.

2. Došavši pred oltar celebrant s asistencijom napravi in plano dupleks genufleksiju, ustanu i kleknu na prvu stepenicu; svijeće se zapale i razdijele među kler. Tu malo mole, a po tom đakon uziđe k oltaru, genuflektira i otvori tabernakul, ali ne vadi kaleža s hostijom iz tabernakula, genuflektira opet, siđe dolje i klekne uz celebranta, s kojim sada zajedno i sa subđakonom nakloni duboko glavu; celebrant ustane, stavi tamjan u oba turibula i jednim po običaju incenzira presv. Sakramenat. Tada dobije na ramena bijeli velum te pođe (ako oltar ima više stepenica) na najgornju stepenicu, na koju klekne zajedno sa subđakonom, a đakon priđe k oltaru, poklekne i uzme kalež s hostijom te ga preda celebrantu, koji kleči[5]. Celebrant se na to okrene s kaležom prema puku, svi ustanu, a pjevači pjevaju: *Vexilla regis prodeunt* etc. Procesija ide duljim putem a redom, kako je jučer[6] išla od vel. oltara u kapelicu ili k oltaru, gdje se imao pohraniti presv. Sakramenat; đakon i subđakon idu uz celebranta sklopljenih ruku.

[1] Ako je bilo mjesto za adoraciju podalje od oltara, tada ga nosi tako, da je lice Raspetoga okrenuto k oltaru; ako bi križ bio položen na stubama velikoga oltara, tada ga onako nosi, kako ga je prihvatio. — [2] Ako je mnogo naroda za adoraciju, mogu drugi svećenici obučeni u roketu i crnu stolu postaviti kod manjih oltara križeve za adoraciju; kad se svrši adoracija opet ih podignu. — [3] Turiferi odmah iz sakrstije idu k oltaru, gđe je presv. Sakramenat i tamo dočekaju procesiju. — [4] Ceremonijar će imati brigu, da se biret i odnesu k velikom oltaru — ili kod nas k sv. grobu. — [5] Kako se predaje vidi: Veliki četvrtak III, 2 (str. 158). — Martinucci ima na ovom mjestu nešto drukčije nego na Vel. četvrtak: Celebrant naime klečeći na supedaneju, kad se đakon k njemu okrene držeći u ruci kalež, duboko nakloni glavu, ustane i tada tek primi kalež. Držimo, da se ovaj jedan i drugi način može upotrebiti; a tako veli i Müller. — [6] Vel. četvrtak III, 3 (str. 158).

3. Došavši pred veliki oltar kler se razmjesti na svoja mjesta, subđakon postavi križ kraj stolića, te ode u sakristiju, a akoliti stave svijetnjake na stolić, te kleknu. Celebrant stojeći in plano predaje kalež đakonu, koji in plano kleči[1]. Celebrant sa subđakonom klekne na najnižu stepenicu, ceremonijar uzme velum s njegovih ramena. Đakon postavi kalež na korporal, ne genuflektira, nego odmah odveže vrpcu i velum na kaležu poravna, genuflektira i siđe dolje. Celebrant stavlja tamjan i po običaju pokadi presv. Sakramenat.

V. Missa praesanctificatorum. — 1. Predavši celebrant đakonu kadionicu, a ovaj turiferu, ustanu celebrant, đakon i subđakon i idu k oltaru, tu zajedno genuflektiraju, (celebrant pri tom stavi ruke na oltar, ali izvan korporala) te subđakon odmah pođe na stranu epistole desno od đakona i tu genuflektira. Đakon snimi oprezno velum s kaleža, a ceremonijar ga odnese na stolić; desnom rukom skine (đakon) patenu i odmah je prihvati lijevom, a desnom opet otkrije kalež postavivši palu na oltar, prihvati s obadvjema rukama patenu[2] nad korporalom, a celebrant prihvati kalež lijevom rukom i nagne ga nad patenu, da hostiju[3] na nju istrese, desnu ruku drži na oltaru; ako bi trebalo, da desnom rukom izvadi hostiju iz kaleža, jer teško izlazi, odmah će prste oprati u posudici i otrti purifikatorom. Stavi kalež otvoren na korporal, te objema rukama kao kod svečane mise primi od đakona patenu s hostijom, a da mu đakon pri tom ne ljubi ni ruke ni patene, i odmah hostiju bez križa i ne govoreći ništa postavi na korporal, a patenu ne stavlja pod korporal, nego na korporal prema strani epistole. Međutim đakon uzme lijevom rukom kalež, ali ga ne stavlja na oltar, nego ga drži nad oltarom; a ni ne briše ga, nego desnom rukom ulije u nj vino, a subđakon vodu ne tražeći od celebranta, da je blagoslovi. Tada đakon ne obrisavši kaleža[4] prihvati ga desnom rukom ispod kupe a lijevom ispod podnožja, te ga bez poljubaca ruke i kaleža preda celebrantu, koji ga ne govoreći ništa i ne praveći s njim križa nad korporalom jednostavno postavi na korporal, a đakon ga pokrije palom. Subđakon nalivši u kalež vodu i predavši posudicu s vodom akolitu genuflektira i pođe na lijevu celebrantu, gđe opet genuflektira.

2. Ne genuflektirajući prije stavi celebrant tamjan u kadionicu po običaju, samo što ne govori: *Per intercessionem* i ne blagoslivlje. Primivši bez poljubaca od đakona kadionicu genuflektiraju celebrant đakon i subđakon. Na to celebrant incenzira najprije oblata kao u svečanoj misi i pri tom govori: *Incensum istud* etc. genuflek-

[1] Vel. četvrtak III, 4 (str. 158). — [2] Drži je tako kao kod svečane mise, kad je hoće predati celebrantu. — [3] Ako se poslije izlaže pr. Sakramenat u grobu, tada su dvije hostije, od kojih će jednu celebrant uzeti s patene, a lijevom rukom pustivši kalež na korporal prihvatiti lunulu, te hostiju staviti u nju; lunulu s hostijom će tada metnuti na korporal prema strani evanđelja, a prste oprati u posudici i otrti purifikatorom. — [4] Đakon uopće ne uzima purifikatora ni u ruke, kako to inače biva kod svečane mise, kad lijeva vino u kalež, nego purifikator ostane na svom mjestu uz korporal.

tira; incenzira križ, genuflektira, incenzira oltar, a pri tom govori običajnu molitvu: *Dirigatur Domine* etc. Svaki put, kad prolazi kroz sredinu oltara genuflektira; razumije se svaki put s njim genuflektiiraju đakon i subđakon, koji ga prate podržavajući kazulu. Svršivši incenzaciju oltara preda kadionicu đakonu govoreći: *Accendat in nobis* etc. ali ga đakon ne incenzira, nego odmah preda kadionicu turiferu. Celebrant predavši kadionicu siđe na drugu stepenicu ili in planum na strani epistole, te tu okrenut prema puku pere ruke ne govoreći ništa; kod pranja ruku subđakon mu polijeva ruke, a đakon stavi na nje rupčić za brisanje, ako toga ne čine akoliti.

3. Vraća se tada celebrant u sredinu oltara, a s njim đakon (na svojoj stepenici) i subđakon (in plano) i došavši u sredinu genuflektiraju. Celebrant tada sklopljene ruke po običaju stavi na oltar i srednje nagnut govori razgovjetno[1]: *In spiritu humilitatis* etc., poljubi[2] oltar, genuflektira i okrene se prema puku, ali stupivši malo na stranu epistole kaže: *Orate fratres* etc., te ne svršavajući okruga istom se stranom okrene k oltaru i genuflektira. *Suscipiat* se ne odgovara[3]. Celebrant sklopljenih ruku zapjeva in tono feriali: *Oremus Praeceptis salutaribus* etc. a počevši *Pater noster* raširi ruke, kor odgovori: *Sed libera nos a malo,* a celebrant zaključi s *Amen.* Istim glasom a tonom oracije ferialne raširenih[4] ruku pjeva odmah dalje: *Libera nos* etc., ali se ne križa patenom, niti je za same molitve ne uzima u ruke. Kor odgovori: *Amen.*

4. Pod konac oracije *Libera nos* đakon i subđakon genuflektiraju i odmah kleknu[5] na kraj supedaneja, đakon desno a subđakon lijevo. Celebrant dobivši od kora odgovor: *Amen,* genuflektira, desnom rukom uzme patenu i stavi je pod hostiju, prihvati zatim lijevom rukom patenu, a desnom hostiju, te je odmah podigne[6] iznad glave i da je puk može vidjeti, i to nad patenom, koju drži u lijevoj ruci na korporalu. Spusti desnu ruku s hostijom nad kalež[7], a lijevom nasloni patenu na podnožje kaleža, te sada i lijevom prihvati hostiju i nad kaležom je prelomi, kao inače kod mise, u tri dijela; dva veća stavi na patenu a treći manji pusti u kalež ne praveći križa i ne govoreći ništa. Dok celebrant spušta hostiju, đakon i subđakon ustanu, te bez genufleksije dođu k njemu, đakon na desno a subđakon na lijevo, i đakon odmah otkrije kalež, da celebrant može nad njim hostiju lomiti. Kad celebrant spusti dio hostije u kalež, đakon pokrije kalež palom, te sva trojica zajedno genuflektiraju; pri tom drži celebrant ruke na korporalu, a palce i kažiprste skupa, dok ih ne opere

[1] Submissa, sed intelligibili voce (V. ab Appeltern); elata voce (Martinucci). — [2] Memoriale rituum, na isti dan i na istom mjestu. — [3] Ovdje bi mogao đakon načinivši na svom mjestu genufleksiju doći na lijevu celebrantu (gdje ne genuflektira) i ostati uz njega, dok počne *Pater noster*; ovdje bi genuflektirao i stao na svoje mjesto bez genufleksije (Müller); ovo bi bilo svakako potrebno, ako bi valjalo okrenuti list u misalu. — [4] Memoriale rituum. — [5] I ostali službenici kod oltara treba da kleknu. — [6] Može se dati znak s maljicima. — [7] Kad je dakle hostiju podigao, ne spušta je na korporal i ne pravi genufleksije, nego je odmah spusti nad kalež i nad njim prelomi.

Đakon i subđakon poslije ove genufleksije odmah zamijene mjesta, te došavši đakon na lijevu celebrantu, a subđakon na desnu genuflektiraju.

5. Celebrant međutim ispustivši sve, što se inače moli u običnoj misi, sklopljenih ruku i položenih na oltar malo prignut moli tiho oraciju prije pričesti: *Perceptio Corporis tui* etc. Svršivši molitvu genuflektira (a s njim i đakon i subđakon), kao kod mise prihvati hostiju i patenu te velikom pobožnošću i poštivanjem kaže: *Panem coelestem accipiam* etc., i po običaju držeći u lijevoj ruci patenu i hostiju desnom se triput udari u prsi govoreći triput: *Domine non sum dignus* etc.; napravi po običaju s hostijom križ pred sobom govoreći: *Corpus Domini nostri* etc. i pobožno primi svetu hostiju kao u misi.

6. Poslije kratke meditacije kao kod mise, stavi celebrant ruke na oltar, a subđakon otkrije kalež, sva trojica pokleknu, a celebrant po običaju patenom pobere mrvice s korporala i patenu purificira nad kaležem. Ne govoreći ništa niti se ne znamenujući s kaležem s poštovanjem uzme partikulu s vinom iz kaleža[1]. Tada svi ustanu i ugase svijeće. Celebrant uzme purifikaciju, a subđakon pređe njemu na lijevu stranu pokleknuvši u sredini oltara. Tu otare kalež, spremi ga i odnese na stolić. Dok je subđakon pomagao celebrantu kod ablucije, đakon je uzeo knjigu, u sredini genuflektirao, prenesao knjigu na stranu epistole, a odavle odmah otišao k stoliću, skinuo široku stolu, a obukao planetu plikatu i vratio se k oltaru na desno celebrantu. Ovo mijenjanje biva samo onda, ako je đakon na početku oficija imao planetu. Kad se subđakon vrati od stolića genuflektira u sredini na najnižoj stepenici te uzađe k oltaru celebrantu na lijevo; celebrant tada sklopljenih ruku pred prsima malo nagnut kaže tiho[2]: *Quod ore sumpsimus* etc.[3] Više ništa ne dodaje, nego zajedno s đakonom i subđakonom siđe pred oltar, svi zajedno genuflektiraju, celebrant, đakon i subđakon pokriju glave, te se svi vrate u sakristiju, načine reverenciju pred križem ili slikom i svuku odijelo. Ako se mole vespere, to se sad učini, a na oltaru treba, da gore svijeće. Poslije klerici skinu s oltara oltarnik.

---

[1] Poredi: Memoriale rituum, Tit. V. §. IV, 22 i bilješku ondje (str. 137). — [2] Memoriale rituum, na istom mjestu n. 25. — [3] Ako se pr. Sakramenat izlaže u sv. grobu, tada poslije ove molitve stavi celebrant lunulu s hostijom u monstrancu, koju je ceremonijar donesao iz sakristije. U ovom slučaju vladaju se celebrant i asistencija i poslije kad je celebrant uzeo partikulu s vinom, kako se vlada, kad je presv. Sakramenat izložen na oltaru, a kler ne gasi svijeća. Stavivši lunulu u monstrancu celebrant s asistencijom genuflektira, siđu pred oltar, gdje in plano naprave dupleks genufleksiju te se povuku k sjedalima. u skine celebrant kazulu i manipul, a obuče crni plašt; đakon i subđakon također skinu manipule. Dotle će doći dva turifera s vatrom. Celebrant će s asistencijom napraviti dupleks genufleksiju in plano, kleknuti, ustati, staviti tamjan u obadvije kadionice, pokaditi i dobiti bijeli velun na ramena. Đakon mu predaje monstrancu, kako je rečeno za kalež; procesija se razvije kao i ona s kaležem. U grobu uzme đakon od celebranta monstrancu i izloži je: zatim celebrant pokadi, naprave svi dupleks genufleksiju i vrate se u sakristiju. (Gledaj na str. 137. bilj. 244).

IV. Velika subota.[1]

I. Što valja pripraviti. — 1. U sakristiji: a) za celebranta, đakona i subđakona po tri amikta, albe i pojasa, za celebranta stola i plašt ljubičaste boje i stola iste boje za đakona; u većim crkvama još dvije planete plikate za đakona i subđakona; — b) za svečanu misu potpunu opremu bijele boje za celebranta, đakona i subđakona; — c) za ceremonijara i klerike potreban broj roketa; — d) kadionicu s navikulom; — c) posudu s blagoslovljenom vodom i aspergil; — f) tanjir sa pet zrna tamjana; — g) križ za procesiju; — h) ako se blagoslivlje krsna voda, dva svijetnjaka sa svijećama.

2. Na velikom oltaru, koji valja da bude pokriven kao obično s tri oltarnika, sve kako propisuje Memoriale rituum Tit. VI. c. I (str. 139) i osim toga još na strani epistole, ali nešto podalje od oltara, stalak[2] bez pokrivala, a na njem misal (ili evanđelistar) za pjevanje profecija.

3. Na stoliću sve kao za svečanu misu; oprema kaleža bijele boje; osim toga još dva svijetnjaka sa svijećama, ako se blagoslivlje krsna voda; blizu stolića (ili u sakrstiji, ako je bliže vel. oltaru) tri ljubičasta jastuka.

4. Na sjedalima: a) za celebranta manipul i kazula ljubičaste boje; — b) za đakona ljubičasti manipul i u većim crkvama planeta plicata iste boje; — c) za subđakona biret.

5. Izvan crkve pred vratima: a) vatra iskresana iz kremena i uz nju željezne kliješte; — b) stolić pokriven bijelim stolnjakom, a na njemu: — c) mali stalak s misalom; d) manipul, stola i dalmatika bijele boje za đakona i ljubičasti manipul za subđakona; — e) svjetiljka sa svijećom i dva tri tanka drvca (žigice), da se lakše upali svijeća blagoslovenom vatrom; — f) trska urešena sa tri svijeće na vrhu.

6. Kod krstionice sve kao u Memoriale ritum na navedenom mjestu (str. 140).

II. Blagoslov vatre. — 1. U određeno vrijeme ili poslije None, gdje je dužnost kora, celebrant obuče amikt, albu, pojas, stolu i plašt ljubičaste boje; đakon i subđakona amikt, albu i pojas, a đakon još ljubičastu stolu; u velikim crkvama uzmu još planete plikate ljubičaste boje; ostali obuku rokete.

2. Načinivši propisanu reverenciju križu ili slici polaze procesijonalno k mjestu, gdje će se blagosloviti vatra. Naprijed idu tri akolita, srednji nosi posudicu s vodom, s desne mu je turifer s kadionicom i navikulom, a s lijeve nosi tanjir sa zrnima tamjana; iza njih stupa subđakon s križem, a onda kler dva i dva, na koncu celebrant s đakonom s lijeve, obojica pokrite glave. Kad prolaze po-

---

[1] Gledaj općenite bilješke na početku drugoga dijela ove knjige (str. 106); zatim Memoriale rituum na ovaj dan s bilješkama ondje (str. 139). — [2] Za ovo bi se mogao upotrebiti i onaj stalak, na kojem će se pjevati *Exsultet*; vidi niže.

kraj velikoga oltara, svi pokleknu osim subđakona, koji nosi križ, i celebranta, koji se samo duboko nakloni[1].

3. Kad procesija dođe na mjesto, gdje će se blagoslivljati nova vatra, subđakon s križem stane nasuprot vrata crkvenih, ako se blagoslivlje izvan crkve, a ako se blagoslivlje na ulazu u crkvu, tada stane na pragu, kler se porazmjesti bilo u dva reda bilo u okrug, a celebrant stane kod stolića nasuprot subđakonu, njemu na desno đakon, turifer i akolit sa zrncima tamjana, na lijevo ceremonijar i akolit s blagoslovljenom vodom. Celebrant i đakon otkriju se. Ovdje valja upamtiti, da već kod današnje službe vrijedi pravilo, da đakon, kad što pruža ili prima od celebranta, ljubi ruke celebrantu i predmet, koji prima ili predaje.

4. Celebrant sklopljenih ruku blagoslivlje novu vatru i zrnca tamjana čitajući (ne pjevajući) glasno molitve iz misala. Kad pravi križ, lijevu ruku položi na prsa. Dok blagoslivlje zrnca tamjana, turifer uzme ugljen iz nove vatre i stavi ga u kadionicu, a đakon mu pri tom drži navikulu. Po običaju blagoslovi tamjan govoreći: *Ab illo benedicaris.* Primi od đakona aspergil te poškropi triput vatru, a zatim zrnca tamjana u sredini, sebi na lijevo i na desno govoreći: *Asperges me,* ali bez psalma i pjevanja. Uzme tada od đakona kadionicu te na isti način pokadi vatru i zrnca. Dok celebrant škropi i kadi, đakon mu pridržava plašt. Predavši đakon turiferu kadionicu, nakloni se celebrantu te skine sa sebe odijelo ljubičasto, a uzme manipul, stolu i dalmatiku bijele boje. Dotle subđakon uzme manipul ljubičaste boje i turifer stavi novu vatru u kadionicu. U crkvi valja, da se pogase sva svijetla[2].

5. Kad se đakon preobukao, kako gore rekosmo, dođe k celebrantu, te mu se nakloni, prihvati navikulu te je drži, dok celebrant ponovno meće tamjan u kadionicu uz običajni blagoslov. Dotle akolit zapali svijeću u svjetiljci drvcem, koje je zapalio na novoj vatri. Drugi akolit uzme tanjir sa zrncima tamjana, a đakon trsku sa tri svijeće na vrhu. Procesija se vraća u crkvu ovim redom: Turifer, njemu na desno akolit s tanjirom, na kojem su zrnca tamjana, subđakon s križem bez svjećonoša, onda kler, tada đakon noseći obadvjema rukama trsku s tri svijeće, njemu na lijevo akolit sa svjetiljkom, u kojoj je upaljena svijeća, na koncu celebrant pokrite glave sklopljenih ruku, njemu s lijeve ceremonijar[3].

6. Kad đakon uniđe u crkvu, svi stanu, đakon nagne trsku, a akolit svijećom, što je nosi u svjetiljci, zapali jednu od triju svijeća; đakon podigne trsku, poklekne, a tako i svi[4] osim subđakona s kri-

---

[1] Prolazeći kroz crkvu ne treba se procesija obazirati niti praviti kakove reverencije prema oltaru, u kojem je možda ciborij pohranjen, ili prema grobu, gdje je presv. Sakramenat izložen. — [2] Razumije se, da se svijeće, koje gore pred izloženim presv. Sakramentom u grobu, ne će gasiti. — [3] Ako ne ide naprijed, da pred oltarom zgodno razvrsta klerike, gdje će koji stajati; ovo je osobito potrebno, ako nijesu posve vješti. — [4] Celebrant pri tom skine biret i genuflektira.

žem, te sam zapjeva propisanim tonom: *Lumen Christi,* a kler (odnosno pjevači) odgovori: *Deo gratias.* Pođu tada do sredine crkve, tu zapali drugu svijeću, a đakon malo višim glasom zapjeva isto, a svi kao i prije pokleknu. Napokon dođu pred oltar, gdje se zapali treća svijeća na trski, a đakon još višim glasom zapjeva isto; svi genuflektiraju kao i prije. Kad kler (pjevači) trećiput odgovore *Deo gratias,* uz dužnu reverenciju oltaru odu na svoja mjesta, a ostali se poredaju pred oltarom ovako: Subđakon s križem na strani evanđelja, njemu na lijevo turifer, đakon[1] s trskom na strani epistole njemu na desno klerik, koji je nosio[2] svjetiljku, a ovomu na desno onaj sa zrncima tamjana.

III. Blagoslov uskrsne svijeće.[3] — 1. Celebrant došavši k oltaru, otkrije se, preda biret ceremonijaru, nakloni se križu te uzađe k oltaru, poljubi ga u sredini i pomakne se malo na stranu epistole. Međutim đakon preda trsku akolitu pokraj sebe, primi od ceremonijara knjigu te kleknuvši pred celebranta na kraju supedaneja a da ne govori prije: *Munda cor,* moli blagoslov govoreći: *Jube, Domne, benedicere;* celebrant okrenuvši se za ljevicom prema đakonu dade mu blagoslov veleći: *Dominus sit in corde tuo, et in labiis tuis, ut digne et competenter annunties suum paschale praeconium. In nomine Patris* etc., ali mu ne daje ljubiti ruke, nego se opet okrene k oltaru.

2. Dobivši đakon blagoslov siđe in planum, genuflektira a s njim i svi ostali, koji stoje pred oltarom osim subđakona s križem i akolita s trskom te svi zajedno pođu[4] na mjesto, gdje će se pjevati *Exsultet*: Naprvo ide turifer, njemu s lijeve akolit sa zrncima tamjana, za njima subđakon s križem njemu na lijevo akolit s trskom a na koncu đakon noseći knjigu. Došavši na mjesto, đakon postavi otvorenu knjigu na stalak, njemu s desne stoji subđakon s križem[5] a ovomu na desno turifer, s lijeve đakonu stoji akolit s trskom, a njemu na lijevo akolit sa zrncima tamjana; svi stoje u pravcu i licem su okrenuti kao đakon prema knjizi imajući na desno oltar[6].

3. Kad svi stoje na svojem mjestu, ceremonijar, koji za pjevanja *Exsultet* stoji blizu đakona, uzme od turifera kadionicu i dade je đakonu, koji pokadi knjigu kao kod svečane mise na evanđelje. Predavši ceremonijaru kadionicu, sklopljenih ruku jasnim i radosnim glasom zapjeva: *Exsultet.* Čim počne pjevati, celebrant se okrene kao na evanđelje prema đakonu, te tako stoji sklopljenih ruku. Kod: *curvat im-*

[1] Đakon i subđakon stoje na mjestu, na kojem stoje na početku svečane mise kod pristupnih molitava. — [2] Čim je zapalio treću svijeću ugasio je onu u svjetiljci i došavši k oltaru stavio svjetiljku na stolić. — [3] Ima biti od voska, a može biti urešena slikama; može se blagosloviti više puta, uopće dotle, dok se može držati, da će trajati kroz uskrsno vrijeme. Svijetnjak, na kojem će stajati, ima biti za sebe postavljen in plano na strani evanđelja (D. a. 2890, II). Zrnca se ne smiju snimiti (D. a. 2050, III). Kada ima gorjeti, vidi Memoriale rituum Tit. VI. §. VII, 6 (str. 148). — [4] Kada pokleknu đakon i oni, koji su mu, dok gleda prema oltaru, na desno, okrenu se sa lijevom rukom; a oni, koji su đakonu na lijevo za desnom rukom. — [5] Lice Raspetoga ima biti okrenuto prema celebrantu (Caer. Episc). — [6] D. a. 4198, VIII.

peria prekine đakon pjevanje te pođe k uskrsnoj svijeći praćen od ceremonijara i akolita sa zrncima tamjana, te zabode u uskrsnu svijeću zrnca od tamjana u obliku križa ovim redom

1
4 2 5
3

Opet prekine pjevanje kod riječi: *rutilans ignis accendit*, te opet pođe k svijeći, a s njim i akolit s trskom. Đakon uzme od njega trsku i zapali svijeću jednom od triju svijećica na trski; vrati trsku akolitu i opet nastavi pjevanje sve do *apis mater eduxit.* Ovdje opet stane, dok koji od klerika (ili ceremonijar) zapali pripravljeni nažigač na uskrsnoj svijeći, a njim užeže svjetiljku vječnog svijetla kod velikog oltara[1]. Đakon nastavi pjevanje do konca[2]. Samo valja da pazi na završetak. Ispušta se cijeli pasus: *Respice etiam* etc. sve do: *populo suo* inclusive; tako se odmah iza riječi: *conservare digneris* zaključuje: *Per eundem Dominum* etc.

4. Svršivši *Exsultet* zatvori đakon knjigu, te sa subđakonom, koji je predao križ jednome od akolita, pokleknuvši pred oltarom pođe k sjedalima, kamo je već došao celebrant, pošto se je naklonio križu poslije ispjevanoga *Exsultet* i sišao sa strane epistole. Akolit koji je primio križ od subđakona, odnese ga na stranu epistole i postavi kraj stolića, a drugi, koji drži trsku sa tri svijeće, postavi je na mjesto za nju priređeno na strani evanđelja i uskrsnu svijeću tako okrene, da križ napravljen od zrnaca tamjana gleda prema puku, dok je za cijeloga *Exsultet* imao biti okrenut prema celebrantu; odsele ima uvijek ostati okrenut prema puku[3]. Treći akolit makne stalak, na kojem se pjevao *Exsultet*, i ako već nije priređen, priredi drugi, bez pokrivala — na strani epistole nešto podalje od oltara i na nj stavi knjigu (misal ili evanđelistar), iz koje će se pjevati profecije. U ovu svrhu može se upotrebiti i onaj stalak od *Exsultet*, samo treba s njega skinuti svileno bijelo pokrivalo.

IV. Profecije. — 1. Celebrant skine plašt, te obuče manipul i kazulu ljubičaste boje, a đakon skinuvši bijelo odijelo uzme ljubičasto: manipul i stolu, a u većim crkvama i planetu plikatu. Ovako obučeni uziđu celebrant, đakon i subđakon sa strane epistole k oltaru, te bez kakove reverencije ostane celebrant kod knjige, a đakon i subđakon na svojim mjestima iza njega.

2. Međutim ceremonijar pođe po prvoga kantora, nakloni mu se i prati ga do stalka. Dok kantor pjeva profeciju, dotle je celebrant čita submissa voce držeći ruke na misalu, kao kod mise, kad čita epistolu. Dok celebrant čita profecije, đakon i subđakon stoje kao kod introita; pri koncu svake profecije ili traktusa stanu iza celebranta kao kod oracije i tako ostanu, dok se na oraciju odgovori: *Amen*, te opet stanu u prijašnji položaj, kad se počne nova profecija. Kad

[1] Ostala svijetla po crkvi može istim nažigačem užeći sakristan. — [2] Za papinske odnosno biskupske sedisvakancije ispušta se: *una cum beatissimo Papa nostro N.*, odnosno: *et Antistite nostro N.* — [3] D. a. 4198, VII.

lektor svrši profeciju, ili kod nekih, kad kor otpjeva traktus, celebrant sklopi, raširi i opet sklopi ruke, a glavu nakloni prema križu te pjeva: *Oremus*; đakon kaže: *Flectamus genua.* Kako se valja držati, kad se pjeva *Flectamus genua* vidi str. 160.

3. Lektor ili kantor polazeći da pjeva profeciju genuflektira u sredini, dođe do knjige, položi na nju raširene ruke te bez naslova pjeva profeciju propisanim tonom. Profeciju ima do kraja pjevati, a nesamo tako dugo, kako je dugo celebrant cijelu pročita[1]. Preporučuju stoga autori, da se brzo čita, ali opet dostojno i razgovjetno[2]. Kad lektor svrši, ostaje na istom mjestu, dok se otpjeva *Flectamus genua* i *Levate*, pa tu i genuflektira. Tada tek polazi na svoje mjesto genufletirajuć pred oltarom, a ceremonijar pozove drugoga. Kada se čita zadnja profecija, akoliti prirede jastuke na drugoj stepenici oltara za celebranta, đakona i subđakona; a ako se blagoslivlje krsna voda, valja napaliti dva svijetnjaka na stolicu za procesiju do krstionice. Svršivši celebrant posljednu oraciju napravi s đakonom i subđakonom reverenciju prema križu, te odmah sa strane siđu k sjedalima.

V. Blagoslov krsne vode[3]. — 1. Celebrant skine kazulu i manipul a obuče plašt ljubičaste boje; đakon i subđakon također skinu samo manipule. Dok ovi preoblače odijelo, dotle jedan od akolita uzme uskrsnu svijeću iz njezina svijetnjaka te stane pred oltar, ali prema, izlazu iz prezbiterija i pred njega stane drugi akolit s procesionalnim križem a uz njega dva akolita sa svijećama; svi gledaju prema oltaru. Tada dođe i celebrant sa svojom asistencijom pred oltar. Svi naprave reverenciju prema oltaru: celebrant se duboko nakloni, ostali svi genuflektiraju[4] osim akolita, koji nose križ, svijeće uz križ i uskrsnu svijeću.

2. Načinivši reverenciju celebrant, đakon i subđakon pokriju glave, a procesija polazi ovim redom: akolit sa zapaljenom uskrsnom svijećom, križ i uz njega dva svjećonoše, kler a na koncu celebrant, uz kojega stupaju đakon i subđakon držeći krajeve plašta. Kad se procesija gane, pjevači zapjevaju: *Sicut cervus.* Došavši blizu mjesta, gdje će se blagoslivljati voda, procesija stane, klerik s križem (uz njega uvijek svjećonoše) prema celebrantu, klerik s uskrsnom svijećom stane desno od đakona, celebrant između đakona i subđakona (ako je baptisterij ograđen kod ulaza u nj). Klerik ili ceremonijar dođe pred celebranta s knjigom; celebrant i asistencija se otkriju te celebrant sklopljenih ruku počne in tono feriali: *Dominus vobiscum* i oraciju: *Omnipotens sempiterne Deus.*

3. Pristupi tada bliže krstionici (ili ako je ograđena, unutar ograde) klerik s križem, celebrant s asistencijom, klerik ili ceremonijar, koji će

[1] D. a. 3104, VIII. — [2] Müller. — [3] Ima se ovršiti u svim crkvama, u kojima je zakonita krstionica stalna (D. a. 4057, I). U crkvi, makar to bila baš katedralna, u kojoj nema stalne krstionice, ne obavlja se blagoslov krsne vode; a nije slobodno niti se dolikuje (nec liceat nec deceat) blagosljivljati vodu samo do ulijevanja sv. ulja (D. a. 3272, I—III). — Blagoslivljati ima vodu onaj, koji će poslije misu pjevati, od toga se izuzima biskup ordinarij, koji može vodu blagosljivljati a da ne mora poslije mise pjevati (Caer. Episc.). — [4] Kanonici u svojoj crkvi također se samo naklone.

držati knjigu i klerik s uskrsnom svijećom. Celebrant gleda prema križu. Sve molitve i prefaciju pjeva sklopljenih ruku; kada pravi nad vodom križ, drži ljevicu na prsima. Ovdje se sada sve vrši, kako je u misalu označeno[1]. Svaki put, kad se celebrant takne vode, đakon mu dade ručnik, da obriše ruku. Uskrsnu svijeću valja također obrisati drugim mekanim obrisačem, kad se izvadi iz vode. Kad celebrant završi prefaciju čitajući: *Per Dominum nostrum,* asistencija odgovori: *Amen.*

4. Poslije toga uzme klerik od blagoslovljene vode u posudu, a jedan od nazočnih svećenika uzme na roketu ljubičastu stolu te pruži aspergil celebrantu, koji poškropi sebe, svećenika i asistenciju te preda aspergil svećeniku, od koga ga je primio, koji tada pođe po crkvi da poškropi ostali kler i narod. Celebrant dotle sjedi pokrite glave. Međutim klerik uzme od blagoslovljene vode u drugu posudu, da bude za blagoslov kuća; ili ako se blagoslivlja voda u kakvoj velikoj posudi, a ne u krstionici, uzme iz posude i nalije u krstionicu.

5. Na to celebrant među đakonom i subđakonom pristupi krstionici, te primivši od đakona posudicu s katekumenskim uljem[2] ulije ga malo u vodu u obliku križa govoreći jasno: *Sanctificetur* etc; preda posudicu đakonu te od njega primi posudicu s krizmom; od nje malo ulije u vodu u obliku križa govoreći: *Infusio Chrismatis* etc. Tada opet uzme posudicu s katekumenskim uljem i držeći obadvije posudice u desnoj ruci govori glasno: *Comixtio* etc., a na riječi: *In nomine Patris* triput ulije obadva ulja u obliku križa, i preda posudice đakonu. Tada pomiješa celebrant ulje s vodom i rastjera ga po svoj vodi u krstionici; ruku odmah otare pamukom i sredinom kruha, te opere i otre ručnikom[3].

6, Ako je tko za krštenje, odmah ga krsti[4]. Poslije krštenja ili ako toga nema, čim celebrant opere ruke, vraća se procesija k vel. oltaru redom, kojim je ovamo došla. Došavši pred oltar učine svi reverenciju, kako je rečeno, kad su polazili od oltara ka krstionici. Klerik, koji je nosio uskrsnu svijeću, stavi je u njezin svijetnjak, križ na stranu epistole, a svijetnjake na stolić. Celebrant, đakon i subđakon polaze k sjedalima, gdje celebrant snimi plašt, a đakon i subđakon planete, ako su ih imali.

---

[1] Por.: Schüch-Polz, Pastirsko bogoslovlje str. 667 i sl. s bilješkama. — [2] Sv. ulja imaju biti nova. Ako još nijesu dospjela radi udaljenosti katedralne crkve, bio je općeniti propis, da se upotrebi staro ulje, a poslije kad novo prispije, da se privatno ulije (D. a. 2773, I.; 3092). Međutim je S. R. C. 31. siječnja 1896 (D. a. 3879) izdala ovu odredbu: *Parochus curet, ut Presbyter, vel clericus, si possibile sit in sacris constitutus, nova Olea sacra recipiat. Quod si aliquod adhuc extet impedimentum, idem Parochus vel per se vel per alium Sacerdotem, benedicat fontem* ***sine sacrorum Oleorum infunsione, quae privatim opportuno tempere fiet*** (obučen u roketu i ljubičastu stolu po obredu u Misalu propisanom); *nisi aliquem baptizare debeat, tunc enim in ipsa benedictione* ***vetera Olea*** *infundat.* — [3] Vidi 283 bilj. k Memoriale rituum (str. 145). — [4] Vidi: Memoriale rituum Tit. VI. § V (str. 145).

VI. Litanije. — 1. Kad se vraćaju[1] od krstionice, dva pjevača počnu pjevati Litanije sviju svetih, kako se nalaze u misalu na ovaj dan[2], a svi ostali odgovaraju ponavljajući, što su pjevači pjevali[3]. Međutim celebrant i asistencija skinuvši odijelo, kako je gore rečeno, dođu pred oltar, celebrant načini duboki naklon, a đakon i subđakon genuflektiraju in plano, tada sva trojica kleknu na najnižu stepenicu te odmah legnu stavivši ruke i glavu na priređene jastuke. Ako se voda ne blagoslivlje, tada celebrant i asistencija došavši od oltara k sjedalima, kako je rečeno gore (IV, 3), celebrant skine kazulu i manipul, a đakon i subđakon manipul i planetu, ako su ih imali. Sada polaze k oltaru, kako je malo prije rečeno, uz reverenciju oltaru, legnu pred oltarom, svi ostali kleknu i pjevači počnu Litanije sviju svetih, dok im drugi odgovaraju kao gore.

2. Kad pjevači zapjevaju: *Peccatores Te rogamus, audi nos*, celebrant i asistencija ustanu, naprave propisanu reverenciju prema oltaru, pokrite glave i sklopljenih ruku polaze u sakristiju, da obuku odijelo bijele boje za sv. misu. Litanije se nastavljaju sve do: *Christe, exaudi nos* uključivo. Međutim se na oltaru zapale svijeće, skine ljubičasti antipendium i na oltar postavi cvijeće.

VII. Sv. misa i vespere. — 1. Ova je sv. misa kao i druge svečane mise osim ovđe navedenih promjena.

2. Kad se kod litanija ispjeva: *Christe exaudi nos*, počne kor svečano *Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison* kao kod mise opetujući triput. Međutim celebrant s asistencijom obučen u bijelo odijelo dođe k oltaru; svi naprave propisanu reverenciju te počne misa. Psalam se *Judica* uzima. Po običaju pokadi se oltar i celebrant, koji poslije toga odmah, jer nema introita, na izmjence s đakonom i subđakonom govori *Kyrie*, i ide u sredinu, gdje, kad kor svrši pjevanje *Kyrie*, svečano zapjeva: *Gloria in excelsis Deo*. Na to zvona zazvone[4], a i orgulje se glase. I slike na oltarima se otkriju, ako se lako dade, inače poslije sv. mise[5]; pri tom se valja čuvati svake teatralnosti[6].

3. Poslije epistole, kad je subđakon dobio blagoslov, zapjeva celebrant triput sve višim glasom: *Alleluja;* iza svakoga kor odvraća isto istim glasom. Na evanđelje dolaze akoliti bez svijetnjaka i svijeća te stanu uz subđakona sklopljenih ruku. *Credo* se ne govori; nego poslije evanđelja kaže celebrant: *Dominus vobiscum* i *Oremus*, ali ofertora nema. Kod *Lavabo* govori se *Gloria Patri.* Prefacija, *Communicantes* i *Hanc igitur* posebno, kako je označeno u misalu. Poslije *Pax Domini sit semper vobiscum,* kada celebrant spusti dio hostije u

---

[1] Ovako rubrika Misala, koja se ima držati, ako nije biskup nazočan; a ako je biskup nazočan, tada se valja držati propisa Caer. Episc., koji traži da se litanije pjevaju, kad celebrant, đakon i subđakon kleknu pred oltarom prije nego će leći (D. a. 3108, X). — [2] Nešto su skraćene. — [3] Na pr.: Pjevači: *Sancta Maria, ora pro nobis;* svi ostali ponove: *Sancta Maria, ora pro nobis;* dok ne bi valjalo: Pjevači: *Sancta Maria,* ostali: *ora pro nobis.* — [4] Ako je u mjestu više crkava, u kojima se obavljaju sveti obredi ovih dana, tada se u manjim crkvama smije tek onda zvoniti (razumije se na tornju), kad se oglase zvona glavne crkve. — [5] D. a. 1248; 2965, II. — [6] D. a. 3110, XII.

kalež, te đakon pokrije kalež, genuflektira zajedno s celebrantom, a tako i subđakon na svom mjestu; đakon polazi na lijevu stranu celebrantu. a subđakon na desnu, jer nema *Agnus Dei*, a ni *pax* se ne daje; no celebrant moli tri obične molitve prije pričesti.

4: Poslije pričesti kor pjeva mjesto običajne komunije za vespere antifonu: *Alleluja* i psalam: *Laudate* s *Gloria Patri.* Celebrant na strani epistole s đakonom i subđakonom, koji stoje kao na introit, isto to moli. Kada se poslije psalma opetuje antifona, tada celebrant počne pjevajući antifonu za *Magnificat: Vespere autem Sabbati,* a kor nastavi, dok celebrant ostalo tiho moli sa đakonom i subđakonom. Kad kor počne: *Magnificat,* svi ustanu, a celebrant s đakonom i subđakonom ide u sredinu oltara. Sada će biti incenzacija kao obično. Đakon pokadivši celebranta, odlazi da ostale u koru pokadi, a celebrant i subđakon mole tiho: *Magnificat,* ako ga nijesu molili za same incenzacije. Kad kor svrši antifonu poslije *Magnificat,* celebrant dolazi u sredinu kao poslije *Communio* u svečanoj misi; i sada sve dalje kao u svečanoj misi, samo što đakon pjevajući: *Ite missa est* dodaje: *alleluja, alleluja.*

5. Poslije sv. mise ima se trska sa tri svijeće maknuti i više se ne upotrebljava.[1] – Svećenik obučen u roketu i bijelu stolu, kako je rečeno na str. 148., može prenesti ciborij u veliki oltar. Sveta pričest može se dijeliti već pod svečanom misom i poslije mise[2]

Bilješka. Na duhovsku je vigiliju svečana služba Božja kao na Vel. subotu počevši od profecija, razumije se mutatis mutandis, što je sve točno označeuo u Misalu. Ovdje samo opažamo, da je strog propis, da se i na ovu vigiliju blagoslivlje krsna voda u crkvama, gdje je krstionica[3].

[1] D. a. 2873, V. — [2] S. R. C. 28. IV. 1914, u A A S. VI. p. 196. — [3] D. a. 2878.

TREĆI DIO.

Procesije[1].

A. Procesije s presv. oltarskim Sakramentom.

1. Općeniti propisi.

1. Biskupu pripada pravo određivati procesije redovite i izvanredne; a tako isto odrediti mjesto, vrijeme, kuda će se polaziti i kojim redom. U odsutnosti biskupovoj ima to pravo njegov vikar. Isto tako može biskup, ako je potrebno, i ukinuti procesije, koje su uvedene radi pobožnosti naroda ili bratovština[2]. To vrijedi za sve procesije, a nesamo za one s presv. Sakramentom[3].

2. Svečanu procesiju na Tijelovo imade voditi katedralna crkva, a u drugim mjestima, ako je više crkava, najodličnija; u njima ima početi procesija i završiti se[4]. — U osmini tijelovskoj, u kojigod dan, slobodno je u svakoj crkvi voditi procesiju; ako ih je više u istom mjestu, neka bude u razno doba[5]. Tu procesiju u osmini tijelovskoj mogu voditi, kako župnici, tako i redovnici, a da ne traže dopuštenja od župnika, čije granice župe prelaze[6]; za ostale procesije valja imati dopuštenje župnikovo[7].

3. Valja se pobrinuti[8], da bude red u procesiji, a isto tako, da ulice, kuda bude procesija prolazila, budu čiste i kuće urešene sagovima, cvijećem, a hvale je vrijedno, da gore i svijeće. Da se izbjegnu neprilike, tko će na kojem mjestu biti u procesiji, valja da bude popis raznih društava, bratovština i redova, koji će ići u procesiji i da im bude određeno, kojim se redom imadu poredati. Prema Caeremoniale Episcoporum (l. II. c. XXXIII, 5) polaze u procesiji bratovštine svjetovnjaka, družbe i redovi, kler svjetovni, a na koncu

---

[1] Poredi: V. ab Appeltern I. 358 sq. — Ovdje ne dolaze u obzir procesije, o kojima je bio govor u drugom dijelu. — [2] D. a. 217; 346; 394; 1444; 1684, II; 1821; 3277; 3309. — [3] Redovi i družbe (confraternitates) mogu voditi procesije, ali u svojoj crkvi i na svojem teritoriju; ako nije uz crkvu i samostan, tada samo uz zidove crkve; a nipošto izvan toga opsega bez dopuštenja Ordinarija ili „cum Cruce Parochi". D. a. 1096. — [4] D. a. 375, I; 634. — [5] Const. *Cum interdum* Gregorii XIII, 11. ožuj. 1573. i Const. *Sua nobis* Innocentii XI. 5. Kal. Mart. 1696. — [6] D. a. 956; 1005. — [7] Ib. 2098, IV. — [8] Ta briga ima biti biskupova. Biskup može odrediti koga drugoga, koji će se mjesto njega za sve to pobrinuti. U drugim mjestima ima tu brigu onaj, koji će voditi procesiju ili prema običaju tko drugi.

celebrant pod baldahinom, iza njega reda se ostali narod najprije muškarci, a onda ženske[1].

4. U procesiji s presv. Sakramentom ne smiju se nositi relikvije i kipovi svetaca[2]; niti oruđe muke Isusove[3], naime čestice križa, trnja itd.; isto tako ne smiju se nositi pralici iz staroga zavjeta[4] kao arka, stol, hljebovi itd. Ne može se dalje u ovoj procesiji, a ni u drugima, dopustiti, da dječaci i djevojčice predočuju otajstva, svece ili svetice ili njihove muke[5].

5. Za katedralne crkve propisuje Cerem. Episc. (lib. 2. c. XXXIII, 5), kako ima kler biti obučen kod procesije s presv. Sakramentom, a u ostalim crkvama klerici valja da budu obučeni u superpeliceje, a subđakoni, đakoni[6] i svećenici bilo preko amikta i albe ili samo preko superpeliceja u svoje odijelo naime tunicelu, dalmatiku i kazulu bez manipula i stole.

6. Ako je procesija dulja, dopušta se, da celebrant stane u kojoj crkvi[7] ili kod kojeg priređenog uz put oltara te presv. Sakramenat stavi na oltar, da se odmori[8]. Gdje je prastari običaj, da se putem kod postavljenih oltara dade puku blagoslov, može se to činiti; ali ne kod svakoga oltara nego jedan ili dva puta[9], dapače ako je put i kraći mogu se prirediti oltari (do četiri), kod kojih se stane i daje blagoslov[10]; samo valja prije pjevati *Tantum ergo* etc. V. *Panem de coelo* i oraciju: *Deus qui nobis*[11].

7. Na Tijelovo ima biti procesija poslije svečane mise, a ne prije[12]. Voditi je ima kako na samu svetkovinu tako i u osmini onaj, koji je imao svečanu misu[13]; od toga se izuzima biskup, koji može voditi procesiju, i ako je tko drugi služio svečanu misu[14]. Gdje je stari običaj voditi procesiju na Tijelovo ili u osmini na večer, može i dalje ostati, samo što u stolnoj crkvi u takom slučaju ima se svakako voditi kratka procesija po crkvi iza svečane mise[15].

2. Proslava uskrsnuća.

1. U našoj nadbiskupiji je običaj, da se uskrsnuće slavi na veliku subotu pred večer. Pri tom se podigne presv. Sakramenat, koji je bio izložen na svetom grobu, te se nosi u procesiji, ako je lijepo vrijeme izvan crkve (obično okolo crkve) na veliki oltar. Prema novom dijecezanskom ritualu ima se to obaviti, kako slijedi.

[1] Kod nas obično se ovako uređuje procesija: Naprijed križ, iza njeg a školska mladež, tada mladići, iza njih stariji muškarci, bratovštine i društva, ako imaju svoje znakove, pjevači, celebrant pod baldahinom sa svojom asistencijom. Iza celebranta odličnici dotične župe, onda ženskinje. — [2] D. a. 28; 3878; 3997. — [3] Ib. 1731, I. — [4] Ib. 2879. — [5] Ib. 1348; 1361, VII. — [6] Ovdje se razumijevaju subđakoni i đakoni po sv. redu, a ne po sv. službi, što je imadu kod sv. mise ili procesije. Oni, koji vrše službu subđakona i đakona valja da budu i kod procesije obučeni kao kod svečane mise samo što skinu manipule. — [7] Caerem Episc. l II. c. XXXIII, 22. — [8] D. a. 1596. — [9] Ib. 2609. — [10] Ib. 3488, II. — [11] Ib. 3621, III. — [12] Ib. 1232. — [13] Ib. 755; 2188, IV. V; 2192, III. — [14] Caer. Ep. l. II., c. XXXIII, 15. — [15] D. a. 3488, I.

2. Svečano zvonjenje zvonova ima sazvati puk u crkvu. Svećenstvo, klerici i ostali službenici imadu obući propisano odijelo. Celebrant obuče amikt, albu, stolu i plašt bijele boje, bila asistencija ili ne[1], đakon i subđakon oblače također amikt, albu, đakon stolu i dalmatiku, a subđakon tunicelu bez manipula.

3. Kad je vrijeme za procesiju, polaze iz sakristije ovim redom: dva turifera s kadionicama i navikulom, križ između dvojice svjećonoša[2], klerici, svećenstvo, na koncu celebrant među đakonom i subđakonom sva trojica pokrite glave. Ako polaze ispred velikoga oltara, valja da mu naprave reverenciju[3]. Došavši k sv. grobu križ sa svjećonošama ostane na izlazu, dok ostali dođu bliže k oltaru te se postave u dva reda, da može između njih proći celebrant s asistencijom. Celebrant i asistencija, čim dođu na vidik Sakramentu, skinu birete; a ceremonijar ili tko drugi imat će brigu, da se odnesu bireti k velikom žrtveniku. Tada svi zajedno naprave genufleksiju te kleknu, celebrant i asistencija na najnižu stepenicu oltara.

4. Kleknuvši koji čas tiho adoriraju. Zatim ustanu i celebrant intonira Ant. *Resurrexi,* a kor nastavi antifonu i Psalam: *Domine probasti me.* Psalam, koji se pjeva ili recitira izmjenično, završi se s *Gloria Patri* i ant. se opetuje. Tada đakon (ili celebrant sam, ako nema asistencije) zapjeva *In resurrectione tua, Christe, alleluja;* dobivši odgovor: *Coeli et terra laetentur, alleluja,* celebrant pjeva *Oremus* i oraciju *Deus qui hanc sacratissimam noctem.* Poslije oracije kleknu svi, a celebrant duboko naklonivši glavu, ustane i stavi tamjan u obje kadionice bez blagoslova, jednom od njih kleknuvši po običaju pokadi presv. Sakramenat, i dobije velum humerale.

5. Ako ima više stepenica, celebrant ustane zajedno s đakonom i subđakonom, te celebrant i subđakon kleknu na najgornju, a đakon odlazi po Sakramenat. Gore genuflektira uzme ostenzorij i preda ga celebrantu, koji kleči, te mu pomogne omotati velum oko ruku i ostenzorija. Celebrant ustane i okrene se k puku, a đakon poklekne k subđakonu. Celebrant držeći Presveti i okrenut k puku pjeva: *Alleluja*[4] tri puta sve višim glasom; iza svakoga pjevači istim glasom opetuju. Čim se otpjeva *Alleluja,* ustanu đakon i subđakon te stanu uz celebranta, đakon s desne, a subđakon s lijeve, a pjevači počnu pjevati običajnu uskrsnu pjesmu i procesija se razvije redom, kako je gore rečeno. Celebrant noseći presv. Sakramenat stupa pod baldahinom, uz njega podržavajući plašt đakon i subđakon; a neposredno pred njim turiferi, koji incenziraju Presveti. Pjevati se može: Cant. Isaiae: *Confitebor tibi, Domine,* zatim *Benedictus* i *Magnificat,* a može se dodati još koji psalam, ako je put dulji. Dopušteno je pjevati i hrvatske[5] crkvene pjesme, koje se odnose na svečanost.

[1] D. a. 3697, XII. – Por. str. 68. — [2] Ovo sve imadu nositi klerici; no ako ne bi bilo klerika, tada vrijedi ono, što je rečeno kod Memoriale rituum bilješka 2. — [3] Svi pokleknu osim kanonika u njihovoj crkvi i celebranta, koji treba da se duboko naklone; no ako je ciborij prenesen u veliki oltar, tada i ovi treba da pokleknu. — [4] Po napjevu, kojim se pjeva na Vel. subotu kod mise poslije epistole. — [5] D. a. 3124, VII.

6. Procesija se vraća pred veliki oltar. Đakon klekne in plano na oba koljena i klečeći primi od celebranta, koji stoji, presv. Sakramenat[1], odmah ustane i ponese ga na oltar i stavi u sredini na korporal, genuflektira i siđe k celebrantu i subđakonu, koji kleče na najnižoj stepenici[2]. Tada celebrant intonira: *Te Deum laudamus.* Dok se pjeva, svi stoje. Na riječi: *Te ergo quaesumus,* dok ih moli celebrant tiho s asistencijom, kleknu na oba koljena; a kad se iste riječi pjevaju, tada imadu svi u crkvi kleknuti, a nesamo oni, koji imaju funkciju kod oltara. Kad se svrši pjevanje, đakon pjeva: *Benedicamus Patrem* bez *alleluja,* a dobivši odgovor, pjeva: *Surrexit Dominus* s *alleluja.* Na to celebrant pjeva *Oremus* i dvije oracije: *Deus cujus misericordiae* i *Deus, qui nos Resurrectionis.* Na to svi kleknu, te se pjeva: *Tantum ergo* i *Genitori.* Celebrant stavlja tamjan, incenzira presv. Sakramenat, pjeva se *Panem de coelo* s *alleluja* i oracija *Deus qui nobis,* daje blagoslov s Presvetim, koji se odmah stavi u tabernakul na velikom oltaru ili se nosi na drugi oltar ili kapelicu, gdje se čuva[3].

7. Kada se presv. Sakramenat stavi u tabernakul, svi ustanu, i pjeva se: *Regina coeli* s oracijom. Na to svi genuflektiraju, te se vraćaju u sakristiju istim redom, kojim su iz nje pošli.

8. Ako nema asistencije, tada sam celebrant čini sve ono, što bi mu inače pomagao đakon; isto tako pjeva versikule prije oracija. U procesiji u ovom slučaju ne ide uz njega nitko.

3. Procesija na Tijelovo.

a) Svečana misa.

1. Za misu treba pripraviti kao za svečanu misu; osim toga još jednu kadionicu, križ za procesiju, plašt i baldahin; ostenzorij pokriven bijelim velom, hostija priređena u lunuli izvan ostenzorija; četiri svjetiljke na dugim držalima s voštanim svijećama.

2. Ako se na nedjelju drži procesija, tada se uzme misa od Tijelova sa sekvencijom i spomenom samo nedjelje i evanđeljem nedjelje na koncu. U crkvama, u kojima se je služila propisana konventualna misa, ispušta se u svečanoj misi prije procesije spomen nedjelje, posljednje je evanđelje *In pricipio*[4].

3. Kad celebrant ispije sv. krv, subđakon pokrije kalež, poklekne a tako i đakon na drugoj strani, te zamijene svoja mjesta. Međutim ceremonijar[5] donese na oltar ostenzorij. Tada celebrant, đakon i subđakon pokleknu, a celebrant sam stavi lunulu s hostijom u ostenzorij; đakon postavi ostenzorij u sredinu korporala ali prema unutrašnoj strani oltara. Celebrant, đakon i subđakon genuflektiraju, a ova dvojica promijene mjesta i misa se nastavlja pred izloženim Sakramentom[6].

[1] Poredi predavanje kaleža s hostijom na Vel. četvrtak, str. 158. — [2] Jedan turifer sa svojom kadionicom može odmah otići u sakristiju ili bolje predati sakristanu kadionicu, da je odnese u sakristiju. — [3] Potanji opis blagoslova gledaj u dijelu četvrtom: Obred blagoslova s presv. Sakramentom. — [4] D. a. 4273, VI. — [5] Ako nema ceremonijara, učinit će to subđakon, te onda tek preći na lijevo celebrantu. — [6] Vidi str. 77.

— Kod pjevane mise, bez đakona i subđakona, klerik (ministrant) ili sakristan donese ostenzorij na oltar, kad celebrant ispije sv. Krv. Celebrant genuflektira prije nego će staviti hostiju u ostenzorij i poslije kad ostenzorij stavi u sredinu, kako je gore rečeno. Dalje se misa nastavi kao pred izloženim Sakramentom[1].

4. Poslije posljednjega evanđelja napravi celebrant s đakonom i subđakonom genufleksiju gore u sredini te siđe s njima sa strane epistole k sjedalima. Tu đakon i subđakon skinu manipule, a celebrant kazulu i manipul te obuče plašt, tada[2] pođu pred oltar, naprave in plano duplex genufl., te kleknu na najnižu stepenicu i koji čas mole.

b) Procesija[3].

1. Međutim dođu i ostali službenici pred oltar, te kleknu iza celebranta: križ između dva svjećonoše na izlazu iz presbiterija, turiferi iza đakona, a ostali tako, da budu bez zbrke mogli odmah, čim pođe procesija poredati se i ići za križem. Kad su svi došli, ustane celebrant s đakonom i subđakonom, te po običaju stavi u obje kadionice tamjan ali bez blagoslova; pri tom đakon pridržava navikulu, a subđakon kraj plašta. Na to celebrant klekne i primi od đakona kadionicu i njom pokadi Sakramenat. Tada celebrant, dobivši velum humerale, đakon i subđakon ustanu i pođu gore; na rubu supedaneja klekne celebrant sa subđakonom, a đakon pođe k oltaru, genuflektira, uzme ostenzorij i preda ga celebrantu, koji kleči. Celebrant ustane, đakon poklekne i stane celebrantu s desne a subđakon s lijeve, te pridržavaju celebrantu rubove plašta.

2. Kad se celebrant okrene prema puku sa Sakramentom, pjevači započnu himnu: *Pange lingua,* a može ga i celebrant sam intonirati[4]. Svi ustanu te se procesija razvije. Celebrant između đakona i subđakona, koji mu pridržavaju krajeve plašta, noseći presv. Sakramenat siđe s oltara, pred njim idu dvojica turifera, koji lagano njišu kadionicu, a licem su na pol okrenuti prema Sakramentu[5]. Pred njima stupa kler sa zapaljenim svijećama. Izvan presbiterija dočeka celebranta baldahin bijele boje, pod kojim dalje stupa. Uz baldahin stupaju sa svake strane po dvojica, koji nose svjetiljke. Putem se pjevaju himni, kako su označeni u rimskom ritualu, a mogu se pjevati i na hrvatskom jeziku, samo valja paziti, da su pjesme dostojne i u savezu s presv. Sakramentom[6].

3. Kada dođe procesija do prvoga oltara na kojem valja da bude korporal, nosioci baldahina stanu podalje pred oltarom, a celebrant s đakonom i subđakonom te s ostalim službenicima pođe k oltaru, dok se ostali razdijele te sa strane kleknu, da između njih može proći celebrant s asistencijom. Pred oltarom in plano klekne đakon i duboko nakloni glavu te od celebranta, koji stoji, primi ostenzorij, ustane

[1] Vidi str. 77. — [2] Neki autori, kao Martinucci, kažu da ovdje treba staviti tamjan u kadionicu, drugi pak, uz koje pristaje i V. ab Appeltern, da se ima staviti kod oltara; mi smo se ovih posljednjih držali. — [3] Coll. r. zagr. str. 188. — [4] Ibid. — [5] D. a. 2368. — [6] Ibid. 3124, VII.

i postavi ga na korporal, poklekne i vrati se na desno celebrantu. Međutim je celebrant sa subđakonom kleknuo na najnižu stepenicu oltara i dao skinuti velum. Kad se đakon vratio k celebrantu, predade mu kadionicu, da pokadi Presveti. Svi kleče, dok se pjeva (ako se pjeva) kaki „motettum in laudem Ss. Sacramenti". Pri koncu pjevanja celebrant i asistenti ustanu, celebrant pođe k oltaru, poklekne gore u sredini te stane malo na stranu evanđelja, te stavlja tamjan u kadionicu, kako se čini u misi pred presv. Sakramentom prije evanđelja. Iza toga moli đakon *Munda cor* i traži blagoslov. Tada slijedi pjevanje evanđelja, kod kojega se sve vrši kao i kod pjevanja evanđelja u svečanoj misi coram Ssimo exposito.[1] Na koncu celebrant poljubi knjigu i bude pokađen. Tada celebrant u sredini oltara poklekne i siđe pred oltar; svi kleknu, celebrant s đakonom i subđakonom na najnižu stepenicu oltara. Ministri pjevaju versikul, a celebrant stojeći oraciju. Poslije oracije celebrant kleknuvši primi velum, te ako je više stepenica pođe s đakonom i subđakonom do najviše, gdje, kako je gore rečeno, primi klečeći od đakona ostenzorij. Primivši celebrant ostenzorij ustane, priđe k oltaru, a đakon klekne uz subđakona; tada se celebrant okrene i podijeli blagoslov s Presvetim ne govoreći ništa. Podijelivši celebrant blagoslov ne okrene se k oltaru nego k puku, svi ustanu i procesija pođe k drugoj postaji. Isto se opetuje kod ostalih oltara, samo što se pjeva drugo evanđelje i drugi verzikuli. — Ako nema asistencije, tada sam celebrant pjeva evanđelje, moli *Munda cor* i govori *Jube Domine* ali ne stavlja tamjana i ne kadi knjige.

4. Poslije četvrte postaje vraća se procesija u crkvu iz koje je pošla. Kad celebrant dođe do ulaza u presbiterij, stanu nosioci baldahina i svjetiljaka, te ih postave na svoje mjesto. Križonoša postavi križ kraj stolića, a akoliti svijetnjake na stolić; ostali kler stane u dva reda, okrenuti licem jedni prema drugima, kad dođe celebrant s presv. Sakramentom, kleknu svi i ostanu klečeći ali licem okrenuti k oltaru, doklegod se ne stavi Sakramenat na oltar. Kad procesija ulazi u crkvu pjevači pjevaju *Te Deum laudamus.*

5. Došavši celebrant sa Sakramentom pred oltar stane, a đakon klekne in plano te primi od celebranta ostenzorij, ustane i odnese ga na oltar, genuflektira i vrati se k celebrantu, koji kleči sa subđakonom na najnižoj stepenici, te klekne kraj njega; međutim je ceremonijar ili subđakon skinuo velum s ramena celebrantovih. Iza *Te Deum laudamus* ne pjevaju se običajni verzikuli i oracija nego odmah pjevači pjevaju *Tantum ergo* i *Genitori.* Poslije riječi: *Veneremur cernui* stavlja po običaju celebrant tamjan u kadionicu i pokadi presv. Sakramenat. Pjeva se *Panem de coelo* i oracija *Deus qui nobis.* Celebrant dobivši velum pođe s đakonom i subđakonom gore, te klekne sa subđakonom na rub supedaneja, a đakon pokleknuvši uzme ostenzorij i dade ga klečećemu celebrantu, koji odmah ustane i pristupi bliže k oltaru, a đakon klekne uz subđakona; celebrant se okrene k puku

[1] Por. str. 76 i 77.

te dade blagoslov s Presvetim ne govoreći ništa. Davši blagoslov okrene se k oltaru, a đakon ustane sa svojega mjesta pristupi bliže k oltaru, klekne na supedanej i klečeći primi od celebranta ostenzorij; đakon odmah ustane s ostenzorijem a celebrant genuflektira i klekne na svoje mjesto uz subđakona. Đakon stavi ostenzorij na oltar, otvori tabernakul i metne ostenzorij u tabernakul, genuflektira i zatvori tabernakul, siđe k celebrantu te mu skine velum, ako to već nije ceremonijar učinio. Kad đakon zatvori tabernakul, svi ustanu i pogase svijeće; genuflektiraju i vrate se istim redom u sakristiju, kojim su došli, celebrant, đakon i subđakon pokrivene glave.

B. Procesije na Markovo i prosne dane.

1. Općeniti propisi.

1. Što je rečeno na str. 176. u točkama 1—3 vrijedi i za ove procesije osim onoga, što se upravo tiče procesije s presv. Sakramentom ili posebice procesije na Tijelovo.

2. Procesije na Markovo i prosne dane ubrajaju se među redovite i generalne ili javne procesije[1], te se imadu voditi nesamo u crkvama katedralnim i kolegialnim nego i u župskim. No ovo se ima tako razumjeti, da se u mjestima, gdje je više crkava, može ograničiti procesija na najodličniju, kod koje valja da prisustvuje kler ostalih crkava[2].

3. Ako na te dane ne može procesija s kojega razloga ići izvan crkve, ima se voditi u crkvi.[3] Pravilno ide procesija iz jedne crkve, a svršava se u drugoj[4] a ima se voditi uvijek u jutro i to prije mise.

4. Na procesiji se imadu pjevati litanije svih svetih, kako se nalaze u rimskom Ritualu ili Gradualu; ne smije im se ništa dodavati niti umetati,[5] niti zazivi svetaca, kojih se relikvije[6] nalaze u crkvi, niti tituli niti patroni,[7] niti u redovničkim crkvama sveci redova[8]. U procesiji imaju se duplicirati[9] t. j. pjevači najprije pjevaju zaziv (na pr. *Sancta Maria, ora pro nobis*) a onda svi isto opetuju, bila procesija izvan crkve ili u crkvi,[10] inače se ne dupliciraju. (Svećenik ih je dužan moliti na Markovo i prosne dane, ako ne ide na procesiju, ali ih ne smije anticipirati[11].)

5. Odijelo je kod procesije i poslije kod mise Rogationum ljubičaste boje. Celebrant oblači amikt, albu, pojas, stolu i plašt; đakon i subđakon amikt, albu, pojas, đakon k tomu stolu i dalmatiku a subđakon tunicelu. Za misu uzmu još sva trojica manipule. Ako nema asistencije, tada kod procesije celebrant obuče superpelicej, stolu i plašt, a može biti i bez plašta[12]. Ostali kler obuče superpelicej (roketu), odnosno koralno odijelo.

[1] Da. a. 1297, I. — [2] V. ab Appeltern navodi za ovo Quarti-a, De Herdta, Wapelhorsta, a osniva se na mnogim dekretima S. R. C. D. a. 1096; 1141; 1244 itd. — [3] D. a. 3069, I. — [4] Martinucci. — [5] D. a. 1711, III; 3074, III. — [6] Ib. 380; 3236, IV. — [7] Ib. 562; 957, I; 3313. — [8] Ib. 957, I; 2093. — [9] Ib. 3011, II; 3580, IV. — [10] Ib. 3993, IV. — [11] Ib. 2503, IV. — [12] Rit. Rom. tit. IX. c. 4, 1.

2. Procesija na Markovo (Litaniae majores).

a) Bilješka.

1. Ova procesija ima biti uvijek na Markovo, t. j. 25. travnja, makar se oficij i misa sv. Marka imali prenesti; pa i u onoj crkvi, gdje je titul ili patron; samo ako Uskrsna nedjelja padne na 25. travnja, tada se imade procesija sa svojom misom prenesti na slijedeći utorak[1] (treći dan Uskrsa).

2. U nadbiskupiji zagrebačkoj spojen je s tom procesijom blagoslov usjeva i vinograda; za to procesija, ako ide izvan crkve, ide do bližnjega polja, gdje se obavi blagoslov, a onda se procesija vraća natrag u crkvu, odakle je pošla ili se završi u drugoj crkvi.

b) Procesija.

1. U određeno vrijeme pođe celebrant s asistencijom iz sakristije pred veliki oltar. Napred ide križonoša između dvojice svjećonoša sa svijećama, iza njih pokrite glave celebrant s đakonom i subđakonom, koji mu podržavaju rubove plašta; ako nema đakona i subđakona, ide sam sklopljenih ruku i pokrivene glave. Došavši pred oltar, na kojem valja da gori šest svijeća, naprave reverenciju; križonoša i svjećonoše stoje iza celebranta, bliže izlazu iz presbiterija. Načinivši reverenciju klekne celebrant (s đakonom i subđakonom) na najnižu stepenicu oltara i moli koji čas. Isto tako čine i ostali u crkvi: kler i puk.

2. Poslije kratke molitve celebrant ustane a s njim i svi ostali, i pjevači odmah zapjevaju antifonu *Exsurge Domine,* kako je u Ritualu ili Gradualu sa Psal. *Deus auribus nostris* i *Gloria Patri.* Antifona se opetuje i na to svi kleknu; dva pjevača klečeći počnu pjevati litanije sviju svetih, celebrant i kler a i puk odgovaraju opetujući isto, što su pjevači zapjevali. Kad se odgovori *Sancta Maria, ora pro nobis,* svi ustanu i procesija se razvije prema redu kako je rečeno kod procesije na Tijelovo, samo što se ne nose zapaljene svijeće. Za procesije zvone zvona svečanim načinom; dolikuje se, da zvone i u onoj crkvi, mimo koje prolazi procesija kao i u onoj, u koju polazi[2]. Kad izađe procesija iz crkve, nastave se litanije: *Sancta Dei Genitrix, ora pro nobis.*

3. Ako je procesija dulja, neka se litanije opetuju, ili kad se dođe do molitava *(Pater noster),* mogu se pjevati psalmi Poenitentiales ili Graduales. Himne i pjesme radosnice ne smiju se pjevati kako na ovoj procesiji, tako ni na prosne dane i uopće u procesijama pokorničkim.[3]

[1] Rubr. missalis na svetkovinu sv. Marka. — [2] D. a. 3043, III. — [3] Rit. Rom. tit. IX. c. 4, 4. — Na upit, da li je slobodno na ovim procesijama pjevati himne: *O gloriosa virginum, Ave maris stella, Veni Creator Spiritus,* odgovorila je S. R. C.: Ad mentem. Mens autem Sacrae Congregationis est, ut Episcopus Rubricarum observantiam consulat; quoties tamen admiratio in populo non oriatur, et prudenter et absque scandalo fieri possit, ut hujusmodi usus, utpote praescripto pro his Processionibus ordini oppositus, sensim tollatur". D. a. 3043, V.

4. Kada se dođe na mjesto, gdje se imadu blagosloviti usjevi, procesija stane, pjevanje litanija se prekine, a blagoslov se obavi, kako je propisano u dijecezanskom ritualu (str. 174).

5. Ako se procesija navraća u koju crkvu, mogu se tada litanije prekinuti i pjevati antifona, versikul i oracija o titulu ili patronu crkve, može to biti i ritu paschali[1]; kada se iz crkve izađe, nastave se litanije.

6. U crkvi, gdje se ima procesija završiti, mole se molitve od *Pater noster*, psalam i versikuli klečeći, samo celebrant ustane, kad pjeva oracije. Svršivši oracije, ako je asistencija, celebrant, đakon i subđakon, načine reverenciju oltaru, te pođu na stranu epistole k sjedalima, gdje uzmu manipule, a celebrant još zamijeni plašt s kazulom. Mogu poći i u sakristiju, gdje će se prirediti za sv. misu; to će biti zgodnije u onom slučaju, kad nije misa Rogationum, nego od svetkovine, te će prema tome morati i obući odijelo boje, koju traži misa svetkovine. -- Ako je samo jedan svećenik, svakako polazi u sakristiju, gdje se oblači za sv. misu.

c) Sv. misa.

1. Poslije procesije je svečana Missa Rogationum; gdje je samo jedan svećenik, bolje je da pjeva misu, ali je može i čitati[2]. Misa nema ni *Gloria* ni *Credo,* makar bila baš i nedjelja[3], a ima uvijek tri oracije, koje su propisane u samom obrascu mise; gdje je samo jedna misa, tada je druga oracija od svetkovine, nedjelje ili oktave[4], a treća[5] ona, koja je inače druga, ostale se komemoracije, ako ih imade, ne uzimaju. Prefacija je uvijek uskrsna[6], *Communicantes i Hanc igitur* od oktave, *Benedicamus Domino* i u uskrsnoj oktavi bez *alleluja.* Zadnje je evanđelje *In principio;* samo u nedjelju, ako je samo jedna misa, kako se ima uzeti spomen nedjelje, tako valja uzeti na koncu i nedjeljno evanđelje.

2. Gdje je sv. Marko titul, u onoj crkvi valja poslije procesije uzeti misu sv. Marka i spomen iz mise Rogationum sub unica conclusione[7]. Isto tako u crkvi, u kojoj se završuje procesija na dan titula ili patrona, ako je samo jedna misa, ima se uzeti misa ovih sa spomenom iz mise Regationum sub unica conclusione[8]. Kada padne Markovo na uskrsni ponedjeljak, tada se u crkvi, u kojoj je samo jedna misa, ima uzeti poslije procesije misa dana sa spomenom iz mise Rogationum cum unica conclusione[9].

3. U misama, koje nemaju saveza s procesijom, ne uzima se na Markovo spomen iz mise Rogationum.

[1] D a. 3043, I. — [2] Ib. 3924, IX, 1. — [3] Ib. 2572, XVI. — [4] Ib. 2915, II; 3924, IX, 2; 4006, III. — [5] Za ovu misu, kako drže autori, ne će vrijediti onaj propis novih rubrika, da se ispušta treća oracija, kada se spominje duplex. No valja čekati, što će na to nove rubrike misala. — [6] S. R. C. 19. IV. 1912 ad XII. u A A S. IV. p. 322. — [7] D. a. 128; 1890, IX; 2942, III. — [8] Ib. 2942, I—III. — [9] Ib. 3088. Držimo, da poslije dekreta o dokinuću svetkovanja nekih blagdana (kamo spada i drugi dan Uskrsa) ne će ovo vrijediti, nego će se uzeti poslije procesije Missa Rogationum cum commemoratione II. diei infra oct. Paschatis na drugom mjestu.

3. Procesija na prosne dane (Litaniae minores).

a) Bilješka.

Prosni dani zovu se *Litaniae minores* prema procesiji na Markovo, koja se zove *Litaniae majores*, jer se vrše manjom svečanošću nego ove,[1] a i kasnije su uvedene u rimskoj crkvi, u kojoj je prije već postojala procesija na Markovo.

b) Procesija.

Za procesiju vrijedi sve, što smo rekli za procesiju na Markovo, samo što se ne blagoslivlju usjevi.

c) Misa.

1. Što je rečeno za misu poslije procesije na Markovo u točki 1. i 2., vrijedi za misu na prosne dane, koja se služi poslije procesije osim onoga, što je tamo rečeno upravo za samo Markovo, i onoga što nikako ne može doći na prosne dane na pr. nedjelja ili uskrsna oktava.

2. Osim toga još ovo vrijedi za misu Rogationum poslije procesije: U crkvi, u kojoj ima više sv. misa, ne uzima se u ovoj misi spomen svetkovine; gdje je samo jedna misa, ima se uzeti spomen sveca, od kojega je bio oficij, dok se u srijedu ne uzima spomen vigilije niti njezino evanđelje na koncu[2].

3. Za ostale mise na prosne dane, koje nijesu u savezu s procesijom, vrijedi ovo: U svim misama ima se uzeti spomen iz mise Rogationum, samo ne u crkvama, u kojima je kler obvezan na kor a drži se procesija; a isto tako u utorak i srijedu prosnih dana ne uzima se spomen Rogationum, ako na te dane padne svetkovina I classis.[3] Mjesto je komemoracije Rogationum u ponedjeljak prosnih dana prije simpleksa, a u utorak i srijedu poslije simpleksa odnosno vigilije. Na prosni ponedjeljak, ako je oficij duplex (ali ne I. et II. classis) može se uzeti misa Rogationum sa spomenom svetkovine bez treće oracije[4]. Na prosni utorak, ako je oficij de feria, uzima se misa Rogationum[5].

C. Sprovodi.

1. Općeniti propisi.

1. Sprovodi su procesije, u kojima se prati mrtvo tijelo kršćanina katolika na groblje, da se položi uz molitve i blagoslov Crkve u blagoslovenu zemlju. Zato se i kod sprovoda nosi naprijed križ[6], a s istoga razloga ne smiju se nositi kakove zastave ili barjaci, koji imadu bezbožne ili naopake napise ili znakove[7]. Pa i katolička društva

[1] Caer. ep. l. II, c. XXXII, 7: „eadem servantur, sed aliqanto remissius". — [2] D. a. 3924, IX, X. — [3] Ib. 3009, I. — [4] Poredi u I. dijelu članak: Mise ferija i vigilija izvan oficija, str. 15. — [5] Poredi posebnu rubriku kod Mise Rogationum. — [6] Kod sprovoda nevine djece „sine hasta" (Rit. Rom. VI, 7. u 1; Coll. r. Zagr. V. 3. n. 1). — [7] S. C. O. 3. IX. 1887; por. Schüch. Pastirsko bogoslovlje str. 681.

sa svojom blagoslovenom zastavom, ako članovi idu u lajičkom odijelu, imadu ići iza lijesa[1].

2. Koji misle na sprovod ići, imadu se sakupiti u crkvi te odatle u procesiji zajedno s klerom (svećenikom) polaziti u kuću mrtvaca[2].

3. Na sprovodu se ide redom kao i na procesijama; svećenik treba da ide pred lijesom[3]; mrtvac se može i voziti na kolima[4].

4. Svećenik, koji vodi sprovod, obučen je u roketu i stolu i eventualno plašt crne boje kod sprovoda odraslih, a kod sprovoda djece ima biti stola bijele boje, a tako i plašt, ako se nosi. Ako je asistencija kod sprovoda, asistenti imadu obući roketu bez stole, a nikako odijelo đakona i subđakona, pa ni u onom slučaju, ako je sprovod s misom[5].

5. Sa sprovodom se može više puta stati, da se otpjeva *Libera*, samo ako nije „lucri gratia"[6].

6. Mrtvo tijelo treba nositi u crkvu[7]. No za nadb. zagr. odobreni ritual ima i posebni obred, kada se tijelo od kuće nosi ravno na groblje; to je opet radi naših posebnih prilika tako dopušteno i odobreno.

7. Na svečane svetkovine I. class. (t. j. kada nije dopuštena Missa de Req. in die obitus[8]), ako se mora voditi sprovod, ne smije se voditi u crkvu, osim tek poslije vespera, a za mrtvaca zvoniti ne smije se nikako i svaki protivni običaj imade se ukloniti[9]. Posljednja tri dana Vel. tjedna sprovod se obavlja tiho i bez zvonjenja, pa makar se sprovod vodio prije mise na Vel. četvrtak ili poslije mise na Vel. subotu.

8. Mrtva tjelesa klerika imadu biti obučena u odijelo svojega reda, dakle svećenik u misno odijelo ljubičaste[10] boje, no može biti, gdje je običaj, i crne[11].

9. Isti svećenik, koji sprovod vodi, ne mora i *Requiem* pjevati[12].

10. Drukčiji je obred za odrasle, a drukčiji za djecu. Ovdje se razumijevaju ona djeca, koja su krštena, a nijesu još došla k razumu. Djeca koja su došla k razumu, koja su dakle imala primiti popudbinu i Posljednju pomast, imadu se pokapati obredom odraslih[13].

2. Obred za odrasle.

U ritualu zagreb. nadbiskupije priređen je obred pokopa odraslih za četiri slučaja: kada se mrtvo tijelo nosi u crkvu, te ovrši svečani Req. s apsolucijom a onda nosi na groblje; kada se nosi

[1] D. a. 4109. No u nas je običaj, da idu pred klerom; stoga pojedinac (župnik ili koji drugi svećenik) ne smije u to dirati bez pitanja ordinarija. — [2] Rit. Rom. VI. 3 n. 1.; Coll. r. Zagr. V. 1 n. 1. U većini župa zagr. nadb. to je neprovedivo radi udaljenosti pojedinih sela od župske crkve. Gdje se ikako može (n. pr. u gradovima), neka se provede ovaj propis rituala. — [3] D. a. 3804, X. — [4] Ib. 3212, I. — [5] Ib. 3066, II. — [6] Ib. 3644. — [7] Ib. 3291. — [8] Por. str. 23. — [9] D. a. 3570, I; 3946; 4130. — [10] Rit. Rom. VI. 1, n. 11. — [11] D. a. 4228. — [12] Ib. 3035, III. — [13] S. C. de disc. Sacr. u dekretu „Quam singulari" od 8. VIII. 1910. (A A S. II. pg. 577) zove običaj, po kojem se djeca, koja su već došla k razumu, zakopaju obredom djece, „detestabilis abusus".

odmah od kuće na groblje, a da se ne svraća u crkvu; kada se sprovod prekida (n. pr., kada se prati do željeznice, da se negdje drugdje pokopa) i kada se donese u crkvu, da ga svećenik blagoslovi, a da ga nije dopratio u crkvu i da ga ne prati na groblje.

a) Kada se mrtvac sprovodi u crkvu, a odavle na groblje.

Od kuće do crkve. 1. Prije nego će se ponesti mrtvac, svećenik (otkrite glave) blagoslovi ga. Kod toga čina križonoša s križem stoji kod glave mrtvaca, a svećenik kod nogu. Poškropi ga blagoslovenom vodom najprije u sredini, onda s desne strane (mrtvaca, a sebi s lijeve) a zatim s lijeve. Zatim govori ili pjeva[1] antifonu: *Si iniquitates* s psalmom: *De profundis.* Na koncu psalma kaže: *Requiem aeternam* ... i opetuje cijelu antifonu.

2. Iza toga govori ili pjeva: *Kyrie eleison* ... *Pater noster,* koji se tiho moli. Dok se *Pater noster* moli, poškropi svećenik kao na početku mrtvo tijelo. Završi *Pater noster* glasno govoreći ili pjevajući: *Et ne nos inducas in tentationem* s ostalim versima[2] i oracijom: *Absolve.* Svršivši versikule poslije oracije, svećenik se pokrije, a sprovod pođe redom, kako je rečeno kod procesija. Svećenik pokrite glave stupa pred lijesom.

3. Čim se sprovod makne, celebrant „gravi voce" intonira antifonu *Exsultabunt,* na što pjevači[3] počnu psalam *Miserere.* Ako je put do crkve dug, mogli bi se dodati psalmi graduales ili iz oficija defunctorum; a svi se psalmi završuju kao i *Miserere* s *Requiem aeternam.* Ako je pak put prekratak, da se ne može ni *Miserere* cijeli ispjevati, kad se dođe do crkve prekine se, a ulazeći u crkvu ponovi se cijela antifona *Exsultabunt*[4].

U crkvi. 4. Unišavši u crkvu pjeva se responzorij: *Subvenite* Međutim nosioci postave lijes na određeno mjesto u crkvi, ali tako da je mrtvo tijelo lajika okrenuto nogama k vel. oltaru, a mrtvo tijelo svećenika glavom k vel. oltaru. Oko odra zapale se svijeće, a svećenik, kad svrši responzorij, pođe u sakristiju, da se pripravi za svečani *Requiem*[5].

5. Ako se s kojegagod razloga sada ne pjeva Misa (na pr. jer je sprovod poslije podne), ostane odmah celebrant (s asistencijom) kod mrtvaca te obavi apsoluciju.

[1] Rit. Rom. VI. 3, n. 2 kaže: „dicit" isto tako je odlučila kongregaciia obreda, da se antifona „Si iniquitates" i psalam „De profundis" imade govoriti a ne pjevati D. a. 4095, I. No jer je naš ritual odobren od iste kongregacije, smije se kod nas pjevati i antifona i psalam. — [2] Ako nema tko da odgovara na verse, učinit će to sam svećenik. — [3] Ako ih nema, pjeva sam. — [4] Ovo sve vrijedi i onda, ako se ne ide u crkvu, nego se odmah od kuće ide na groblje. — [5] Po rimskom ritualu (VI. 3. n 4—6) imao bi se moliti najprije officium defunctorum s tri nokturna i laudima. Kad se mole laudes, polazi celebrant u sakristiju, da se spremi za Misu.

6. Poslije mise[1] skine svećenik kazulu i manipul, te obuče plašt crne boje i polazi k mrtvacu, da ovrši apsoluciju. Kako se ima apsolucija ovršiti, vidi str. 82.

Od crkve na groblje i kod groba. 7. Svršivši svećenik oraciju apsolucije opet se sprovod poređa te polazi iz crkve na groblje: putem se pjeva antifona: *In paradisum*[2].

8. Kada sprovod uđe u groblje, intonira celebrant antifonu *Ego sum* a pjevači — odnosno sam celebrant — pjevaju *Benedictus Dominus Deus Israël.* Na koncu se *Benedictus* završi s *Requiem aeternam* i opetuje se cijela antifona.

9. Kada se dođe ka grobu, ako nije blagosloven, svećenik ga blagoslovi moleći molitvu *Deus, cujus miseratione,* na to poškropi i pokadi grob i tijelo.

10. Tada se pusti mrtvo tijelo u grob, a svećenik govori *Kyrie eleison, Pater noster,* za kojega poškropi mrtvo tijelo, iza toga versikule i oraciju *Fac, quaesumus Domine* sa zaključnim versima[3].

11. Iza toga mogu se moliti tri Očenaša i Zdravo Marija: jedan za pokojnika, drugi za sve, koji na tom groblju počivaju, a treći za onoga, koji će prvi između nazočnih umrijeti.

12. Sprovod se vraća u crkvu ili sakristiju i pri tom se govori antif. *Si iniquitates* s psalmom *De profundis.*

b) Kada sprovod ide od kuće odmah na groblje[4].

1. Obred je isti kao pod a) 1—3. Kad se dođe ka groblju završi se psalam Miserere odnosno drugi psalmi, koji su bili dodani radi daljine puta, antifonom *Exsultabunt.*

2. Na ulazu u groblje ustavi se sprovod, lijes sa mrtvacem stavi se na tla, a svećenik govori molitvu *Non intres,* a iza toga *Kyrie eleison, Pater noster,* za kojega poškropi mrtvaca blagoslovenom vodom, još neke verse i oraciju *Deus, cui proprium.*

3. Kad svećenik svrši oraciju s versima, koji iza nje slijede, sprovod krene ka grobu putem se pjeva antifona *Ego sum* s *Benedictus.* Ostalo sve, kako je rečeno pod a, 8—12.

---

[1] Ako se kod sprovoda drži govor, tada se ima govoriti poslije Mise, a prije apsolucije. O tom daje lijep naputak De Amicis: „Sacer orator in nigris vestitus sit, habitu nempe talari, absque superpelliceo ac stola; et antequam elogium incipiat, laudabiliter se crucis signo muniri potest. Laicis non licet elogium funebre in ecclesia facere: permittitur id tamen in coemeterio de episcopi venia scripto data. At si quis laicus in coemeterio, vel aliqua femina hoc facere velit absque dicta venia, clerus assistere nequit. Requirtur pariter episcopi assensus in quovis ecclesiastico viro pro elogio alicujus defuncti faciendo in ecclesia, etsi agatur de defuncto magnis virtutibus ac meritis praedito". — [2] Po rimskom ritualu (VI. 3. n. 11—13) pjeva se antifona do groba i ništa drugo, nego se odmah, ako nije grob blagosloven, blagoslivlja, kadi tamjanom i škropi blagoslovenom vodom. — [3] Po rimskom ritualu (VI. 3. n. 14) poslije blagoslova groba ili, ako grob ne treba blagoslivljati, intonira se antifona *Ego sum* s kantikom *Benedictus,* zatim *Kyrie* itd. — [4] Coll. rit. zagr. V. c. 1. § 3.

c) Kada se sprovod prekida[1].

1. Sve kao pod a) 1—3.

2. Kada sprovod dođe do mjesta, gdje se ima prekinuti, stane. Tada svećenik govori ili pjeva antifonu *Placebo Domino* s psalmom *Dilexi.* Poslije psalma opetuje se cijela antifona, a iza toga kaže svećenik *Kyrie eleison, Pater noster,* za kojega poškropi mrtvaca, obične verse i oraciju *Inclina* sa zaključnim versima.

3. Iza toga ili se sprovod nastavi po obredu opisanom pod a), ako se navraća u crkvu, ili po obredu pod b), ako ide odmah na groblje. Ako se mrtvo tijelo prevaža željeznicom na drugo mjesto, kad tamo dospije, opet se postupa, ako se sprovodi, po obredu a) ili b) već prema tomu, da li se nosi u crkvu ili odmah na groblje.

d) Kada se mrtvo tijelo blagoslivlje bez sprovoda[2].

1. Kada mrtvaca donesu u crkvu (ili je na pr. u bolnici priređen u mrtvačnici), svećenik obuče roketu i stolu crne boje (može uzeti i plašt iste boje), stane kod nogu mrtvaca, poškropi ga i glasno kaže antifonu *Si iniquitates* s psalmom *De profundis.* Svršivši psalam opetuje antifonu te nastavi molitvu *Non intres.*

2. Poslije te molitve kaže antifonu *Ego sum* i *Benedictus,* poslije kojega opetuje cijelu antifonu. Tada moli običajno *Kyrie eleison, Pater noster,* za kojega poškropi mrtvaca, ostale verse i oraciju *Fac, quaesumus Domine,* koju završi običnim versima.

3. Još se može dodati tri Očenaša, jedan za pokojnika, drugi za sve vjerne mrtve, treći za onoga od nazočnih, koji će prvi umrijeti.

3. Obred za pokapanje djece.

a) Još neki posebni propisi i primjedbe za sprovod djece[3].

1. Čini se, da sprovodi djece nijesu zabranjeni na svečane svetkovine, jer se ne protive svečanosti, jedino ako bi smetali svečanosti.

2. Takovoj djeci, jer još nijesu došla do razuma, ne treba molitava. Stoga kod ovih sprovoda nema mise. No može se služiti misa *pro gratiarum actione,* na čast Božje providnosti i slično; razumije se, da se ima uzeti misa dana. Ako rubrike dopuštaju, zgodno je uzeti votivnu de Angelis, koja je međutim dopuštena, kada su dopuštene privatne votivne mise[4].

3. Ako je sprovod na tri posljednja dana velikoga tjedna, ne ispušta se škropljenje blagoslovljenom vodom, no može se na kraju psalma ispustiti *Gloria Patri*[5]; drugo se ništa ne mijenja.

4. Mrtvo tijelo djeteta ima se obući u bijelo odijelo a oko glave staviti vijenac od cvijeća kao znak njegova djevičanstva.

5. Ritual zagr. razlikuje dva obreda djece: kako se sprovodi od kuće na groblje i kako se samo blagoslovi mrtvo tijelo u crkvi bez pratnje na groblje.

[1] Coll. rit. zagr. V. c. 1, § 2. — [2] Ibid. c. 2. — [3] Neke vidi gore pod 1. — [4] D. a. 3481, II; 3510. — [5] Ib. 1589, IV.

b) Kada se sprovodi od kuće na groblje.

1. S obzirom na sabiranje onih, koji idu na sprovod, vrijedi, što je rečeno kod sprovoda za odrasle.

2. Svećenik obučen u roketu i stolu (i plašt) bijele boje stojeći kod nogu mrtvoga djeteta poškropi ga blagoslovenom vodom, a onda kaže ili pjeva[1] Antifonu: *Sit nomen Domini* s psalmom: *Laudate, pueri, Dominum.* Psalam se završi s *Gloria Patri* (a tako i svi ostali psalmi) i opetuje se antifona.

3. Tada pođe sprovod na groblje[2], a putem se govori ili pjeva psalam: *Beati immaculati* bez antifone. Na ulazu u groblje[3] stane sprovod, lijes se s nosilima postavi na zemlju, te se govori ili pjeva antifona: *Hic accipiet* s psalmom *Domini est terra;* zatim *Kyrie eleison, Pater noster,* za kojega se mrtvo tijelo poškropi, neki versi i oracija: *Omnipotens et mitissime Deus.*

4. Iza toga polazi sprovod ka grobu, te se govori ili pjeva antifona *Juvenes* s psalmom *Laudate Dominum de coelis.* Kada je lijes spušten u grob, svećenik poškropi grob, a lijes se spusti[4] u grob.

5. Tada svećenik govori ili pjeva *Kyrie eleison, Pater noster* (za kojega poškropi mrtvo tijelo) neke verse i oraciju: *Omnipotens, sempiterne Deus.* Poslije toga može se izmoliti tri Oče naša: jedan za pokojne srodnike djeteta, drugi za sve, koji počivaju na groblju, a treći za onoga, koji će prvi od nazočnih umrijeti.

6. Kada se processionaliter vraća u crkvu, ima se govoriti ili pjevati antifona *Benedicite* s kantikom Trium puerorum: *Benedicite omnia opera Domini.* Došavši u crkvu pred oltarom kaže svećenik: *Dominus vobiscum* i oraciju *Deus, qui miro ordine.* I time se završi sprovod nevinoga djeteta.

c) Kada se samo mrtvo tijelo blagoslivlje.

1. Kada mrtvo tijelo djeteta donesu u crkvu i postave ga na određeno mjesto, dođe svećenik obučen u roketu i bijelu stolu, stane kod nogu djeteta, poškropi ga blagoslovenom vodom i govori antifonu *Hic accipiet* s psalmom *Domini est terra.* Poslije psalma opetuje cijelu antifonu. Iza toga kaže *Kyrie eleison, Pater noster* (za kojega poškropi mrtvo tijelo blagoslovenom vodom) i ostale verse s oracijom: *Omnipotens et mitissime Deus.*

2. Na koncu se mogu moliti tri Očenaša: jedan za pokojne srodnike djeteta, drugi za sve vjerne mrtve, a treći za onoga, koji će prvi od nazočnih umrijeti.

---

[1] Ritual rimski (VI. c. 7 n 1.) veli samo *dicit,* ali jer ima note za antifonu i psalam, dopušta da se i pjeva. — [2] Rimski ritual (ibid. n. 2) kaže, da se ima nositi u crkvu; putem se govori ps. *Beati immaculati,* a ako je vremena može se dodati *Laudate Dominum de coelis, Cantate Domino* i *Laudate Dominum in sanctis ejus.* — [3] Ovo se po rimskom ritualu (ibid.) vrši u crkvi, a na ulazu u groblje ne stoji se, a od crkve do groba govori se ili pjeva *Juvenes* s psalmom *Laudate Dominum de coelis.* — [4] Po rimskom ritualu (ibid. n. 3) tek poslije oracije (a ne na *Pater noster*) poškropi tijelo i grob, a poslije pokopa.

ČETVRTI DIO.

Večernja i blagoslovi s presv. oltar. Sakramentom.

A. Večernja (Vesperae).[1]

1. Općeniti propisi.

1. Običaj je u nekim župskim crkvama, da se na velike svetkovine pjevaju vespere. Ovdje se govori, kako se imadu obavljati u takovim crkvama, gdje je samo jedan svećenik ili najviše trojica.

Ako se vespere u takovim crkvama ne mogu dolično obavljati, što se tiče obreda i pjevanja, bolje da se i ne vrše; jer nipošto ne mogu biti na edifikaciju puku.

2. Psalmi se imadu cijeli pjevati, a ne samo po koji vers[2].

3. Redovito imadu vespere biti iz oficija onoga dana, no mogu biti i izvan oficija na pr. o presv. olt. Sakramentu, o Majci Božjoj ili o svecu, kojega je izvanjska svečanost prenesena na nedjelju. No u tom slučaju oni, koji su dužni moliti brevijar, imadu privatno moliti vespere od oficija[3]. U korizmi na dane u tjednu, makar bila kako velika svetkovina, ne smiju se vespere pjevati poslije podne ni za samu pobožnost puka[4]. Ako ipak puk očekuje takovu pobožnost, tada neka se pjeva kompletorij.

4. Boja odijela i opreme oltara ima biti, kakovu traži oficij od kojega su vespere bilo cijele bilo a capitulo. Vrijedi to i za onaj slučaj, ako poslije vespera neposredno slijedi blagoslov sa presv. Sakramentom. Samo iza vespera na Dušni dan ima se za blagoslov uzeti bijelo odijelo a tako i oltar opremiti. To vrijedi i za slučaj, kad je između vespera i blagoslova razmak.

5. Celebrant obuče za vespere superpelicej (roketu) i plašt, stolu samo onda, ako je presv. Sakramenat izložen ili će iza vespera odmah biti blagoslov s presv. Sakramentom. Asistenti su obučeni također u superpelicej i plašt[5]; ostali službenici u superpelicej. Koji su u plašte-

[1] De Amicis II, 35; V. ab Appeltern I, 302, 304; Müller str. 107: Kieffer § 75. — [2] D. a. 3539, III. — [3] Ib. 3365, X; 3450; 3624, XII. — [4] Ib. 3675, II. — [5] U zbornoj crkvi, gdje je dužnost držati kor, asistenti imaju obući plašt (pluvialiste); a ako nema plašteva, tada valja da budu u superpelicejima a nipošto u dalmatici i tuniceli. No gdje se ne pjevaju vespere u koru nego samo radi pobožnosti puka, mogu, ako je stari običaj, asistenti obući dalmatiku i tunicelu (Kieffer § 76). Müller dapače kaže, da je S. R. C. to dopustila, no ne navodi dekreta.

vima dolaze k oltaru pokrivene glave, a tako se i vraćaju od oltara u sakristiju. Ostali pokrivaju glave samo za pjevanja psalama.

6. Na oltaru valja da gori 6 svijeća. Oltar se kadi bez obzira na asistenciju, ako celebrant ima plašt inače ne[1]. Osim oltara, kod kojega se drže vespere, ima se pokaditi i oltar, u kojem se čuva presv. Sakramenat, ako je različan od onoga; samo kad biskup ordinarij služi vespere, ispušta se incenzacija onoga oltara[2]. Ako nije presv. Sakramenat izložen, može se incenzirati i oltar sveca, kojega se svetkovina slavi i to tako, da se cijeli oltar po običaju incenzira ili samo slika svečeva sa supedaneja duplici ductu duplici ictu[3]. U nekim je crkvama običaj, da se kade svi oltari. No na svakom oltaru, koji se kadi, valja da bude križ i da gore barem dvije svijeće[4].

2. Obred vespera bez asistencije.

1. Sa oltara valja maknuti kanonske tablice; bude li blagoslov s presv. Sakramentom, treba staviti na oltar burzu s korporalom i ključ od tabernakula. Na strani epistole valja da bude priređeno sjedalo za celebranta, pred sjedalom stalak s brevijarom. Na oltaru neka gore dvije do šest svijeća.

2. Kad je vrijeme za vespere, pođe celebrant k oltaru obučen, kako je rečeno gore, naklonivši se križu u sakristiji. Napred idu akoliti sa zapaljenim svijećama, za njima turifer[5] sklopljenih ruku, njemu na desno ceremonijar, a na koncu celebrant pokrite glave i sklopljenih ruku. Na ulazu u crkvu, ako je zgodno, pružit će ceremonijar celebrantu blagoslovenu vodu.

3. Došavši pred oltar, otkrije se i svi genufléktiraju; ako nije u oltaru presv. Sakramenat celebrant se samo duboko nakloni. Tada svi kleknu, celebrant na najnižu stepenicu držeći u ruci biret, ceremonijar njemu s desne a akoliti postavivši svijetnjake sa strane evanđelja i epistole na stepenicu od oltara pođu na svoje mjesto k stoliću, gdje kleknu; turifer pokleknuvši iza celebranta također polazi k stoliću. Celebrant moli *Aperi Domine*[6] ili *Pater* i *Ave*[7]. Svršivši kratku molitvu, ustane, te napravivši s ceremonijarom reverenciju oltaru polazi s njim k sjedalu.

4. Došavši celebrant k sjedalu, stojeći moli *Pater* i *Ave* ili čim dođe k sjedalu, zapjeva *Deus in adjutorium meum intende.* Dobivši odgovor od pjevača intonira prvu antifonu[8]. Kod prvoga stiha u psalmu sjedne i pokrije glavu. Ostali također sjednu. Na *Gloria Patri* otkrije se i duboko nakloni glavu, a isto tako, ako je običaj, na riječi: *Sit nomen Domini benedictum* i *Sanctum et terribile nomen ejus.* Isto tako se otkriva glava, ako nije već otkrita, i naklanja na ime *Jesus, Maria* i ime sveca, koji se u vesperima spominje. Ceremonijar sjedeći

[1] D. a. 3009, V; 3844, II. — [2] Ib. 1322, I; 3410, I, II. — [3] Ib. 3547. — [4] Ib. 1322, I. — [5] Ako nema toliko ministranata, jedan će od akolita vršiti službu turifera. — [6] De Amicis. — [7] Kieffer i Müller. — [8] Ostalih antifona ne intonira celebrant nego pjevači; na mnogim mjestima pjevači i ovu prvu intoniraju. Müller.

uz celebranta (na lijevo) na *Gloria Patri* i na spomenute verse ustaje i daje znak celebrantu, a sam stojeći inklinira prema oltaru.

5. Kad se svrši antifona poslije petoga psalma, celebrant se otkrije i ustane, a tako i svi drugi; celebrant pjeva kapitulum i intonira prvu kiticu himne. Akoliti, dok se pjeva peta antifona, polaze k svijetnjacima, uzmu ih i kleknuvši u sredini pred oltarom dođu k celebrantu, komu se naklone, i stanu pred njim držeći svijeće, dok on čita kapitulum i intonira himnu. Ako je stalak pred celebrantom, stanu sa strane stalka tako, da gledaju jedan prema drugom. Poslije intonacije himna naklone se celebrantu, te polaze k oltaru, genuflektiraju i postave svijetnjake na njihovo mjesto, a oni pođu opet na svoje mjesto.

6. Celebrant stoji na svojem mjestu, dok se pjeva himna. Kod prve kitice himna *Veni Creator* i *Ave maris stella* poslije intonacije klekne celebrant ili na svom mjestu ili na najnižoj stepenici oltara sa strane epistole. S njim kleči i ceremonijar, a svi drugi na svom mjestu. Isto tako kleči se kod kitice: *O crux ave* himna *Vexilla Regis* a kod kitice *Tantum ergo* himna *Pange lingua* samo onda, ako se vespere pjevaju coram Ssimo exposito[1]. Kod posljednje kitice himna turifer[2] genuflektira u sredini i ode po kadionicu u sakristiju; vrativši se genuflektira u sredini i stane na strani epistole sa strane.

7. Poslije zadnje kitice himna sam celebrant (ako nema kora) pjeva versikul, a poslije odgovora intonira antifonu za *Magnificat,* na to sjedne i pokrije glavu, dok pjevači ispjevaju antifonu. Kad počnu pjevati *Magnificat,* celebrant skinuvši biret ustane, prekriži se i s ceremonijarom ide k oltaru, gdje in plano[3] napravi propisanu reverenciju. Na to uziđe k oltaru i poljubi ga u sredini; dotle turifer uzme navikulu sa stolića i sa strane epistole uzađe na supedanej bliže k celebrantu, preda navikulu ceremonijaru, koji će kod stavljanja tamjana i kađenja oltara vršiti službu đakona. Na to celebrant kao kod introita u sv. misi stavlja tamjan i kadi oltar. Poslije incenzacije oltara uz dužne poljupce uzme ceremonijar turibul i preda ga turiferu, prati zatim celebranta u sredinu, gdje se zajedno naklone križu i siđu pred oltar, naprave reverenciju oltaru, celebrant pođe na svoje mjesto na sjedalima a ceremonijar uzevši od turifera kadionicu incenzira celebranta; preda turiferu kadionicu i pođe na svoje mjesto uz celebranta i na to ga turifer incenzira, a poslije njega ostale službenike i puk (kao kod mise na ofertor); genuflektira u sredini oltara i odnese kadionicu u sakristiju[4]; vrati se natrag i stane na svoje mjesto. Dok pjevači opetuju antifonu poslije *Magnificat,* celebrant sjedi pokrivene glave.

8. Dok se pjeva antifona poslije *Magnificat,* akoliti uzmu svijetnjake, genuflektiraju u sredini oltara i dođu pred celebranta, komu

[1] Por. rubr. spec. Brev. Rom. na navedenim mjestima. — [2] Ili jedan od akolita. — [3] „Si super eo sit sanctissimum Sacramentum genuflectunt (razumij: biskup i asistencija) ante infimum gradum". Caer. Ep. I. II. c III, 10. — [4] Ako jedan od akolita vrši službu turifera, požurit će se iz sakristije da bude mogao s drugim akolitom držati svijeću, dok bude celebrant pjevao oracije.

se naklone. Svršivši pjevači antifonu celebrant ustane i pjeva: *Dominus vobiscum* i oraciju i komemoracije, ako ih ima; u tom slučaju pjevaju pjevači antifone, versikule i responzorije. Poslije zadnje oracije pjeva celebrant *Dominus vobiscum*, a akoliti naklonivši mu se odu na svoja mjesta kod oltara. Poslije zadnjega *Dominus vobiscum* pjevači pjevaju *Benedicamus Domino* a celebrant nešto nižim glasom: *Fidelium animae.* Moli tiho *Pater noster* i srednjim glasom kaže: *Dominus det nobis suam pacem* i dobivši od pjevača odgovor: *Et vitam aeternam. Amen* pođe k oltaru praćen od ceremonijara, napravi dužnu reverenciju, pjevači intoniraju i pjevaju dalje antifonu de Beata[1], a celebrant i ostali kleče ili stoje već prema tomu, kakovo je crkveno doba ili dan. Celebrant sam pjeva versikul klečeći, ako je i prije klečao, a oraciju uvijek stojeći. Poslije oracije kaže: *Divinum auxilium.* Tada svi ustanu, ako su klečali, učine propisanu reverenciju i vraćaju se u sakristiju istim redom, kojim su došli. Kada poslije vespera ima biti blagoslov s presv. oltar. Sakramentom, ako ne gori dosta svijeća, zapalit će ih akolit, dok se pjeva antifona Majke Božjei Sam blagoslov ima se obaviti po propisanom obredu, o kojem će bit. poslije govora.

3. Obred vespera s asistencijom.

1. Celebrant i asistencija obučeni su, kako je rečeno naprijed 1, 5 i u noti. Ako asistencija oblači amikt, albu, dalmatiku i tunicelu, tada valja i celebrantu uzeti amikt, albu i plašt. Stole ne uzima ni celebrant ni đakon, osim ako su vespere coram Ssimo exposito ili će poslije vespera biti neposredno blagoslov cum Ssimo.

2. Asistenti polazeći iz sakristije k oltaru idu uz celebranta te mu podržavaju plašt. Stoje i sjede uz celebranta. Celebrant čita capitulum. Kod incenzacije poslužuju kao kod mise. Desni asistent (đakon) incenzira celebranta a onda drugoga asistenta te preda kadionicu turiferu, koji će njega incenzirati, kad stane na svoje mjesto. Gdje je običaj, mogu asistenti pjevati versikule prije oracija i poslije posljednje *Benedicamus Domino.* Sve ostalo, kako je rečeno pod 2.

B. Blagoslov s presv. oltarskim Sakramentom.

1. Općeniti propisi

a) *za blagoslov.*

1. Ovdje valja primijeniti ono, što je rečeno za privatnu i svečanu ekspoziciju presv. Sakramenta na str. 67 i sl. već prema tomu, da li se blagoslov služi s ciborijem ili s ostenzorijem; opet kod ovoga zadnjega, da li je dulja ekspozicija ili kratkotrajna.

2. Eksponirati i blagoslov dati s presv. Sakramentom može se više puta na dan uz dopuštenje biskupovo[2], samo ne onda, kad je 40-satno klanjanje[3].

[1] Gdje nema obligacije kora laudabiliter dicitur Antiphona finalis B. M. V. in fine Vesperarum. D. a. 3574, I. — [2] D. a. 3438, V; 3448, III. — [3] Ib. 3448., III.

b) *za molitve i pjesme (himne).*

1. Molitve i pjesme mogu se moliti odnosno pjevati u narodnom jeziku, samo valja da su od biskupa odobrene[1], liturgičke molitve i pjesme imadu se moliti odnosno pjevati u latinskom jeziku.

2. Dok se što pjeva prije *Tantum ergo*, ima se stajati[2], samo se ima klečati kod prve kitice: *Veni Creator Spiritus*[3], na *Te ergo quaesumus* etc. u himnu *Te Deum laudamus*[4], kod prve kitice: *Ave maris stella*[5]; a kad se pjeva *Tantum ergo* i *Genitori* ima se klečati i kod riječi *Tantum ergo* do *cernui* duboko nakloniti glavu[6].

3. Pobožnost pred presv. Sakramentom, kad se izloži, hvale je vrijedno početi kojom molitvom ili pjesmom na čast presv. Sakramentu; na pr. *O salutaris hostia, Ave verum, O sacrum convivium, Adoremus in aeternum*[7], ili našima: *Klanjamo ti se, Svet svet, Hod' te slavit* itd.; a onda se mogu pjevati ili moliti litanije ili kakove druge pjesme i molitve na čast Majci Božjoj i svetima.

4. Ako je pobožnost na čast Majci Božjoj ili kojemu svecu, može se i tako obaviti, da se najprije ta pobožnost izvrši, a onda tek presv. Sakramenat izvadi (ako se daje blagoslov s ostenzorijem), te ispjeva (možda u čast Presvetome koja pjesma ili izmoli koja molitva a onda) *Tantum ergo, Genitori* s ℣ i oracijom i dade blagoslov[8]. Ovaj se način osobito preporučuje, kada se hoće pobožnost na čast Majci Božjoj ili svetima vršiti na kojem drugom oltaru, a ne na onom, gdje je presv. Sakramenat.

5. Kod himna *Veni Creator Spiritus* zaključak je kroz cijelu godinu i na svaku svetkovinu ovaj: *Deo Patri sit gloria — Et Filio, qui a mortuis — Surrexit ac Paraclito — In saeculorum saecula*[9].

6. Kad se pjeva *Te Deum* ima se stajati[10]. Ako se moli ili pjeva poslije procesije, imade tri oracije, kako je u rimskom ritualu, a izvan procesije iza ℣ ℣: *Benedicamus — Benedictus es — Domine exaudi orationem meam* samo jednu oraciju: *Deus cujus misericordiae*[11].

7. Versikulu *Panem de coelo* u vrijeme uskrsno i u oktavi tijelovskoj ima se dodati *alleluja,* dok se ostalim versikulima na pr. *Ora pro nobis s. Deigenitrix, Benedicamus Patrem, Benedictus es, Justum deduxit* etc. izvan oficija ne ima dodavati a tako ni antifonama[12]. Isto tako ne ima se izvan oficija u uskrsnom tjednu dodavati dvostruki *alleluja* versikulu *Benedicamus Domino*[13].

8. *Dominus vobiscum* ima se ispustiti pred oracijama, obavljala se pobožnost pred izloženim presv. Sakramentom ili drukčije[14]. Uopće se versikuli: *Domine, exaudi orationem meam* i *Dominus vobiscum* samo ondje upotrebljavaju pred oracijama, gdje ih propisuje rimski ritual[15].

[1] D. a. 3157, VIII; 3537, I—III; 4235, VII; 4268, X. — [2] Ib. 4224. — [3] Ib. 1322, XIII; 1583, VII. — [4] Rubr. Breviarii. — [5] Rubr. Breviarii. — [6] Gardellini, Instr. Clem. § XXIV, 9. — [7] De Amicis II, 66, 6. — [8] De Amicis II, 63, 9. — [9] D. a. 4036. — [10] Ib. 2514, VII. — [11] Ib. 2956, III. — [12] Ib. 1334, VI; 3764, XVIII. — [13] Ib. 3764, VIII. — [14] Ib. 1265, VII; 1548; 3751, I; 4081, VII. — [15] Ib. 3751, III.

9. Sve oracije izvan mise i oficija imadu kratak zaključak, ako gdje nije propisan dulji[1].

10. Pobožnost pred presv. oltar. Sakramentom ima se uvijek zaključiti s *Tantum ergo, Genitori, Panem de coelo* i oracijom *Deus qui nobis;* poslije toga blagoslov s Presvetim; samo kod privatne ekspozicije s ciborijem može se blagoslov ispustiti.

c) *za litanije.*

1. Kod običajnih blagoslova s presv. Sakramentom na nedjelje i blagdane, a i u drugim osobitim zgodama, mole se ili pjevaju litanije. Za litanije valjaju ovi propisi:

a. Za javnu porabu — u crkvama i javnim kapelama, gdje ih više zajedno moli ili pjeva — smiju se upotrebiti samo one litanije, koje se nalaze u rimskom brevijaru ili ritualu[2]. Za javnu liturgičku funkciju moraju imati odobrenje od svete Stolice[3]. Te su litanije: Sviju svetih[4], Imena Isusova, Srca Isusova, Lauretske i sv. Josipa.

b. Za privatnu pobožnost pojedinci mogu upotrebiti i druge litanije, samo valja da budu odobrene od biskupa, kojemu je dužnost ispitati takovu vrstu molitve[5]. Dakle takove posebne litanije, samo ako su odobrene od biskupa, nijesu tako strogo zabranjene, da ih pojedinci ne bi smjeli za sebe moliti ili pjevati, pa i javno u crkvi; ali su opet tako strogo zabranjene, da ih redovničke obitelji ne smiju u zajednici moliti ili pjevati u javnom koru ili javnoj kapelici[6], a ni jednostavni vjernici u zajednici više njih makar bez svećenika[7]. Neke takove litanije poimence je zabranila S. R. C. upotrebljavati u zajednici[8]; a što je za ove rečeno vrijedi i za sve ostale osim onih nabrojenih pod a.

c. Litanijama Sviju svetih i leuretskim ne smije se ništa dodavati[9] a tako ni ostalim odobrenim od svete Stolice za javnu pobožnost. Kod 40-satnog klanjanja smiju se upotrebljavati samo one, koje su u najnovijem izdanju rimskoga rituala[10].

2. Litanije Sviju svetih imaju se onako upotrebljavati, kako u javnoj tako u privatnoj pobožnosti, kako se nalaze u brevijaru ili ritualu, dok se one skraćene u misalu smiju upotrebiti samo na Veliku subotu i vigiliju duhovsku[11]. Kada se litanije Sviju svetih mole pred izloženim Sakramentom nešto su im drukčije molitve na koncu, nego kad se mole ili pjevaju kod procesija. Sve se to nalazi u rimskom ritualu na dotičnim mjestima.

3. Litanije za one, koji su u smrtnoj borbi, mole se s ostalim molitvama kod onoga, koji umire. Ako je zgodno, a smrtna

---

[1] Na pr. u litanijama o Srcu Isusovu. — [2] D. a. 3820, I. — [3] Ib. 3555. — [4] Za preporuku duše skraćene su. Por. Rit. Rom. — [5] D. a. 3555. — [6] Ib. 3981, I, II. — [7] Ib. 3916. — [8] Tako litanije Ukazanja bl. Dj. Marije od la Salette (D. a. 3419, V); Svete obitelji, Žalosne Majke Božje i drugih svetih D. a. 3820, II) pa ni kod zatvorenih vrata (D. a. 3980); Sv. Franje Saleskoga za redovnice od Pohoda (D. a. 3917). — [9] D. a. 26 3, VII; 2761. III; 3733. — [10] Rit. Rom. in Appendice p. 14. — [11] D. a. 2709, I.

borba traje dulje, može se privatno izložiti presv. Sakramenat i pred njim moliti te litanije. S. R. C. dodala je 15. V. 1886 tim litanijama odobrenjem Pape Leona XIII. (26. V. 1886.) zazive sv. Kamila i Ivana od Boga[1].

4. Litanije o presv. Imenu Isusovu[2]. Odobrio ih je za cijelu Crkvu Leon XIII. 13. siječnja 1886. i obdario oprostom od 300 dana. 8. veljače 1905[3] dopustio je papa Pio X., da se poslije zaziva: *Per ascensionem tuam* doda: *Per Sanctissimae Eucharistiae institutionem tuam, libera nos, Jesu* (Po svojem naređenju presvete Euharistije, oslobodi nas, Isuse), ali samo u onim biskupijama, u kojima biskupi dadu uvrstiti taj zaziv za svoje biskupije. Međutim je taj zaziv stavljen u rimski ritual, te je tako odobren za cijelu Crkvu. Zaključak molitve poslije tih litanija ima biti kratak: *Qui vivis et regnas in saecula saeculorum. Amen*[4] — *Koji živiš i kraljuješ u vijeke vijekova. Amen.*

5. Litanije o presv. Srcu Isusovu. Papa Leon XIII. odobrio je i oprostom od 300 dana nadario litanije Srca Isusova 28. lipnja 1898, ali samo za neke biskupije u Francuskoj i za redovnice od Pohoda[5]. A slijedeće godine 2. travnja proširio je odobrenje i Litanija i oprosta na cijelu Crkvu[6].

6. Litanije lauretske najstarije su iza litanija Sviju svetih i najprije su dobile odobrenje za porabu kod javne pobožnosti. Već g. 1608. spominje ih S. R. C. uz litanije Sviju svetih[7]. Papa Pio VII. odredio je g. 1815., da im se doda zaziv: *Auxilium christianorum*[8], a papa Leon XIII. dodao je dva zaziva: *Regina sacratissimi Rosarii* g. 1883.[9], i g. 1903.: *Mater boni consilii*[10], a Benedikt XV. g. 1917. *Regina pacis.* Litanije se završuju trokratnim *Agnus Dei* i više se ništa ne dodaje[11] (na pr. *Christe audi nos — Kyrie eleison).* Versikuli i oracije mijenjaju se prema vremenu, kako je to naznačeno u rimskom ritualu[12]. Ako se litanije pjevaju, smiju se i tako pjevati, da pjevači spoje tri zaziva, na što puk odgovara četvrtim, ili pak tako, da se dva, tri, četiri zaziva spoje, i na to jednom odgovori: *Ora pro nobis*[13]. Prema odluci S. R. C. pred izloženim presv. Sakramentom imaju se pjevati latinski[14]. Ako nije moguće to provesti, onda je najbolje tako učiniti, da se hrvatski litanije pjevaju i druge molitve izmole, a onda tek izloži presv. Sakramenat, pjeva *Tantum ergo, Genitori,* ℣ i oracija *Deus qui nobis,* te dade blagoslov.

7. Litanije o sv. Josipu odobrene su 19. III. 1909. za javnu pobožnost i obdarene oprostom od 300 dana[15].

[1] D. a. 3663. — [2] Beringer, die Ablässe [13], str. 158. — [3] D. a. 4153. — [4] Rit. Rom. najnovije izdanje. — [5] D. a. 3996. — [6] Ib. 4017. — [7] Ib. 248. — [8] Ib. 2566. — [9] Ib. 3598. — [10] S. R. C. 22. IV. 1903. u A. P. 1903. p. 16. — [11] Beringer, die Ablässe [13], str. 203 u noti 4. — [12] In appendice p. 23 seq. — [13] Beringer l. c.; de Amicis I. 106, 12. — [14] S. R. C. 5. III. 1904 ad II. u A. P. 1904 p. 59. — [15] A A S. I., p. 290 seq.

2. Obred s ostenzorijem.[1]

a) Kad je samo jedan svećenik.

1. Svećenik opere ruke, obuče superpelicej, stolu i plašt bijele boje i biret; ako polazi samo eksponirati, ne treba plašta, a može ga uzeti; bude li procesija s presv. Sakramentom ima obući amikt i albu, stolu i plašt. Klerici (ministranti) oblače superpelicej (ministranti svoja ministrantska odijela). Svi zajedno naklone duboko glavu prema križu u sakristijij te polaze k oltaru; napred klerik s kadionicom, iza njega dva akolita noseći svijeće, a poslije njih celebrant pokrite glave i sklopljenih ruku, ako ne nosi burze s korporalom i ključa od tabernakula. Kad dođu pred oltar, celebrant se otkrije i preda biret akolitu, svi zajedno pokleknu na jedno koljeno in plano; pri tom su akoliti sa svijećama celebrantu na desno i lijevo, a turifer iza njega. Napravivši reverenciju celebrant i akoliti kleknu na najnižu stepenicu. Turifer međutim uzme sa stolića navikulu i klekne na desno desnom akolitu. Celebrant pomolivši se kratko[2] ustane, priđe k oltaru, rasprostre po običaju korporal, otvori tabernakul, genuflektira[3], izvadi ostenzorij, stavi ga na korporal, zatvori vrata od tabernakula i odmah bez genufleksije postavi ostenzorij na tron; ako bude trebalo, lijevi akolit će mu namjestiti ljestvice ili podnožak, te odmah staviti to na stranu čim celebrant stane na supedanej. — Ako je hostija u kustodiji, tada otvorivši tabernakul poklekne, izvadi kustodiju iz tabernakula, koji zatvori; otvori kustodiju i hostiju stavi u ostenzorij; ako se prstima dotakne hostije, neka ih opere. Stavivši hostiju u ostenzorij postavi ga u sredinu korporala, a kustodiju na stranu izvan korporala; genuflektira i stavi ostenzorij na tron. — Celebrant poklekne i siđe dolje. Kad polazi od oltara, okrene se za desnom rukom i ide, da ne okrene leđa k Sakramentu, malo sa strane evanđelja po stepenicama dolje do najniže stepenice. Klekne na najnižu stepenicu na oba koljena i napravi duboki naklon glavom, a tako i ostali službenici; ustane i oni s njim; turifer dade navikulu desnom akolitu i sad će stavljati tamjan. Pri tom je ovaj položaj: Celebrant, kad ustane malo se povuče prema strani evanđelja i licem okrene prema strani epistole, lijevi akolit stoji mu s desne i pridržava plašt; desni klerik primivši navikulu od turifera malo se povuče od najniže stepenice, da dade mjesta turiferu, koji će stajati između njega i stepenice; obadvojica su licem okrenuti k celebrantu. Na to celebrant stavlja tamjan u kadionicu; ne blagoslivlje i ne govori ništa. Tada svi kleknu na svoje mjesto. Celebrant uzme kadionicu, nakloni duboko glavu, a tako i ostali, i incenzira presv. Sakramenat triplici ductu duplici ictu; poslije incenzacije opet svi duboko naklone glavu, i celebrant preda kadionicu. Turifer primivši kadionicu, genuflektirat će iza celebranta i odnesti kadionicu u sakristiju; vrati se, genuflektira i klekne na najnižu stepenicu sa strane epistole. Pri koncu

[1] V. ab Appeltern. — [2] De Amicis II, 66, 3; Müller. — [3] Ostali kleče, ali ne naklanjaju glave; no ako je običaj može i dalje ostati. D. a. 4179, II.

pobožnosti odlazi u sakristiju po kadionicu i vrati se s njom prije nego će se početi pjevati *Tantum ergo*, razumije se uz dužne genufleksije prije nego ode u sakristiju i kad se vrati. Ako se sada ne bude vršila nikakova posebna pobožnost, nego Sakramenat ostane dulje izložen, svi će ustati, kleknuti in plano na oba koljena duboko nakloniti glavu, te opet ustati i vratiti se istim redom u sakristiju; celebrant će pokriti glavu tek, kad izađe iz vidika presv. Sakramenta.

2. Ako se na velikom oltaru ne čuva presv. Sakramenat, nego u kojoj kapelici ili pokrajnom oltaru, tada će svećenik prenesti najprije presv. Sakramenat na veliki oltar. Prenaša se onako, kako ciborij na Veliki četvrtak[1]. Ne incenzira se prije nego će se prenesti; a prenaša se uvtjek u kustodiji a nipošto u monstranci; ona ima biti priređena na oltaru, gdje će biti ekspozicija. Kad svećenik[2] skine velum, ustane, pristupi k oltaru, genuflektira; otvori kustodiju i stavi hostiju u ostenzorij, te dalje postupa, kako je gore rečeno.

3. Poslije incenzacije slijedi pobožnost, koja se ima vršiti prema propisima gore istaknutim. Najprije kakova pjesma na čast presv. Sakramentu, onda koje litanije od odobrenih za javnu službu Božju, ili kakove druge molitve. Ako se pjevaju kakove pjesme (himni) tada valja ustati. Ako svećenik ima pjevati oraciju, versikul će prije nje (ako ne stoji) klečeći pjevati, a na oraciju će ustati bez inklinacije, (ostali, ako kleče, ostati će klečeći) samo kad govori *Oremus* po običaju će inklinirati. Oracije se pjevaju tono simplici, samo prije završetka spusti se glas (fa-re) a tako i u samom završetku; završetak ima biti kratak. Ako se više oracija pjeva pod jednim završetkom tada se spušta glas samo u zadnjoj. Što se tiče reda, kojim će se redati molitve, neka se drži običaj; samo ako dolazi *Te Deum laudamus*, neka bude neposredno prije *Tantum ergo*.

4. Ako se pobožnost vrši na kojem drugom oltaru, a na koncu se ide k oltaru, gdje je presv. Sakramenat, da se njim dade blagoslov, ili ako i jest pobožnost na oltaru, gdje je presv. Sakramenat, ali se ne vadi nego tek na koncu, da se dade blagoslov, tada se ostenzorij ne stavlja na tron, nego jednostavno uz potrebite reverencije, kako je gore rečeno, izvadi iz tabernakula i stavi na korporal. Zatim se incenzira i poslije se drugi put incenzira, kad se pjeva *Genitori*, ali se ne stavlja drugiput tamjan[3].

5. Kad se svrše litanije i molitve, pjevaju pjevači *Tantum ergo*. Svećenik i ostali kleče. Ako svećenik intonira *Tantum ergo* i *Genitori*, čini to klečeći na najnižoj stepenici, a nipošto držeći ostenzorij okrenut prema puku. Bit će zgodnije, da svećenik ne intonira, nego da pjevači sve pjevaju. Kad se pjeva: *Tantum ergo . . . cernui*, treba duboko nakloniti glavu[4]. Kad se počne pjevati: *Praestet fides*, cele-

[1] Memoriale rituum tit. IV. § III. — U ovoj knjizi na str. 128. — [2] Đakon također radi svoje službe, i ako ima nazočnih svećenika te izvan nužde, može prenositi presv. Sakramenat iz jednoga oltara na drugi. D. a. 4194, III. — [3] Vidi I. dio str. 69 br. 7. — [4] Gardellini: Instr. Clem. §. 24, 9.

brant s ministrantima duboko nakloni glavu[1], ustane i stavlja tamjan u kadionicu onako, kako je i na početku ekspozicije učinio. Kad se pjeva *Genitori,* uzme kadionicu te tri puta incenzira presv. Sakramenat naklonivši duboko glavu prije incenzacije i poslije[2]. Turifer primivši kadionicu klekne na najnižu stepenicu sa strane epistole. Kad pjevači svrše pjevanje, celebrant klečeći pjeva *Panem de coelo praestiti eis;* dobivši odgovor ustane bez inklinacije[3] (svi ostali kleče) te pjeva oraciju *Deus qui nobis.* Kad pjeva *Oremus* inklinira prema presv. Sakramentu. Oraciju pjeva sklopljenih ruku, ako ne mora držati knjige. Oraciju završi kratko: *Qui vivis et regnas in saecula saeculorum* a ne *Per omnia saecula saeculorum.*[4]

6. Kad celebrant svrši oraciju, desni akolit ustane bez inklinacije[5], te sa stolića donese velum. Celebrant međutim, a k o j e e k s p o z i c i j a n a t r o n u i n e m o ž e s e bez pomoći ljestvica ili podnoška skinuti ostenzorij, svršivši oraciju ide odmah, bez inklinacije i genufleksije na donjoj stepenici, praćen drugim akolitom gore. Došavši k oltaru genuflektira a akolit mu namjesti ljestvice ili podnožak; skine ostenzorij i postavi ga na oltar, akolit makne ljestvice, celebrant bez genufleksije klekne na rub supedaneja, desni akolit stavi mu velum humerale na ramena. Akoliti mogu ostati gore na supedaneju klečeći ili pak na najnižoj stepenici na svojim mjestima. Ovo je poslijednje zgodnije, ako akoliti nijesu klerici. Celebrant dobivši velum bez inklinacije ustane, priđe k oltaru, genuflektira i prihvati rukama, koje je pokrio velom, ostenzorij i to najprije lijevom rukom za podnožak a desnom za držak tako, da velum lijepo visi. — Ako je o s t e n z o r i j n a m e n s i o l t a r a ili ako tron nije visoko tako da lako s njega skine ostenzorij bez pomoći ljestvice ili podnoška, tada će celebrant ovako postupati: Svršivši oraciju *Deus, qui nobis,* klekne, akolit mu stavi velum na ramena; tada ustane bez inklinacije[6], dođe k oltaru, genuflektira i prihvati ostenzorij, kako je gore rečeno.

7. Prihvativši ostenzorij podigne ga tako, da hostija bude u visini ramena; oči valja da budu uprte u Sakramenat, dok njim blagoslivlje; okrene se za desnom rukom k puku i tako okrenut stoji nepomično ne mičući nogu ni tijela nego samo rukama podiže i spušta ostenzorij i prenosi ga s jedne strane na drugu. Čini to ovako: Najprije podigne ostenzorij tako, da hostija dođe do visine očiju, za tim ga okomito spusti do prsiju, opet okomito podigne do ramena, a tada vodoravno na lijevo, ali ne izvan ramena, a odavle vodoravno na desno, te se odmah[7] za desnom rukom okrene k oltaru. Postavi ostenzorij na korporal i okrene ga licem prema puku, klekne na rub

[1] D. a. 4179, III. — [2] Na istom mjestu. — [3] Na istom mjestu. — [4] D. a. 2986, VI. — [5] Ib. 4179, III. — [6] Na istom mjestu. — [7] Caer. Episc. l. II. c. XXXIII, 27. — No dopušteno je, kad potegne s ostenzorijem od lijeve strane na desnu, opet s desne vodoravno povratiti se u sredinu, ovdje čas počekati i okrenuti se za desnom rukom k oltaru. D. a. 1563, II.

supedaneja[1], gdje mu akolit snimi velum, ustane te bez genufleksije prihvati ostenzorij i postavi ga u tabernakul, tada genuflektira[2] i zatvori vrata tabernakula. – Ako se hostija čuva u kustodiji, tada skinuvši velum kao gore ustane te bez genufleksije izvadi hostiju iz ostenzorija stavi je u kustodiju, koju opet bez posebne reverencije metne u tabernakul, genuflektira, i zatvori vrata od tabernakula. — Tada složi korporal, stavi ga u burzu, ključ od tabernakula prevjesi preko burze, siđe od oltara noseći burzu, genuflektira sa svim službenicima in plano, pokrije glavu biretom, i svi se vrate u sakristiju redom, kojim su došli k oltaru. – Ako se sakramenat ne čuva u oltaru, na kojem se držala pobožnost i dao blagoslov, tada svećenik, pošto je odložio velum, spremi hostiju iz ostenzorija u kustodiju, klekne na rub supedaneja, gdje dobije velum, ustane, genuflektira i uzme kustodiju, te je obavitu velom prenese na oltar. Može se to i jednostavnije učiniti, osobito, ako velum ima kopče te je pričvršćen na prsima. Čim se naime celebrant davši blagoslov s presv. Sakramentom okrene k oltaru i postavi ostenzorij na oltar, uzet će hostiju s lunulom iz ostenzorija i staviti je u kustodiju, genuflektirati i uzeti kustodiju obaviti je velom i prenesti na oltar, gdje se čuva presv. Sakramenat. Obred je prenašanja kao na Veliki četvrtak, kad se prenosi ciborij[3].

8. Svećenik, dok daje blagoslov s presv. Sakramentom, ne govori niti ne pjeva ništa, a tako niti kor niti pjevači[4]. Uopće poslije oracije: *Deus qui nobis*, pa dok se ne dade blagoslov sa presv. Sakramentom, valja da vlada tišina; samo orgulje mogu blagim i ozbiljnim glasom svirati[5]. Isto tako zgodno je, da se dade zvoncem znak, kad se daje blagoslov. Negdje je običaj, da se pozvoni i kad se tabernakul otvori prije ekspozicije i opet kad se poslije repozicije zatvori. To je također zgodno, ako se sa svih mjesta u crkvi ne vidi na oltar.

b) *Kad svećenik ima jednoga asistenta.*

1. Celebrant se oblači, kako je gore rečeno pod a) 1., a asistent, koji ima biti svećenik ili đakon, opravši si ruke obuče superpelicej, a stolu sklopljenu stavi na lijevu ruku. K oltaru ide iza ministranata, a pred celebrantom pokrite glave i sklopljenih ruku. Došavši k oltaru stane celebrantu s desne, otkrije se, primi od celebranta biret uz poljupce i preda ga kao i svoj akolitu te genuflektira in plano zajedno s celebrantom.

---

[1] Ako se poslije blagoslova moli molitvica: *Blagosloven budi Bog*, tada će celebrant postavivši ostenzorij na korporal, genuflektirati i sići na najnižu stepenicu; tu će mu se skinuti velum, na to moli ili pjeva s pukom *Blagosloven budi Bog*. Svršivši molitvicu ustane bez inklinacije, pođe k oltaru genuflektira i spremi presv. Sakramenat, kako je gore opisano. — [2] Ostali službenici kleče, ali ne treba im nakloniti glave; no ako je gdje običaj, može i dalje ostati. D. a. 4179, II. — [3] Vidi u II. dijelu str. 128. — [4] D. a. 2464; 2725, III; 3058, II. — [5] „Possunt tamen organa pulsari suavi ac gravi sonitu, qui sit aptus ad devotionem conciliandam, sicut fit ad elevationem SS. Sacramenti in Missa“. Gardellini in Instr. Clem. § 31, 12.

2. Celebrant klekne na najnižu stepenicu, a tako i ostali službenici, asistent stavi na sebe stolu[1], te pođe da eksponira presv. Sakramenat. Otvorivši tabernakul, malo se makne k strani epistole, da ne okrene celebrantu leđa, te genuflektira sklopljenih ruku. Izvadi ostenzorij, postavi ga pomoću ljestvica ili podnoška, ako treba, na tron, genuflektira i okrenuvši se za lijevom rukom siđe sa strane epistole k celebrantu. Ovako se uvijek vlada asistent, a tako i đakon, kod genufleksija na supedaneju i silaženja niz stepenice k celebrantu. Ako se presv. Sakramenat čuva u kustodiji, tada će onako postupati, kako je rečeno gore pod a) 1.

3. Sišavši asistent dolje preda stolu akolitu, da je metne na stolić, ili je složenu stavi na lijevu ruku, i klekne na oba koljena uz celebranta, tada svi načine glavom duboki naklon te ustanu; asistent uzme od turifera navikulu, te će je držati, dok celebrant stavi tamjan u kadionicu. Kada poslije toga svi kleknu, asistent uzme od turifera kadionicu i preda je celebrantu. Kod incenzacije vladaju se kako je rečeno gore pod a) 1, samo što asistent podržava desnu stranu pluvijala, dok celebrant incenzira. Poslije incenzacije uzme asistent kadionicu od celebranta te je preda turiferu. Kod ostale pobožnosti vlada se asistent kao celebrant, kleči s njim i stoji, osim kod oracija, koje celebrant pjeva, kod kojih nije propisano, da se stoji (kao na pr. kod oracije poslije *Te Deum)*. Versikule može asistent pjevati.

4. Na *Tantum ergo* sve do *cernui* svi duboko naklone glavu. Na *Praestet fides* opet svi duboko naklone glavu i ustanu, da se stavi tamjan. Kod toga se vlada asistent kao i na početku, isto tako kod incenzacije. Asistent može intonirati *Panem de coelo.* Kod oracije kleči, a tako i ostali, samo celebrant stoji i pjeva oraciju, a asistent mu pridržava knjigu.

5. Svršivši oraciju celebrant klekne na oba koljena, a asistent stavi na sebe stolu, ustane i pristupi k oltaru, genuflektira i skine ostenzorij sa trona i stavi ga u sredinu korporala, genuflektira i siđe dolje k celebrantu, skine stolu i klekne na najnižu stepenicu.

6. Dok to asistent radi, uzme celebrant pomoću akolita velum humerale, ustane bez inklinacije, priđe k oltaru genuflektira, uzme ostenzorij te dade blagoslov, kako je rečeno gore pod a) 7. Davši blagoslov postavi ostenzorij na korporal, genuflektira i siđe dolje, klekne i odloži velum. Tada asistent stavi na sebe stolu, ustane bez inklinacije, došavši gore genuftektira, uzme ostenzorij, stavi ga u tabernakul, opet genuflektira i zatvori tabernakul. — Ovako je prema Caeremoniale Episcoporum (l. II, c. XXXIII, 27), no u Rimu je drukčija praksa, koja je odobrena po S. R. C.[2], a koje se je slobodno držati i drugud, kako je to i kod nas običaj, kad je blagoslov s asistencijom.

7. Po toj praksi ima se ovako postupati: Asistent (ili đakon) poslije oracije *Deus qui nobis,* uzevši stolu, kako je gore rečeno

[1] Može je prije nego je stavi na sebe poljubiti, ako je običaj. D. a. 2990, I. — [2] D. a. 3975, IV.

skine presv. Sakramenat s trona i postavi ga na oltar, genuflektira i siđe k celebrantu i klekne kraj njega; tada ustanu obojica bez inklinacije i pođu gore, geuuflektiraju; asistent uzme ostenzorij te ga preda celebrantu; pri tom poravna velum oko drška ostenzorija i ruku celebrantovih, tada odmah klekne na oba koljena na rubu supedaneja ali više prema strani epistole. Kad asistent klekne, celebrant se okrene te dade blagoslov. Kad se celebrant s ostenzorijem okrenuo k oltaru, asistent ustane i uzme ostenzorij iz ruku celebrantovih i postavi ga na korporal. Tada obojica genuflektiraju, celebrant siđe i na najnižu stepenicu klekne i dade si skinuti velum, a asistent ostane gore, te kad je celebrant kleknuo uzme ostenzorij i stavi ga u tabernakul, genuflektira i zatvori tabernakul.

8. Kad se tabernakul zatvori, svi ustanu, a asistent sišavši dolje, stane uz celebranta, skine stolu i stavi je na lijevu ruku; svi genuflektiraju in plano, te pođu u sakristiju istim redom, kako su došli, celebrant i asistent pokrite glave.

c) *S đakonom i subđakonom.*

1. Đakon i subđakon imadu se obući kao za svečanu misu osim manipula; za to i celebrant, da ne bude manje od njih obučen, ima obući amikt, albu, stolu i plašt[1].

2. K oltaru stupaju ovim redom: turifer, akoliti sa svijećama, ceremonijar, ako je nazočan, subđakon, đakon, celebrant, ova trojica pokrite glave. Ako je prostor, kojim se pristupa k oltaru dosta širok, tada đakon i subđakon stupaju uz celebranta pridržavajnći rubove plašta.

3. Došavši k oltaru svi se otkriju, đakon primi od celebranta biret uz dužne poljupce, te ga preda sa svojim ceremonijaru ili, ako ovoga nema, akolitu. Svi zajedno genuflektiraju in plano. Celebrant, subđakon i ostali kleknu na najnižu stepenicu, a đakon polazi da izloži presv. Sakramenat. Pri tom se vlada posve kao asistent [gledaj gore b) 2], samo što ne uzima i ne odlaže stole, jer je ima stalno na sebi.

4. Sam obred blagoslova s đakonom i subđakonom isti je kao onaj s asistentom uz ove razlike: đakon vrši istu službu, što je tamo vrši asistent; đakon i subđakon drže rubove plašta, dok celebrant incenzira presv. Sakramenat, isto tako pridržavaju knjigu dok on iz nje moli ili pjeva. Đakon i subđakon pjevaju versikule. Subđakon podržava rub plašta, dok celebrant stavlja tamjan u kadionicu; u tu svrhu ustane zajedno s celebrantom, te mu stane s desne ali malo otraga.

5. Poslije oracije: *Deus qui nobis* celebrant klekne, dobije velum od đakona, ustane bez inklinacije s đakonom i subđakonom te pođu gore, na rubu supedaneja kleknu celebrant i subđakon, a đakon pristupi k oltaru, genuflektira i skine ostenzorij sa trona i stavi ga na oltar, genuflektira i klekne pokraj celebranta, koji ustane i držeći se onoga što je rečeno pod b) 6 dade blagoslov s presv. Sakramentom.

[1] D. a. 3029, XV.

Pri tom se đakon i subđakon vladaju ovako: Kad se celebrant okrene s ostenzorijem k puku, načine duboki naklon glavom te prihvate svaki sa svoje strane rubove plašta i drže ih dok celebrant pravi križ, ispuste plašt i opet se naklone. Celebrant stavi ostenzorij na oltar, genuflektira te siđe sa subđakonom na najnižu stepenicu, gdje klekne i subđakon mu skine velum, a đakon bez genufleksije stane k oltaru, te stavi ostenzorij u tabernakul, genuflektira i zatvori tabernakul. Tako po Caeremoniale Episc. a po rimskoj praksi odobrenoj od S. R. C. celebrant, kad đakon skine s trona ostenzorij, ustane i priđe k oltaru zajedno genuflektira s đakonom, koji mu tada stojeći dade ostenzorij i odmah klekne uz subđakona, a celebrant daje blagoslov, kod kojega se đakon i subđakon vladaju, kako je gore rečeno. Kad se celebrant okrene k oltaru ustane đakon i priđe k njemu bez genufleksije, uzme od njega ostenzorij i postavi ga na korporal; celebrant genuflektira i siđe sa subđakonom na najnižu stepenicu; dalje kao gore. — Ako presv. Sakramenat nije izložen na tronu, nego je na oltaru, tada dobivši celebrant velum uzađe s đakonom i subđakonom gore. Po Caer. Ep. đakon i subđakon ostanu klečeći na rubu supedaneja, a celebrant sam pristupi k oltaru; po praksi rimskoj ostane samo subđakon klečeći na rubu supedaneja, a celebrant i đakon pristupe k oltaru, gdje celebrant primi ostenzorij iz ruku đakonovih; ostalo kao gore već prema tomu, da li je prema Caer. Ep. ili praksi rimskoj. — Kad đakon zatvori tabernakul, svi ustanu, đakon sklopi korporal, stavi ga u burzu te ponese sam zajedno s ključem, ili će ostaviti na oltaru, da poslije ceremonijar sve spremi na svoje mjesto. Došavši đakon k celebrantu svi genuflektiraju in plano, pokriju glavu i polaze u sakristiju istim redom, kojim su došli k oltaru.

6. Kod ovako svečanoga blagoslova zgodno je, da bude i ceremonijar, koji ima ovu službu: Daje znak, kad valja u sakristiji nakloniti se križu, te poći k oltaru; on sam ide iza akolita. Na vratima može pružiti vodu subđakonu i đakonu; kod oltara uzima birete, celebrantov od đakona, zatim sa svima genuflektira na desno od đakona. Kad se ima tamjan metati, ceremonijar preda navikulu đakonu, a poslije opet od njega prima. Isto tako uzima kadionicu od turifera i predaje je đakonu i opet od ovoga prima i predaje onomu. Ceremonijar daje đakonu knjigu za molitve i opet prima od njega, kad je celebrantu ne treba. Prije blagoslova daje đakonu velum humerale, da ga ovaj stavi celebrantu na leđa, a poslije blagoslova prima ga od subđakona, koji ga je snimio sa celebranta. Ceremonijar, ako nije čim zaposlen gdje drugdje, ima klečati (stojati) na najnižoj stepenici na desno đakonu Na svršetku predaje birete, celebrantov đakonu, genuflektira s ostalima i vraća se iza akolita u sakristiju.

3. Obred s ciborijem.[1]

1. Prije svega valja imati na umu propise, koji vrijede za izlaganje presv. Sakramenta u ciboriju, a koji su navedeni u ovoj knjizi na strani 67.

[1] De Amicis II, 67.

2. Svećenik obuče superpelicej i bijelu stolu, a može obući i plašt bijele boje[1]. Akoliti (barem dvojica) obuku superpeliceje; ako svećenik oblači plašt, neka bude pri ruci i turifer. Po običaju poklone se u sakristiji križu te polaze u crkvu; najprije turifer, ako je nazočan, onda akoliti a za njima celebrant pokrite glave i sklopljenih ruku, ako ne nosi burze.

3. Došavši pred oltar celebrant se otkrije i preda biret akolitu, svi genuflektiraju in plano i tada kleknu na najnižu stepenicu i kratko mole. Celebrant tada ustane pođe k oltaru, rasprostre korporal, otvori tabernakul, genuflektira privuče ciborij pokrit plaštićem prema otvoru tabernakula, da se može vidjeti, ali ga ne stavlja na oltar niti na tron nego ga ostavlja u tabernakulu. Tada genuflektira i siđe dolje, te klekne na najnižu stepenicu.

4. Ako se incenzira, metnut će tamjan i incenzirati, kako je rečeno kod blagoslova s ostenzorijem. Tada se vrši pobožnost. Na koncu pobožnosti pjeva se (ili svećenik moli) *Tantum ergo, Genitori,* ℣. *Panem de coelo* i oracija *Deus qui nobis.* Ako se na početku incenziralo, tada se incenzira i kad se pjeva *Genitori.* Molitvu *Deus qui nobis* pjeva ili moli celebrant stojeći, kod ostaloga kleči.

5. Svršivši oraciju klekne i dobije velum, ustane bez inklinacije i pođe gore. Genuflektira izvadi ciborij iz tabernakula i postavi na korporal, tada prihvati lijevom rukom umotanom u lijevi kraj vela držak ciborija, a desnom rukom pokrije cijeli ciborij desnim krajem vela[2] te iznad lijeve ruke prihvati desnom držak ciborija. Tada se okrene te dade blagoslov, kako je rečeno kod blagoslova s ostenzorijem. Davši blagoslov okrene se za desnom rukom k oltaru, postavi ciborij na korporal, riješi ruke od veluma i stavi ciborij u tabernakul, genuflektira, klekne na rub supedaneja[3], gdje mu akolit skine velum. Ustane, stavi ciborij u unutrašnjost tabernakula, genuflektira i zatvori tabernakul. Spremi sve, kako je rečeno kod blagoslova s ostenzorijem, te se napravivši genufleksiju in plano, vraća u sakristiju s ostalima.

---

[1] Plašt kod izlaganja i blagoslova s presv. Sakramentom u ciboriju niti je zapovjeđen niti zabranjen (Por. D. a. 3697, XII; 3833, II). — [2] Velum humerale ima pokriti cijeli ciborij odozgo, a ne samo držak, a uz to i obje ruke. — [3] Ako se poslije blagoslova moli *Blagosloven budi Bog,* tada klekne na najnižu stepenicu, dok se ne svrši molitva; a onda ustavši priđe k oltaru, genuflektira, stavi ciborij u unutrašnjost itd.

DODATAK I.

Pregled

kada se smiju služiti mise de Requie.

Pregled, kada se smiju služiti mise de Requie		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l
		Dan, kada je izložen presv. oltar. Sakramenat.	Božić, Bogojavljenje, Uskrsna nedjelja, Spasovo, Duhov. nedjelja, Trojstvo, Tijelovo, tri posljednja dana Vel. sedmice; Bezgrj. začetak, Navještenje i Uznesenje bl. D. Marije; Rođenje sv. Ivana Krstitelja; Festum i Solemnitas s. Joseph; Petar i Pavao, Svi sveti; mjesni zaštitnik; posvetilo i titul crkve.	Nedjelje i blagdani (i ukinuti); Litaniae majores; Vigilija Duhova i Pepelnica.	Svetkovine I. i II. class.; Vigilija Božića, prva tri dana Vel. sedmice; dani u oktavi Uskrsa i Duhova; oktava Bogojavljenja i Tijelova.	Dani u oktavi Bogojavljenja i Tijelova	Oktava Božića i Spasova, Vigilija Bogojavljenja.	Duplex majus i nedjelja anticipata.	Duplex minus.	Kvatri i vigilije; dan kad se prviput reponira zapriječena misa nedjelje.	Prosni dani.	Korizmeni dani od Pepelnice do Cvjetnice.	Semidupl., simplex (i off. B. M. V. in Sabbato); ferije adventa i per annum.
I.	Pogrebna misa in die vel pro die obitus etc. str. 23 Ista misa ali tiha za siromaha.	0	0	2	1	1	1	1	1	1	2	1	1
II.	Tihe mise uz svečanu pogrebnu u crkvama i javnim kapelama str. 23 Tiha misa u polujavnim kapelama str. 24 Tihe mise u privatnim kapelama str. 24	0	0	0	0	1	1	1	1	1	2	1	1
III.	Pogrebna misa, kad se morala prenesti str. 23 Ista misa na drugom mjestu nakon prispjele vijesti o smrti	0	0	0	0	0	1	1	1	1	2	1	1
IV.	Treći, sedmi i trideseti dan te godišnjica u strogom značenju str. 24 Obične mise de Requie u crkvama i kapelama na groblju str. 25	0	0	0	0	0	0	1	1	1	2	1	1
V.	Godišnjica u širem značenju	0	0	0	0	0	0	0	[illegible]	1	2	1	1
VI.	Svakidašnje mise de Requie pjevane	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	1	1
VII.	Svakidašnje mise de Requie tihe	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	3	1

0 = ne smije se služiti misa de Req. ni u kojem slučaju.

1 = smije se služiti.

2 = smije se služiti; no gdje je samo jedan svećenik, a valja služiti pro populo ili se drži procesija ili se blagoslivlje krsna voda i pepeo, tamo nije dopuštena.

3 = ne smije se služiti; no ipak je dopuštena svake sedmice prvi dan, koji nije zapriječen oficijem duplex, kvatrenim danom ili vigilijom.

4 = u ponedjeljak i srijedu (vigil. Ascens.) nije nikako dopuštena; u utorak je dopuštena, ako nije oficij duplex, no i tada nije dopuštena, ako je samo jedan svećenik a drži se procesija.

NB. Razumijevaju se uvijek svečane ili barem pjevane mise, ako tihe nijesu posebno istaknute.

DODATAK II.

Pregled

obreda svečane svete mise.

Dio sv. mise	Celebrant	Đakon	Subđakon	Ceremonijar	Turifer i akoliti
1. *Iz sakristije k oltaru.*	Obučen za misu na znak ceremonijarov otkrije se, duboko nakloni glavu prema križu i lakim naklonom odzdravi službenicima, pokrije glavu, sklopi ruke, te polazi za đakonom u crkvu. Na ulazu u crkvu, ako je običaj i nije prije mise *Asperges*, primi od đakona blagoslovenu vodu, otkrije se i prekriži, opet se pokrije i nastavi put k oltaru. Došavši k oltaru skine biret, dade ga đakonu, te genuflektira ili se duboko nakloni prema tome, da li je u oltaru presv. Sakramenat ili nije.	Na znak ceremonijarov otkrije se i glavu duboko nakloni križu, a onda srednje celebrantu, pokrije se, te sklopljenih ruku ide za subđakonom; na ulazu primi od ceremonijara vodu, ako je običaj, i okrenuvši se za svojom desnom pruži celebrantu; otkrije se i prekriži; opet se pokrije i nastavi put. Došavši pred oltar, otkrije se i preda svoj biret ceremonijaru. Ako se ulazi k oltaru sa strane epistole, to će došavši k oltaru malo stupiti natrag, da pusti celebranta. Primi od celebranta biret uz dužne poljupce i preda ga ceremonijaru. Kad celebrant načini reverenciju oltaru, poklekne na jedno koljeno sa svom ostalom asistencijom.	Kad ceremonijar dade znak, da se može poći k oltaru, otkrije se i glavu duboko nakloni zajedno s celebrantom i đakonom križu, a onda srednje celebrantu; pokrije glavu i sklopljenih ruku polazi pred đakonom k oltaru; na ulazu u crkvu križa se blagoslovenom vodom, koju mu pruži ceremonijar. Došavši pred oltar, otkrije se, te, ako je ulaz sa strane evanđelja, povuče se malo, da ispred njega mogu proći đakon i celebrant. Biret preda ceremonijaru ili akolitu, te dok celebrant načini reverenciju prema oltaru, genuflektira in plano.	Obučen u roketu dade znak naklonivši se celebrantu, da se može ići, načini duboki naklon glavom prema križu, te sklopljenih ruku, otkrite glave polazi za akolitima a pred subđakonom. Ako je običaj, na ulazu u crkvu uzet će vode i dati subđakonu i đakonu, te se i sam njom prekrižiti. Došavši pred oltar stat će na desno đakonu ali malo otraga, uzeti od njega biret njegov i celebrantov, onda subđakonov, te ih staviti na sjedala. Kad celebrant napravi reverenciju prema oltaru, genuflektirat će in plano, te stati sa strane epistole licem k strani evanđelja i kleknuti in plano.	T u r i f e r priredi vatru u kadionici; kad ostali pozdrave križ, i on će to učiniti, a onda i celebranta pozdraviti. Polazi prvi k oltaru držeći u desnoj kadionicu a lijevu drži na prsima. Na ulazu u crkvu ne križa se blagoslovenom vodom. Došavši pred oltar, stane u sredini, ali malo dalje od oltara, da dade mjesto celebrantu; tu genuflektira, kad celebrant učini reverenciju oltaru, te odmah polazi k stolicu i stane između akolita. A k o l i t i uzmu svijetnjake s upaljenim svijećama i nakon dubokoga naklona glave prema križu a maloga prema celebrantu, polaze za turiferom u crkvu; na ulazu se ne križaju. Desni drži svijetnjak tako, da ga desnom rukom drži nešto iznad sredine a lijevom na podnošku, a lijevi obratno: lijevom gore, a desnom dolje. Došavši k oltaru jedan stane na uglu na strani evanđelja a drugi na strani epistole; genuflektiraju i odmah polaze k stolicu, stave na nj svijetnjake u unutrašnje uglove, te sklopljenih ruku kleknu na svom mjestu.
2. *Pristupne molitve.*	Poslije reverencije oltaru moli na izmjence s ostalim službenicima pristupne molitve. Na riječi: *Vobis fratres* i *vos fratres* duboko nagnut okrene se malo najprije k đakonu a onda k subđakonu. Isto tako na riječi: *Misereatur vestri* ali samo malim naklonom glave.	Na izmjence s celebrantom moli pristupne molitve, stojeći celebrantu s desne strane. Na *Misereatur tui* malo se nagne i okrene k celebrantu a na riječi *tibi pater* i *te pater* okrene se također k celebrantu ali duboko nagnut.	Zajedno s đakonom i ostalim ministrima odgovara celebrantu kod pristupnih molitava stojeći mu s lijeva. Na *Miseratur tui* te na *tibi pater* i *te pater* vlada se kao đakon.	Za pristupnih molitava sklopljenih ruku kleči in plano na strani epistole licem okrenut prema strani evanđelja i zajedno s ostalima odgovara celebrantu uz dužne naklone glavom.	A k o l i t i za pristupnih molitava sklopljenih ruku kleče kod stolića licem okrenuti k oltaru, te i oni s ostalima odgovaraju celebrantu. Između njih kleči t u r i f e r umjereno nišući kadionicu, te i on odgovara zajedno s akolitima.

Dio sv. mise	Celebrant	Đakon	Subđakon	Ceremonijar	Turifer i akoliti
3. *Stavljanje tamjana.*	Rekavši *Oremus* uz propisane akcije uzlazi k oltaru sklopljenih ruku. Poljubivši oltar okrene se licem prema strani epistole, lijevu ruku stavi na prsa a desnom stavlja tamjan u kadionicu govoreći: *Ab illo* etc. Predavši žličicu đakonu blagoslovi desnom rukom tamjan u kadionici ne govoreći ništa. Primi od đakona kadionicu.	Prati celebranta k oltaru bez inklinacije. Malo odstupi od oltara, primi od ceremonijara (ili turifera) navikulu, te uz dužne poljupce dade žličicu celebrantu, nakloni mu se i kaže: *Benedicite* etc. te drži navikulu, dok celebrant stavlja tamjan u kadionicu. Preda navikulu ceremonijaru (turiferu) a od turifera uzme kadionicu, te je uz poljupce preda celebrantu.	Prati celebranta s lijeve strane do oltara bez ikakove reverencije, dok celebrant nagnut moli ili ljubi oltar. Kad celebrant stavlja tamjan, stoji na lijevo iza njega sklopljenih ruku okrenut k njemu.	Kad celebrant dođe k oltaru, ustane, uzme od turifera navikulu, uzađe s njim na supedanej prema celebrantu, te dade navikulu đakonu i opet je poslije od njega uzme i preda turiferu.	Kad celebrant uziđe k oltaru, ustanu sva trojica; akoliti ostanu stojeći sklopljenih ruku na svome mjestu, a turifer uzme sa stolića navikulu i predaje je ceremonijaru, uziđe s njim na supedanej, te stane između oltara i đakona licem okrenut k celebrantu; pridržava kadionicu, dok celebrant meće u nju tamjan i preda kadionicu đakonu, od ceremonijara uzme navikulu.
4. *Incenzacija oltara.*	Primivši od đakona kadionicu okrene se k oltaru napravi reverenciju, te najprije incenzira križ (1, 2, 3), opet napravi reverenciju, te [incenzira moći ili kipove svetih sa strane evanđelja (4, 5), opet reverenciju križu i stojeći još u sredini incenzira moći ili kipove sa strane epistole (6, 7) i sada bez reverencije] nastavi incenzirati oltar najprije sa strane epistole (8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15); vrativši se u sredinu, načini reverenciju prema križu, te incenzira stranu evanđelja (16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26) u sredini opet reverenciju, te još sa tri zamašaja pokadi prednju stranu oltara na strani epistole (27, 28, 29), preda đakonu kadionicu i bude pokađen od njega.	Dok celebrant pravi reverenciju križu, genuflektira, prati celebranta ostajući na supedaneju, dok incenzira i lijevom rukom pridržava kazulu, dok desnu drži na prsima. Kad je oltar incenziran, pusti kazulu, primi od celebranta kadionicu, te stane in plano i pokadi celebranta duboko naklonivši glavu prije i poslije; kadionicu preda turiferu.	Stoji s lijeve celebrantu na supedaneju, genuflektira, kad celebrant pravi reverenciju prema križu i prati ga kod incenzacije pridržavajući kazulu desnom rukom, a lijevu drži na prsima. Pri koncu incenzacije oltara pusti kazulu, te stane đakonu s lijeve in plano, dok đakon incenzira celebranta, te s njim zajedno duboko naklanja glavu prema celebrantu prije i poslije incenzacije.	Kad se počne incenzacija, uzme stalak s knjigom s oltara i drži ga stojeći in plano na strani epistole. Kad celebrant napravi reverenciju prema križu i polazi incenzirati stranu evanđelja, opet postavi knjigu na njezino mjesto. Kad đakon incenzira celebranta, stoji iza njega, te pravi inklinacije prema celebrantu prije i poslije incenzacije.	Akoliti stoje nepomično na svom mjestu sve do evanđelja. Turifer poslije metanja tamjana sišavši bez reverencije in planum epistole, stoji s desne ceremonijaru (ako ovoga nema, uzme knjigu sa stalkom i drži je, dok se oltar incenzira, kako je rečeno za ceremonijara). Poslije incenzacije celebranta, kod koje je valjalo, da se nakloni kao i ostali službenici, uzme od đakona kadionicu, te pođe s njom u sakristiju; u sredini pred oltarom genuflektira; opet se vrati sklopljenih ruku k oltaru, genuflektira u sredini i stane između akolita kod stolića.
5. *Introit i Kyrie.*	Okrene se ka knjizi i prekriživši se govori sklopljenih ruku Introit, a poslije toga izmjenice s ministrima *Kyrie eleison.*	Dok celebrant čita Introit, stoji sklopljenih ruku na gornjoj stepenici celebrantu na desno, ali malo otraga. Ako nema ceremonijara, pokazat će Introit. Govori naizmjence sa celebrantom *Kyrie eleison.*	Za introita i *Kyrie* stoji sklopljenih ruku desno od đakona in plano tako, da sa celebrantom i đakonom čini polukrug. Odgovara s đakonom na *Kyrie eleison.*	Pokazuje celebrantu Introit i stoji kod knjige na gornjoj stepenici licem prema celebrantu. Odgovara s ostalima *Kyrie eleison.*	Sva trojica stoje kod stolića.
6. *Gloria.*	Kad se svrši *Kyrie* dođe u sredinu i zapjeva: *Gloria in excelsis Deo*, dalje moli submissa voce zajedno s đakonom i subđakonom. Ako se ide sjediti kraćim putem, odmah gore napravi reverenciju oltaru, te praćen đakonom i sub-	Poslije *Kyrie* dođe u sredinu i bez genufleksije stane iza celebranta na gornjoj stepenici. Na *Deo* nakloni duboko glavu i uzađe k celebrantu na desno, te snjim zajedno moli *Gloria.* Ako se ne ide sjediti, ostane uz njega	Poslije *Kyrie* dođe u sredinu, te bez genufleksije stane in plano iza đakona. Na *Deo* duboko nakloni glavu i dođe k celebrantu na lijevo, te s njim moli *Gloria.* Poslije toga ili	Pokaže đakonu i subđakonu, kad im je poći u sredinu oltara. Kad celebrant pjeva *Deo*, duboko nakloni glavu i pođe gore, te stane s desne đakonu i moli zajedno s ostalima *Gloria.*	Stoje na svojim mjestima kod stolića, no mogu pod pjevanjem, ako drugi sjede, također sjedjeti na posebnoj nižoj klupi, priređenoj bilo kod stolića, bilo kod ograde prezbiterija.

Dio sv. mise	Celebrant	Đakon	Subđakon	Ceremonijar	Turifer i akoliti
	đakonom siđe sa strane epistole k sjedalima. Ako nije zgodno kraćim putem ići, tada se ide duljim; u tom slučaju ne čini gore reverenciju, nego dolje pred oltarom. Vraća se uvijek duljim putem, te reverenciju čini pred oltarom. Ako ne ide sjediti, stoji sklopljenih ruku u sredini, dok pjevači svrše pjevanje.	sklopljenih ruku do konca *Gloria*, a onda siđe na svoju stepenicu. Ako se ide sjediti, ravna se po onom, što je rečeno za celebranta. Kad se vrate od sjedala, stane iza celebranta na gornju stepenicu. Tu stoji i dok celebrant pjeva *Dominus vobiscum*.	ostane gore sklopljenih ruku do konca pjevanja *Gloria* ili polazi k sjedalima, gdje sjedi s lijeve celebrantu. Poslije *Gloria* stoji na svojemu mjestu in plano uz đakona, dok celebrant pjeva *Dominus vobiscum*.	Ako se ide sjediti, vodi ih k sjedalima, predaje biret celebrantov đakonu. Dok oni sjede, on stoji in plano kod oltara sastrane epistole licem okrenut k puku, ili sjedi na desno đakonu i opet licem okrenut k puku. Daje znak, kad valja inklinirati i na koncu ustati i ići k oltaru, a sam ide pred njima, genuflektira zajedno s đakonom i subđakonom i ostaje na strani epistole. Ako se ne ide sjediti, ostaje gore uz đakona do konca pjevanja *Gloria*, tada dade znak, da siđu, a i sam siđe na stranu epistole.	
7. *Oracija.*	Iza *Dominus vobiscum* polazi ka knjizi, te pjeva oraciju uz dužne inklinacije.	Poslije *Dominus vobiscum* polazi bez genufleksije po svojoj stepenici k strani epistole i tu stane ravno iza celebranta pazeći na inklinacije. Kod zadnje oracije poći će ka knjizi, da bude na pomoć celebrantu.	Poslije *Dominus vobiscum* polazi bez genufleksije per planum k strani epistole i stane ravno iza đakona.	Kod oracije stoji na gornjoj stepenici kao kod Introita i pokazuje celebrantu oracije i otvara listove. Kod posljednje oracije, ili ako je samo jedna, kod završetka ostavi celebranta i ide k stoliću.	Stoje, ili ako se kleči, kleče na svom mjestu.
8. *Epistola.*	Svršivši oracije, čita submissa voce epistolu i gradual i ako je još što. Pri tom pazi na inklinacije i genufleksije, kako je na svojem mjestu rečeno (str. 61). Kad subđakon dođe, okrene se k njemu, stavi ruku na knjigu, da mu je subđakon poljubi, na to ga blagoslovi ne govoreći ništa, te pođe u sredinu oltara.	Kad ceremonijar ostavi celebranta, stupi na desno celebrantu ostajući na svojoj stepenici, te okreće listove, ako bude trebalo; na koncu epistole odgovori: *Deo gratias*. Kad dođe subđakon po blagoslov, stupi na stran, da mu dade mjesta.	Primi knjigu od ceremonijara, te od njega praćen dolazi u sredinu oltara, genuflektira i opet se vrati na svoje mjesto i poslije odgovora: *Amen*. Iza posljednje oracije pjeva epistolu. Pri tom pazi na inklinacije i genufleksije. Svršivši čitanje zatvori knjigu, ide u sredinu, genuflektira, te per planum dođe k celebrantu sa strane epistole, klekne na kraj supeđaneja, knjigu pruži celebrantu i poljubi mu ruku; primivši blagoslov ustane, uz naklone preda knjigu ceremonijaru (đakonu) ili akolitu.	Uzme sa stolića knjigu, uz naklone je predaje subđakonu, prati ga s lijeve strane, ali malo otraga u sredinu oltara, genuflektira s njim, te opet polazi s njim na mjesto, gdje će čitati epistolu; tu stoji s lijeve strane malo iza njega i okreće listove ako treba. Kad subđakon svrši, odgovori submissa voce: *Deo gratias*. Prati subđakona poslije otpjevane epistole u sredinu oltara a onda na stranu epistole, te klekne zajedno sa subđakonom. Ustane, uz naklone primi knjigu od subđakona.	Turifer i akoliti stoje na svom mjestu a mogu i sjedjeti.

Dio sv. mise	Celebrant	Đakon	Subđakon	Ceremonijar	Turifer i akoliti
9. *Evanđelje.* a	Moli *Munda cor* i *Jube Domine*, te polazi da čita evanđelje. Na koncu ne ljubi knjige niti ne govori: *Per evangelica.*	Čeka stojeći na istom mjestu i križa se po običaju, kad celebrant križa knjigu i sebe prije evanđelja. Ako odmah u početku evanđelja dolazi *Jesus*, inklinira prema križu, siđe in planum, primi od ceremonijara (akolita) uz dužne naklone knjigu, te s njom polazi per planum u sredinu, gdje genuflektira, uzađe k oltaru, stavi knjigu na oltar i tu ostane, dok celebrant čita evanđelje.	Prihvati celebrantov misal sa stalkom i prenese ga na drugu stranu genuflektirajući u sredini. Stoji kod knjige na gornjoj stepenici i odgovara celebrantu. Ako drži misal, ne križa se, niti ne genuflektira. Na koncu odgovori: *Laus tibi Christe*, te knjigu sa stalkom stavi bliže prema sredini oltara.	Uz propisane naklone dade đakonu knjigu, kad celebrant počne čitati evanđelje; ali ga ne prati, nego ostane na svojemu mjestu.	Turifer polazi u sakristiju po kadionicu, kad celebrant moli *Munda cor;* u sredini valja da poklekne; kad se vrati, stane opet na svoje mjesto među akolite. Ako nema ceremonijara, jedan akolit uzme uz dužne naklone knjigu od subđakona i poslije je preda đakonu.
b	Svršivši evanđelje stavlja tamjan u kadionicu kao prije introita, no ne uzima kadionice, nego se okrene k oltaru sklopljenih ruku. Kad đakon zamoli blagoslov, okrene se prema njemu, te kaže: ***Dominus sit in corde tuo*** etc., a govoreći: *In nomine Patris* etc. blagoslovi ga i postavi desnu ruku na knjigu, da je đakon poljubi. Sklopi ruke i stupi malo na stranu epistole, gdje stoji okrenut k oltaru.	Kad se stavlja tamjan, čini isto, što i prije introita, samo predavši navikulu ceremonijaru (turiferu) ne uzima od turifera kadionice, nego sklopljenih ruku licem prema oltaru klekne na oba koljena na rub supedaneja i malo nagnut moli: *Munda cor.* Ustane, uzme knjigu s oltara, klekne na isto mjesto i pruživši knjigu prema celebrantu kaže: *Jube domne benedicere.* Dobivši blagoslov poljubi ruku celebrantu, ustane, nakloni se celebrantu i siđe in planum te stane na desno subđakonu licem okrenut k oltaru.	Kod stavljanja tamjana stoji kao kod istoga čina prije Introita; poslije toga odmah siđe bez reverencije in planum, gdje stoji malo prema strani evanđelja okrenut k oltaru. Tu čeka đakona.	Kad celebrant svrši evanđelje, vlada se, kako je rečeno kod stavljanja tamjana prije Introita. Poslije toga siđe s turiferom na stranu epistole i stoji mu s desne strane. Zatim vodi turifera i akolite per planum u sredinu pred oltar. Stane iza onoga mjesta, kamo će sići đakon dobivši blagoslov.	Kod stavljanja tamjana vlada se turifer kao prije Introita, samo što ne predaje kadionice đakonu, nego je pridrži, te siđe s ceremonijarom in planum i stoji mu s lijeve strane. Polazi zatim sa ceremonijarom a za njim akoliti sa svijećama u sredinu pred oltar. Turifer stoji lijevo ceremonijaru (iza subđakona) a akoliti iza njih.
c	Tako stoji, dok đakon ne zapjeva: *Dominus vobiscum*, a tada se okrene prema njemu i tako stoji pod cijelim evanđeljem sklopljenih ruku. Na *Sequentia (Initium)* pravi križ; na ime *Jesus* inklinira prema oltaru a na ostala imena svetih prema knjizi, iz koje đakon pjeva. Na koncu poljubi knjigu veleći: *Per evangelica* i bude incenziran.	Genuflektira, kad pjevači otpjevaju gradual i polazi na mjesto, gdje će pjevati evanđelje noseći knjigu, idući za subđakonom. Došavši na mjesto otvori knjigu i dade je subđakonu, te počne pjevati evanđelje. Poslije *Sequentia* (*Initium*) incenzira knjigu. Na ime *Jesus* inklinira prema knjizi, isto tako ako treba pokleknuti. Kad svrši, pokaže subđakonu početak evanđelja, malo se povuče natrag, da subđakon pođe mimo njega, incenzira celebranta, poklekne u sredini oltara na svojoj stepenici.	Genuflektira zajedno s đakonom te sklopljenih ruku polazi pred njim na mjesto, gdje će se pjevati evanđelje. Tu stane pred đakona licem okrenut prema njemu, primi od njega knjigu i drži je, dok đakon pjeva evanđelje. Ne inklinira niti ne genuflektira nego nepomično stoji. Kad đakon svrši, nosi bez genufleksije ravno k celebrantu knjigu, da je poljubi. Poslije zatvori knjigu i naklonivši se celebrantu siđe in planum, preda knjigu ceremonijaru, te poslije genuflektira s đakonom.	Poklekne zajedno s ostalima, te polazi s turiferom naprijed na mjesto, gdje će se pjevati evanđelje; stane malo na stranu, da pusti akolite i subđakona a onda stane iza đakona, te mu pruža kadionicu. Na koncu evanđelja kaže: *Laus tibi Christe;* preda kadionicu đakonu i pokleknuvši povede akolite sa svijećama na njihovo mjesto a sam stane na strani epistole.	Turifer poklekne s drugima i polazi s ceremonijarom. Dok se pjeva evanđelje, stoji mu s lijeve, predaje ceremonijaru kadionicu i prima je od njega. Kad đakon incenzira celebranta, stoji mu s lijeve i primivši od njega kadionicu, genuflektira i odlazi u sakristiju, a poslije se vraća bez nje k stoliću. Akoliti stanu uz subđakona licem prema đakonu. Stoje nepomično. Kad se svrši evanđelje, pokleknu zajedno s ceremonijarom, te polaze na svoje mjesto.

Dio sv. mise	Celebrant	Đakon	Subđakon	Ceremonijar	Turifer i akoliti
10. *Credo.*	Poslije incenzacije stane u sredinu oltara te intonira *Credo in unum Deum;* dalje moli submissa voce s đakonom i subđakonom. Na *Et incarnatus est . . . homo factus est* genuflektira. Kada svrši *Credo,* ako ide k sjedalima, načini reverenciju križu te polazi k sjedalima, kako je rečeno kod *Gloria.* Na *Incarnatus est* etc. otkrije se i duboko nakloni glavu. Ako se ne ide k sjedalima, tada stoji sklopljenih ruku u sredini zmoltara među đakona i subđakona. Na *Et incarnatus* etc. bez inklinacije siđe na gornju stepenicu, te klekne na rub supedaneja. Kad đakon donese korporal, malo se pomakne prema strani evanđelja. Kad kor svrši pjevanje, poljubi oltar, okrene se k puku i pjeva *Dominus vobiscum,* a onda se istim putem okrene k oltaru i pjeva: *Oremus,* te tiho čita ofertor.	Vrijedi, što je rečeno kod *Gloria* i u pređašnjemu stupcu za celebranta, osim što ide po burzu s korporalom i korporal stavlja na oltar. Biva to ovako: Ako se ide sjediti, poslije *Et incarnatus* — na mig ceremonijarov — ustane, stavi biret na sjedalo, te dođe pred celebranta, komu se nakloni, ide k stoliću, uzme burzu s korporalom, došavši pred celebranta nakloni mu se, pred oltarom genuflektira, rasprostre korporal, opet genuflektira i dolazi k sjedalu, pokloni se celebrantu, dođe na svoje mjesto i sjedne. Ako se ne ide k sjedalima, to će poslije *Et incarnatus est* zajedno s celebrantom i subđakonom ustati i doći k oltaru, tu će genuflektirati i odmah uz stranu epistole sići k stoliću, da uzme burzu, s kojom se vraća duljim putem. Pred oltarom genuflektira na prvoj stepenici. Korporal rasprostre, a burzu stavi prema strani evanđelja. Na koncu *Credo* siđe (odnosno ostane, ako su bili na sjedalima) na svoju stepenicu, te tu stoji, dok celebrant zapjeva *Oremus.* a onda bez genufleksije uzađe k njemu na desno.	Vlada se kao kod *Gloria,* osim ovih posebnosti. Ako se ide k sjedalima, poslije *Et incarnatus . . . et homo factus est,* kada đakon ustane, da nosi korporal na oltar, otkrije se i ustane i stoji, dok đakon pozdravi celebranta, a onda sjedne i pokrije se; kad se đakon vrati i nakloni celebrantu, opet se otkrije i ustane, te uz naklon sjedne zajedno s đakonom. Ako se ne ide sjediti, na *Et incarnatus est* kleči na rubu supedaneja s celebrantom i đakonom, a poslije opet stoji celebrantu s lijeve do konca pjevanja, a onda (kao i kad se vrati od sjedala) stane na svoje mjesto in plano i tu ostane, dok celebrant ne zapjeva: *Oremus* prije ofertora, a zatim genuflektira na svojem mjestu i polazi per planum k stoliću.	Stoji kao kod *Gloria;* dade znak, kad valja ići k sjedalima. Poslije: *Et incarnatus est* dođe pred celebranta i nakloni mu se, onda dade znak đakonu, da ide po burzu, te ide pred njim k stoliću, uzme burzu s korporalom i preda je đakonu tako, da otvor burze gleda k đakonu; ostane na svom mjestu i na koncu dade znak, da valja ići k oltaru, gdje zajedno s ostalima genuflektira, te polazi ka knjizi, da pokaže celebrantu ofertor. — Ako se ne ide sjediti, kad pjevači dođu do *Et incarnatus est,* daje znak, da siđu na gornju stepenicu, i on tu kleči zajedno s celebrantom i asistentima. Kad ustanu i dođu k oltaru, genuflektira s đakonom i polazi k stoliću, gdje mu preda burzu. Ostane in plano na strani epistole. Per planum polazi ka knjizi, u sredini genuflektira.	Kao kod *Gloria.* Ako sjede, tada imaju ustati, kad ustane đakon i ide po burzu, i stoje, dok se ne vrati i sjedne, tada i oni sjednu.
11 *Offertorium.*	Čita submissa voce *Offertorium* sklopljenih ruku. Primi od đakona patenu s hostijom, te je po propisu prikaže. Sklopi ruke, a kad subđakon kaže: *Benedicite, Pater reverende,* lijevu stavi na oltar, a desnom napravi križ nad posudicom s vodom govoreći: *Deus, qui humanae substantiae.* Poslije primi kalež, te ga zajedno s đakonom prikaže; iza toga moli običnim načinom: *In spiritu humilitatis* i *Veni sanctificator.*	Stojeći desno celebrantu skine velum s kaleža, što ga je subđakon donesao. Patenu s hostijom uz dužne poljupce preda celebrantu. Ulije u kalež vino, a subđakon vodu; obriše kapljice te preda celebrantu kalež, ali ga još pridržava desnom rukom i govori zajedno s celebrantom: *Offerimus tibi.* Na to palom pokrije kalež a onda preda patenu subđakonu, da je omotanu u velumu drži, pri tom mu pomaže zgodno složiti velum. — Ako nije bilo *Credo,* tada najprije, kad subđakon donese kalež na oltar, rasprostre korporal.	Stavi na ramena velum pomoću akolita, skine velum s kaleža, lijevom prihvati za držak kaleža a desnu preko veluma odozgo stavi, da što ne padne (Ako nije bilo *Credo,* na palu stavi burzu s korporalom). Uzađe k oltaru kraćim putem sa strane epistole i stane đakonu s desne; otare purifikatorom kalež. Prije nego će uliti vodu, podigne posudicu prema celebrantu i kaže: *Benedicite pater reverende.* Uz pomoć đakona zgodno pokrije patenu velom te bez reverencije okrenuvši se za lijevom rukom siđe u sredinu in planum; genuflektira na	Kad celebrant pročita ofertor, siđe od oltara, u sredini genuflektira, te per planum pređe na stranu epistole, gdje stane s desne subđakonu, komu daje posudice s vinom i vodom, ako akolit nije dosta spretan, inače stane kod stolića.	Turifer odlazi po kadionicu genuflektirajući u sredini. Vraća se, kad celebrant prikazuje vino i pokleknuvši u sredini stane kod stolića. Akolit drugi pomaže subđakonu staviti na ramena velum humerale. Akolit prvi uzme posudice s vinom i vodom, te će ih dodavati subđakonu i od njega uzimati ali bez poljubaca. Dalje stoje obojica na svom mjestu kod stolića, dok se svrši incenzacija oltara.

Dio sv. mise	Celebrant	Đakon	Subđakon	Ceremonijar	Turifer i akoliti
			najnižoj stepenici, te stoji in plano ne naklanjajući se niti genuflektirajući.		
12. *Incenzacija.*	Stavlja tamjan kao prije Introita, samo što govori: *Per intercessionem.* Primivši kadionicu pokadi oblata a da prije ne pravi nikakove reverencije prema križu; svršivši incenzaciju oblata napravi reverenciju križu, te incenzira križ i oltar kao prije Introita, samo što govori: *Dirigatur Domine.* Na koncu bude sam incenziran.	Kod stavljanja tamjana vlada se kao kod iste akcije prije Introita. Kad celebrant kadi oblata, desnom rukom pridržava kalež na podnošku a lijevom podiže malo kazulu. Kad se incenzira križ, pomakne kalež iz sredine k strani epistole; čim je incenziran križ, postavi ga opet u sredinu. Prati celebranta kod incenzacije oltara uz reverencije, kako je rečeno kod incenzacije prije Introita. Incenzira celebranta, zatim (kor i na koncu) subđakona; preda turiferu kadionicu i stane na svoju stepenicu iza celebranta i bude od turifera incenziran.	Stoji nepomično na svojemu mjestu in plano. Kad ga bude đakon incenzirao, okrenut će se k njemu i spustiti patenu, te mu se nakloniti prije i poslije incenzacije.	Kad celebrant govori: *In spiritu* uzme navikulu od turifera, te s njim uzađe na supedanej. Kod stavljanja tamjana drži se kao prije Introita. Sišavši in planum prođe per planum (u sredini genufleksija) na stranu evanđelja, gdje pridrži knjigu, dok se oltar incenzira. Knjigu stavi blizu korporala i ostane kod knjige. Turifer ga incenzira, gdje ga nađe.	T u r i f e r. Kod stavljanja incenza kao prije Introita kod iste akcije. Ako nema ceremonijara, drži knjigu za incenziranja oltara. Poslije incenzacije celebranta prati đakona, dok ostale incenzira, s lijeve strane malo iza njega. Incenzira đakona duplici ductu i duplici ictu; ceremonijara unico ductu, duplici ictu i akolite. Puk incenzira triplici ductu (u sredini, sebi na lijevo i na desno) unico ictu. Svaki puta se nakloni prije i poslije incenzacije. Genuflektira u sredini i odnese kadionicu u sakristiju.
13. *Lavabo; Orate fratris i Praefatio.*	Pere ruke na mjestu, gdje je bio incenziran govoreći: *Lavabo* etc. Vrati se u sredinu i moli: *Suscipe sancta Trinitas,* poljubi oltar, okrene se i kaže *Orate fratres* i napravi potpuni okrug. Moli sekrete i pjeva prefaciju	Ako je gotov s incenzacijom, te je i sam incenziran, odgovara stojeći iza celebranta na svojoj stepenici: *Suscipiat.* Na istom mjestu stoji sklopljenih ruku do konca prefacije. Ako nema ceremonijara, okrenut će listove na misalu, ali ne će gore ostati nego samo toliko, koliko treba, da okrene list.	Odgovara: *Suscipiat* spustivši ruku s patenom. Inače stoji nepomično na svom mjestu do pod konac prefacije.	Stoji kod knjige uz celebranta, dok moli sekrete i pjeva prefaciju.	Poslije incenziranja celebranta p r v i a k o l i t uzme posudicu s vodom a d r u g i rupčić, uzađu na gornju stepenicu oltara, naklone se celebrantu, koji si pere ruke, dok mu prvi polijeva ruke vodom, drugi mu pruži rupčić. Opet se naklone i vrate k stolicu, stave na nj stvari i stoje na svom mjestu do *Sanctus.* Dok ih turifer incenzira, okrenu se k njemu, te se naklone prije i poslije incenzacije.
14. *Sanctus; Kanon do pretvorbe.*	Moli zajedno s ministrima *Sanctus* i *Benedictus,* a poslije nastavi kanon i pretvorbu.	Pri koncu prefacije bez ikakove reverencije uzađe k celebrantu na desno, te srednje nagnut moli s njim *Sanctus* i *Benedictus,* a tada po drugoj stepenici, poklekuvši u sredini, dođe na lijevu celebrantu, gdje mu pokazuje, što mu je čitati. Kad celebrant govori: *Quam oblationem* siđe	Pri koncu prefacije spusti ruku s patenom, uzađe s lijeve celebrantu, te srednje nagnut moli s njime: *Sanctus* i *Benedictus,* ali na koncu ne pravi križa. Siđe bez ikakove reverencije, a niti dolje ne genuflektira. Kad đakon klekne	Na *Sanctus* pusti između sebe i celebranta subđakona, te s njima zajedno moli *Sanctus* i *Benedictus.* Siđe dolje, genuflektira u sredini in plano i ode na stranu epistole, gdje klekne na najnižu stepenicu. Na *Quam oblationem* ustane i	P r v i a k o l i t, ako to tko drugi ne čini, pozvoni na *Sanctus* i na podizanje; inače obojica kleče na svojem mjestu od *Sanctus* do poslije podizanja. T u r i f e r pod konac prefacije dođe s kadionicom, te stane, odnosno kleči među ako-

Dio sv. mise	Celebrant	Đakon	Subđakon	Ceremonijar	Turifer i akoliti
		na drugu stepenicu, u sredini genuflektira, i stane s desne celebrantu, te kad se on nagne, klekne na rub supedaneja. Poslije podizanja hostije ustane i otkrije kalež, te opet klekne na isto mjesto. Poslije podizanja kaleža ustane, pokrije kalež, genuflektira i pođe na lijevu celebrantu, gdje opet genuflektira.	prije pretvorbe, klekne i on na najnižu stepenicu i ostane klečeći, dok se ne svrši podizanje. Tada ustane i stoji nepomično dalje.	stavi tamjan bez blagoslova, te opet klekne na najnižu stepenicu na lijevo turiferu. Na podizanje duboko naklanja glavu. Poslije podizanja ustane i stoji na strani epistole.	litima. Na *Quam oblationem* ustane i pristupi k ceremonijaru, koji mu stavi tamjan u kadionicu. Klekne na najnižu stepenicu desno ceremonijaru, te za podizanja incenzira. Poslije podizanja nosi kadionicu u sakristiju. U sredini oltara pravi jednostavnu genufleksiju.
15. *Kanon poslije podizanja i Pater noster.*	Moli redom molitve, kako su u misalu. *Pater noster* pjeva, isto tako *Per omnia saecula saeculorum* i *Pax Domini*.	Stoji na lijevo celebrantu i pokazuje mu molitve, te okreće listove. Na riječi: *Supplices te rogamus* ne inklinira, niti se križa na: *Omni benedictione* a ni u prsi ne udara na: *Nobis quoque peccatoribus*. Na riječi: *Per quem haec omnia* genuflektira i pođe na desnu celebrantu, otkrije kalež i genuflektira. Kod riječi: *Per ipsum* pridržava s dva prsta desne ruke kalež na podnožju, a kad celebrant otare prste nad kaležem, pokrije kalež i genuflektira i ostane gore, dok celebrant počne *Pater noster*. Na *Oremus* nakloni se glavom prema Sakramentu; a kad celebrant počne pjevati *Pater noster*, genuflektira i siđe na svoju stepenicu iza celebranta. Na *Et ne nos inducas* genuflektira i uzađe k celebrantu na desno, uzme od subđakona patenu, otare je purifikatorom i drži; kad celebrant hoće da uzme patenu, poljubi đakon patenu i ruku celebrantu. Otkrije kalež, genuflektira i opet, kad celebrant pusti partikulu u kalež, pokrije ga i genuflektira.	Stoji nepomično na svojemu mjestu; kad celebrant pjeva: *Et ne nos inducas* genuflektira na najnižoj stepenici, te uzađe k oltaru desno đakonu; preda đakonu patenu, a akolit mu skine s ramena velum; genuflektira i siđe na svoje mjesto in planum i tu stoji. Kad celebrant zapjeva *Pax Domini*, genuflektira na najnižoj stepenici i dođe k celebrantu na lijevo, gdje s njim zajedno genuflektira.	Kad celebrant govori: *Per quem haec omnia* pođe per planum u sredinu pred oltar, gdje iza subđakona genuflektira, te po strani evanđelja uzađe k celebrantu na lijevo, gdje s njim zajedno genuflektira. Tu ostane do *Agnus Dei*, te okreće listove i svakiput genuflektira sa celebrantom. Na: *Et dimitte nobis* daje znak đakonu i subđakonu, da dođu k oltaru. Isto tako na *Pax Domini* daje znak subđakonu, da dođe gore, te se malo pomakne k strani evanđelja, da mu dade mjesta.	Turifer vrativši se genuflektira jednostavno u sredini, te dođe k stoliću i stane između akolita, koji stoje na svojem mjestu. Na *Et dimitte nobis* prvi akolit genuflektira i uzađe po stepenicama sa strane epistole k subđakonu, uzme objema rukama velum, genuflektira i odlazi k stoliću, tu složi velum i stavi ga na stolić.
16. *Agnus Dei.*	Govori zajedno s ministrima *Agnus Dei*.	Stojeći s desne celebrantu govori zajedno s njima duboko naklonivši glavu submissa voce *Agnus Dei*, te se tri puta udara desnom rukom u prsa. Na to na istom mjestu klekne i kleči, dok celebrant izmoli prvu molitvu prije sv. pričesti.	Stojeći s lijeva celebrantu moli kao i đakon zajedno s celebrantom *Agnus Dei* i udara se u prsa. Iza toga genuflektira i ode na svoje mjesto in planum, gdje stoji iza celebranta.	Stojeći na lijevo subđakonu moli također dubokim naklonom glave *Agnus Dei* i udara se triput u prsa; genuflektira sa subđakonom i stane ka knjizi.	Stoje na svojim mjestima kod stolića. Na *Agnus Dei* duboko naklone glavu i udaraju se u prsa.

Dio sv. mise	Celebrant	Đakon	Subđakon	Ceremonijar	Turifer i akoliti
17. *Pax.*	Svršivši celebrant prvu molitvu prije pričesti poljubi oltar i dade *Pax* đakonu, te nastavi drugu molitvu i treću.	Kad celebrant svrši prvu molitvu, ustane, poljubi oltar, a da ne stavlja na nj ruke i primi *Pax* od celebranta uz propisane reverencije. Genuflektira i siđe in planum, okrene se k subđakonu i bez genufleksije dade mu *Pax* uz propisane reverencije, genuflektira i uzađe k celebrantu na lijevo, gdje stoji kod knjige.	Kad đakon silazi od oltara, malo se pomakne k strani evanđelja, te se okrene k đakonu, od kojega uz reverencije primi *Pax*, genuflektira i polazi s ceremonijarom (turiferom), da ostalima u koru dade *Pax;* kad se vrati, genuflektira, dade *Pax* svome pratiocu, opet genuflektira i uzađe k celebrantu na desno ne genuflektirajući gore. Ako nema kora, tada primivši od đakona *Pax* dade ga ceremonijaru (turiferu), genuflektira i pođe na desnu celebrantu.	Kad celebrant svrši prvu molitvu prije pričesti, genuflektira i siđe dolje, te stane subđakonu s lijeva ali malo iza njega. Genuflektira zajedno s njim, te ga prati, kad polazi davati *Pax.* Kad se vrati, genuflektira, primi *Pax* uz dužne reverencije, genuflektira, te ide, da dade *Pax* turiferu. Ako nema kora, tada primi odmah od subđakona *Pax,* genuflektira i polazi, da ga dade turiferu. Poslije toga stane in plano na strani epistole.	Ako nema ceremonijara, tada turifer dođe na njegovo mjesto iza subđakona, te ovoga prati, ako ima koru davati *Pax,* te poslije sam primi od njega, ili ako nema kora, odmah primi od subđakona *Pax,* kako je rečeno za ceremonijara. Poslije dođe k stoliću i dade akolitima *Pax.* Akolit prvi prima *Pax* od turifera i dade ga drugome.
18. *Pričest.*	Poslije treće molitve genuflektira, uzme svetu hostiju i govori triput: *Domine, non sum dignus,* te se njom pričesti. Uzme zatim sv. Krv, te purifikaciju i abluciju, a da se ne miče iz sredine.	Kad celebrant govori: *Domine, non dignus,* srednje se nagne, ali ništa ne govori, i ne udara se u prsa. A kad se celebrant pričešćuje, stoji duboko nagnut, ali ne cijelo vrijeme, nego samo dok uzima hostiju i poslije, dok pije sv. Krv.	Na *Domine, non sum dignus* i kod pričesti s obje prilike vlada se kao đakon. Kad celebrant spusti ruke veleći: *Quid retribuam,* subđakon otkrije kalež i genuflektira s njim. Poslužuje celebranta vinom i vodom kod purifikacije i ablucije, te mu metne na prste purifikator.	Na *Domine, non sum dignus* i kod sv. pričesti s obje prilike vlada se, kako je rečeno za đakona. Daje znak akolitima, kad im je donesti posudice s vinom i vodom te velum za kalež na oltar.	Na *Domine, non sum dignus* i kod pričesti vladaju se kao i viši službenici. Na *Quid retribuam* prvi akolit uzme posudice s vinom i vodom i nosi ih genuflektirajući in plano k subđakonu. Kad ih primi natrag, nakloni se i odnese posudice na stolić, te stane na svoje mjesto. Drugi akolit na iste riječi uzme velum od kaleža i kleknuvši u sredini odnese ga na oltar na stranu evanđelja. Vrati se odmah natrag na svoje mjesto pokleknuvši u sredini pred oltarom.
19. *Communio i Postcommunio.*	Kad je ispio abluciju, ostavi subđakonu, da otare kalež, a sam polazi, da čita iz knjige na strani epistole *communio,* dođe u sredinu, pjeva *Dominus vobiscum,* te pođe na stranu epistole, da pjeva *Postcommunio;* vrati se opet u sredinu.	Kad celebrant opere ruke, otvori u misalu *communio* mise dana, te prenese misal na stranu epistole; ide po svojoj stepenici i u sredini genuflektira. Ako nema ceremonijara, pokaže celebrantu *communio* i odmah stane iza njega na svoju stepenicu. Ako je ceremonijar, odmah, kad stavi knjigu na oltar, stane iza celebranta. Prati celebranta u sredinu i opet natrag ka knjizi idući po svojoj stepenici, u sredini ne genuflektira.	Poslije ablucije sklopljenih ruku siđe in planum, genuflektira u sredini i uzađe k celebrantu na lijevo. Otare kalež i složi ga, te ga ponese, pokleknuvši u sredini, na stolić. Tada stane iza đakona in planum, ako je na strani epistole bez genufleksije, a ako je u sredini, genuflektira. Prati celebranta kao i đakon per planum i stoji kod *Postcommunio* kao kod kolekta.	Kad je đakon prenesao knjigu, stane k njoj, te pokazuje celebrantu *Communio,* a poslije *Postcommunio* i okreće listove. Poslije zadnje zatvori knjigu, ako se iz nje ne čita posljednje evanđelje.	Stoje na svojemu mjestu kod stolića.

Dio sv. mise	Celebrant	Đakon	Subđakon	Ceremonijar	Turifer i akoliti
20. *Ite missa est.*	Okrene se k puku i zapjeva *Dominus vobiscum* i ostane tako stojeći, ne govoreći ništa, dok đakon otpjeva: *Ite missa est.* Tada se okrene k oltaru i moli *Placeat tibi.*	Dok pjevači odgovaraju na celebrantov pozdrav, okrene se bez kakove reverencije za desnom rukom k puku i pjeva: *Ite missa est* okrene se k oltaru i malo se povuče na stranu epistole, da dade mjesta subđakonu.	Stoji na svom mjestu in plano. Ako valja prenesti knjigu, učini to, kad đakon otpjeva: *Ite missa est* genuflektirajući in plano u sredini, kad knjigu nosi na stranu evanđelja i ondje klekne, da primi blagoslov.	Stoji in plano na strani epistole.	~~Stoje~~ na svojemu mjestu kod stolića.
21. *Blagoslov i posljednje evanđelje.*	Izmolivši *Placeat* poljubi oltar i uz propisane kretnje govoreći *Benedicat vos* okrene se k puku i dade blagoslov, te odmah pođe na stranu evanđelja, gdje čita evanđelje uz obične ceremonije.	Kad celebrant poljubi oltar, klekne na kraj supedaneja, te se prekriži, kad celebrant daje blagoslov; ustane i ostane stojeći na istom mjestu malo okrenut k celebrantu, te se križa, naklanja i genuflektira sa celebrantom.	Klekne zajedno s đakonom na kraj supedaneja i križa se na blagoslov; ustane i pođe na lijevu celebrantu, da bude uz njega, dok čita evanđelje. Ako drži tablicu, tada se ne križa i ne genuflektira, inače sve to čini zajedno sa celebrantom. Ako celebrant čita evanđelje iz knjige, kad svrši, zatvori knjigu.	Na blagoslov kleči na najnižoj stepenici. Kad celebrant čita evanđelje, stoji na istom mjestu, te se križa, ako treba, naklanja i genuflektira.	Na svojem mjestu kleče pod blagoslovom, a pod evanđeljem stoje križajući se i praveći ostale reverencije s drugim službenicima.
22. *Svršetak i povratak u sakristiju.*	Svršivši evanđelje dođe u sredinu, te bez inklinacije siđe zajedno s đakonom i subđakonom in planum, primi biret, te genuflektira ili duboko nakloni glavu pred oltarom, pokrije se i polazi za đakonom u sakristiju, gdje se nakloni križu i lakim naklonom odzdravi službenicima. Skine odijelo.	Kad celebrant svrši evanđelje, uzađe k oltaru, te zajedno sa celebrantom siđe in planum, preda uz dužne poljupce biret celebrantu i uzme svoj, genuflektira, te iza subđakona pokrite glave vraća se u sakristiju, gdje se nakloni križu a srednje celebrantu, te skine odijelo.	Prati celebranta poslije evanđelja u sredinu, zajedno s njim siđe in planum, dobije od ceremonijara biret, genuflektira, pokrije se i pred đakonom ide u sakristiju. Ovdje pozdravi križ a onda srednjim naklonom glave celebranta, te skine odijelo.	Na koncu evanđelja uzme birete, te povede turifera i akolite u sredinu, preda đakonu najprije biret celebrantov, a onda njegov, tada subđakonu njegov, s njima zajedno genuflektira, te za akolitima a pred subđakonom ide u sakristiju, gdje čini reverencije, kako je rečeno za đakona i subđakona.	Kad celebrant silazi od oltara, polaze od stolića pred oltar, gdje stanu, kako su stajali, kad su došli k oltaru iz sakristije. Genuflektiraju, te polaze u sakristiju: turifer naprvo, a akoliti za njim. Tu učine reverencije, kako je rečeno za više službenike.

Nacrti položaja kod svečane sv. mise.

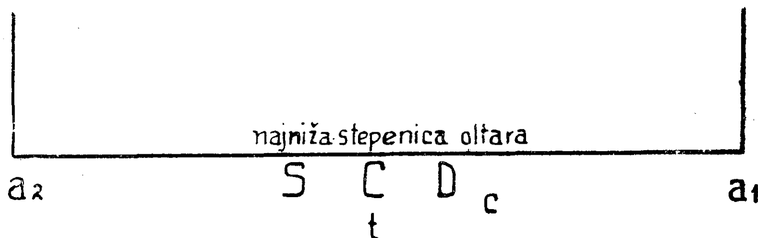
C = celebrant — c = ceremonijar

D = đakon — t = turifer

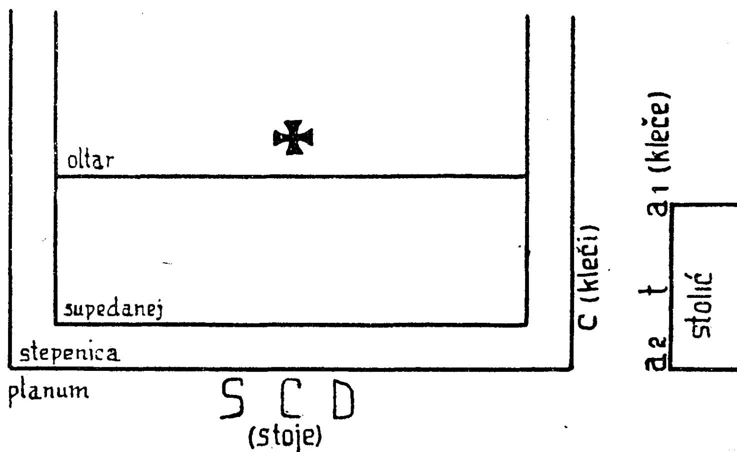
S = subđakon — a_1, a_2 = svjećonoše (akoliti)

Bilješka. Kamo je okrenut gornji dio slova, onamo gleda lice dotičnoga službenika.

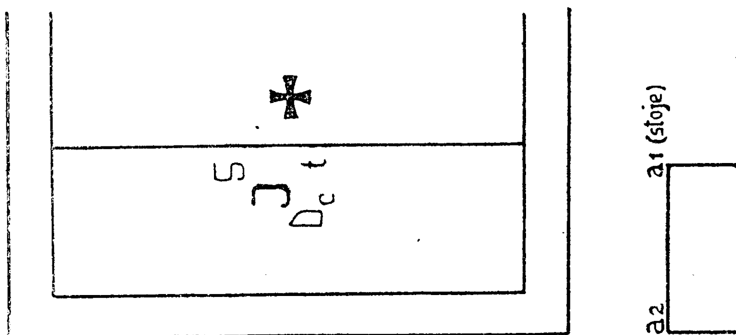
1. Kad se pristupi k oltaru

2. Confiteor

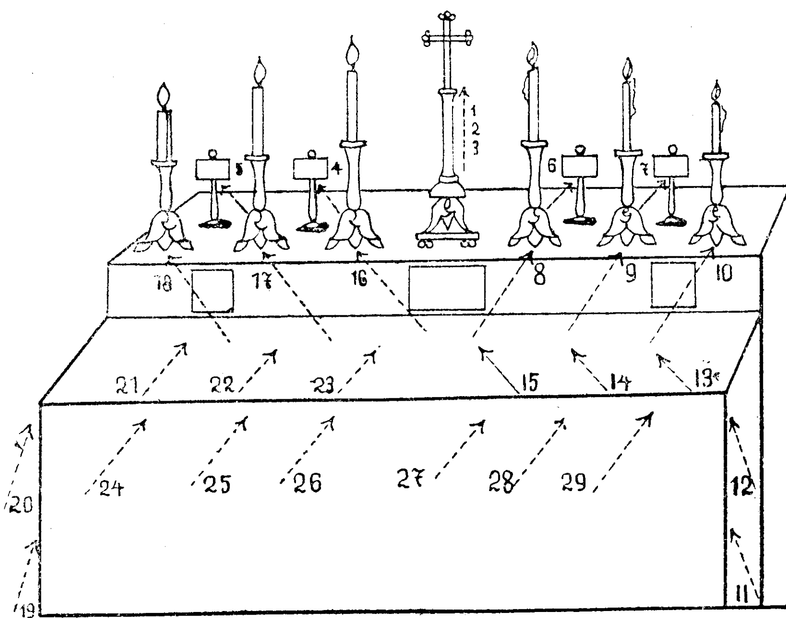

3. Stavljanje tamjana *

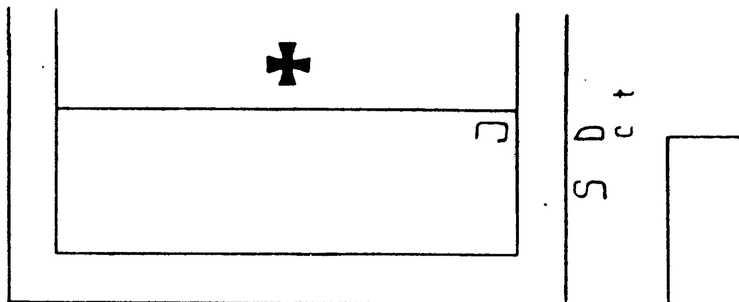

* Ovako stoje i kod stavljanja tamjana kod ofertora, samo što S stoji in plano držeći patenu.

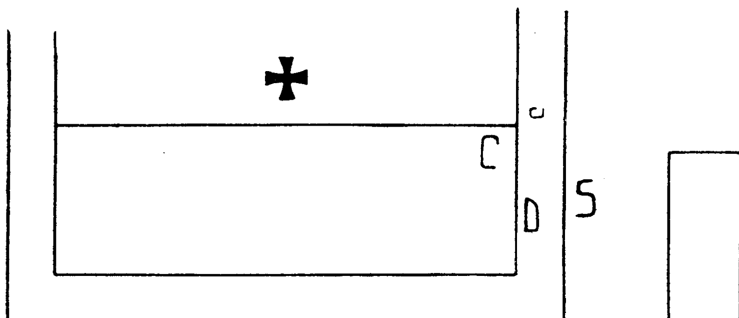
4. Kađenje oltara

5. Kađenje celebranta

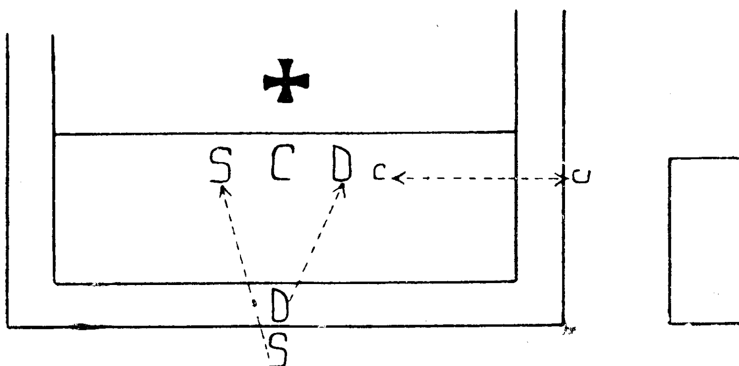

6. Introit

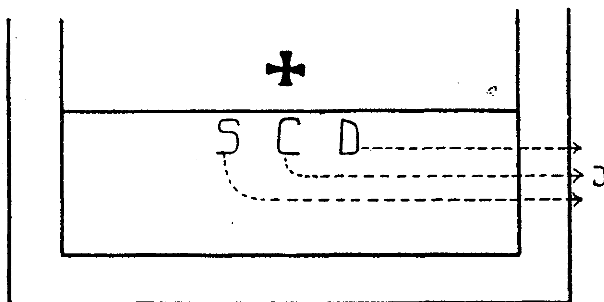

7. Gloria (i Credo)

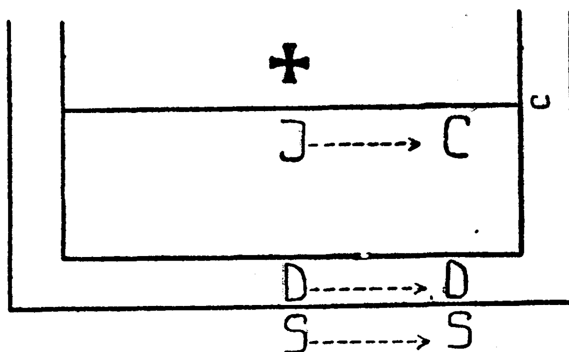
a) Intonacija i moljenje

b] Polazak k sjedalima, sjeđenje
i povratak k oltaru

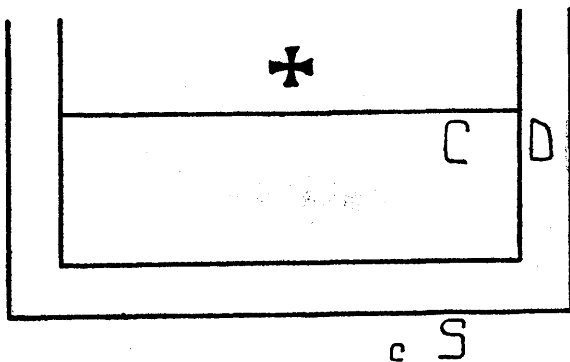

8. **Dominus vobiscum, Oracija i postcommunio**

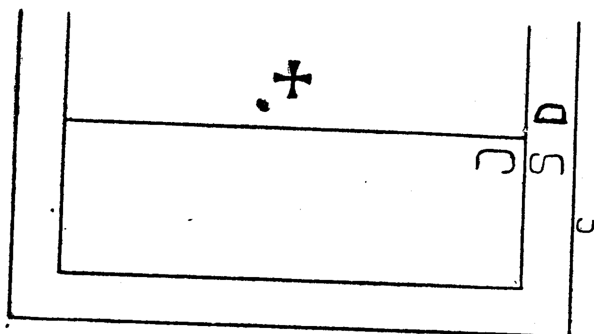

9. **Čitanje epistole**

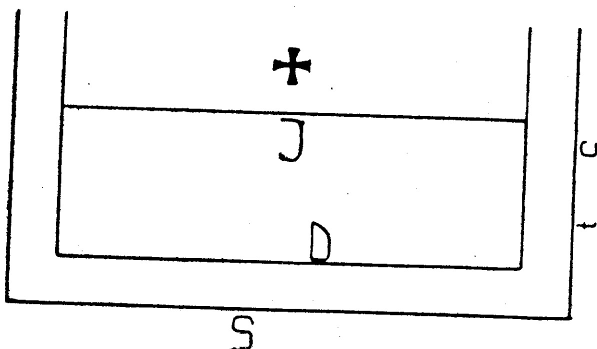

10. Subđakon ljubi ruku celebrantu poslije epistole

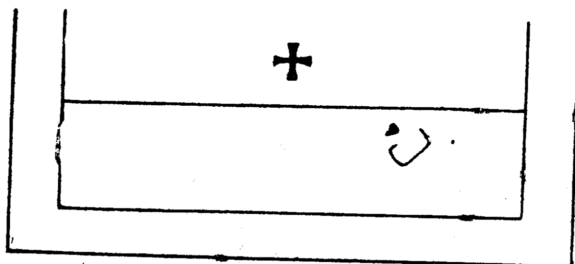

11. Đakon traži blagoslov za čitanje evanđelja

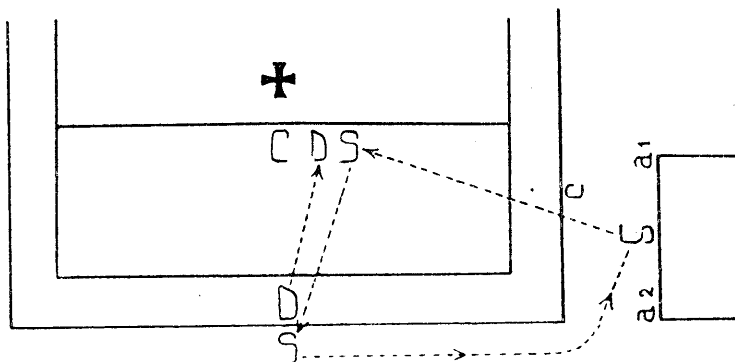

12. Pjevanje evanđelja

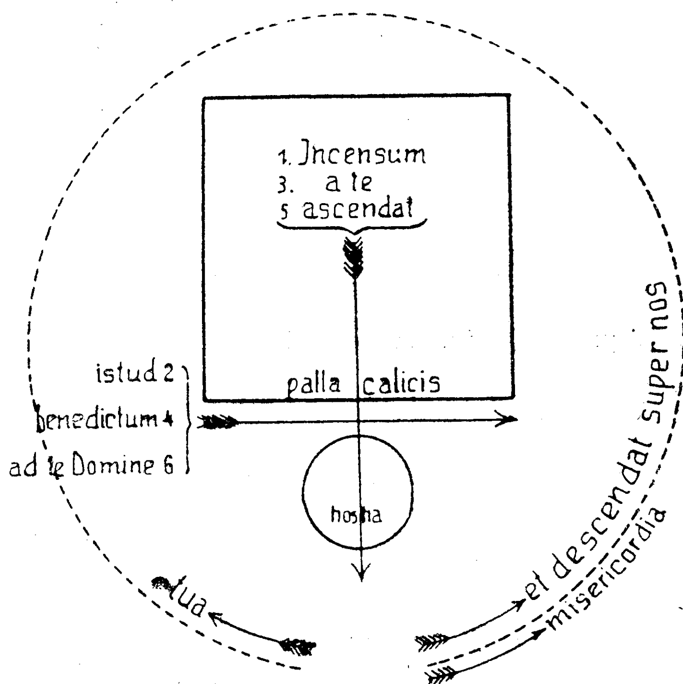

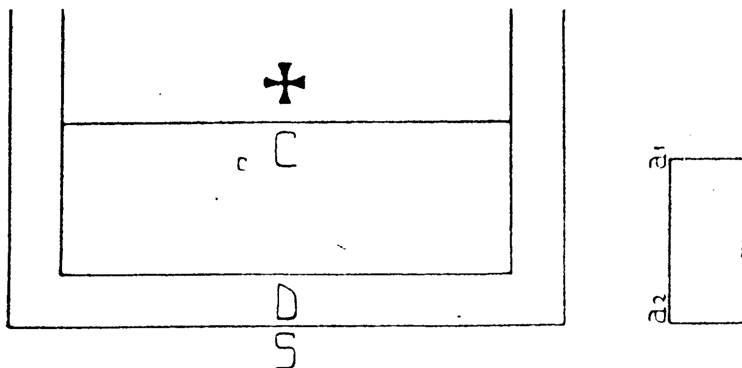
13. Prikazanje do stavljanja tamjana

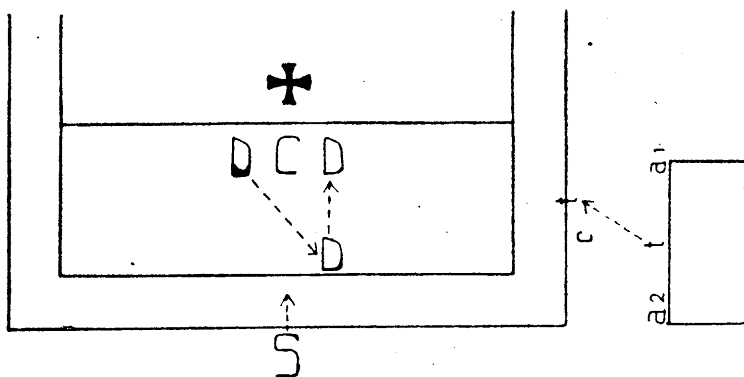
14. Kađenje žrtvenih darova.

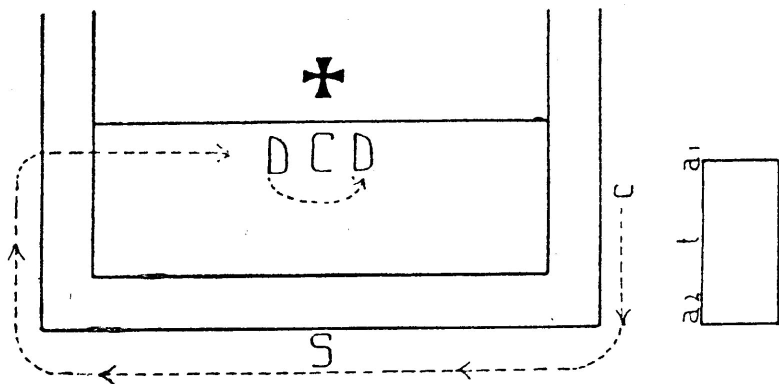
15. Secreta i praefacio

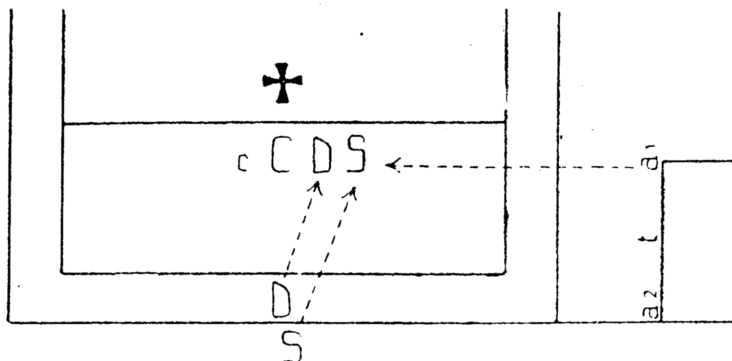
16. Kanon i podizanje

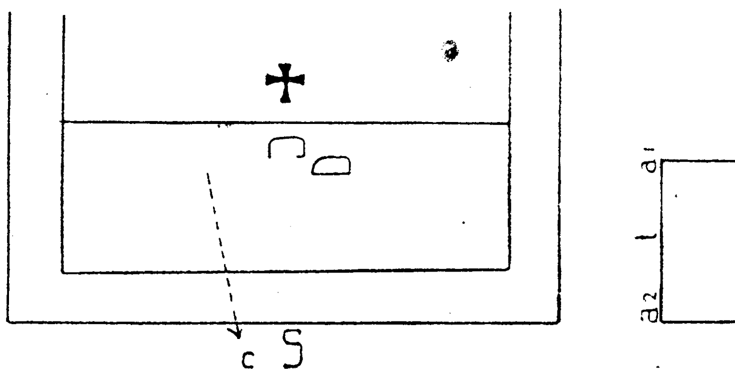
17. Poslije pretvorbe i „per quem haec omnia“

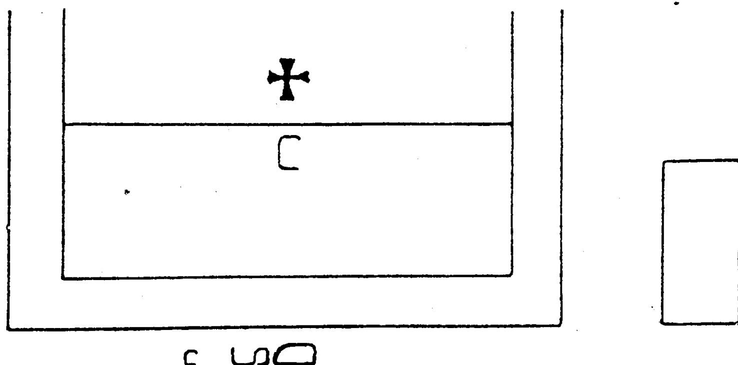
18. Pater noster i Et dimitte nobis

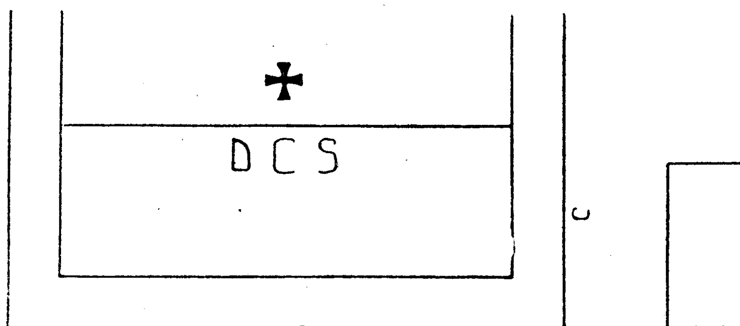
19. Celebrant daje „Pax" đakonu

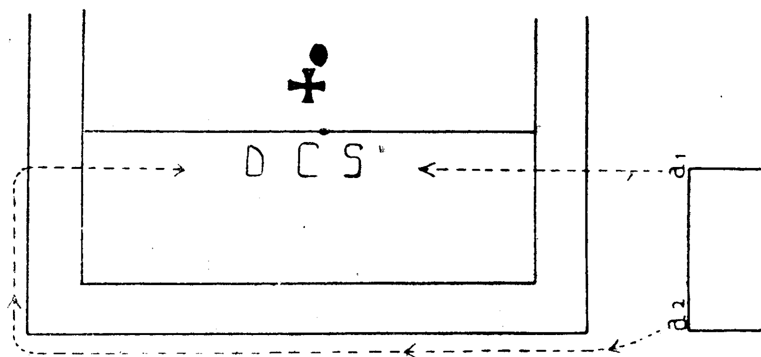
20. Đakon daje Pax subđakonu

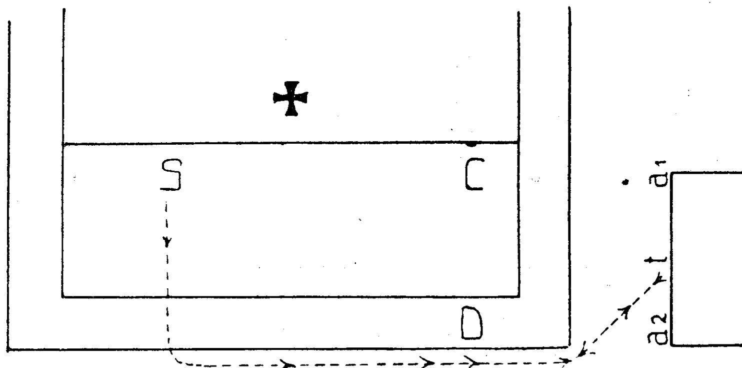
21. Pričest

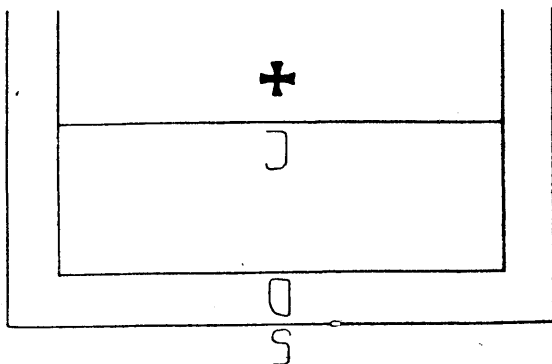
22. Purifikacija i oblucija

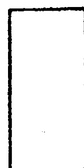

23. Communio

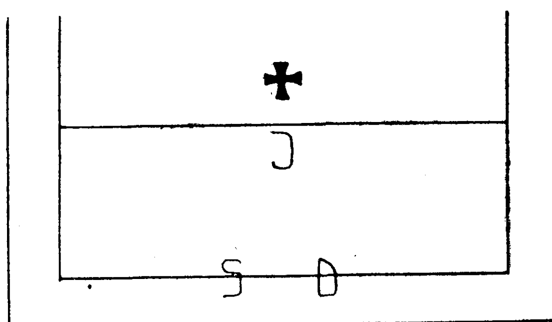

24. Ite missa est

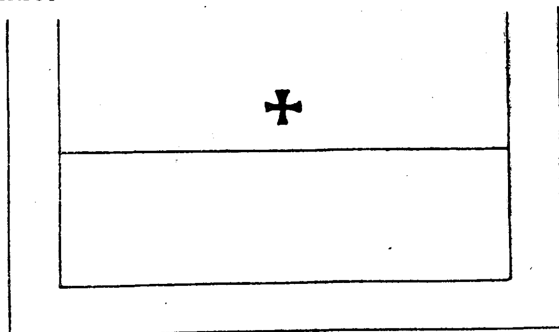

25. Blagoslov

26. Reverencija oltara poslije-
mise

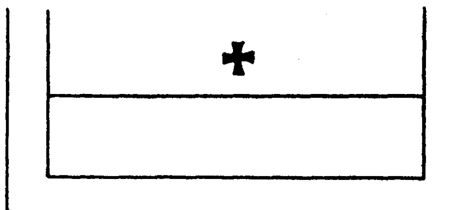
S C D
c
a2 t a1

Absolutio ad tumbam

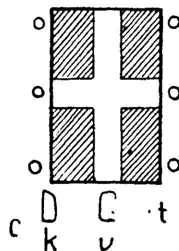
a) s asistencijom

1. Kada je nazočno mrtvo tijelo svećenika

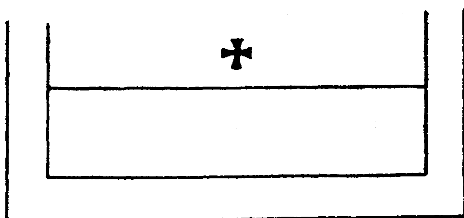
k = knjiga
v = voda

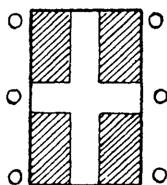

2. U svim drugim slučajevima

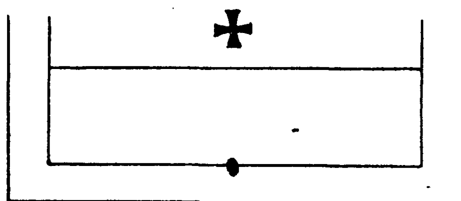

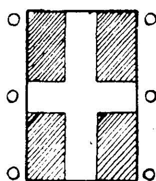
a2 S a1

b] bez asistencije

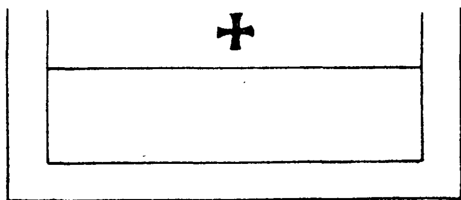
1. Kada je nazočno mrtvo tijelo svećenika

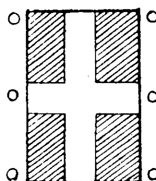

2. U svim drugim slučajevima

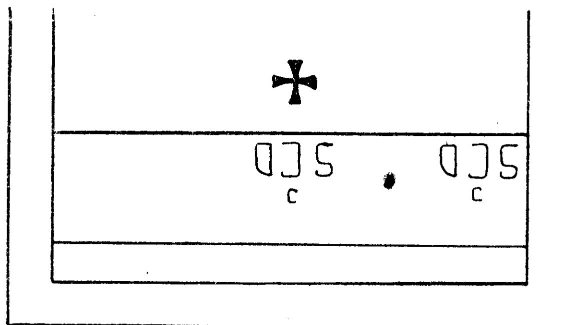

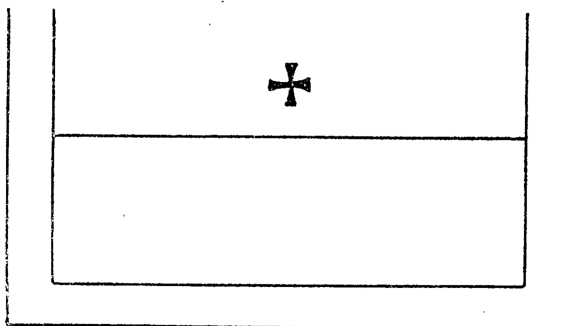
Veliki Petak

Ecce lignum crucis

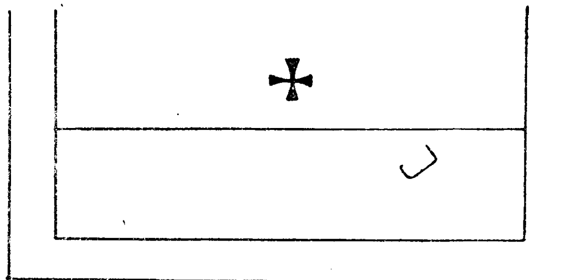
Velika Subota

1. Poslije blagoslova vatre dolazak pred oltar

S s križem
a1 drži arundo
a2 drži zrna tamjana

2. Na „Exsultet“

DODATAK III.

Pregled
ceremonija kod svečane mise Protonotara apost. izvan stolne crkve.

Bilješka. Ovdje je zabilježeno samo ono, što je drukčije nego u običnoj svečanoj misi.

Što valja pripraviti.

U sakristiji. Za protonotara celebranta: jednostavna mitra iz svile (damast) — kazula — dalmatika — tunicela — stola — pojas — alba — amikt — rukavice — čarape — cipele — sve u boji dana. — stolac, gdje će sjesti, kad bude oblačio čarape i cipele. — Za đakona i subđakona: njihova redovita odijela; — za prezbitera asistenta: plašt i amikt (razumije se i roketu). Kadionica — svijetnjaci — velum (ili rukavice) za mitristu — evanđelistar s manipulom celebrantovim — kanon i svijetnjak (palmatoria).

Kod oltara. Sjedala za celebranta, đakona i subđakona pokrita pokrivalom boje dana — posebno sjedalo za prezbitera.

Na stoliću sve kao i u ostalim svečanim misama. Ako je prije mise *Asperges*, tad još valja pripraviti za protonotara celebranta tunicelu i dalmatiku, te manipule za đakona i subđakonu ovdje, a ne u sakristiji.

DODATAK IV.

A. Privatna misa biskupova.[1]

1. Što valja pripraviti.

1. Na oltaru[2]: Na sredini mense pripravi se misno odijelo ovim redom: kazula, stola, pektorale (ako ga nema biskup na sebi), pojas, alba, amikt i roketa ili superpelicej već prema tomu, da li je biskup iz svjetovnoga ili redovničkoga klera (ako već nije u nj obučen). Na strani epistole misna knjiga na stalku ili jastuku. Ako ima Canon pontificale, tada se maknu s oltara kanonske tablice.

2. Na stoliću: Kalež priređen za misu; posudice s vinom i vodom; posuda s vodom i ručnikom za pranje ruku.

3. Pred oltarom: Klecalo a na njem Canon pontificale i svijeća na ručnom svjetnjaku (scatula, bugia).

2. U čem se razlikuje tiha misa biskupova od tihe mise običnoga svećenika?

1. I biskup služeći misu ima se držati obreda opisanog u rimskom misalu[3], osim ovih izuzetaka:

2. Pripravu za misu vrši pred oltarom uz asistenciju dvaju kapelana obučenih u superpeliceje, od kojih jedan drži svijeću, a drugi okreće listove u kanonu.

3. Prije nego će oblačiti misno odijelo, skine križ (pectorale) i mozetu, te pere ruke, kod čega mu njegov sluga polijeva ruke vodom, a jedan od kapelana doda ručnik; ako nema sluge, onda mu drugi kapelan i polijeva ruke vodom.

4. Na svetkovine neka se zapale četiri svijeće, a u obične dane dosta su dvije. Na *Sanctus* dolaze dva klerika s većim svijećama (intorticia) i ostaju kod oltara do pričesti. Te svijeće mogu držati i dvojica kapelana, ako trojica dvore, inače mogu tu službu vršiti i biskupovi sluge; ako i to nije moguće, tada se na oltaru zapale još dvije svijeće, koje gore od *Sanctus* do pričesti.

5. Opravši ruke skine biret i tada ga kapelani obuku u misno odijelo. Manipula ne uzima, nego tek kod pristupnih molitava poslije *Indulgentiam;* no molitvu koja se moli, kad se uzima manipul, izmoli

---

[1] Caer. ep. I. c. 29; Martinucci-Menghini. P. II. vol. I. pg. 38 sqq.; Kieffer, Rubrizistik [3] § 59. — [2] Ako je ekspozicija presv. Sakramenta, tada se odijelo pripravi u sakristiji, gdje se biskup i oblači. — [3] U ovoj knjizi str. 28.

obukavši kazulu. Kada služi misu *de Requie* uzme manipul prije stole[1]. Stolu ostavi visjeti sa svake strane.

6. U misama, u kojima govori *Gloria in excelsis* poslije te himne mjesto *Dominus vobiscum* govori *Pax vobis;* ako nema *Gloria,* tada kaže *Dominus vobiscum.*

7. U kanonu mjesto *Et Antistite nostro* govori: *et me indigno servo tuo.*

8. Ako pričešćuje, daje najprije pričesniku poljubiti prsten, a onda mu dade sv. hostiju govoreći: *Corpus Domini.*

9. Poslije ablucije pere ruke na strani epistole.

10. Poslije *Placeat* daje blagoslov triput znamenujuć, a prije toga govori običajne ℣ ℣ *Sit nomen Domini* etc.

11. Svršivši posljednje evanđelje svlači odijelo pred oltarom.

3. Služba kapelana.

1. Pristoji se, da biskupa dvore kod tihe sv. mise dva svećenika, nazvani kapelani; mogu biti i tri, a u nuždi i samo jedan, koji po mogućnosti vrši sve, što inače čine dvojica. Ako mjesto svećenika dvore biskupu klerici, valja da se drže propisa, što ih je u tu svrhu izdala S. R. C.[2]

2. Kapelani treba da se pobrinu, da bude sve priređeno, što je potrebno za sv. misu. Uz propisane naklone i poljupce treba da biskupa oblače, odgovaraju mu kod mise, knjigu prenose, kalež priređuju, otkrivaju i pokrivaju, uopće čine sve, što kod svečane mise čine presbyter assistens, đakon i subđakon.

3. Kada biskup moli pripravne molitve, kleče uz njega s desne i lijeve strane. Kad biskup svrši molitve, prvi kapelan uzme svijetnjak, a drugi kanon, ustanu te uz naklon biskupu i genufleksiju pred oltarom, odnesu na oltar; svijetnjak postavi uz misal, a kanon otvorivši molitvu *Aufer a nobis* postavi u sredinu oltara, tamo gdje obično stoji kanonska tablica. Siđu s oltara i stanu pred najnižom stepenicom ostavivši između sebe mjesta za biskupa, s kojim, kad dođe, naprave zajedno reverenciju oltaru.

4. Prvi mu uzme križ (pectorale) i postavi ga na oltar zatim mocetu ili mantelet, koji stavi na klecalo. Tada biskup pere ruke; ako nema svojega sluge, tada prvi kapelan uzme ručnik, a drugi posudu s vodom. Iza toga uzme prvi od biskupa biret i postavi ga na klecalo te pruži biskupu prsten.

5. Drugi kapelan pristupi k mensi oltara i redom predaje misno odijelo prvome, koji oblači biskupa. Prije nego će dati biskupu amikt, manipul, križ i stolu poljubi ih ali sa strane.

[1] Rit. cel. Miss. I, 4. Tumačitelji ceremonija vele, da u ovom slučaju uzme manipul, pošto je već sve odijelo uzeo, dakle poslije kazule, a navode razlog, što bi bilo teško, kad bi prije uzeo manipul, oblačiti tunicelu i dalmatiku; no tunicele i dalmatike ne oblači biskup kod privatne mise, stoga nema razloga da manipul oblači, pošto je obukao cijelo misno odijelo, već ga može uzeti, kako to propisuje misal na navedenom mjestu. Por. Martinucci-Menghini. — [2] D. a. 4181, III–VII; vidi str. 50. u bilješki.

6. Kada je biskup obučen napravi reverenciju oltaru, a kapelani prvi s desne, a drugi s lijeve držeći manipul, kleknu in plano[1]. Moleći *Confiteor* govore *tibi, pater – te pater*, a ne *reverendissime pater*. Kad biskup kaže *Indulgentiam,* drugi kapelan ustane, poljubi manipul u kojigod križ sa strane i stavi ga biskupu na lijevu ruku, poljubivši ga pri tom u ruku; iza toga opet klekne.

7. Na *Oremus* ustanu kapelani i prate biskupa, pol koraka iza njega gore k oltaru i odmah s njim polaze k strani epistole. Tu stoji prvi s desne biskupu držeći svijetnjak i pokazujući Introit (a poslije ostale dijelove mise), a drugi s lijeve i okreće listove u misalu, ako treba.

8. Na *Kyrie* i *Gloria* (ako se moli), stoje kapelani uz biskupa u sredini, te mu služe kao kod introita. Na *Pax vobis* ili *Dominus vobiscum* samo se biskup okreće k puku. Kod oracije i epistole stoje uz biskupa kao kod introita na strani epistole te mu isto onako služe.

9. Poslije graduala drugi kapelan malo odstupi od oltara, da ispred sebe pusti biskupa, koji polazi u sredinu da moli *Mundu cor meum* etc., i prihvati misal a prvi uzme svijeću te zajedno siđu in planum te u sredini (super gradum) genuflektiraju, uzađu k oltaru, gdje drugi postavi misal, a prvi stane na lijevo biskupu, kad čita evanđelje a drugi napravivši križ zajedno s biskupom na početku evanđelja stane mu s desne. Od sada je prvi kapelan sve do poslije pričesti s lijeve biskupu, gdje mu pokazuje, što mu je čitati iz misala i kanona, okreće listove i drži svijeću. Dok drži svijeću ne genuflektira zajedno s biskupom. Drugi kapelan u to vrijeme stoji biskupu s desne te vrši ostalu službu.

10. Ako nema *Credo,* drugi kapelan poslije evanđelja, a ako je *Credo,* poslije *Et incarnatus est* pođe k stoliću, s kojega uzme kalež sa svom njegovom opremom i donese na oltar. Burzu stavi po običaju prema strani evanđelja, a korporal rasprostre. Donese posudice s vinom i vodom, ako nema koga drugoga, koji bi mu ih dodao. Kad biskup pročita *Offertorium,* drugi kapelan skine palu s patene, te prihvati patenu s hostijom te je uz dužne poljupce preda biskupu; nalije vino u kalež te uzevši posudicu s vodom, kaže: *Benedicite, reverendissime Pater* i pusti koju kap vode u kalež, dok biskup govori: *Deus, qui humanae* etc. U misama *de Requie,* ne govori *Benedicite,* niti biskup ne blagoslivlje vode, ali govori *Deus qui humanae* etc. Pruži biskupu kalež, pošto ga je očistio iznutra od kapljica, uz dužne poljupce, te ga pokrije palom nakon prikazanja. Posudice s vinom i vodom odnese na stolić.

11. Kad biskup moli *Veni, sanctificator,* uzme drugi kapelan kanon te ga postavi na stranu epistole otvorivši psalam *Lavabo.* Kod pranja ruku služi biskupu koji njegovih domaćih, a ako nema nikoga, tada kapelani, kako je već prije rečeno. Kad se biskup vrati

[1] I ako službu kapelana vrše kanonici katedralni, imadu kod pristupnih molitava klečati. Martinucci-Menghini l. c.

u sredinu, drugi kapelan namjesti opet u sredinu kanon. Dok biskup moli sekretu, dotle drugi kapelan otvori u kanonu prefaciju. Kad se svrše sekrete prvi kapelan skine misal sa stalka i stavi ga na oltar, a drugi postavi na stalak kanon otvoren za prefaciju, te skine biskupu pileol i odnese ga na stolić.

12. Kad biskup kaže *Memento* prvi kapelan pusti svijeću na oltar te s drugim malo odstupi od oltara; kad biskup svrši *Memento* opet pristupe bliže k oltaru i prvi uzme u ruke svijeću. Tako učine i kod *Memento* za pokojne.

13. Na riječi *Qui pridie* prvi kapelan ostavi svijeću na oltaru te siđe s drugim na gornju stubu, te kad se biskup nagne da kaže riječi konsekracije, kleknu obojica na rub supedaneja. Kod podizanja pridržavaju kazulu; drugi se ovdje vlada kao đakon kod svečane mise, a tako i dalje do pričesti stojeći biskupu s desne otkriva i pokriva kalež, kad treba, predaje patenu uz poljupce te s biskupom uvijek genuflektira. Prvi stojeći s lijeve i držeći svijeću, ne genuflektira, osim ako u to vrijeme stavi svijeću na oltar[1].

14. Kod pričesti stoje uz biskupa te se duboko naklone, kad prima hostiju i pije presv. Krv. Ako biskup dijeli sv. pričest, drugi kapelan moli *Confiteor* duboko nagnut na stranu epistole, a prvi kleči na strani evanđelja, dok biskup govori: *Misereatur vestri* etc. i *Indulgentiam* etc. Kad se poslije toga biskup okrene k oltaru, prvi kapelan ustane, uzme patenu i pristupi k biskupu, te dok on pričešćuje, prati ga s desne strane i stavlja patenu pod bradu pričesnika. Poslije pričesti sa sv. Krvi ili, ako je biskup i druge pričešćao poslije, kako je ciborij stavljen u tabernakul, drugi kapelan stavi pileol biskupu na glavu te mu služi kod purifikacije. Prvi namjesti kanon u sredinu oltara, misal stavi na stalak, te kad se maknu poslije ablucije posude s vinom i vodom, prenese knjigu na stranu epistole.

15. Kad uzme biskup ablucIju, pere ruke. Tu vrijedi što je prije rečeno za pranje ruku. Kod *communio i postcommunio* stoji prvi kapelan s desne biskupu i pokazuje mu što mu je čitati, dok drugi na strani evanđelja spremi kalež i odnese ga na stolić; kad se vrati stane biskupu s lijeve.

16. Kad biskup daje blagoslov kleče obojica na rubu supedaneja[2]. Kod posljednjega evanđelja pridržava drugi kapelan kanon stojeći na lijevo biskupu a prvi s desne drži svijeću, koju poslije svršenoga evanđelja drugi odnese na klecalo. Biskup silazi s oltara praćen kapelanima, koji mu svlače misno odijelo i stavljaju ga na oltar.

17. Skinuvši misno odijelo dobije biskup mozetu ili mantelet, a prvi kapelan dade mu križ i pruži biret.

18. Dok biskup na klecalu vrši zahvalu, kapelani kleče uz njega, kako je rečeno na početku. Kad biskup svrši zahvalu, prate ga do vratiju crkve ili u sakristiju.

---

[1] Kieffer.[3] str. 168. — [2] I ako su kanonici. Martinucci, ib. pg. 47.

B. Pregled ceremonija „Missae Pontificalis ad faldistorium".[1]

Dio sv. mise	Biskup	Presbyter assistens	Đakon	Subđakon	Ceremonijari i niži službenici	Bilješke
U sakristiji.	Obučen „veste caudata, rochetto, mantelletto et cruce pectorali" sjedi i moli pripravne molitve.	Obučen u koralno odijelo (u superpelicij) asistira biskupu s desne.	Oblači odijelo svojega reda osim manipula, polazi u crkvu pozdravivši križ i biskupa. Na vratima se prekriži[2] i dolazi k faldistoru.	Obuče svoje odijelo bez manipula. Dolazi s đakonom k oltaru, i načinivši propisanu reverenciju stane k faldistoru.	Cerem. II., kad se đakon i subđakon obuku vodi ih s ostalim klericima k oltaru. Ministri libri et candelae stoje pred biskupom s kanonom.	[1] Por. Favrin: Praxis solemnium functionum Episcoporum pg. 91 sqq., uz neke promjene prema našim prilikama i običajima. Tako na pr. po rimskom obredu, kad biskup služi *ad Faldistorium*, ne upotrebljava biskupske palice, i sam *Faldistorium* je drukčije smješten. Komu je poznat čisti rimski obred, lako će vidjeti, u čemu se odstupilo od njega. Valja ovdje naročito istaknuti, da je ovaj pregled sastavljen za izvanjske crkve, da bude svećenicima neka polakšica, kad im se desi prilika, da dvore kod svečane biskupske mise
K oltaru.	Ustane i ulazi u crkvu; primivši blagoslovenu vodu prekriži se i polazi k oltaru držeći biret u ruci. Kratko se pomolivši u sredini oltara dolaze k faldistoriju, tu sjedne i skine biret, mantellettum, križ i prsten; zatim opet uzme biret.	Ide s biskupom s lijeve otkrite glave; na vratima pruži biskupu vodu. Klekne s biskupom. Zatim stoji uz njega s lijeve.	Nakloni se biskupu; i uzevši biret uz poljupce, uzme mu križ, koji poljubi, mantellettum i prsten; pruži biret biskupu.	Pomaže đakonu.	Cerem. II. uzađe k oltaru i razdijeli među klerike biskupsko odijelo. Klerici predaju odijelo đakonu ne ispustivši dužnih reverencija.	
Oblači se.	Pere ruke po običaju. Skinuvši biret uzima odijelo govoreći propisane molitve. Sjedne i primi mitru i prsten; ustane primi palicu i pođe k oltaru.	Pruži ručnik; poslije obuče amikt i pluvijal i uz poljupce stavi biskupu prsten na prst.	Pomaže biskupu kod oblačenja. Dobivši biskup mitru, uzima manipul.	Asistira, dok se biskup oblači. Uzme manipul.	Cerem. II. pomaže presbytera assist., kad oblači plašt. Minister mitrae stavi biskupu mitru na glavu. Minister baculi predaje uz poljupce palicu.	
Ps. Judica.	Došavši k oltaru preda palicu i skinuvši mitru, duboko se nakloni, te počne sv. misu običnim načinom.	Pristupi k oltaru i stane s desne biskupu; načinivši reverenciju odgovara.	Polazi k oltaru, stane biskupu s lijeve i postupa kao u drugim misama.	Primivši evanđelistar s manipulom biskupovim stane s lijeve đakonu. Predavši evanđelistar ceremonijaru poklekne ili se nakloni s ostalima.	Cerem. I., kad se svi prirede, dade znak biskupu, da ustane te polazi pred svima k oltaru. Minister baculi uzme palicu, a minister mitrae skine mitru. Cerem. II. preda subđakonu evanđelistar s manipulom i opet ga kod oltara primi.	[2] Ako je na ulazu u crkvu posuda s blagoslovenom vodom.
Indulgentiam.	Poljubi manipul, i kad ga primi, nastavi misu.		Odstupi malo natrag.	Poljubi sa strane manipul biskupov, stavi mu ga na ruku i poljubi ruku.	Cerem. II. preda subđakonu manipul biskupov i odnese na oltar evanđelistar.	
Kađenje oltara.	Uzađe k oltaru, poljubi oltar i evanđelje; zatim meće kad te ga blagoslovi i običajnim načinom pokadi oltar. Na strani epistole preda kadionicu đakonu, primi mitru, sklopi	Uzađe na supedanej, pođe na lijevu biskupu i pokaže mu evanđelje. Siđe tada in planum na strani epistole.	Pristupa biskupu na desnu. Pridržava navikulu govoreći *Benedicite, Pater Reverendissime* i po običaju asistira kađenju. Primivši od biskupa kadionicu,	Pruži biskupu evanđelje na poljubac i po običaju stoji kod kađenja.	Turifer pristupi k oltaru radi stavljanja tamjana. Minister mitrae stavi biskupu mitru.	

Dio sv. mise	Biskup	Presbyter assistens	Đakon	Subđakon	Ceremonijari i niži službenici	Bilješke
	ruke a đakon ga pokadi.		siđe in planum i pokadi biskupa.			
Introit.	Primivši palicu i pozdravivši križ siđe kraćim putem k faldistoriju; preda palicu, sjedne i kad mu se mitra skine, ustane te čita Introit; zatim govori *Kyrie.*	Stoji pred biskupom i asistira, dok čita, okrenut licem k biskupu.	Dođe na desno biskupu; kod Introita stoji. Govori naizmjence *Kyrie.*	Siđe na lijevo biskupu i tu stoji. Odgovara *Kyrie.*	Minister baculi preda palicu i opet je kod faldistorija uzme. Minister mitrae skine mitru. Ministri libri et candelae dođu s misalom k faldistoriju.	
Gloria.	Intonira himan i nastavi ga s ministrima. Svršivši himan, primi mitru i gremijal.	Pridržava knjigu, koju poslije intonacije preda ministru. Naklonivši se biskupu sjedne lijevo od subđakona.	Stoji uz biskupa, kad intonira i stojeći mu s desne govori s njim *Gloria;* sjedne.	Stoji uz biskupa s lijeve govoreći s njim *Gloria.* Poslije sjedne.	Ministri libri et candelae stoje pred biskupom s kanonom, dok recitira *Gloria.* Minister mitrae metne biskupu mitru. Minister grem. stavi mu gremijal na krilo. Cerem. II. ili akolit predade presb. đak. i subđ. birete. Klerici svi sjede.	
Pax vobis.	Kad mu se skine gremijal i mitra, ustane, okrene se k puku i zapjeva *Pax vobis* i onda prema oltaru oracije.	Ustane i pridržava misal, dok se pjevaju oracije.	Stoji.	Stoji.	Minister grem. uzme gremijal. Minister mitrae skine mitru. Minister libri pruži misal presb. assist.	
Epistola.	Sjedne i primi mitru i gremijal. Poslije ispjevane epistole pruži subđakonu ruku na poljubac i blagoslovi ga. Tada čita Epistolu i Gradual etc.; sklopljenih ruku govori *Munda* i ostalo; čita evanđelje i znamenuje knjigu i sebe. Stavi i blagoslovi tamjan po običaju.	Sjedi pokrite glave, dok se pjeva epistola. Ustane i stoji s lijeve biskupu dok čita epistolu i ostalo.	Sjedne i pokrije glavu. Primivši evanđelistar uz propisane reverencije odnese ga na oltar, silazi kraćim putem k biskupu. Pridržava navikulu; poslije toga vrati se k oltaru i klečeći moli *Munda* etc.	Primivši knjigu čita epistolu; poslije uz dužne reverencije klečeći poljubi ruku biskupu. Primivši od njega blagoslov, ustane i drži otvorenu knjigu, dok biskup čita evanđelje.	Cerem. II. preda subđakonu knjigu za čitanje epistole i prati ga običajnim načinom. Poslije dade knjigu (evanđelistar) đakonu i vodi ga, kao u drugim misama, k oltaru i k biskupu. Minister libri et candelae stoje s misalom pred biskupom. Turifer pruži navikulu đakonu i podržava kadionicu, dok biskup stavlja u nju tamjan.	
Pjevanje evanđelja.	Blagoslovi đakona običnim obrascem, napravivši nad njim trostruki križ, i pruži mu ruku na poljubac. Skinu mu se gremijal i mitra, stoji. Napravivši križ na čelu, ustima i prsima primi palicu i drži	Okrene se k đakonu.	Primivši s oltara evanđelistar kraćim putem siđe k biskupu i kleknuvši kaže *Jube Domine* etc. Kad ga biskup blagoslovi, poljubi mu ruku i uz reverenciju polazi da pjeva evanđelje, kako je običaj.	Pozdravi biskupa s drugima i polazi na mjesto gdje se obično pjeva evanđelje. Poslije evanđelja ravnim putem nosi knjigu k biskupu.	Cerem., akoliti i turifer pristupe i stoje pred biskupom, dok blagoslivlje đakona; ostalo kao u drugim misama. Ministri grem. i mitrae skinu gremijal i mitru. Minister baculi preda palicu.	

Dio sv. mise	Biskup	Presbyter assistens	Đakon	Subđakon	Ceremonijari i niži službenici	Bilješke
	je sklopljenih ruku okrenut k đakonu. Poslije otpjevana evanđelja pusti palicu, poljubi sveti tekst taknuvši se obadvjema rukama knjige veleći: *Per evangelica dicta.* Na to bude pokađen.		Svršivši pjevanje pokadi biskupa triplici ductu.		**Turifer** pruži kadionicu đakonu. **Minister baculi** uzme palicu. **Turifer** primi od đakona kadionicu.	
Credo.	Okrenut k oltaru intonira *Credo*, nastavi ga s ministrima; na *Incarnatus est* poklekne. Svršivši *Credo* sjedne te primi mitru i gremijal.	Pridržava kanon kao kod *Gloria.* Sjedne i pokrije glavu.	Stojeći biskupu s desne strane govori vjerovanje i poklekne. Sjedne i pokrije se.	Vlada se kao kod *Gloria.* Na *Incarnatus* poklekne. Sjedi pokrite glave.	**Minister libri** pruži presb. assist. kanon za intonaciju; iza toga ga odmah od njega primi. **Minister mitrae** stavi mitru. **Minister grem.** stavi gremijal.	
Incarnatus est.	Samo glavu nakloni.	Skinuvši biret napravi naklon.	Otkrivši glavu, nakloni je. Na riječ *Crucifixus* ustane i po običaju nosi burzu na oltar.	Otkrivenu glavu nakloni. Stoji, dok đakon nosi burzu na oltar.	**Cerem. II.** dade burzu đakonu i prati ga.	
Dominus vobiscum et Oremus.	Odloživši gremijal i mitru pjeva *Dominus vobiscum* i *Oremus* te čita Offertorium.	Drži knjigu, dok biskup pjeva *Oremus* i čita *Offertorium.*	Stoji uz biskupa.	Stoji na lijevo biskupu.	**Ministri grem. i mitrae** uzmu gremijal i mitru. **Ministri libri et candelae** donesu misal k biskupu. **Akolit** dobije na tanjur rukavice.	
Prikazanje.	Pročitavši ofertor sjedne, uzme mitru, prsten i rukavice skine i ruke opere; uzme prsten i palicu, ustane i pođe k oltaru. Došavši k oltaru odloži palicu i mitru. Uzašavši k oltaru poljubi ga. Ovrši prinošenje darova kao i ostali svećenici, a tako i kađenje darova i oltara.	Pruži biskupu ručnik, a onda natakne prsten. Stoji uz biskupa na strani evanđelja.	Skine uz poljupce prsten i rukavicu desne ruke. Pred stepenicama oltara genuflektira i uzađe; otare kalež. Vrši službu kao inače kod svečane mise.	Skinuvši s lijeve ruke rukavicu, poljubi rukavicu i ruku; po običaju donese kalež na oltar, ali ga ne otare. Vlada se kao i kod običnih svečanih misa. Primi patenu i siđe in planum.	**Cerem. II.** Postavi na subđakona velum humerale. **Minister libri** kanon i misal odnese na oltar na stranu evanđelja. **Minister mitrae** stavi mitru, kod oltara je skine. **Minister baculi** pruži palicu; kod oltara ga uzme. **Akolit** priredi posudice s vinom i vodom. **Ceremon. I.** asistira za prinošenje darova i kod stavljanja tamjana. **Turifer** klečeći na supedaneju drži pred biskupom kadionicu.	
Kađenje službenika.	Okadivši oltar na strani epistole preda kadionicu đakonu, primi mitru i bude pokađen.		Primivši s poljupcem kadionicu pokadi biskupa triplici ductu. Zatim kadi dupl. ductu presb. assist., subđa-	Okrene se k đakonu, da ga pokadi.	**Minister mitrae** stavi mitru. **Akoliti** dolaze s vodom za pranje ruku. **Ceremon. II:** primivši od đakona kadionicu, pokadi ga i preda	

Dio sv. mise	Biskup	Presbyter assistens	Đakon	Subđakon	Ceremonijari i niži službenici	Bilješke
			kona, a njega pokadi ceremonijar.		kadionicu turiferu, koji pokadi ceremonijara, ostale službenike i puk.	
Lavabo.	Pere ruke, govoreći psalam i blagoslivajući ministre. Prije nego kaže *Gloria Patri*, skine mitru. Nastavi misu običnim načinom.	Skine biskupu prije pranja prsten i pruži mu ručnik i opet mu natakne prsten; vrati se knjizi i ondje bude pokađen.			Minister mitrae skine mitru prije *Gloria Patri*.	
Sanctus.	Prije prefacije skine pileol i moli *Sanctus*.	Govori s biskupom *Sanctus*, glavu nakloni, i prekriži se.	Pristupi k biskupu na desno i moli *Sanctus*.	Ostaje na svojem mjestu.	Ceremon. I. skine biskupu pileolum. Ceremon. II. dovede klerike s bakljama, koji se poredaju ravno iza subđakona i kleknu.	
Consecratio.	Govori riječi konsekracije. Običnim obredom nastavi misu.	Kleči na rubu supedaneja i podiže kazulu kod podizanja. Poslije podizanja nikada ne genuflektira s biskupom.	Kleči na rubu supedaneja i podiže kazulu; otkriva i pokriva kalež. Ostalo kao inače kod svečane mise.	Kleči na svojem mjestu. Ostalo kao inače kod svečane mise.	Ceremon. II. ili turifer stavivši tamjan u kadionicu pokadi presv. Sakramenat za podizanja. Poslije podizanja svi ustanu. Klerici s bakljama načinivši jednostavnu genufleksiju idu za turiferom u sakristiju.	
Agnus Dei.	Govori *Agnus Dei.*	Izmolivši *Agnus Dei*, genuflektira, pođe na desnu biskupu, gdje genuflektira na jedno koljeno, poljubi oltar i primi *Pax* od biskupa; genuflektira i siđe in planum, gdje dade *Pax* ceremonijaru i opet se vrati na lijevo biskupu.	Pokleknuvši poslije *Agnus Dei* pređe biskupu na lijevo.	Ne dolazi k oltaru.		
Daje se Pax.	Daje običajnim načinom *Pax* veleći *Pax tecum* i to najprije presb. assist. onda đakonu i subđakonu.		Poslije presb. assist. prima *Pax* od biskupa.	Iza đakona prima *Pax* od biskupa.	Ceremon. II. primi *Pax* od presb. assist. i dade ga ostalim nižim službenicima.	
Ako se pod misom dijeli sv. pričest.	Pričestivši se ukloni se malo na stranu evanđelja licem okrenut k strani epistole. Kad đakon otpjeva *Confiteor* govori: *Misereatur* i *Indulgentiam* i sve dalje radi običnim načinom.	Stoji.	Stojeći na strani epistole okrenut k biskupu malo nagnut pjeva *Confiteor*, poslije priđe k biskupu na stranu evanđelja.	Stoji iza biskupa; kad se otpjeva *Confiteor* prijeđe na stranu epistole i pridržava patenu, dok biskup pričešćuje.		

Dio sv. mise	Biskup	Presbyter assistens	Đakon	Subđakon	Ceremonijari i niži službenici	Bilješke
Postcommunio.	Primi pileolum. S mitrom na glavi pere ruke i blagoslovivši službenike skine mitru; nastavi misu.	Stoji kod knjige na strani epistole.	Otkrivši kalež ulije u nj vino za purifikaciju, a onda vino i vodu za abluciju prsta. Kod oracije stoji iza biskupa.	Pristupi na stranu evanđelja, otare kalež, složi ga i odnese na stolić. Kod oracija stoji iza đakona.	Minister libri prenese misal na stranu epistole. Ceremon. I. stavi pileolum biskupu na glavu. Minister mitrae stavi mitru, poslije opet skine. Akoliti služe vodom kod pranja ruku.	
Blagoslov.	Poslije *Placeat* uzme mitru i dade trostruki blagoslov držeći u lijevoj palicu, koju odmah preda, čim dade blagoslov, i mitra mu se skine.		Na blagoslov kleči, ako nije kanonik.	Ako nije kanonik kleči, kad biskup daje blagoslov.	Minister mitrae stavi mitru, a minister baculi dade palicu neposredno prije blagoslova, i opet je primi, a minister mitrae skine mitru.	
Posljednje evanđelje.	Čita kao obično evanđelje. Poslije evanđelja primi mitru i palicu, te uz reverencije oltaru polazi k faldistoru (ili u sakristiju) [ako je u oltaru presv. Sakramenat, tada primi mitru i palicu tek poslije genufleksije pred oltarom], gdje skine misno odijelo. Pravi gratiarum actio.	Ide pred biskupom k faldistoru (ili u sakristiju). Dok biskup zahvaljuje, polazi s ostalim službenicima u sakristiju, gdje skine odijelo.	Ide pred presb. assist. i stane s desne biskupu. Pomaže biskupu kod svlačenja. Polazi s ostalima u sakristiju, gdje se svuče.	Ide pred đakonom i stane s lijeve biskupu. Pomaže biskupu kod svlačenja. Polazi u sakristiju, gdje se svuče.	Minister mitrae stavi mitru, a minister baculi preda palicu; kod faldistora opet uzmu natrag. Ceremon. II. prima pojedine dijelove biskupova misnog odijela i stavlja ih na oltar. Ceremon. I. ostaje uz biskupa, dok pravi *gratiarum actio*, a ceremon. II. vodi svu ostalu asistenciju u sakristiju.	